NUR

ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKE TEME
VOL 16 • No 51 • PROLEĆE/LETO 2007
UDK 008+28 • ISSN 1450-555X
www.nur.org.yu

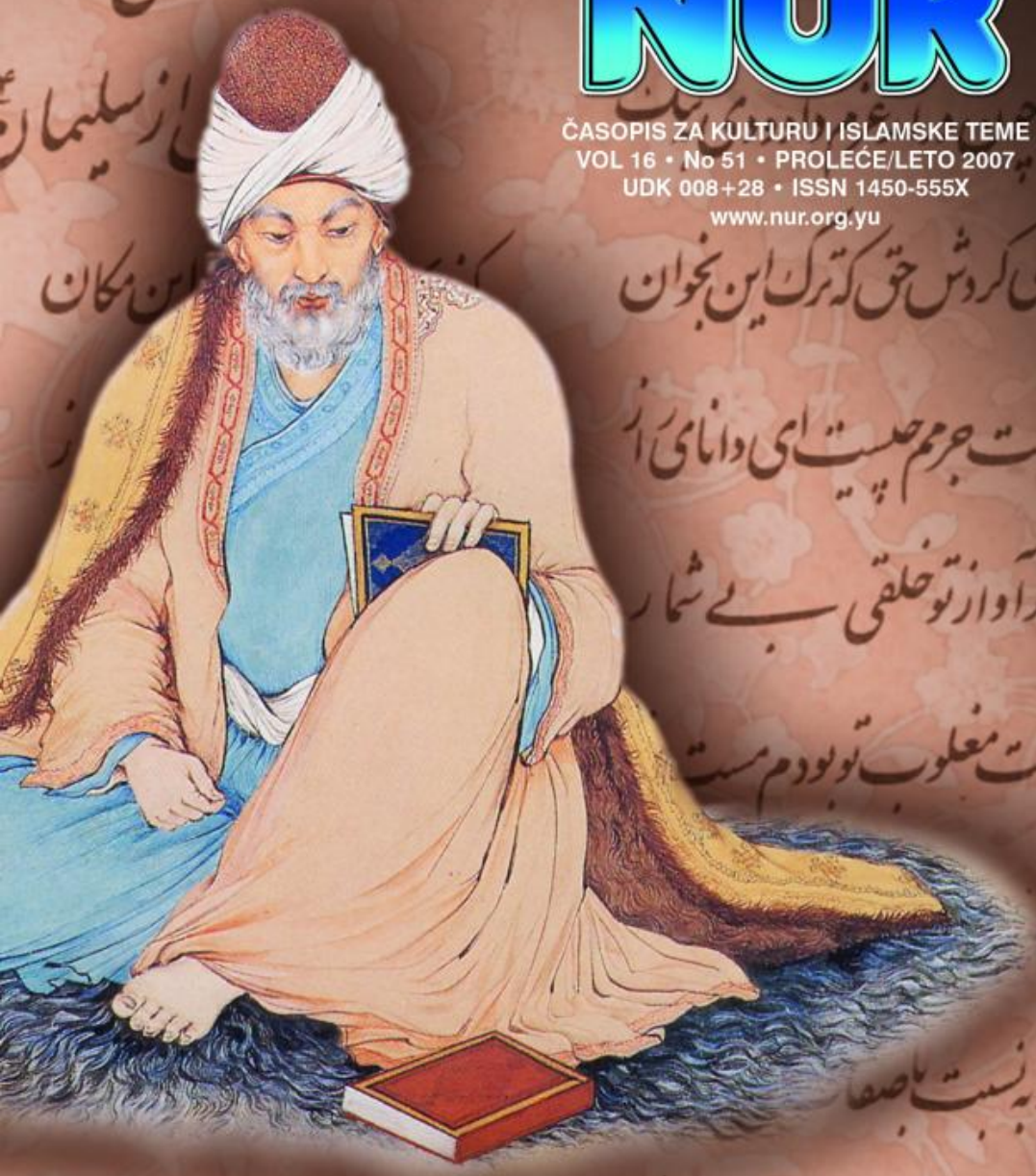

2007

Svetska godina Mevlane Rumija

51

SPECIJALNO IZDANJE

51
SADRŽAJ

2 **UVODNIK**
2 **2007 – svetska godina Mevlane Dželaludina Rumija**

5 **MEVLANA DŽELALUDIN RUMI, PESNIK I PROSVETITELJ**
12 Mesnevija
16 Jezik
16 Rumijeva religija ljubavi
18 Ograničeni dometi razuma
28 Prevodi Mesnevije
29 Najpoznatiji poznavaoci Mevlaninog dela
34 Divan
39 Fihi ma fihi
Aleksandar Dragović

50 **RUMI I SUFIJSKA TRADICIJA**
S. H. Nasr

58 **UTICAJ MEVLANE DŽELALUDINA RUMIJA NA ISTOKU I ZAPADU**
Anemari Šimel

81 **ŽIVOT, VREME I VEČNA TAJNA MEVLANE**
dr Sejjed Ahmed Reza Hezri

85 **MEVLANA DŽELALUDIN RUMI – OSAM VEKOVA SLAVE**
Ana Stjelja

87 **MEVLANA U SVETU**
Rifat Namliđi

96 **PRIČE IZ MESNEVIJE**

112 **JEDINO SVE – PRVI PREVOD RUMIJEVE POEZIJE NA SRPSKI JEZIK**

MEVLANA: PESNIK I PROSVETITELJ

MESNEVIJA

PRIČE IZ MESNEVIJE

REVIJA FILMA: MIRKARIMI

NUR

ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKE TEME
Vol. 16 • NO. 51
PROLEĆE/LETO 2007.
UDK 008+28 ISSN 1450-555X
www.nur.org.yu

Glavni i odgovorni urednik
Mehrdad Agahi

Urednik
Aleksandar Dragović

Lektura i korektura
Mirjana Abdoli

Dizajn i likovna oprema
Aleksandar Dragović

Časopis izlazi tromesečno u izdanju Kulturnog centra Islamske Republike Irana.

Mišljenja i gledišta izneta u objavljenim člancima ovog časopisa ne moraju da predstavljaju gledišta Kulturnog centra Islamske Republike Irana.

Objavljivanje članaka i ilustracija dozvoljeno je sa obaveznim navođenjem izvora. NUR toplo dočekuje mišljenja i gledišta svojih čitalaca.

Adresa redakcije
Časopis NUR
Poštanski fah 431
11001 Beograd, Srbija
Tel: 011/2660-386
011/367-2564
Fax: 011/2666-980
E-mail: nur.urednik@sbb.co.yu

2007 – svetska godina Mevlane Dželaludina Rumija: osam vekova od rođenja velikog mistika

Ovaj broj NUR-a posvećen je Mevlani Dželaludinu Rumiju, persijskom pesniku i mistiku koji je živeo u 13. veku. Odluka da jedan broj časopisa posvetimo Mevlani, odnosno Rumiju, poklopila se sa proglašenjem 2007. za svetsku godinu Mevlane Dželaludina Rumija od strane UNESKO-a. Na 33. Generalnoj konferenciji UNESKO-a, održanoj u oktobru 2005. godine, 800-ta godišnjica rođenja Mevlane Dželaludina Rumija uvrštena je na listu 'Proslave godišnjica na kojima će učestvovati UNESCO u 2007. godini'. U dokumentu UNESKO-a kaže se da „ovim odajemo počast jednom od najvećih pesnika, filozofa i filantropa u istoriji i nadamo se da će ovo pružiti podsticaj onima koji rade na popularizaciji njegovih ideala i misli, koje se, u izvesnom smislu, poklapaju s idejama UNESKO-a".

Nakon što je 2007. proglašena za svetsku godinu Mevlane, programi održani u njegovu čast dostigli su globalne razmere: skoro da je nemoguće pobrojati sve manifestacije priređene u čast pesnika i mistika koji je Boga slavio stihovima. Prigodni programi u čast jednog od najznačajnijih mistika svih vremena održani su u velikim svetskim metropolama i prestonicama: od Vašingtona, Njujorka i Čikaga, preko Kaira, Teherana, Londona, Pariza, Brisela, Džakarte, Meksiko Sitija, Tokija, Damaska, Melburna, Dušanbea. Centralnom svečanošću i spektakularnim koncertom, na kome su nastupili istaknuti iranski umetnici, održanim u teheranskom Vahdat holu 19. decembra 2007. godine, označen je kraj ceremonijala „500 dana sa Mevlanom"; a 17. decembra, na dan Rumijevog upokojenja (1273), na svečanosti u Konji gde se nalazi njegov grob, bilo je prisutno gotovo 100.000 ljudi.

Proglašenje 2007. godine za godinu Mevlane nije došlo slučajno: Rumi se smatra najvećim mističkim pesnikom ne samo na Istoku, nego i na Zapadu, i uopšte. Pesnikom koji je svoju snagu crpeo iz beskrajne, bezgranične ljubavi koja je iskustveno bila ljudska, ali je celom svojom suštinom zračila iz Božanske egzistencije. Njegovo delo smatra se velikim temeljem dijaloga među kulturama i religijama, a njegovi stihovi bliski su svim bogoljubivim ljudima. U učenju i radovima Mevlane, ključnu ulogu zauzima tolerancija, a jedna od njegovih poznatih izreka glasi: „Dođi, dođi bilo ko da si, samo dođi / bilo da si nevernik, zaratustrijanac, idolopoklonik, samo dođi / naša tekija nije nikakvo mesto izgubljene nade / ako si i stotinu puta prekršio svoje zakletve, samo dođi.

Mevlana se posebno poštuje u Iranu. On tamo nije slavljen samo kao nacionalni pesnik koji je svojim lirskim gazelima i didaktičkim dvostisima uzdigao persijski jezik do krajnjih granica poetskog izražavanja, već i kao autor slavne *Mesnevije*, filozofsko-mističnog speva o traganju duše za svojim izvorom, koja je obezbedila laskavi naziv 'Kur'an na persijskom'. Kao neponovljiva poema o ezoteričnoj istini i duhovnoj potrazi, Mesnevija je bila poštovana i pre nego što ju je Džami, zadnji klasični iranski pesnik, nazvao 'Kur'anom na persijskom jeziku' rekavši: *Šta se može reći u pohvali ove uzvišene ličnosti? Nije poslanik, a knjigu ima!* Malo koji pesnik persijske, islamske i i svetske poezije se uopšte može porediti sa Mevlanom po svom stvaralačkom opusu i nadahnuću. Mevlana je naprosto i mistik i pesnik, a njegovo delo, po mišljenju mnogih, treba čitati kao poetski tefsir Kur'ana. Njegove pesme prožima jedinstven duh radosti, entuzijazma i zanosa. Zato se Rumi smatra začetnikom puta jedne nove vrste ljubavi, čovečnosti i duhovnog jedinstva. Činjenica da veliki vremenski raskorak, koji nas razdvaja od vremena njegovog nastanka, nije umanjio svežinu Rumijevog dela, govori dosta sama za sebe – ne samo zbog obima, nego i duhovne dubine, njegova je poezija do danas ostala otvorena za nova čitanja i promišljanja.

Obeležavanju svetske godine Mevlane Rumija priključio se i Kulturni centar I. R. Irana u Beogradu: Centar je pomogao objavljivanje zbirke Rumijevih pesama na srpskom jeziku, što je, ujedno i prvi prevod jedne celovite Rumijeve zbirke na srpski. U trenutku pisanja ovih redova, u redakciju NUR-a stigla je prijatna vest, da je prevod Aleksandra Đusića i Aleksandara Ljubiše sa engleskog jezika zbirke pesama „Jedino sve", dobio značajno priznanje: između 3000 radova, prispelih na konkurs za prestižnu nagradu „Knjiga godine", koju organizuje iransko Ministarstvo za kulturu, srpski prevod Rumija plasirao se među prvih 25 radova objavljenih u toku 2007. godine.

U nadi da smo ovim tematom uspeli da vam makar i malo približimo poruke, misli i pesništvo velikog duhovnog učitelja čovečanstva, ovaj uvodnik završavamo citatom odlomka iz UNESKO-vog saopštenja:

„Mistik, mislilac i nadaleko čuveni persijski pesnik, Mevlana Dželaludin Balhi Rumi, smatra se za jednog od najistaknutijih mudraca koje je iznedrila muslimanska civilizacija, za pesnika koji se obraćao čovečanstvu u celini. Zahvaljujući njegovoj iskrenosti i suptilnom stilu izražavanja, Mevlanina dela pretvorila su se u zrak svetla koji vodi direktno do Boga, a njegova dela, tumačeći nedostižne tajne Božanske istine, misli i učenje, prevazišla su nacionalne, kulturne i civilizacijske međe".

NUR

ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKE TEME
Vol. 16 • NO. 51
PROLEĆE/LETO 2007.
UDK 008+28 ISSN 1450-555X
www.nur.org.yu

۵۱

ویژه نامه مولانا

بمناسبت هشتصدمین سالگرد ولادت

مولانا جلال‌الدّین محمّد بلخی

مطالب فصلنامه نور شماره ۵۱

بهار و تابستان ۱۳۸۶

مقدمه

۲/ سال ۲۰۰۷، سال جهانی مولانا جلال الدین رومی

۵/ مولانا جلال الدین رومی، شاعر و روشنگر

۱۲/ – مثنوی

۱۶/ – مذهب عشق رومی

۱۸/ – دامنه های محدود عقل

۲۸/ – ترجمه های مثنوی

۲۹/ – مشهورترین آشنایان به آثار مولانا

۳۴/ – دیوان

۳۹/ – فیه ما فیه

الکساندار دراگوویچ

۵۰/ رومی و سنت تصوف

سید حسین نصر

۵۸/ تاثیر مولانا جلال الدین رومی بر شرق و غرب

آنه ماری شیمل

۸۱/ زندگی زمانه و راز جاودانگی مولوی

دکتر سید احمد رضا خضری، دانشیار دانشگاه تهران

۸۵/ مولانا جلال الدین رومی – هشت قرن شهرت

آنا ستیه لیا

۸۷/ مولانا در جهان

ریفات ناملیجی

۹۶/ داستانهایی از مثنوی

۱۱۲/ اولین ترجمه اشعار رومی به زبان صربی

فصلنامهٔ فرهنگی، اسلامی نور

• مدیر مسئول: مرکز فرهنگی ج.ا.ایران • سردبیر: آلکساندر دراگوویچ • ویراستار: میریانا عبدلی • صفحه‌بندی و آماده‌سازی برای چاپ: آلتانووا • نشریه نور هر سه ماه یک بار از سوی نمایندگی فرهنگی ج.ا.ا در بلگراد منتشر می‌شود.

• مطالب نور لزوماً نظر نمایندگی فرهنگی ج.ا.ا در بلگراد نیست. • اقتباس مقاله‌ها و تصویر با ذکر منبع مجاز می‌باشد.

• آدرس: POSTANSKI FAH 431 - 11000 BEOGRAD - SRBIJA

• تلفن: ۳۶۷۲۵۶۴ و ۲۶۶۰۳۸۶-۱۱- ۳۸۱+ • نمابر: ۲۶۶۶۹۸۰- ۱۱ - ۳۸۱+

• پست الکترونیکی: nur.urednik@sbb.co. yu

Mevlana Dželaludin Rumi, pesnik i prosvetitelj

Aleksandar Dragović

Dželaludin Muhamed Balhi, rođen je 1207. godine (6. rabi'u-'l-evel 604. g. po hidžri) u gradu Balhu, na istoku Irana (današnji severni Avganistan), po kome je dobio nadimak *Balhi,* tj iz Balha. Pošto je najveći deo života proveo u Anadoliji koju su tada zvali *Rum* (arapski termin ar-Rum označava Istočno rimsko carstvo) kasnije je nazvan Rumi; u Iranu je poznatiji kao *Mevlana Dželaludin*. Dželaludin znači 'veličanstvo vere', a počasni naziv *Mevlana* znači 'naš učitelj', 'naš autoritet'.

Rumi je rođen u staroj i veoma uglednoj porodici učitelja i propovednika iz Balha; njegov otac, Behaudin Muhamed Veled, bio je poznata i ugledna verska ličnost, autoritet, poznavalac verskih nauka. Zbog toga su mu pristalice i slušaoci koji su dolazili da čuju njegova predavanja i propovedi dodelili laskavu titulu *Sultan učenih* (sultan al'ulema).[1]

Balh je u to vreme bio pod upravom Horezm šahova sa kojima je Rumijev otac bio u rodbinskim vezama.[2] Kao učen čovek (alim), bio je veoma cenjen i rado viđen gost na dvoru i u vladarskim kućama. Uopšte, Behaudin je bio poznat po svojoj duhovnoj zrelosti, veoma omiljen i u narodu i neobično uticajan, što je izazvalo surevnjivost i podozrenje vladara i neminovno dovelo do razlaza sa dvorom. Tenzije su potpirivali i stalni sukobi i netrpeljivost sa tamošnjim filozofima i učenjacima među kojima je prednjačio Fahrudin Razi. U tome je bilo pokušaja da se Behaudinov autoritet vladajućoj eliti predstavi kao opasnost po vlast.[3] Behaudinu je, po svemu sudeći, dojadila ova stalna ljubomora i zavist intelektualnih krugova. Između njih je nastao nepremostivi ponor, ponor između istinskog duhovnog iskustva i praznih, nesuvislih reči. Kada su tenzije dovoljno narasle da ozbiljno ugroze mir i duhovno okruženje u kome je Behaudin radio i živeo, odlučio je da zajedno sa svojom porodicom napusti Balh. Moguće da su ovakvu odluku ubrzali naleti pobesnelih hordi mongolskih osvajača koje su se sve više i neminovnije približavale području pod vlašću Horezm šahova; bilo je samo pitanje dana kada će nemiri i razaranje obuhvatiti i grad Balh. Kada su 1213. godine napustili rodni kraj, Mevlana nije imao više od pet godina.[4]

Na tom putovanju kratko su se zadržali u Samarkandu, a onda preko Nišabura i Bagdada odlaze na hodočašće (hadž) u Meku. Po jednom predanju, Behaudin se tada u Nišaburu sreo sa poznatim sufijskim pesnikom Feridudinom Atarom[5]. Pomenuto predanje kaže da je mali Dželaludin bez teškoća shvatio gnostičko-filozofsku raspravu koja je tom prilikom vođena između njegovog oca, sufijskog prvaka, i Atara, kome je odmah postalo jasno da Mevlana nipošto neće biti neki osrednji propovednik ili običan gnostik (arif). On je bio uveren da je Mevlana jedinstven na neki sebi svojstven način i da se razlikuje od drugih i Behaudinu je izneo svoje

predviđanje da će njegov sin ubrzo 'zapaliti' oganj u mnogim srcima širom ovog sveta. Stari pesnik je, dalje se kaže, šestogodišnjem dečaku tada poklonio primerak svoje sufijske poeme *Knjiga tajni* (Esrar-name), što bi, simbolički gledano, moglo da znači jednu vrstu pesničke inicijacije i prenošenje pesničke baklje sa Atara na Rumija. Posle Nišabura, nastao je period putovanja koji je trajao oko 16 godina. Konačno odredište puta bio je grad Konja u Anadoliji. Pre toga su prošli Bagdad, Meku, Medinu, Jerusalem, Damask, Halep, Erzinkan i Larende, danas poznat kao Karaman.

Kada su Mongoli zauzeli Balh i Transoksijanu, Rumijeva porodica je već bila u Maloj Aziji. Oni su već nekoliko godina boravili u manjim mestima, a zatim su prešli u Larende, gde su ostali nekoliko godina. To je bio gradić u blizini Konje, tadašnje prestonice Maloazijskih Seldžuka[6]. Dželaludin je u to vreme imao 18 godina. U Larendeu je umrla Rumijeva majka, a takođe, tu se venčao sa devojkom sa kojom je odrastao i proveo putovanje. Skromno venčanje je održano u proleće 1225. Mevlana je iz ovog braka dobio dva sina, jednog je nazvao Sultan Veled, po svome ocu, a drugog Alaudin Čelebi, po svom bratu.

Društveni i verski život Anadolije u to vreme bio je prilično dinamičan i živ. Tome je najviše doprinosio stalni priliv obrazovanih ljudi koji su bežali od mongolske invazije.[7] Ubrzo je glas o Behaudinovoj učenosti stigao i do seldžučkog sultana, Alaudina Kejkubada na čiji poziv se Rumijeva porodica seli u Konju. Na dvoru, stecištu naučne i kulturne elite, preovladavala je persijska kulturna tradicija; persijski je bio zvanični jezik. Farsijem su pisali naučnici, sufije, pesnici i istoričari. Rumijeva porodica se nastanila u tada najvećoj gradskoj medresi, kako je i priličilo učenjaku Behaudinovog ranga. Odmah je postavljen za učitelja u medresi i glavnog propovednika u gradskoj džamiji.

Behaudin Veled, Rumijev otac i prvi učitelj, umro je u zimu 1231. godine, dve godine nakon dolaska u Konju. Imao je preko osamdeset godina kada su stigli u taj grad i bio je već prilično oronuo. Razboleo se iznenada i umro posle tri dana. Nakon smrti podigli su mu jednostavno turbe od sušene cigle.

U vreme očeve smrti Rumiju je bilo 24 godine. On se na neki način od ranije pripremao da nasledi oca na mestu predavača u gradskoj džamiji, što je, najzad, bila i želja mnogih koji su prisustvovali Behaudinovim predavanjima. Mevlana je prihvatio ukaz o imenovanju na mesto propovednika u džamiji i profesora medrese u Konji, što označava početak njegove samostalne propovedničke delatnosti. Negde u to vreme, godinu dana nakon Behaudinove smrti, 1232. godine, u Konju dolazi poznati sufija, Burhanudin Muhakik iz Tirmiza.

Šejh Burhanudin je bio stari učenik Rumijevog oca. On je sada preuzeo brigu za Rumijevo duhovno usavršavanje. Nakon nekog vremena poslao ga je u Halep, u Siriju, gde je ostao oko godinu dana; iz Halepa, Rumi se uputio u Damask, grad u koji su se bežeći pred Mongolima sklanjali mnogi školovani ljudi. U njemu su se slivali bogotražitelji i ljudi žedni znanja i tragatelji za istinom sa svih strana sveta; zato je ovaj grad odisao životom i mističnom atmosferom prisustva Božijih prijatelja. Predanje kaže da je u isto vreme u ovom gradu boravio i veliki gnostik, Ibn Arabi. Boravak u Damasku ostavio je snažan pečat na razvoj i formiranje Rumijevog duhovnog bića, u njemu je upoznao mnoge sufijske prvake, učitelje, teoretičare i duhovne učitelje sa kojima je mogao da razmenjuje i usavršava znanje, imao je pristup mnogim medresama, tajnim skupovima, i on je obilato iskoristio...

Plamen sufijske mudrosti još od najranijih dana zapalio je Rumijevo biće; prisustvovao je sufijskim skupovima, upijao njihove himne o predanosti Bogu i bio upućen u mnoga duhovna pitanja; revnosno je slušao predavanja svog oca i bio odgajan od strane njegovih iskusnih učenika, bogobojaznih vernika i derviša, upoznao je čuvene mudrace tog vremena. Posle četiri godine boravka u Damasku Mevlana se vratio u Konju.

Pod budnim okom svog učitelja Mevlana je prešao stupnjeve duhovnog puta; upoznao je mnoge tajne koje donosi duhovna praksa gladovanja i odricanja od ovosvetskih zadovoljstava. No, neumitno je došlo i vreme učiteljevog odlaska.[8] Jednog prolećnog dana 1239. godine, Mevlana se oprostio od svog učitelja kvaseći suzama njegove ostarele ruke.

Život u anadolskom gradu Konji odvijao se tradicionalno i mirno, bez naročitih uzbuđenja i prevelike brige, upravo onako kako su nalagali ustaljeni običaji i navike. Više nego učmala svakodnevica kao da je gušila i suzbijala Rumijev unutrašnji nemir koji se sve češće javljao kao glas pesnika koji je dolazio iz dubina njegovog bića opirući se okoštalom konzervatizmu i praznoj dogmatskoj usiljenosti. Prezauzet svakodnevnim poslovima, Rumi taj glas nije čuo. Navike kojima se predao nisu dozvoljavale da nađe put do tajanstvenih duhovnih nadahnuća u svom srcu: rutinski život i svakodnevnica medrese stavljali su unutrašnji život u neki drugi plan. Ni griža savesti koja se javljala nije bila dovoljno delotvorna da ga izbavi iz okova nauke, nastave i knjige.

Začaran svetom medrese i čvrsto okovan iza neprobojne tvrđave javne i ugledne ličnosti nije znao za duhovnu radost, niti je osećao bol ili ljubav. Zahvaljujući

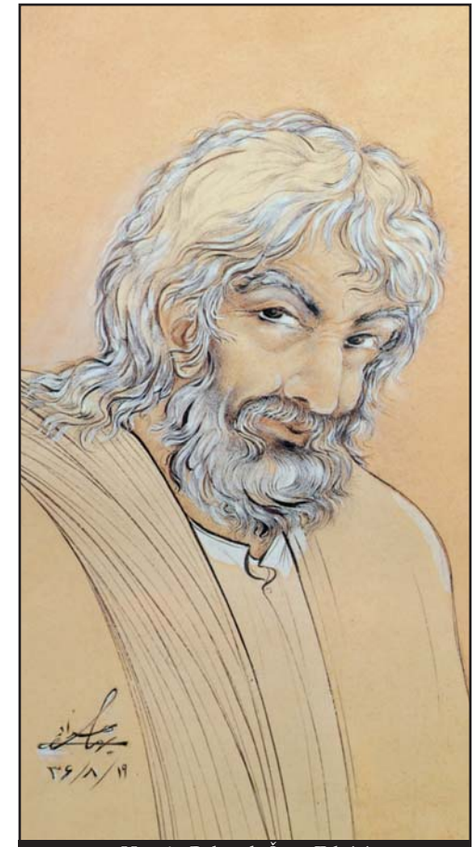

Husein Behzad, *Šams Tabrizi*

velikoj bogobojaznosti i dostojanstvu znao je da sačuva duhovni mir i i ljude uveri u svoju istinsku čistotu i neporočnost, uprkos slavi i veličini ugledne javne ličnosti.

◆ ◆ ◆

Bila je subota, meseca novembra 1244. godine (642. hidžretska), kada je u Konju stigao *Šemsudin Muhamed ibn Melikzad Tabrizi*. Dželaludin Muhamed, poznat kao Duhovni vođa i Mevlana Ruma, tada je imao trideset osam godina. Ostarelog tuđinca u krcatoj prestonici Maloazijskih Seldžuka niko nije poznavao. Njegov dolazak u Konju i susret koji se tada odigrao

ostaće zapisan kao sudbonosan ne samo u istoriji Konje i Maloazijskih Seldžuka, već i u istoriji islamskog gnosticizma i književnosti. U samo jednom vatrenom pogledu neznanca po imenu Šems Tabrizi, pred njegovim očima se ukazao svet stvarnosti, a njegov unutrašnji život je, iznenadnim preokretom izbavljen iz duhovnog mrtvila, kao iz mračnog groba.

Kako kazuje predanje, Rumi se tog dana vraćao kući iz medrese, sa predavanja, u pratnji pompezne povorke mladih učenika i ostarelih murida[9]. Nije mogao da sakrije zadovoljstvo zbog oduševljenja koje je kod slušalaca izazvalo njegovo predavanje; no, činilo se da je i bilo razloga za likovanje: još kao veoma mlad, zbog neobične učenosti i bogobojaznosti postao je veoma omiljen i sada je uživao u plodovima slave i popularnosti. Iako njegova pomalo kruta spoljašnjost uglednog fakiha[10] i asketsko držanje nisu nagoveštavali da je na pomolu bilo kakva unutrašnja promena, ona se ipak naslućivala, doduše stidljivo i blago, a njeni vesnici su bile reči, reči izrečene u propovedima. Zato su nagoveštaj duhovnog preobražaja mogli da osete samo njegovi najodaniji i najbliži sledbenici i pratioci, oni koji su sa žarom i poštovanjem slušali svaku njegovu propoved, i u stihovima koje je recitovao i pričama koje je pričao razaznavali ogromnu duhovnu žeđ učitelja.

Tog dana, dok se bezbrižno vraćao kući putem koji vodi preko bazara, put mu odjednom prepreči nepoznati prolaznik nalik propalom trgovcu koji uhvati konja za uzde i gledajući ga u oči postavi mu donekle čudno i paradoksalno pitanje: „Ko je uzvišeniji, poslanik Muhamed s.a.v.s. ili Bajazid Bistami?“[11]. Rumi, koji je najviši duhovni stupanj (maqam) svetaca smatrao manje vrednim i od najnižeg stepena verovesnika, ljutito odgovori: „Muhamed (s.a.v.s.) je poslednja karika u lancu poslanika, kakve veze s njim ima Bajazid iz Bistama?“ Nezadovoljan odgovorom, derviš pomalo drsko upita: „A zašto je onda Muhammed rekao: ‘Slavljen neka si, nismo Te spoznali[12]’, a Bajazid ‘Slavljen neka sam, kako sam uzvišen ja!?’[13]“

Kao propovednik i pravnik Rumi je o duhovnom životu svetaca (evlija) i stupnjevima njihovog samoponištenja imao onu vrstu saznanja koja je pre bila plod pročitanog ili onoga što je čuo, nego vlastitog iskustva ili spoznaje. Ipak, na Bajazida je gledao isključivo s poštovanjem, a ne kao konzervativni krugovi i zagovornici striktno egzoterijske struje koji su ostrašćeno poricali učitelja iz Bistama smatrajući ga za nevernika. Mevlana je malo razmislio, a onda odgovorio: „Bajazid bejaše nestrpljiv i kriknu nakon jednog gutljaja; Muhamed je ispijao more, jednom čašom, i ne izgubi razum i spokoj!“

Kao veštom logičaru i iskusnom pedagogu Rumiju nije bilo teško da se snađe i odgovori na ovo naizgled oprečno pitanje; s druge strane, ono je bilo škakljivo i budilo je nelagodu i time što je postavljeno na javnom mestu, u prisustvu ljudi sa bazara i običnog sveta, i među mlade i katkad ostrašćene i fanatične Rumijeve učenike, nenavikle na ovakvu vrstu rasprave i razgovora, unosilo je konfuziju i nemir. Reči nepoznatog prolaznika su u prvi mah zazvučale šokantno i efekat tog šoka je paralisao sve prisutne; Rumi se tada prvi put zagleda u neznanca: oni razmeniše kratke poglede od kojih se njihova otuđenost pretvori u bliskost. Iako behu kratki i brzi, pogledi prodreše u dubine njihovih srca i tada se kaza sve što je jezikom srca trebalo da bude rečeno. Šemsov pogled Rumiju reče: „Dođoh iz daleka da te nađem, ali kako da se približiš Istinitom sa ovim teškim bremenom znanja i toliko uobrazilje?“ Mevlanin pogled mu odgovori: „Ne napuštaj me, o dervišu, ko god da si, ostani sa mnom i sa mojih posustalih pleća zbaci ovaj zamorni teret!“

Susret pravnika sa dervišem označio je buđenje iz dubokog sna u koji je utonulo Rumijevo unutrašnje biće. Pogledi koje su razmenili behu pogledi koji se ne daju protumačiti i čije dejstvo beše jače od njihovih reči. Derviš koji je podsećao na skitnicu pobedi fakiha utonulog u udobnost svog položaja. Pred njegovim pogledom, mladi Dželaludin se oseti smeteno i izgubljeno; bio je kao golub koji na svojim krilima oseća težinu sene sokola. Rumi je verovatno i drugačije mogao da odgovori na proniciljivo pitanje koje mu je, onako neočekivano i pomalo drsko, postavio lutajući derviš, ali je taj odgovor bilo skoro nemoguće izreći pred onolikom svetinom, a ponajmanje pred pratiocima iz svite. Oborio je pogled, jer nije hteo da mu oči odaju onaj drugi, jezikom neizrečeni odgovor, i da tu, pred prisutnima, ne bi bila otkrivena tajna u njegovom pogledu.

Tako je stigao Šems, lutajući derviš poreklom iz Tabriza o kome se skoro ništa nije znalo – nečujno i iznenada – i pozvao Mevlanu da se nastani u svetu Božanske ljubavi, da uskoči u oganj *ljubavi* i u njemu sagori. U njegovom srcu koje još nije bilo sagorelo u *ešku,* plamtećem ognju Božanske ljubavi, Šems je otvorio nove vidike, vidike Božjeg čoveka, koji je vlastitim iskustvom znao i potvrđivao svo ono teorijsko znanje koje je Mevlana nalazio u knjigama; zaljubljenika u Božansku istinu spremnog da gladan, žedan, bos i u pocepanim haljinama gazi stazama duhovne čežnje i ljubavi, bogotražitelja-lutalice i duhovnog usamljenika koji je ostavio sve zarad Uzvišenog Boga.

Počeo je novi period u životu Mevlane koji su označila dugačka osamljivanja sa Šemsom. Ubrzo postaše tako bliski i nerazdvojni da se nikada nisu odvajali, i svaki trenutak im beše ispunjen razgovorima i ushićenim raspravama. Potpuno se povukao iz javnog života, kao da je nestao bez traga. Ljudi su to u početku prihvatali kao nešto privremeno, nadajući se da će njegova odvojenost brzo da prođe, ali se to stanje otegnulo u nedogled, meseci su prolazili, a on se nije pojavljivao...[14]

Mevlanu više nisu mogli da prepoznaju; potpuno je zapostavio predavanja u medresi i besede u džamiji; od sada sve svoje vreme provodi sa Šemsom, koji je u uglednom profesoru i propovedniku raspalio plamen sufijske ljubavi prema Jednom Voljenom. Okreće se sufijskom plesu, poeziji i kontemplaciji i od poštovanog religijskog autoriteta postaje nemirni i zaljubljeni derviš. Šems je Mevlanu upućivao u neiskazive tajne mističkog traganja i objašnjavao mu stupnjeve duhovnog puta koje sam beše prevalio; otkrivao mu je metode postizanja duhovne spoznaje do koje se dolazi jezikom koji ponavlja ime Božije, srcem koje žrtvujući sebe pokazuje zahvalnost Bogu i telom koje strpljivo čeka; govorio mu je o ulozi istinskog prijatelja koji mora biti tajanstven poput Svevišnjeg, kako mora podnositi ružna dela i mane svog prijatelja i ne sme biti povređen njegovim grešenjem, niti mu okrenuti svoja leđa ili ga okrivljavati, već mu mora neumorno praštati, baš kao što i sam Bog voli da prašta i pokriva naše grehe...

Mevlana je bez daha upijao Šemsove reči istinske mudrosti i spoznaje. Napredovao je takvom brzinom da se uskoro nije znalo ko je učitelj a ko učenik, ko je kap a ko more. Dva okeana su se prelivali jedan u drugi, bili su prosto dva duhovna prijatelja čija je svetlost u srcima sijala istim sjajem. To nije bila osama askete i isposnika, niti osama naučnika i mislilaca. To beše duhovna osama, tokom koje je Mevlana rušio sve prepreke na putu uspona ka Bogu.

Dok su oni zatvoreni u svom svetu duhovnih tajni bezbrižno drugovali, nisu ni

sanjali da je napolju počela da se zahuktava prava oluja zavisti i ljubomore. Za šest meseci koliko je prošlo od Šemsovog dolaska u Konju, Mevlana nijednom nije otišao u medresu. Učenici koji više nisu viđali dragog učitelja postadoše kivni na Šemsa koga su smatrali odgovornim za otuđenje; negodovanja su rasla iz dana u dan, te ga, na kraju, neki čak prozvaše čarobnjakom koji je omađijao njihovog učitelja, te mu oštro zapretiše.

Pod pritiskom pretnji Šems je morao da napusti Konju i da se skloni u Damask. Mevlana mu je neprestano slao pisma u kojima mu je poručivao i molio da se vrati u Konju. Na kraju je poslao sina Sultana Veleda koji je uspeo da izdejstvuje Šemsov povratak. U mnogim gazelima *Divana* Mevlana je opevao potragu i čežnju prema svom duhovnom učitelju, i oni se smatraju najlepšim delom Divana:

Ja sam zaljubljeni ludak Damaska,
srce sam mu svoje dao,
tri puta sam tamo leteo,
al voljenog nisam našao.
Namirisan mirisom crne noći,
tih crnih uvojaka,
ja Božije sunce tražim
poput kakvog ludaka.
No, ako je sunce tabrisko onde,
ja sam kralj Damaska!

(prevod D. Ananda)

Njegov povratak je međutim, ubrzo doveo do novog nezadovoljstva i protesta, i Šems je 1247. ponovo nestao iz Konje. Ovaj put Šems je nestao zauvek. Zapravo, ne zna se tačno šta se desilo sa njim. Pričalo se da su ga ubili Mevlanini učenici i da je u to bio upleten i Mevlanin sin, Alaudin. Mevlana nije gubio nadu, već je pošao u bezuspešnu potragu u Siriju. Izgleda da su od njega krili istinu, i da je posle njegove smrti, iz jednog bunara izvađeno Šemsovo telo i posthumno sahranjeno.

Mevlanu ništa nije moglo da uteši nakon Šemsovog nestanka. Povukao se u samoću, a srce mu postade vulkan iz kojeg je sukljala lavina poezije. U tom vulkanu provrelo je more gazela, od kojih je svaki za sebe tajna, a ista čežnja za istinom. Čežnja i potraga za Šemsom uticali su na to da se u Mevlani probudi pesnik, pesnik koji se identifikovao sa nestalim i voljenim i na taj način ga ponovo nalazio u sebi.

Šemsov nestanak je u Mevlani probudio ljubav za muzikom i plesom, muzikom koja je u sebi nosila duhovnu čežnju, i plesom onih koji su zaneseni Božanskim prisustvom. Ples je zapravo bio neka vrsta duhovnog koncerta – sama', i za njegovu mističnu filozofiju nije bio samo puki liturgijski izraz, već i jedan sasvim prirodan način očitovanja najdubljih unutrašnjih osećanja. O ovome posedujemo svedočanstvo njegovog sina Sultan Veleda:

Nikada ne presta slušati muziku i igrati;
Ne bijaše se odmarao ni danju ni noću.
Bijaše mudrac: posta pesnik.
Bijaše isposnik: posta opijen ljubavlju,
ali ne vinom trsa: prosvetljena duša
ispija samo vino Svetlosti.

(prevod D. Ananda)

Vatra koju je zapalio Šems ozarila je i osvetlela Rumijevu nemirnu dušu i usmerila je na put koji vodi ka Uzvišenom Tvorcu. Ta ljubav je zahvatila čitavo Mevlanino biće, izvela ga iz ograničenosti materijalnog i uvela u beskrajni metafizički svet.

Mevlana se sasvim okreće sufijskom načinu života: osniva mevlevijski derviški red koji je još za njegovog života postao popularan među zanatlijama.

Posle Šemsovog nestanka najveći deo vremena Mevlana je provodio u društvu sina Sultana Veleda i Husamudina Čelebija i Saladina Zarkuba, dvojice najbližih prijatelja. Nakon gubitka Šemsa, morao je pronaći neko drugo 'duhovno ogledalo' u kome će se odražavati transfigurativna i unitivna sila duhovne ljubavi. Našao ga je u osobi Saladina Zarkuba, kujundžije iz Konje. Saladin je, na drugačiji način od Šemsa, postao problem za Rumijeve sledbenike; bio je neobrazovan, skoro nepismen čovek iz naroda, bez ijednog dana formalnog obrazovanja. Bez obzira na to, Rumi ga je odredio za svog naslednika u derviškom redu. Rumi je u njemu pronašao Šemsa i za njega Saladin nije bio tek neuki gnostik iz naroda.

Otvorena protivljenja prema Saladinu koja su iskazili učenici, Rumiju nisu nimalo smetala da svoje odnose s njim uzdigne na najviši duhovni nivo prisnosti i druženja u okrilju večne Božanske Ljubavi. Njihovo prijateljstvo bilo je dodatno učvršćeno venčanjem Rumijevog sina, Sultana Veleda, i Salahudinove ćerke. Mnoge Rumijeve pesme završavaju sa odavanjem počasti Salahudinu. Salahudin je umro 1263. godine, a uspomena na njega sačuvana je u *Divanu*.[15]

Posle Salahudinove smrti Mevlana je uspostavio duhovnu vezu sa Husamudinom Čelebijem. Iz tog prijateljstva potekla je ideja o pisanju velikog sufijsko-filozofskog speva, *Mesnevije*, ključnog Rumijevog dela. Mevlana je toliko voleo Husamudina da se nikada i nigde nije pojavljivao bez njega. Bio je jedan od najbližih Rumijevih prijatelja, a njegov grob se nalazi u blizini Rumijevog mauzoleja. Rumi je na njegovu molbu napisao Mesneviju. U stvari, Husamudin je toliko uticao na njeno stvaranje da je nakon smrti Husamudinove žene Rumi na dve godine prekinuo njeno pisanje. Husamudin je nadgledao Rumijeve aktivnosti: zapisivao je Mesneviju, gazele, predavanja i govore, radio na njihovoj kodifikaciji i bio njegov pisar. Husamudinovo ime se često pominje i u Mesneviji i u Divanu

Mevlana je umro 7. decembra 1273. godine, najverovatnije od posledica jake prehlade. Sahranjen je pored očevog turbeta u Konji, u mestu zvanom *Bagi sultan*, ili *Irem bagče*. Tu je kasnije podignut mauzolej u kome je sahranjeno preko 50 njegovih potomaka. Poslednju počast iskazali su mu skoro svi stanovnici Konje, muslimani, hrišćani i Jevreji, na taj način priznajući i ceneći veliki duh tolerancije koji ga je odlikovao.

Mevlana je za života uživao veliko poštovanje u Konji, kako od običnog naroda tako i od strane vladara. Posebno poštovanje i počasti prema njemu su iskazivali seldžučki sultani Izudin Kejkavus i Ruknudin Kilič Arslan, a Muidudin Parvane[16] je redovno prisustvovao njegovim predavanjima. I poznati naučnici tog vremena, Seradžudin Urumevi i Safijudin Hindi smatrali su Rumija velikom ličnošću. Fahrudin Iraki i Nedžmudin Razi koristili su svaku priliku da odu na razgovor kod Dželaludina. Po jednom predanju, posećivao ga je i čuveni persijski pesnik Sa'di, koji je dolazio iz Širaza u Konju da bi razjasnio neke njegove reči. Rumi je bio veoma cenjen i poštovan u Konji ne samo kod učenih ljudi i svojih sledbenika, već je učvrstio ugled kod svih stanovnika Konje i okoline. I pored toga, ostao je skroman i jednostavan, prijatnog ophođenja sa ljudima. Uglavnom je vreme provodio sa dervišima i zanatlijama, dok prema pojedincima iz aristokratskih krugova nije pokazivao posebnu pažnju, a ponekad je bio i grub i kritičan prema njima. Bio je visok i mršav, blede puti, ali izrazite moralne snage i čvrstine i svuda je ulivao strahopoštovanje.

O Rumijevom životu je još za vreme njegovog života, nastalo mnogo legendi. Većina njih nalazi se u knjizi *Čudesa mistika*, Feriduna Sepahsalara.

MESNEVIJA

Ako si žedan okeana duhovnosti,
onda na ostrvo Mesnevije iskoči.
M VI, 67

Rumijeva *Mesnevija* je najpoznatije, a najverovatnije i najobimnije poetsko delo ne samo sufizma, nego i celokupne persijske literature. Mesnevija je obimna filozofsko-sufijska poema razvrstana u šest knjiga, u kojima se, kroz stotine priča, opisuje i oslikava čovekov put u težnji da dosegne Božiju blizinu. Sama *mesnevija* je poetska forma koju čine rimovani distisi, a koja je bila veoma popularna u persijskoj poeziji. U doslovnom prevodu *Mesnevija znači* 'duhovni distisi', a u nešto slobodnijem 'rimovani stihovi dubokog duhovnog smisla i značenja'.

Mesnevija je Rumiju obezbedilo posebno mesto ne samo u persijskoj književnosti, već i mnogo šire, u svetskim okvirima. I pre nego što ju je Džami nazvao 'Kur'anom na persijskom jeziku', a za Rumija rekao da 'ima Knjigu, mada nije Božiji poslanik', Mesnevija je bila poštovana kao neponovljiva poema o ezoteričnoj istini i duhovnoj potrazi. U islamskom svetu ona se već osam vekova smatra najznačajnijim delom mistične poezije. Nazivana je i imenima kao što su 'enciklopedija sufizma', 'Biblija sufizma'.

Mesnevija je obimno delo, napisana u 6 tomova i sadži oko 27 000 stihova u kojima je izložen široki tematski korpus, a njena glavna misao, koja se provlači kroz svih šest tomova Mesnevije, je priča o čežnji arifa i putnika na Božijem putu, koji je odvojen od svog Prapočetka.

Poemu otvara *Nejnama* (spis o svirali, fruli) odnosno lament *neja. Nej* je jedna vrsta svirale od trstike koja proizvodi zvuke slične cviljenju, plaču i jadikovanju i izaziva osećanja dubokog i ozbiljnog promišljanja. Spis o fruli, koji sadrži prvih osamnaest stihova, predstavlja srž i suštinu svih šest tomova Mesnevije, koji na neki način predstavljaju komentar *Nejname*.

Nej ima posebno mesto u celokupnoj simbolici Mesnevije i Rumijeve lirike. Svirala od trstike, nej, često je glavna nit oko koje se plete fabula u Mesneviji. Njegov zvuk simbolizuje sudbinu duše koja je odvojena od polja na kojem su počivale sve duše zajedno, o duši, koja je odsečena od svog izvorišta i koja čezne za ponovnim povratkom. Kroz setne zvuke neja odjekuje žalopojka napaćene i namučene duše koja se oslobodila materijalnog sveta, ostavila sva ovosvetska iskušenja i napustivši svoje materijalno telo stremi sjedinjenju sa svojim Praizvorom; ona teži ljubavi, da bi se oslobodila ograničenog i materijalnog sveta tela i spojila sa večnom i beskrajnom Božijom suštinom.

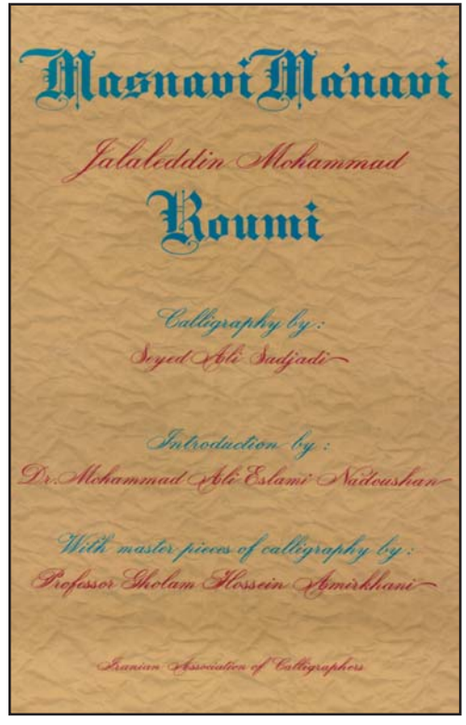

Dobro slušaj o čemu nej kazuje,
zbog rastanka on cvili i tuguje

Od kad sam iz trstenika otrgnut,
mojim bolom čitav svet je zapljusnut.

Tražim srce slomljeno zbog rastanka.
da o čežnji pričamo bez prestanka.

Od korena svog ko bude odvojen,
žudi da mu opet bude pripojen.

S kim god da sam, ja patim i žalujem,
i sa sretnim i nesretnim drugujem.

Ko se sa mnom sretne misli drug mi je,
a do mojih tajni doći ne umije.

Moja tajna mome jadu blizu je,
još da ima ko da to razumije.

Telo duši, duša telu, blizu je,
al začudo, niko dušu ne vide.

Zvuk iz neja vatra, a ne vetar je,
ko je nema, bolje da ga i nije.

Vatra aška, to je u nej upalo,
od te vatre piće je uskipelo.

Nej je drugar svakom ko bez druga je,
melodija neja buca zastore.

Otrov i lek nej u sebi sjedini,
on bez sumnje takav drug je jedini.

O krvavom putu nej nam govori,
o ljubavi Medžnunovoj on zbori.

Šta nej priča to svak ne razumi,
jezik uho treba da progovori.

U brigama naši dani prolaze,
drugujući s vatrom odlaze.

Vreme ide, al ti reci – briga me
najčistiji samo nek' je uza me.

Samo riba vode se ne zasiti,
dan bez jela tako sporo prolazi.

Mlad ne shvata ono što zna iskusan,
zato ćemo ovde stati – vesselam!

(prevod derviš Ahmed Nurudina)

U jednom smislu nej je sam Mevlana, pročišćen i u potpunosti predan ljubavi i jedinom Ljubljenom. Pevanje i glas koji dolazi iz njegovih usta nisu njegovi već pripadaju Večnom Voljenom i Obožavanom.

Mi poput harfe, a Ti sviraš
Plač nije naš, nego Ti plačeš
Mi poput neja, a ti proizvodiš zvuk
Mi poput planine, a glas dolazi od Tebe.

Rumi je sebe u u periodu duhovnog mira u kojem je nastala Mesnevija, kada je dosegao najviše stepene duhovnog i mističkog iskustva često poredio sa raspuklim i setnim zvukom neja koji je ožalošćen zbog odvojenosti.

◆ ◆ ◆

Zapisivanje Mesnevije je trajalo oko 12 godina koliko je Rumiju trebalo da 25 700 stihova izdiktira svom bliskom prijatelju i sledbeniku, Husamudinu.[17] Početak zapisivanja vezuje se za događaj koji prenosi Rumijevi biografi; naime, jednog dana Mevlana je šetao sa Husamudinom, koji mu predloži da sastavi delo slično *Govoru ptica* od Atara[18], knjigu koja bi koristila svim putnicima duhovnog puta, pošto je već bio dovršio svoj *Divan*. Mevlana se nasmejao i iz ogrtača (ili kape) izvadio početne stihove *Mesnevije*, poznate kao *Nejnama*. Samo tih prvih 18 stihova Mesnevi-

je Rumi je svojeručno napisao, sve ostale je diktirao Husamudinu.[19]

U takav okvir smeštene su priče i kazivanja Mesnevije i nagoveštene sve meditacije i izlaganja. Tako se smenjuje niz međusobno isprepletenih priča, anegdota, kur'anskih odlomaka i poslaničkih predanja[20], legendi, folklorističkih temata, mističkih kazivanja. Široki tematski spektar, karakterističan za *Mesneviju*, ide od gnostičkih preko bogoslovskih i etičkih, čak i nekih psiholoških razmatranja. Kroz skoro čitavo delo ponovljeno nailazimo na priče koje su, uglavnom, preuzete iz kur'anskih pripovedanja o poslanicima, a pored kojih su prisutni i mnogi kur'anski stavci i sakralne predaje sa svojom gnostičkom hermeneutikom. Priče su duboko alegorične, neke su preuzimane iz *Kelile i Dimne*[21], ili pak iz Aviceninih, Sana'ijevih, Nezamijevih i Atarovih spisa. Moguće je da je Rumi koristio i oslanjao se na predanja koja su putujući derviši sa sobom donosili u Konju.

Prilikom čitanja se stiče utisak da priče sustižu jedna drugu i da je struktura cele poeme nekako ležerna i bez određenog plana. Međutim, kako ističe prof. Nikolson, poznati prevodilac Mesnevije na engleski jezik, priče su međusobno povezane suptilnim vezama i prelazima koji nastaju iz pesnikovog razvijanja teme.[22]

Pripovedački postupak u Mesneviji je takav da glavni tok često biva prekinut, a zatim nastavljen uvođenjem novih priča, koje se tematski ne nastavljaju nužno na prekinutu nit teksta. Priče često upadaju jedna u drugu, kao kod *Hiljadu i jedne noći* ili *Kelile i Dimne*. Osnovna misao obrađuje neku priču, obično iz istorije, događaj iz života nekog Božijeg poslanika, a često su junaci i životinje i ptice[23], ili iz neke druge priče, ali tako da glavni cilj nije sadržaj priče, već je on samo povod da se započeto izlaganje nastavi. Takva pripovedna stuktura čitaocu omogućava da sažme mnoštvenost životnih pojava i razgranatost sagleda kao celinu nastojeći da je razjasni i shvati. Događa se da jedan detalj priče, od samo nekoliko stihova, bude dalje razrađen u mnogo više stihova, a onda se opet vraća priči i na osnovu sledećeg njenog detalja iznosi nova filozofska misao. Međutim, iako sadrži mnogo priča, Mesnevija nije knjiga priča, niti zbornik, već knjiga pouka, koja se obraća više srcu nego glavi i zato predstavlja izazov za svakoga ko je čita: ona je i tekst i svoje tumačenje.[24]

Svoje duboke životne i filozofske misli Mevlana stavlja u okvire priča o pojedinim ljudima i njihovim zanimanjima, kao što su bakalin, trgovac, hamamdžija, zlatar itd. Zatim iz njihovih svakodnevnih postupaka izvlači pouke i zaključke o onome što valja i obratno; onda to uzima kao povod za svoja kazivanja i razmišljanja. Nekad govori o životinjama i njihovim postupcima, ali ih uvek poredi sa postupcima ljudi i iz toga izvlači pouke za ljude. Kada govori o vladarima i carevima, vezirima (ministrima), onda najčešće misli na samog čoveka kao vrstu i na njegovu sklonost ka dobru i zlu, pa tako šah (kralj, vladar) najčešće predstavlja čovekovu strast i njegove prohteve, želje koje vladaju čovekom, koje su zato predstavljene kao njegov „vladar". U najviše slučajeva, čovekova strast je slab vladar.

Rumijevo pesništvo

Rumijeva poezija, generalno, može se podeliti u dve grane: u prvoj su pesme misaonog i filozofskog sadržaja sa gnostičkim značenjem. To su oni stihovi koji govore o Božanskoj ljubavi, o čovekovoj duši, njenom Božanskom izvoru i poreklu, njenoj čežnji da se vrati svom izvoru od koga je razdvojena, o jedinstvu celokupne egzistencije. Lebdeći stalno u ovim sferama pesnik kruži po obzorima duhovnog sveta i ne prestaje da se dotiče materijalnog života, ali samo zato da objasni njegovu zbunjenost, skromnost i niskost kada se materijalni život uporedi sa duhovnim životom i njegovim radostima, sa večnom srećom koju duhovni život skriva za čoveka.

Drugi deo Mevlaninog dela jeste pesništvo o čoveku i njegovom moralnom vladanju, pri čemu je on obrađen sa mnogih aspekata; pesnik objašnjava značaj i značenje čoveka u ovom svetu, njegovo postojanje u njemu. Pesnik je tu učitelj, ali i filozof, često napušta simbolizam i koristi se pričama i poslovicama da bi objasnio to čemu poziva čoveka. Njegova moralna filozofija nastoji da dozove čoveka da u ovakvom životu ostvari savršenstvo, pa u tom cilju za čovečnost slika praktična sredstva koja pesnik smatra da vode i upućuju humanosti. U misaono filozofski korpus spada poezija *Divana*, dok je u poeziji *Mesnevije* filozofska i mudroslovna poezija pomešana sa didaktičkim, moralnim i poučnim elementima.

Priče u Mesneviji označene su naslovima koje kao efektni rezimei epizoda sažimaju osnovnu misao i temu, koje pesnik želi da istakne u prvi plan, što je uobičajen postupak karakterističan za klasičnu islamsku književnost. Njegova svrha nije tek književno-estetska, već je pre didaktična: kao vrhunski duhovni učitelj Rumi svojim učenicima i u samom naslovu kao jednoj vrsti preduvoda daje poučne/didaktičke smernice kako bi njihovu pažnju prikovao za unutrašnji, ezoterijski nivo priče. Često naslovi i kratka objašnjenja predstavljaju tumačenje same priče. *Objašnjenje da sama svetlost iz unutrašnjosti prosvetljenog čoveka svedoči o njegovom svetlu, bez ikakvog dela ili reči koji bi to odražavali / Priča o beduinu čiji je pas umirao od gladi dok je njegova torba bila puna hleba; on je jadikovao nad psom, recitovao poeziju, jecao i udarao se po glavi i licu; a ipak nije dao psu nijedan zalogaj iz torbe / Objašnjenje da nijedno zlokobno oko nije tako smrtonosno za čoveka kao oko samopohvale, sve dok se to njegovo oko ne preobrazi Božanskim svetlom tako da „on čuje kroz Mene, vidi kroz Mene", i sve dok se njegovo „ja" ne poništi / Priča o mudracu koji je video pauna kako kljunom istrže svoje lepo perje, baca ga na zemlju i postaje ćelav i ružan; zaprepašten, upitao ga je: „Zar ne osećaš žaljenje?" Osećam", rekao je paun, „ali život mi je draži od perja, a ono je neprijatelj mom životu." / O objašnjenju Poslanikovog hadisa „Nema monaštva u islamu" / Komentar ajeta: Zaista sam video kako sedam mršavih krava pojede sedam debelih krava" / Priča o kamili, volu i ovnu, koji su na putu pronašli svežanj trave i kako je svaki od njih rekao: „Ja ću ga pojesti" / Poređenje pohlepnog čoveka koji ne vidi Božije opskrbljivanje i bezgranična skladišta Njegove milosti sa mravom koji se bori s jednim zrnom pšenice na velikom gumnu / Objašnjenje hadisa: Laganje izaziva sumnju, dok istinoljubivost uliva poverenje.*

JEZIK

Smisao kazivanja ogleda se i u organizaciji jezika. Česta je upotreba asonance i aliteracije, ali i drugih stilskih figura. Potka koja tematski sve povezuje u jednu celinu upisana je u gotovo svaki stih, a jedan od onih bejtova (distiha) u kojima bi se mogao pronaći ključ za razumevanje svih Mevlaninih pevanja mogao bi da bude sledeći „Bolje je da se tajne zaljubljenih kazuju kroz priče drugih“ (Mesnevija, 1, 136).

Muzikalnost Mevlanine poezije, njena ritmička raznolikost i bogatstvo, melodičnost i posebna zvučnost stihova su neponovljivi i ne mogi se naći ni kod jednog drugog velikog persijskog i islamskog pesnika. Mnoge svoje stihove Mevlana je ispevao tokom duhovnih koncerata (sema'), a mnoge je izrekao recitujući ih i pevušeći. Dobro je poznavao muziku i sasvim je prirodno što je njegova muzikalnost pronašla odraz u njegovim stihovima. Takođe, imao je sposobnost da peva u velikom broju pesničkih metara koji su u to vreme bili zaboravljeni; mogao je čak da sriče u napuštenim metrima tako da oni ostavljaju i izazivaju lep utisak i da se slušaju sa uživanjem. Stihove je znao da obogati muzikalnošću, nekada ih je završavao glasovnim odsecima koji nemaju posebno značenje, ali sami po sebi deluju muzikalno i prijatno za slušanje.

Zadivljujuća je Rumijeva sposobnost da obradi jednu neuobičajenu temu i od nje napravi sasvim novu, da se čini da je ona po prvi put izložena, ili da od običnih i skoro besmislenih stvari koje prolaze neprimećeno ispred naših očiju napravi temu za svoj stih i kazivanje. Majstor je u vođenju (filozofskog) dijaloga koji vodi sa stanovišta posmatrača i jezikom učesnika opisuje ono što odgovara njihovim intelektualnim mogućnostima, tako da dijalog stiže do stepena podudarnosti sa stvarnošću. Mudre izreke koje često koristi u tekstu pojašnjavaju značenje stiha pojačavajući njegov psihološki efekat. S druge strane, Rumi često pribegava ironiji, poruzi i podsmehu kao sredstvu za ostvarivanju umetničkog ili didaktičkog cilja (primer muve koja je bila u magarećoj mokraći a mislila da je komandant broda, M I, 1082-1087). Pri tom, celokupan sadržaj je prožet svetlom sufijske gnoze i obasjan duhovnom aromom ezoterijske duhovnosti islama.

RUMIJEVA RELIGIJA LJUBAVI

Rumi je razradio koncept ljubavi koja je temelj verskog i etičkog života i dao joj kosmičko značenje. Takva ljubav je shvaćena kao kreativni, poboljšavajući i evolucijski impuls koji postoji u svim stvorenjima i svim nivoima egzistencije. Ona je u osnovi gnosticizma i jedan od glavnih temelja Rumijevog pogleda na svet. On podučava da glavnu snagu Univerzumu, koji čini celinu, daje ljubav. Pojedinci stoje u međusobnoj ljubavi, a čovek svoju ljubav usmerava ka Bogu. Bog je iz ljubavi stvorio svet i ljudsko biće i treba Mu na tome uzvratiti istim. Ljubav je prisutna u svim delovima univerzuma i povezuje sve čestice u kosmosu, tako što je Bog ljubav ubacio u sve čestice egzistencije.

Ljubav, ne u svome opštem i ograničenom značenju koje svi razumeju, nego u jednom uzvišenijem i opsežnijem značenju predstavlja princip na kome opstaju materijalni i duhovni svet. To je sila koja egzistenciju i univerzum vuče ka savršenstvu i usavršavanju. Ljubav je uzrok stvaranja i oduvek je postojala.

On je učinio da svi atomi u kosmosu hrle jedan drugom u ljubavnom zagrljaju poput zaljubljenih parova koji se zbližavaju i spajaju magnetnom privlačnošću linije ljubavi.

Pošto kosmička ljubav nadilazi sva verovanja i sve filozofije, religija ljubavi se ne može nikada potpuno poistovetiti sa bilo kojom ortodoksijom, dogmatizmom ili spekulativnom teorijom. Takva je religija mističkog filozofa, kao što je Rumi – univerzalna i nesvodiva u bilo kakve ortodoksne ili dogmatske okvire. To je univerzalna religija, religija univerzuma – zvezda što blistaju, potoka što žubore, drveća što raste. To je alhemija života koja kroz magiju ljubavi transformiše niže u više. Kao što vatra zahvata čak i otpatke i pretvara ih u čist plamen, tako je svako dešavanje sposobno da se transformiše u svetlo i život.

Ista sila koja stvara nebeska tela iz magline, čime nastaju zvezde, planete i sistemi, ide dalje i stvara život, jer ljubav je u svojoj biti stvaralačka. Kao što se atomi prema svojim afinitetima udružuju u molekule, tako se i u daljem evolucijskom impulsu oni pojavljuju kao životne ćelije koje se prvo javljaju u vegetaciji, a potom u animalnom svetu. Ljubav nastaje u Bogu i kreće se ka Bogu koji je u prvom redu Tvorac; tako ljubav, kako ide od stupnja do stupnja u svom uzlaznom kretanju lestvicom bića, stvara nove forme egzsitencije na svakom koraku.

Za Rumija, život je alhemija stalnog angažovanja na preobražajima i promeni supstancije. Zemlja, voda, svetlo i vazduh čine biljni život, biljni se asimilacijom pretvara u animalni, a animalni se uspinje ka umu...

Ja umreh k'o ruda i postah bilina,
I k'o biljka umreh i postah živina;

I k'o zverka umreh, do čoveka stignuh...
Pa šta da se bojim? Svaka smrt me dignu!

Posle ovoga ću k'o čovek umreti
I k'o krilat anđ'o nebu se popeti.

I anđeoske mi je ostaviť stanice,
Jer sve je prolazno, sem Njegovo lice.

I kao anđeo ću se žrtvovati,
Što um ne shvata to ću tad postati.

Tad će me nestati...Nestanak mi veli
Gromko k'o orgulje: „Svak se Njemu seli!“

(preveo F. Barjaktarević)

Ljubav se ne može definisati (*Šta je ljubav, to u ljudske reči ne može da stane, ljubav je okean, dno mu se ne vidi od tame* (V, 2731). Budući Božije svojstvo, ljubav je neopisiva i neiskaziva, ali postaje još veća nepoznanica kada pokuša da se ograniči definicijama i stavi u okvire racionalnog znanja; zato je 'nema ljubav' najrečitija i najgovorljivija istina koju razum nije u stanju da objasni, već deluje kao 'magarac zaglibljen u blato reči i izraza'. Ljubav se najbolje može spoznati ljubavlju.

Šta god da kažem o ljubavi
čim joj se približim, stid me zaustavi.

Tumačenje jezikom reči je osvetljavajuće,
ali ljubav bez reči, to je još veće.

Pamet je kao magarac u blatu kad ljubav opisuje,
o ljubavi i zaljubljenom, samo ljubav može da kazuje.

Pero je u pisanju brzo i bez mane,
al' kad na ljubav dođe, tu smušeno stane.

M I, 112-115

Ljubav je osnova stvaranja i postojanja, ona se poredi sa beskrajnim morem, dok su nebo i zemlja kao pena i talasi tog mora. Ljubav pokreće nebo i zemlju i kada ona ne bi tekla kroz sve žile vaskolike egzistencije, stao bi točak koji pokreće čitav univerzum sa svim što je u njemu. Sve čestice na ovome svetu streme ka svojoj savršenosti i na tom putu slave Boga. Ljubav je ona snaga koja oplemenjuje i pročišćava njihovu egzistenciju.

Ljubav je svuda, njena sila poredi se sa bacakanjem mačke u džaku; bujici koja nosi zaljubljene i stalnom okretanju mlinskog točka:

U ruci ljubavi ja sam kao mačka u vreći
čas me diže gore, čas me baca dole.

On me vrti oko glave Svoje
pa nemam mira ni gore ni dole.

Zaljubljeni padaju u bujicu silovitu
i srca svoja zakonu ljubavi prepuštaju.

Kao mlinski kamen koji se okreće
oni se danonoćno vrte i nespokojno jecaju.

M VI, 908-10

U permanentnoj smeni dana i noći Mevlana vidi ljubavnu igru između zaljubljenog i voljenog; istinski zaljubljenici u Boga su oni koji vole celinu i svako onaj koji je zahvaćen parcijalnom i ovozemaljskom ljubavlju ne može spoznati apsolutnu ljubav.

Dan je zaljubljen u noć i nespokojan je
ali ako pogledaš, noć je još zaljubljenija u dan.

Nikada, ni jednog časa oni ne odustaju od traganja
ni tren se ne odmaraju od tog proganjanja.

Prvi uhvati drugog za nogu, a ovaj prvog za uvo,
prvi je lud za drugim, drugi je van sebe zbog prvog.

U srcu zaljubljenog voljeni je sve
*u Azrinom srcu uvek je Vamak.**

M VI, 2676-79

OGRANIČENI DOMETI RAZUMA

Upoređenju sa ljubavlju, zakon i razum su sekundarni fenomeni. Ljubav stvara da ispuni sebe, a razum dolazi kasnije. Racionalno mišljenje sledi stvaranje i nikako mu ne prethodi.

Diskurzivni razum bespravno prisvaja funkcije koje mu ne pripadaju. Uloga razuma je delimična, i ako se ne nauči da prepozna svoja ograničenja, sva je prilika da će odvesti na pogrešan put. Razum jeste koristan, ali se mora upotpuniti intuicijom:

Kada zaljubljeni u sebi čisto vino nađe,
tu se razum pogubi, ostane bez druga.

Krnji um ljubav ne priznaje
iako izgleda da tajne sve poznaje.

M I, 1981-1982

Ljudski um je sklon da deo uzima za celinu, pa je često sklon poistovećivanju pojedinačnog fenomena sa celinom zbilje. Odvojen od univerzalnog razuma ljudski um ostaje na biološkom i utilitarnom nivou, dok jezik, koji je, zapravo, spoljni omotač razuma, ne poseduje reči za opis intuicije kosmičke ljubavi. Rumi takav um naziva *partikularni razum* da bi ga razlikovao od *univerzalnog razuma* koji je saveznik intutitivnog života.

Rumi žali zbog nemoći ljudskog govora da prenese verovanje; on ukazuje na ograničenja, s jedne strane, čulnog iskustva, a sa druge, na ona induktivnog ili deduktivnog zaključivanja partikularnog uma koji se bavi razbijenom zbiljom.

Različite varijacije ove misli provlače se kroz mnoga mesta u Mesneviji u kojima Rumi koristi razne alegorije da naglasi slabost partikularnog razuma i druge pogreške koje iz njega proističu. Takva je i priča o bakalinu i papagaju u kojoj na duhovit način podvrgava kritici poređenja na osnovu spoljašnje analogije, poređenje koje je zasnovano na spoljašnjoj sličnosti između dve stvari ili pojave:

Neki je bakalin im'o papagaja,
pticu milog glasa, divnog poja.

Revnosni čuvar dućana je bio,
govorom je kupce na smeh navodio.

Pričao je lepo kao da je čovek
a poj samo takav – da ga slušaš dovek!

Sa podneva gazda na ručak polazi
i ostavlja pticu da na dućan pazi.

Trk za mišem mačka u radnju uskoči
a ptici od straha mrak pade na oči!

Letaše po radnji, strah mu pamet uze,
te izvrnu teglu s parfemom od ruže.

Kad se vrnu gazda u radnju te noći,
proliveno ulje pade mu u oči.

Rasrdi se strašno, žestoko i besno,
papagaja svog po glavi je tresn'o!

Od gazdine šake perje mu otpade,
ni jedno mu pero na glavi ne ostade.

Prođe dan il' dva, ptica ni da gukne,
a gazda od tuge samo što ne pukne!

Obuze ga žalost, stade čupat' bradu,
jecao je tužno: izgubio sam nadu!

Ah! što li se ruka ne polomi moja,
kad udarih pticu tako divnog poja!

Milostinju davaše, skoro svaki čas,
ne bi li se ptici povratio glas.

Tri je dana tako neutešan patio
i čekao ne bil' mu se glas povratio.

Pored radnje prođe derviš jednog dana,
bez ijedne dlake – glava obrijana.

Kad vide da ćelavko u radnju ulazi,
progovori ptica čim ga takvog spazi.

A šta li se s tobom, veselniče zbilo,
je li se i tebi kakvo ulje prolilo?

Njegovo je poređenje sve živo nasmejalo,
što je u ćelavku sebe prepoznao.

I upamti: sa delima dobrih, svoja ne poredi,
zar su mleko i lav isto, šta je tebi?!

Mnogima se poređenje obilo o glavu,
pa je malo otkrilo Istinu pravu.

Misle da su poslanici – a pogrešno sude,
a kako to može slično pa da bude?!

U neznanju zbore: ta i mi smo ljudi, isto kao oni,
hranimo se i spavamo, baš kao i oni.

Zbog slepila svoga, nikako da shvate
da međ' njima razlika ogromna je, brate!

Kada se partikularni razum koji sebe smatra naučnim razumom sposobnim da rastumači zbilju i reši tajne univerzuma,

suoči sa intuicijom života i ljubavi, pokazuje se da je potpuno beskoristan; umesto da prihvati svoju neadekvatnost, on počinje pogrešno da odbija zbilju koju nije u stanju da shvati.

Slična parcijalnom razumu po manjkavosti, kao sredstvo saznanja i poimanja stvarnosti je čulna percepcija koju Mevlana ne štedi u kritikama. Poznata je epizoda iz Mesnevije o slonu koga su Hindusi, radi pokazivanja, doveli u neku mračnu prostoriju. Gomila sveta se sjatila da vidi slona, i pošto nisu mogli da ga vide očima, stadoše da ga u mraku opipavaju rukama. Jedan od njih koji je položio ruku na slonovu surlu, reče da stvor nalikuje vodovodnoj cevi; drugi ga dohvati za uvo i slon mu se učine sličan lepezi; treći koji je slona dotakao za nogu reče da mu slon izgleda kao stub, a onaj što je stavio ruku na slonova leđa izjavi da slon, bez sumnje, liči na presto. Svako od njih slona je zamišljao prema delu koji je dodirnuo i zato su se njihovi doživljaju razlikovali. Da su, kojim slučajem imali sveću, nestale bi razlike i mogli bi da vide celinu. Kao vešt didaktičar Mevlana koristi svaku priliku da iznese zaključak, pa tako i na kraju ove epizode kaže:

Oko čulne spoznaje je kao dlan ruke
koji ne može da zahvati celog slona.

Oko Mora je jedno, a pena nešto drugo,
mani se pene i pogledaj okom mora.

Iz Mora danonoćno kulja pena
ti samo penu opažaš, gle čuda, a ne i More!

Nalećemo jedni na druge, kao lađe,
usred bistre vode oči su nam obnevidele.

O ti koji si usnuo u lađi telesnosti,
vodu si već video, sad gledaj Vodu vode.

U vodi postoji voda koja je pokreće
u duhu je Dah što ga vazda doziva.

M III, 1269 – 1274

Krnji razum često je generator nesuvisle dogmatičnosti i intelektualnog slepila i kao takav je način poimanja onih koji imaju samo jednu, svoju istinu; takve su nesuglasice teologa različitih vera koje Mevlana upoređuje sa svađom četvorice prosjaka oko grožđa kojima je neki čovek dao jedan dirhem. Jedan od njih, koji je govorio persijski jezik, predložio je da tim parama kupe angur (grožđe na persijskom); drugi, koji beše Arap, ljutito na njega povika i reče da ne želi grožđe, već žinab (grožđe na arapskom). Treći među njima, Turčin, reče: „Taj novac je moj, ja neću žinab, ja želim samo uzum!“ (grožđe na turskom) Tada se oglasi i četvrti, poreklom Grk, koji reče: „Manite se, prijatelji rasprave: ja želim istafil!“ (grožđe na grčkom). Prosjaci onda zapodenuše svađu, jer nisu znali značenje ovih imena. Ogrezli u neznaju oni jedni na druge nasrnuše i stadoše da se udaraju pesnicama. Da se tu kojim slučajem obreo onaj mudrac koji je upućen u tajne i govori stotine jezika, sigurno bi ih izmirio i rekao im: „Ovim jednim dirhemom ispuniću sve vaše želje redom; ako mi poverite neiskvarena srca, ovaj će vam novčić podariti sve želje. Jedan dirhem postaće četiri i ujediniće četvoricu dušmana. Vaše reči vas razdvajaju u svađi, a moj vas govor miri u sjedinjenju. Zato je bolje da utihnete, i ni reči više! Postaću vaš jezik i kroz moja usta ćete govoriti. Jer, iako vaše reči pomirljivo zvuče, opet su razlog nesloge i svađe“.

Iz usta učitelja teče jedinstvo i sloga
iz usta zavidnika dolazi razdor i nesloga.

Kao Solomon, koji nagrnu od Božjega Lica
njemu beše poznat govor sviju ptica.

U njegovo pravedno doba zbližiše se tigar i srna,
trvenja i neprijateljstva ostaviše po strani.

Od kandži jastreba siguran beše golub,
a janje se nije plašilo od vuka.

On beše miritelj koji dušmane miri,
i slogu među zavađene širi.

Ko samo zrno traži, ono će mu biti klopka
a ko traži Solomona, naći će i njega i zrno.

M II, 3679-3692; 3699-3705

O ograničenosti razuma na duhovit i duboko alegoričan način se govori i u epizodi o gramatičaru i lađaru gde gramatičar predstavlja formalno, diskurzivno znanje, dok je lađar prost čovek, obično Božije stvorenje kome nije strano intuitivno, unutrašnje znanje.

Jednog dana na lađu se ukrcao neki umišljeni gramatičar i čim se smestio, pun sebe, upitao je lađara da li je nekad učio gramatiku. Kada lađar odgovori da nije, uobraženi gramatičar mu nadmeno odvrati: „Onda si protraćio polovinu života“! Malo potom, lađu zahvati oluja i digoše se visoki talasi; lađar iskoristi priliku i upita obrazovanog gramatičara: „Znaš li ti da plivaš?“ „Ne!“, zakuka ovaj, a lađar na to reče: „E sad si protraćio ceo život!“

Kada u sebi usmrtiš ljudske nagone i osobine
more Božanskih tajni uzdići će te u visine.

Gramatičara smo tako skrojili
da biste naučili gramatiku (samo)poništenja.

U samoponiznosti ćeš naći zakon zakona,
gramatiku gramatike i sintaksu sintakse.

U priči o Kinezima i Grcima Rumi ide dalje i razvija teoriju saznanja o dve vrste znanja i spoznaje. Po njemu, sufija kroz isposništvo, povučenost i samokontrolu sufije dokuči istu onu spoznaju koju filozof izvodi argumentima i promišljanjem. Priča govori o raspravi Kineza i Grka o tome ko su bolji umetnici; Kinezi su počeli da iznose argumente u svoju korist, a Grci na to ništa ne rekoše, već istupiše iz debate. Kinezi tada predložiše da im se dodeli soba u kojoj će prikazati svoje umeće. Sobe su bile okrenute jedna prema drugoj i odvojene zavesom. Jednu su uzeli Kinezi, drugu Grci. Kinezi zatražiše stotinu boja, sve moguće nijanse, za svoje slikanje. Grci rekoše da za njihove slike boje nisu potrebne, te odoše u svoju odaju i počeše da čiste zidove i sa njih skidaju nabore i rđu. Svakodnevno su čistili i glačali zidove. Kada Kinezi završiše svoj posao, u sobu uđe kralj i vide sliku. Beše zapanjen njenom lepotom, bogatstvom boja i prefinjenošću detalja. Tada Grci razmakoše zavesu koja je odvajala odaje. Na zidovima koji su se caklili od uglačanosti, ki-

neska slika se odražavala i blistala neverovatnim sjajem. Kralj je bio zapanjen – sve što je video u prvoj sobi sada se lepše, beskrajno jasnije i čistije odražavalo na zidovima druge, iako Grci nisu upotrebili ni boju ni četke. Samo su uklonili rđu i naslage sa neravnih zidova. Toliko su uglačali zid da su se na njemu odražavali svi oni prizori koje su njihovi konkurenti Kinezi oslikali na suprotnom.

Grci su, znaj, prave sufije,
bez knjiga, učenosti i tautologije,.
Grudi su svoje izglačali,
od pohlepe, škrtosti i zlobe ih očistili.

Srce je ono čisto ogledalo, u to sumnje nema,
koje nebrojene slike prima.

Odbacili su formu i ljusku znanja
i podigli barjak sigurnog znanja.

Tad nestade pameti, svetlo pronađoše
i reku i more tada upoznaše.

Smrt, od koje se svi užasavaju
ovi joj se od srca rugaju.

Srca im malo ko može osvojiti
prvo strada školjka, pa tek onda biser.

M IV, 1403-6

U jednoj pesmi razum poredi sa plivačem koji pliva u dubokom i nepreglednom, olujom zahvaćenom moru; ljubav je poput lađe koja odoleva morskim talasima i vrtlozima i putnike nosi prema sigurnoj obali. Ona uvek daje nadu u spas i izbavljenje.

Pamet, to je kao plivanje po pučini
malo se ko ne utopi i ne skonča u dubini.

Ostavi plivanje, mržnje i neprijateljstva se mani
ovo nisu ni Amu Darja, ni potok – već okeani!

Ljubav je lađa u kojoj plove odabrani,
na njoj je nesreća retka i oni su spašeni.

Prodaj pamet pa kupi čuđenje
prvo je varka (sumnja) a drugo viđenje.

M IV, 1403-6

Razum je proračunat, sklon kalkulaciji i zato se njim ne stiže do istine. Ljubav je drukčija – neuhvatljiva, nonšalantna i oslobođena:

Kada to razum ide putem beznađa?
tim stazama samo ljubav juri.

Ljubav je bezbrižna, a ne razum
razum ide tamo gde ima koristi.

Zaljubljeni Boga na ispit ne stavljaju
nit' na vrata koristi ili štete ikad zakucaju.

M IV, 1403-6

◆ ◆ ◆

Bog je cilj Rumijevog traganja i njegove misli; odatle se teocentrizam postavlja kao ključni pojam za shvatanje pogleda na svet. Njegova poezija nije ništa drugo nego pokušaj da govori o Božijoj veličini onako kako se ona sama objavljuje u različitim aspektima života.

Bog želi da bude spoznat preko Svojih večnih atributa: On je Onaj Koji održava sve stvoreno, iz čega proističe da On stvara i održava iz ljubavi; Bog nije statičan, već je kao večito kuljajuće vrelo iz koga neprestano ističe večni život koji odražava Njegovu uzvišenost, mudrost i znanje kroz čitav univerzum.

Prema Rumiju, u kosmičkom poretku se sve odvija u skladu sa velikim planom iskazanim od strane Božanske volje i mudrosti: sve stvari su međusobno povezane, sve ima svoje posebno mesto, značenje i svrhu. Kosmos se projektuje kao bogata knjiga i dragoceno umetničko delo koje otkriva atribute i kvalitete svog Vlasnika. Čitav svet i sve u njemu – riba i Mesec, atom i Sunce podjednako – stvoreni su da obožavaju i vole Boga i u opojnom plesu mu iskazuju svoju duboku odanost.

Zadivljen ovozemaljskim lepotama čovek je zaboravio na istinsku lepotu, Boga, iako ljudska duša može oživeti samo u Njegovom prisustvu. Sreća i uspeh pripadaju samo Njemu i samo On daje sreću kome hoće. Udaljenost od Boga Mevlana opisuje zatočeništvom u mračnom bunaru i depresivnom stanju koje slama srce; međutim, srce postaje sredstvo izbavljenja i spasenja.

Uzdahnuh, a uzdah postade uže
koje u bunaru osta da visi.

Dohvatih uže i izađoh van
Veseo, srećan, i ushićen sav.

Sufijska poezija i jezik

Težnja duše ka Bogu u sufijskoj poeziji našla je odraz u figurativnom izražavanju koje u sebi krije tajne koje nisu saopštive i iskazive, jer ezoterijske doktrine i mističko iskustvo nadilaze racionalno i zato koriste simboličan stil i sredstva izražavanja. Gnostici su čak i ograničenu spoznaju o beskonačnom, koja je bila plod ekstatične vizije, prerušavali u simbole čulnog sveta, simbola koji samo nagoveštavaju dublja, skrivena značenja. To je zbog toga što gnostici svoja iskustva ne mogu da prenesu drugima, najviše što mogu jeste da ih na simboličan način nagoveste, i to samo onima koji počinju da imaju slična iskustva.

U sufijskoj poeziji nastaloj na persijskom jeziku razvijeno je i usavršeno nekoliko sredstva za izražavanje istina sufizma. Za sufijskog pesnika, časni Kuran i njegovi nadahnuti komentari bili su najvažniji izvor jezika, a zatim hadis i usmena predaja o životu i učenju Božijeg poslanika. Kada je upoznao lutajućeg derviša, život dotadašnjeg teologa i pravnika promenio se iz korena, njegovo biće i dušu uskovitlala je bura opijenosti i čežnje za Jedinim Voljenim. To je dovelo do toga da popucaju spoljašnja ograničenja jezika i razuma, a poezija bljesne u formi ushićenja i osećanju beskrajne radosti. Ništa nije moglo da ga spreči, pa ni pozicija ugledne verske ličnosti, da u nezadrživim naletima inspiracije i naročite pesničke ekstaze piše stihove, bilo melodične gazele koji su nailazili spontano, ili didaktičke distihone kojima je ispisana neponovljiva *Mesnevija*, koji su persijski jezik uzdigli do samih vrhova izražavanja ekstaze Božanskog Jedinstva. Ali, poezija u *Mesneviji*, nipošto nije sredstvo za izazivanje duhovne opijenosti, već njeni stihovi pre donose trezvenost kojom može da se spozna izrečena istina. Zato je Mesnevija neponovljiva i predstavlja kulminaciju korišćenja poezije koja nastoji da istinitosti sufizma potkrepi stihom, od simboličkih izraza preko alegorijskih kazivanja do metafizičkih iskaza. Iako su poetski jezik i stil ovog monumentalnog dela u mnogim jezicima bili često oponašani, oni nikada nisu nadmašeni i prevaziđeni.

Čak i među velikim islamskim misticima i pesnicima, Rumijev poetski izraz je jedinstven, i može se reći, nadahnut Božanskim nadahnućem. To nadahnuće se takođe oseća i u njegovim gazelima punim čežnje čiji ritam i muzika su takvi da dočaravaju atmosferu sakralnog sama' plesa i okretanja u krug. Kuckanje zlatarskih čekića na bazaru u Konji nagnalo bi Mevlanu na ples i recitovanje stihova, čak i samo jedna reč ili zvuk terali su ga da sastavlja i recituje stihove.

U čovekovom nastojanju da se približi Bogu Koji je opisan atributima kao što su lepota i lepo stvaranje, Rumi i ružno posmatra kao deo lepog, a takvo shvatanje samo po sebi vodi „pomirenju sa Bogom“. Bog je u Mesneviji Stvoritelj svekolikog univerzuma, On ga je naslikao i stvorio na najbolji način i bez ikakvog nedostatka, i svaku stvar u njemu postavio na svoje mesto. Rumi prihvata stvaranje kao čin Božjeg milosrđa, zato je u dubini svog bića pomiren i suprotstavljanje kreaciji vidi kao pobunu i neposlušnost.

Ja u ruci ni kamena i ni sa kim ratovanja
a ni svađu – kao vrt pun sam radovanja.

Divan-e kabir, gaz. 1789

Čovek koji je u miru s Bogom na svet gleda pozitivno i vedro; to mu donosi posebnu vrstu zadovoljstva koja je plod pomirenja s Bogom, sklada i harmonije. U trećem tomu Mesnevije, između Behlula i derviša odvija se dijalog:

Behlul upita nekog derviša,
Kako si? Reci mi da znam!

A on reče: A kako bi bio onaj
po čijim željama svet se kreće,

Po čijoj volji teku bujice i potoci
a i zvezde se kreću kako on poželi.

M, III, 1884-90

Lepo i ružno, s druge strane, predstavljaju relativne pojave i umnogome zavise od naše percepcije.

Na svetu ne postoji apsolutno zlo
zlo je relativno, zapamti to.

U carstvu vremena ni šećer ni otrov ne postoje
a da jednom nisu oslonac, a drugome bukagije.

Zmijski otrov za zmiju je život
a za čoveka smrt.

M, IV, 65-67

Kategorije lepog i ružnog umnogome zavise od samih ljudi, njihovih duševnih stanja, mentaliteta i naravi. Za Medžnuna koji je lud za Lejlom, ne postoji ništa lepše od psa iz Lejline četvrti. I onaj ko na svet gleda pozitivno lepo vidi ružne pojave i stvari, samo što to kod njega ne izaziva nelagodu i odbojnost. Ovakav svetopogled karakterističan je za izuzetne ljude, verovesnike i profete; Mevlana u svom maniru kaže da kiselost sirćeta može ublažiti samo dosta šećera.

Devetsto je godina Nuh u veru pozivao
a bezverje naroda se stalno povećavalo.

No, naredba za pozivanje od Stvoritelja dolazi,
prihvatanje il' neprihvatanje Njemu ništa ne donosi.

Je li nekad odustao od pozivanja?
il' se u pećinu kakvu povukao radi skrivanja?

Narod je po Nuhu sirće prolivao
A Nuh je na njih šećer izlivao.

Kada se sirće mnogo ukiseli
zasladi ga i dodaj mu šećer beli.

M VI, 9, 10, 11, 17 i 20

Čovek mora trajno očistiti svoju dušu da bi zaslužio Božiju milost; on mora svakoga da voli; to je Mevlanino shvatanje morala: čovek mora da ima čistu, čednu dušu, dostojnu da voli Boga, dušu dovoljno široku i otvorenu da voli i prigrli ceo svet. On zato mora usavršiti unutrašnje vrline – plemenitu narav, znanje, požrtvovanost, strpljenje.

◆ ◆ ◆

Cela Rumijeva poezija je izraz divljenja prema večnoj lepoti odraženoj u svim aspektima stvorenog sveta. Rumi u svemu vidi znakove Voljenog Boga i ne umara ga da se iznova divi Božijoj kreaciji. Rumijeva radost je plod ekstatične, gnostičke opijenosti, opijenosti koja ima alhemijsku snagu da tugu pretvori u sreću, to je nebesko, duhovno piće, koje briše tugu i upućuje čoveka ka sreći i zadovoljstvu.

Oduševljenje i radost koji prožimaju Mesneviju proizilaze iz ogromne ljubavi, ljubavi koja transformiše i dovodi do unutrašnjeg preporoda čoveka. Zaljubljen znači biti oslobođen od ograničenja koje određuju vreme, prostor i sposobnost transformisanja negativnih, pesimističnih i gorkih doživljaja i iskustava u pozitivne i dobre.

Ustajte, da opijeni i veseli ruke podignemo
I da ovu tugu i pomisao na nju sahranimo!

Kullijate Šems, tom 7, str. 134

Najsnažniji osećaj sreće jeste trenutak spajanje sa voljenim, spajanje koje predstavlja sreću a sreća koja proizilazi iz tog osećaja nije samo vezana za ljude, jer svako stvorenje u univerzumu teži da se vrati svom izvorištu. Nej jeca zbog odvojenosti, a papagaj se pretvara da je mrtav kako bi se ponovo vratio u svoju domovinu.

Od korena svog ko bude odvojen,
žudi da mu opet bude pripojen.

M I, 4

Ovakva radost može biti samo Božiji dar; sreća o kojoj on govori je iznad obične sreće i sa njom se ništa ne može uporediti.

Srećan sam, jer sam oslobođen ovosvetske sreće
i bez pića pijan sam, pa opet srećan sam.

Kullijate Šems, VIII, str. 192

Mevlana u ekstazi slavi ceo svemir, jer čitav svet i stvorenja u njemu, priroda i njene pojave su opijeni ljubavlju: priroda se smeši osmehom cveta, osmeh prirode je Božiji dar.

O proleće zaljubljenih, imaš li vesti o miljenom mom?
Zbog tebe travnjaci bujaju i vrtovi se smeše licu mom.

Kullijate Šems, I, str. 11

Kada čovek zaboravi Boga, onda On u njegovo srce ubacuje tugu koja ga vodi ka svome Tvorcu.

Kada zaboraviš na običaj molitve
svlada te tuga i bol u srcu.

To je opomena koja veli – nemoj, to ne čini!
Ne menjaj savez starostavni!

M III, 349-50

Sve dok ne napusti prolazne lepote i uživanja koja one donose, čovek će biti pod uticajem tuge i nespokoja. Lek za to je razmišljanje o Bogu – *zikr*, prizivanje Boga i Njegovih imena, usredsređivanje na Božansku prisutnost, delotvorno otklanja tugu i brigu iz čovekovog srca:

Suprotnosti beže od suprotnosti,
noć pobegne čim zasija svetlo.

Kada Čisto ime padne na usta
ne ostane ni prljavština ni tuga. M III, 187-8

Tuga i bol čoveka približavaju Bogu, jer se čovek u nevolji više seća Boga. Bog čuje kada Ga neko doziva; kada Ga čovek doziva, On se njega seti. Faraon je primer okorelog nemilosrdnog čoveka bez trunke saosećanja.

Dao je faraonu obilno imanje i kraljevstvo
ovaj je polagao pravo na Njegovu moć i veličanstvo.

Sva mu je carstva ovog sveta dao
ali mu patnju, bol i tugu nije dao.

Dozivanje bez bola je iz potištenosti
Dozivanje u bolu je iz ljubavi.

M I, 201– 4

Za srećan život potrebno je družiti se sa srećnim ljudima, jer to u nama stvara sreću.

Rekoh ne druži se sa tužnim prijateljem,
ne sedi sa drugim osim sa veselim prijateljem.

Mani se trna kad si u vrtu,
sedi sa ružom, jasminom i narcisom.

Kullijate Šems, VIII, str 256

Mevlana i islam

Rumi je bio vrstan poznavalac Kur'ana i njegove egzegeze, hadisa Božijeg poslanika i islamskog svetog predanja. Uostalom, Kur'an i hadis (sveto predanje) su glavni izvori Mesnevije u kojoj je Rumi protumačio veliki broj kur'anskih ajeta i odlomaka, mnoštvo Poslanikovih hadisa, najčešće u formi poezije. Zbog toga se Mesnevija smatra pesničko-mističnim komentarom Kur'ana i kur'anski stil je umnogome ostavio svoj pečat na Mevlanino pevanje u ovoj knjizi.

Mevlana je vernik, odani i pobožni musliman, privržen kur'anskom slovu i duhu. Njegova pripadnost islamu nikada nije osporavana niti dovođena u pitanje u muslimanskom svetu, gde se on već osam vekova slavi kao jedan od velikana koji su najsnažnije uticali na formiranje njegovih duhovnih kretanja, da i ne pominjemo njegov gotovo vanvremenski uticaj na celokupni nastanak, oblikovanje i razvoj sufijsko-gnostičke misli kao neodvojivog segmenta unutrašnjeg učenja islamske religije.

S druge strane, u skladu sa popularnim elementima 'neislamskog sufizma', na Zapadu su stvorene popularne verzije Rumijeve poezije koje ili izbegavaju ili umanjuju njegovo religijsko učenje. Rumi se pogrešno prikazuje na način koji se dopada savremenim zapadnjacima željnim instant sufizma i duhovnog prosvetljenja: kao otpadnik, individualac koje se ne plaši od toga da bude slobodnog duha, neobuzdani mistik poludeo od strasti, nadahnuti pesnik, senzualan i spontan, i kao univerzalni gnostik koji ignoriše islamske autoritete i sam verozakon. Ideja da je Rumi malo mario za verske stvari potkrepljena je prevodima i verzijama poema koje mu se pripisuju, a koje on zapravo nije napisao i koje iznose radikalno sufijsko gledište koje njemu nije karakteristično. Ti stihovi, koji se ne nalaze ni u jednom od najranijih rukopisa njegove poezije, glase:

Šta da činim, o vernici, ne poznajem više sebe,
Nisam hrišćanin, ni Jevrejin, nit musliman,
ni poklonik vatre.

Nisam od istoka ni zapada, ni od kopna ni od mora,
niti sam od zemlje ove, nit od zvezda koje
nebom plove.

Ovi stihovi nisu pronađeni u najstarijim rukopisima i ne predstavljaju izvorni deo njegovog opusa. Prvi prevod ovog stiha objavio je Nikolson 1989. godine, priznavši da se originalni tekst ne pojavljuje ni u jednom od izdanja koje je koristio.

Postoje mnogi prikazi (priče) u persijskim izvorima o tome da je Rumi, zajedno sa svojim učenicima, svakodnevno obavljao pet molitvi i petkom odlazio na molitvu u centralnoj gradskoj džamiji u Konji. Vekovima se zna da veliki deo Rumijevog pesništva predstavljaju nadahnuti prevodi na hiljade kuranskih odlomaka, kao i mnogih izreka Božijeg poslanika. U svom delu *Rumi and the Sufi Tradition* Sejjid Husein Nasr navodi kako je jedan od najvećih poznavalaca Rumijevog dela u savremenom Iranu, Hadi Hairi, u neobjavljenoj studiji dokazao da je skoro 6 000 stihova iz Mesnevije i Divana praktično direktan prevod kur'anskih odlomaka u persijsku poeziju. (Čelkovski, *The Scholar and the Saint, p. 183*)

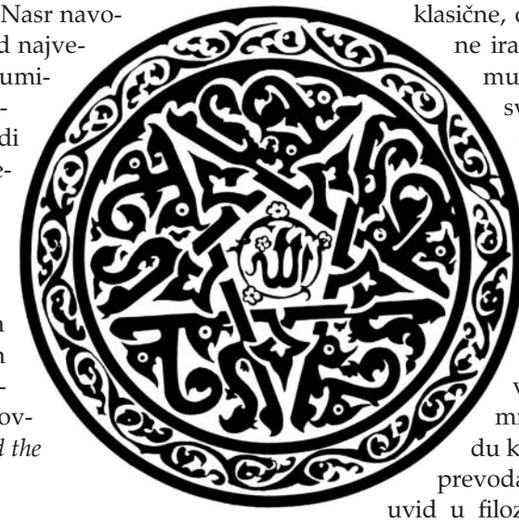

U jednom autentičnom katrenu, Rumi kaže:

Sve dokle sam živ, sluga sam Kur'ana,
i prašina na putu Muhameda, Odabrana,
rekne li ko za mene drugo pa slaže,
gnušam se i njega i na to što kaže.

Za muslimane širom sveta Mevlana je bio i ostao musliman snažne vere, bogate duše, ašik – zaljubljenik u Boga, koji je hteo da spozna Božije biće, a njegova poezija svedočanstvo opijenošću Božanskom ljubavlju i zanesenošću.

Nasleđe i zaveštanje

Intelektualni, duhovni i književni uticaj Mevlane nadilazi sva nacionalna i etnička ograničenja. Iako narodi persijskog govornog područja, Irana, Afganistana i Tadžikistana u njemu vide jednog od najznačajnijih klasičnih pesnika koji je svojim delom uticao na ogroman broj značajnih i manje značajnih pesnika tokom istorije, ništa nije manji ni uticaj Mevlane na narode turskog govornog područja. Osim toga, njegova poezija na određen način predstavlja osnovu značajnog dela klasične, odnosno tradicionalne iranske i afganistanske muzike, koja je dala svetski priznate muzičare kao što su Muhamed Reza Šađarijan, Šahram Nazeri, Davud Azad iz Irana i Ostad Muhamed Hašem Češti (Afganistan). S druge strane, Mevlanino učenje za mnoge ljude na Zapadu koji ga poznaju preko prevoda predstavlja najbolji uvid u filozofiju i praksu sufizma.

Mevlanina dela su u celini ili delimično prevedena na mnoge svetske jezike, među kojima su ruski, nemački, urdu, turski, arapski, francuski, italijanski i španski. Skoro je nemoguće nabrojati sve vidove umetničkog izražavanja, od koncerata, umetničkih radionica, čitaonica, plesnih performansa i drugih oblika, koji se organizuju sa tematikom iz Mevlanine poezije. Ilustracije radi, izbor Mevlanine poezije koji je načinio i i na engleski preveo Kolman Barks, prodat je u više od pola miliona primeraka širom sveta, što do-

voljno govori o popularnosti Rumija koja nadilazi sve verske i etničke kategorije. Osim toga, Mevlanina poezija u digitalnoj formi dugo vremena se zadržala među 20 najslušanijih i najprodavanijih dela prestižnog američkog muzičkog časopisa Billboard. Mevlanine ljubavne stihove koje je kompilovao Deepek Chopra uz muzičku pratnju, ili su ih kao pesme izvodile poznate filmske i muzičke zvezde kao što su Madona, Goldie Hawn, Filip Glas i Demi Mur; a kompakat disk *Rumi; Loverdrunk*, je jedan je od najpopularnijih muzičkih domena na Internetu. Nedavno sprovedene ankete i istraživanja pokazuju da je persijski pesnik iz trinaestog veka, koji je živeo u seldžučkom sultanatu, najčešće i najpažljivije čitani pesnik u Sjedinjenim Američkim Državama.

PREVODI MESNEVIJE

Mesneviju su, kao što je i običaj, prvi počeli da prevode orijentalisti. Jedan od prvih prevoda Mesnevije na engleski jezik sačinio je Sir James W. Redhouse. Objavljen je u Londonu 1881. godine pod podužim naslovom *The Mesnevi of Mevlama Jelalu'din Rumi. Book first, together with some accounts of the life and acts of the author, of his ancestors, and of his descendants, illustated by a selection of characheristic anecdotes, as collected by their historian, Mewlana Shemsu'ddin Ahmed el-Aflaki el-Arifi*. I pored dugačkog naslova, ovaj stihovani prevod se odnosi samo na prvu knjigu Mesnevije. Uz prevod je izdao i izbor iz dela „Menakibul arifin" (Životopisi gnostika) od El-Aflakija, najstarijeg dela koje govori o Mevlaninom životu. Iako delo nije priređeno sa potrebnom pažnjom i ozbiljnošću, a stihovani prevod je donekle opterećen delimičnom usiljenošću, ono predstavlja značajan poduhvat za dalje istraživanje ove materije.

U Londonu se pojavio i sledeći prevod, i to već 1887. godine. U prevodu i prepevu E. H. Whinfielda izašao je pod naslovom *Masnavi-i Ma'nawi, The Spiritual Coplets of Maulana Jalalu-d-din Muhammad Rumi*. Whinfieldov prevod je bio prvi koji je engleskom čitaocu dao analizu sadržaja Mesnevije, sa oko 3500 izabranih i prevedenih stihova. Ovaj prozni prevod je izbor iz svih šest tomova Mesnevije.

Prevod II toma Mesnevije na engleski jezik sa komentarom priredio je C. E. Wilson u Londonu 1910. pod naslovom *The Masnavi by Jalalu'd-din Rumi, Book II*. Ovaj prevod u prozi se odlikuje time što nastoji da uz visok nivo pouzdanosti ostane veran duhu originala.

Engleski prevod priča iz Mesnevije, koji je pripremio Artur Arberi, štampan je u Londonu u 2 toma od 1961-1963. godine. (A. J. Arberry: Tales from Mathnawi, More Tales from Mathnawi). To je detaljan naučni prevod, a uz to i lagan za običnog čitaoca. Uvršten je u spisak knjiga koja izdaje UNESKO u cilju upoznavanja književne zaostavštine raznih naroda.

Arberi je sledio delo svog profesora Arberija u potpunosti, temeljno i duboko. On je 1949. godine izdao prevod Mevlaninih katrena (rubaija); takođe je objavio prevod Mevlaninog proznog dela „Fihi ma fihi", pod naslovom „Discourses of Rumi", London, 1961.) Ovo delo sadrži Mevlanina predavanja koja je držao učenicima i pripravnicima.

Prvi potpuni i najpoznatiji, i danas aktuelan prevod Mesnevije priredio je Rejnold A. Nikolson. Njemu je trebalo punih 15 godina (od 1925. do 1940) da na engleski prevede svih šest tomova Mesnevije. Nikolsonov prevod, pod naslovom *The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi* priređen je kao kritičko izdanje na osnovu najstarijeg poznatog rukopisa. Prevod sadrži i dva zasebna toma sa detaljnim komentarima i beleškama koje je napisao prevodilac. Nikolsonov rad koji se smatra najpouzdanijim i jedinim celovitim prevodom Mesnevije na neki svetski jezik, vremenom je postao standard u prevodilačkim krugovima, a zahvaljujući opširnim komentarima postao je neka vrsta udžbenika za upoznavanje sa osnovama islamskog misticizma (tesavufa).

Posle neobično duge pauze, pojavio se prevod Džavida Modžadedija, jednog od najboljih persijskih poznavalaca Mevlaninog opusa, koji je objavio Oxford University Press, u ediciji Oxford World's Classics Series. Modžadedijev prevod je 2004. godine nagrađen prestižnom nagradom *Lois Roth Prize* koju dodeljuje American Institute of Iranian Studies za izuzetno dobar prevodilački poduhvat u oblasti persijske književnosti.

Rumi, *Spiritual Verses*, The First Book of the *Masnavi-ye Ma'navi (Rumi, Duhovni stihovi, Prva knjiga Mesnevije),* novi prevod pomenutog persijskog izdanja koje je pripremio M. Este'lami, sa uvodom i 'uputstvom' za pristup Rumijevom književnom delu, kao i pojašnjenjima, sačinio je Alan Williams, i objavljen je u prestižnoj izdavačkoj kući Penguin Classics, Penguin, London and New York, 2006. godine.

The Masnavi: Book Two (Mesnevija, druga knjiga), u prevodu Džavida Modžadedija u ediciji Oxford World's Classics Series, objavljena 2007. godine, prvi je ikada sačinjeni prevod integralnog teksta druge knjige Mesnevije, koja osim teksta sadrži i obiman uvod i pojašnjenja koja zapadnom čitaocu olakšavaju čitanje i praćenje osnovnog teksta.

Iako su delimični prevodi teksta *Mesnevije* na engleski jezik mnogo češći i verovatno ih je toliko da ih je gotovo nemoguće sve pobrojati, izdvojićemo još dva: *The Essential Rumi*, izbor i prevod koji je sačinio Kolman Barks sa Džonom Mojnеom, objavljen je u izdanju izdavačke kuće Harper Collins iz San Franciska, i Castle Books iz Njujorka, 1997. godine. *Illuminated Rumi*, u prevodu Kolmana Barksa, i uz saradnju Majkla Grina, predstavlja izbor određenih odeljaka iz svih knjiga Mesnevije, a objavila ga je izdavačka kuća Broadway Books iz Njujorka 1997. godine.

NAJPOZNATIJI POZNAVAOCI MEVLANINOG DELA

Rejnold Alin Nikolson (1868-1945), obrazovao se u Edinburgu, Aberdinu i Kembridžu, gde je diplomirao na Odseku za klasične i indijske jezike. Godine 1901. postavljen na mesto profesora persijskog jezika na University College u Londonu. Bio je veoma plodan autor, izdavač, redaktor i prevodilac u oblasti islamskog misticizma. Jedan je od najistaknutijih i najuticajnijih poznavalaca Rumija na Zapadu, a njegov prevod *Mesnevije* i danas se smatra kao cenjen, visoko referentan i pouzdan prevod. Napisao je Književnu istorija Arapa (Literary History of the Arabs).

R. A. Nikolson (1868-1945)

Badiu'zaman Foruzanfar (1903-1970); profesor persijske književnosti, iranske lingvistike i kulture na Univerzitetu u Teheranu, bio je vrstan poznavalac i jedan od najvećih autoriteta Mevlaninog dela u Iranu i islamskom svetu. Bio je dugogodišnji profesor književnosti na Teheranskom Univerzitetu, a njegovo kritičko izdanje *Divana* u 10 tomova još uvek se smatra najznačajnijim i najboljim te vrste. U koautorstvu sa Dželalom Homeijem priredio je kritičko izdanje *Mesnevije*, zatim izdanje *Fihi ma fihi* koje je, zahvajujući odabranom prevodu A. J. Arberija, postalo poznato na Zapadu.

Abdulhusein Zarinkub (1923-1999), istaknuti poznavalac iranske književnost i njene istorije, persijske kulture i istorije. Doktorsku tezu je odbranio na Univerzitetu u Teheranu 1955. godine, pod mentorstvom Badiu'zaman Foruzanfara. Predavao je na mnogim prestižnim univerzitetima širom sveta, kao što su Oksford, Sorbona i Prinston. Zbog njegovih pionirskih poduhvata u mnogim oblastima kao što su persijska književnost, književna kritika i komparativna književnost smatra se ocem moderne persijske književnosti. Umro je 1999. godine u Teheranu.

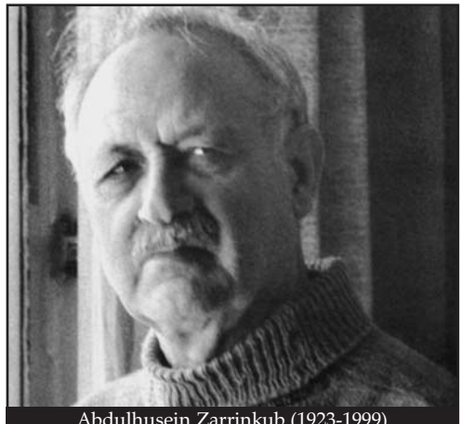
Abdulhusein Zarrinkub (1923-1999)

Dželaludin Homaei, poznat je po svom doprinosu u afirmaciji persijske književnosti, lingvistike i kulture. Predavao je persijsku književnost na Univerzitetu u Teheranu. Sa Badiuzaman Foruzanfarom dugi period je posvetio istraživanju Rumijevog dela. Izučavao je arapsku književnost, Rumija i sufizam.

Vilijam C. Čitik je profesor komparativnih religija na Univerzitetu Stoony Brook u New Yorku, i jedan je od najcjenjenijih zapadnih stručnjaka za islamsku duhovnost. Njegova dela o učenju Ibn Arabija i Dželaludina Rumija otvorila su na Zapadu put za upoznavanje sa mišlju velikana islamske ezoterije oličene u sufizmu.

Rođen je u Konektikatu (SAD), doktorsku tezu iz oblasti persijske književnosti odbranio je na Univerzitetu u Teheranu 1974. godine. Napisao je brojna dela, eseje i članke o Rumiju i njegovoj mističkoj poeziji (*The Sufi Path of Love: The Spiritual Teachings of Rumi* (1983); *The Sufi Doctrine of Rumi: Illustrated Edition.*

Sejid Husein Nasr (r. 1933) u Teheranu; profesor na Odeljenju za islamske studije na Univerzitetu Džordž Vašington. Najpoznatiji muslimanski filozof na Zapadu, istaknuti poznavalac komparativne religije, dugogodišnji prijatelj i učenik Fritjofa Šuona, istinski autoritet u oblasti islamske ezoterije, sufizma, filozofije i metafizike. Autor je tridesetak knjiga i oko tri stotine eseja.

Anemari Šimel (1922-2003). Profesor Anemari Šimel, slavni nemački istraživač islama, stručnjak u oblasti islamskog misticizma, objavila je više od 50 knjiga. Predavala je na raznim univerzitetima, uključujući Harvard, Bon, London i Ankaru. Vladala je istočnjačkim jezicima, farsijem, turskim, urdu i dari. Njena dela o islamskom misticizmu postala su popularna na Zapadu. Šimelova je rođena 1922. u Erfurtu, studije arapskog započela je sa petnaest godina. Kada joj je bilo devetnaest godina, na Univerzitetu u Berlinu, stekla je doktorat iz islamskih jezika i civilizacije, a sa 23 godine postala je profesor arapskog jezika i islamskih nauka na Univerzitetu u Marburgu, gde je otišla da bi stekla drugi doktorat iz istorije religija. Godine 1954. postala je profesor Istorije religija na Univerzitetu u Ankari. Tu je provela pet godina, držeći predavanja na turskom i baveći se kulturom i mističkom tradicijom te zemlje. Poštovalac dela Muhameda Ikbala, Šimelova je njegovu „Džavidnamu" prepevala na nemački. Pakistan ju je odlikovao sa svojim najvišim građanskim odlikovanjem, „Hilal-e-Imtiaz". Autor je brojnih dela i studija iz oblasti islamske duhovnosti, misticizma, jedno od najpoznatijih je, pored *Mističkih dimenzija islama, Trijumfalno Sunce – studija o delu Dželaludinu Rumiju* (1978).

Husein Muhijudin Gomšei Elahi, svetski priznati autoritet za persijsku književnost i duhovnost. Rođen je 1940. u Teheranu gde je diplomirao islamsku teologiju i filozofiju. Objavio je dela**:** *Selection from the Discourses of Rumi (Fihe-ma-Fihi*); *365 Days with Rumi.* Njegova predavanja sa akcentom na uporednu analizu zapadne i istočne književnosti i duhovnosti naišle su na dobar prijem širom sveta. Jedno od njegovih najpoznatijih dela je *Rumi: The Art & Wisdom of Storytelling in Mathnavi Rumi: The Messenger of Love*.

Rumi, pesnik i prosvetitelj

Ipored toga što Mesnevija, koja se često naziva ezoterijskim komentarom Kur'ana, predstavlja okean gnoze koji krije sveukupnu nauku sufijskog učenja, ova poema je i knjiga o Jednom Bogu i nije pisana samo za muslimane, odabrane sufije, mistike, putnike duhovnog putovanja ili pripadnike derviških redova. Ona je gnostička epopeja o umiranju, poništenju sopstva i prevazilaženju svih prepreka s kojima se suočava čovek na putu ka Bogu, o povratku iskonskom zavičaju, o duhovnom sazrevanju i strpljivosti koja je nužna na putu duhovnog preobražaja. Mesnevija je knjiga koja govori o ponovnom rođenju pojedinca, o životu opijenom Božanskom ljubavlju, o iskustvu večnosti i dodiru nebeskih divota. Kroz svoje priče i pevanja, ova poema, koja se sasvim prikladno može nazvati i *poema o spoznaji žudnje stvorenja za svojim Stvoritelje ili poema u slavu života u oba sveta,* širi razdragano osećanje o beskraju i slobodi duhovnog traganja. Svakim svojim stihom Mesnevija poziva čoveka na duhovno putovanje i spoznaju izvan ovosvetskih ograničenja, kako bi svojim postignućem prevazišao prolazni i trošni svet. Zato je i danas, i to možda i više nego ikada ranije, izvor nadahnuća za mnoge ljude koje teže duhovnom uspinjanju, i snažan stimulans za ponovno razmatranje i preispitivanje životnih uverenja.

Današnji svet se, s jedne strane koprca u mnoštvu materijalizma, dok sa druge strane, pati od nezapamćenog verskog fanatizma i površnosti. U takvoj situaciji Mevlanina poruka tolerancije, mira, ljubavi i prijateljstva, pomešana sa najdubljim duhovnim znanjima i spoznajama, predstavlja nebeski zov čoveku koji dopire do srca onih koji tragaju za duhovnim svetom, koji oslobađa i pročišćava njihova srca. Danas njegov zov povratka duhovnom izvoru, univerzalnoj humanosti i ljudskom jedinstvu odzvanja kudikamo snažnije i razgovetnije nego ikada ranije, jer, kako opisati duhovno stanje današnjeg čoveka, a ne uporediti ga sa beznađem brodolomnika

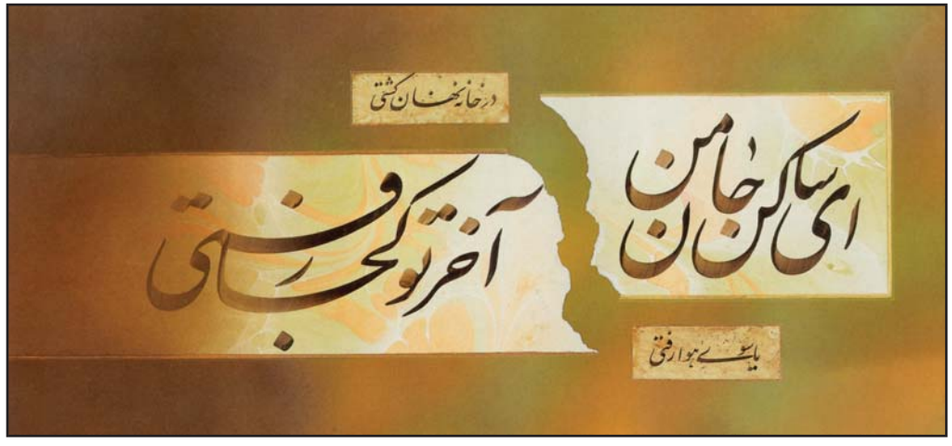

usred uzburkanog okeana koga visoki talasi, kao prut, bacakaju tamo-amo i prete da ga uvuku u tminu njegovih neprozirnih voda? Zato je Rumijeva poezija duhovnog preobražaja prosvetiteljska i duboko humana: ona traži od čoveka da otvori unutrašnje oči kako bi progledao unutrašnjim vidom, savetuje ga da odbaci neispravne želje i nedolične prohteve ne bi li mu se otvorila prelepa i ogromna prostranstva.

Svojim bićem, umom, slobodnom mišlju, poniznim srcem, beskrajnom ljubavlju i optimizmom, Rumi daje čoveku vrednost i priznaje ga, voli i poštuje. On smatra da ljubav nije u međusobnom gledanju onih koji se vole, ona je i u istom gledanju na jednu stvar, na isto mesto, na isti predmet. Rumi poziva ljude u svoj duhovni svet, poziva miru, druželjublju, razumevanju. Zato valja oslušnuti negove reči:

Ako od Boga tražiš prijateljstvo,
sa voljenim nađi reč;
Ako od ljubavi očekuješ dobitak,
saglasi se sa voljenim;
Želiš li doći do meseca, od noći ne beži;
Zarad ruže i đulsije pomiri se sa trnjem i
ubodima.

(prevod Lamija Hadžiasmanović)

Niko kao Rumi nije na tako briljantan način povezao duhovnost, racionalnost i univerzalni moral. Bog, svet i čovek su međusobno zagrljeni snagom kreativne ljubavi koja se neprestano, kao zlato, izliva sa Božjeg veličanstvenog prestola. Istovremeno sa njegovim ultra-senzitivnim i ultra-racionalnim mističkim iskustvom sveobuhvatnog duha u kojem svaki ego živi, kreće se i ima svoje biće, on nam se predstavlja kao pronicljiv logičar i vešt metafizičar. Kada se tome dodaju njegova lirska strast i poetski genij, postaje jasno koliko Mevlana, zapravo, nadilazi sve one koji su samo mistici, filozofi ili samo pesnici.

Završićemo stihovima o sjedinjenju i nestajanju svih različitosti, mnoštva i odvojenosti: Rumi smatra da svi stanovnici ovog materijalnog sveta imaju jedan izvor, pradomovinu, od koje su odvojeni, a ljubav je ona sila koja ih ponovo može vratiti i sjediniti sa izvorom.

Bejasmo jedno, svi jedna tvar
bez glave, lica i nogu, a On poglavar.

Čim dobi oblik, to svetlo čisto,
posta mnoštvo, kao senke reckastih svodova isto.

Katapultom porušite bedeme šiljate
da razlike među različitim potrete.

Mesnevija (naziva se i *mozdavadž-sparivana*), je persijska pesnička vrsta kod koje su svi polustihovi sročeni u jednom ritmu, a svaki njen distih ima svoju posebnu rimu. Ime *mesnevija* dobila je zbog značenja same reči *masna'* (dvoje po dvoje). Broj distihona u mesneviji nije ograničen zbog čega je ona kao forma bila pogodna za priče, legende i istorijske vrste. Forma mesnevije prisutna je već u prvim vekovima persijske pesme.

Kao čist produkt persijskog duha mesneviju su koristili persijski pesnici za pisanje najdužih formi koji dostižu i više hiljada stihova: epopeje, romantične, alegorijske, didaktičke i mističke spevove, a ponekad su njom izražavana i naučna iskustva. Svoja pesnička ostvarenja, persijski pesnici su, bilo sami ili kasnije drugi, sakupljali u *divane* u kojima su pesme bile poređane po utvrđenom redu. U formi *mesnevije* napisana su dva možda najpoznatija speva persijske književnosti, Firdusijeva *Šahnama* (Knjiga o kraljevima), koja sadrži oko 60 000 distihona, i *Mesnevija* Mevlane Dželaludina Rumija, koja ima ok 27 000 distihona.

Vrste mesnevije u persijskoj književnosti su: ***epska, etičko-didaktična, gnostička i ljubavna.*** Epska mesnevija je nastala u desetom veku i kulminirala je u *Šahnami* Firdusija; u etičko-didaktičnoj vrsti mesnevije pesnik se usredsređuje na etičke koncepte i pojmove, a kako je sama forma mesnevije inače pogodna za dužu naraciju, njom se mogu preneti etički i didaktični sadržaji. U ovu vrstu mesnevija spada Sa'dijev *Bustan*. Obrasce gnostičke mesnevije postavio je Sana'i koji je u formi mesnevije prvi iznosio gnostičke i sufijske doktrine. Gnostičkim mesnevijama pripadaju i one koje je pisao Atar, a jedna od najslavnijih svakako je *Govor ptica (Mantik at-tajr)*. Gnostička mesnevija je dostigla svoju kulminaciju sa Mevlanom Dželaludinom Rumijem u njegovom kapitalnom i briljantnom spevu *Mesnevi-je ma'navi*.

U srcu ljubavnih mesnevija nalaze se ljubavne priče. Ova vrsta mesnevije, u kojoj se usredsređuje, uglavnom, na junake iz ljubavnih pustolovina i sva događanja vezana za njih, bila je široko prisutna u persijskoj književnosti još od davnina. U šestom/dvanaestom veku, pojavio se najveći pesnik persijskih stihovanih priča, Nezami od Ganđe. On je uspeo da, snagom svojih mesnevija, iskristalizovanih krasnorečivim i utvrđenim jezikom, odjednom, nadmaši sve ostale. *Husrev i Širin*, *Lejla i Madžnun*, *Sedam lepotica* su njegove poznate ljubavne mesnevije. U devetom/petnaestom veku, Džami će vizavi Nezamijeve Pentade sročiti sedam mesnevija po imenu *Haft ourang* (Sedam prestolja) od kojih ima i ljubavnih, poput *Jusufa i Zulejhe*, te *Lejle i Medžnuna*.

Najvećem broju persijskih mesnevija je zajedničko što se u njima, u raznim kontekstima, koriste mnoge *hikaje* i priče, tako da se može čak konstatovati da se mesnevija, zapravo, nameće kao jedan od književnih obrazaca tradicionalnih persijskih priča.

G. H. Tamimdari,
Istorija persijske književnosti, 2004.

DIVAN

Divan-e Šams-e Tabrizi (*Divan Šemsa Tabrizija, Veliki divan, Šemsov divan*) je najpoznatije Rumijevo delo posle *Mesnevije*. To je pesnička zbirka sa oko trideset i šest hiljada distiha u formi gazela, rubaija i drugih klasičnih pesničkih formi. Divan je hronološki nastao pre *Mesnevije* i u njemu se jasno vidi Rumijev duhovni preobražaj u zanesenog pesnika ljubavi, od dotadašnjeg uglednog verskog autoriteta i propovednika, preobražaj koji je incirao susret i druženje sa tajanstvenim dervišom, iz koga se izrodila unutrašnja alhemija ljubavi. Njegovi gazeli[25] u *Divanu* nose upečatljivo svedočanstvo o snazi ljubavi, predanosti i nadahnuću koje nastaje kada se sretnu dve duše koje su istinski žedne istine.

Gnostička književnost je, s pravom se može reći, doživela vrhunac upravo u Rumijevoj *Mesneviji*, a gnostički gazel u njegovom *Divanu*, u dva dela nenadmašna po ekstatičnom stilu. Na taj način, pravac koji je započeo sa Sana'ijem i nastavljen i razvijen Atarom, kulminirao je sa Mevlanom sa čijim gnostičkim intuitivnim iskustvima je usavršen.

Osnovna stilska odlika Mevlaninog gazela leži u njegovoj muzikalnosti. Mevlanino fascinantno poznavanje muzike i činjenica da su se izvodili na duhovnim koncertima (*sama'*), dali su posebnost njegovim gazelima i učinili ih izuzetnim. Mevlana je u svojim gazelima koristio razne, najčešće taktirane (zarbi) i melodične (malhun) ritmove u heksametru i oktametru. Prozodičke stope njegovih gazela su uglavnom jednake, i on je veoma retko koristio ritmove sa nejednakim stopama. Ovi ritmovi su karakteristični po tome što ostavljaju utisak ushićenja i vatrenosti.

Leksika u *Divanu* čini se da je pažljivo odabrana i usklađena. Mevlana ne upotrebljava po svaku cenu svečane i kurtoazne lekseme kao njegovi prethodnici, u to vreme uveliko ustaljene u persijskoj poeziji; on se sasvim komotno opredeljuje za svakodnevne, obične reči, pa i sintagme koje su malo poznate svakodnevnici. Zato su u vokabular *Divana* ušle i reči kao što su *kuvana repa, jarac, praziluk, vreća, korpa, košara i čekrk*, mada često zna da u gazele ubaci i turske, a ponekad i grčke reči.

Konceptualno i idejno, njegovi gazeli pokrivaju veoma širok spektar o čemu se ne može govoriti ukratko. Zapravo, takvo konceptualno bogatstvo i raznolikost su jedna od njegovih intelektualnih karakteristika. Gazeli su umetnuti u okvir ljubavi, u isti onaj okvir u koji je stavljena celokupna gnostička poezija. U ovom slučaju radi se o plamtećoj, pročišćenoj i transcendentnoj ljubavi, jer je takvu ljubav Mevlana prepoznao u biću Šemsa Tabrizija u trenucima njegovog ekstatičkog sagorevanja u Ljubljenom. Kada je kasnije Šems nestao iz njegovog života, ta ljubav je, usled razdvojenosti i udaljenosti, zazvučala tugom i setom koja će od tada postati lajt-motiv u *Divanu*.

Mevlanini gazeli se, gledano sa aspekta forme i idejnog koncepta, mogu podeliti u dve kategorije: u prvoj su oni napisani u ekstatičkom duhu i stanju ekstremne gorljivosti, dok se drugi bave antropološkom hijerarhijom i pitanjima vezanim za pročišćenje duše. Druga kategorija gazela često zna da bude veoma narativna i te priče se, nekada, mogu odvijati i u vidu dijaloga ili navođenja citata.

Rumijevi gazeli odnosno Šemsovi gazeli (*Gazalijat-e Šems*) u *Velikom divanu* (*Divan-e kabir)* imaju posebnu draž. Rumi ih potpisuje književnim nadimkom *„Hmuš"* (Šuteli), a ponekad ih potpisuje samo Šemsudinovim imenom. Zahvaljujući naporima profesora Foruzanfara kritičko izdanje *Divana* koje sadrži preko 36000 distihona je ugledalo svetlo dana. Poeme u *Divanu* potpisane su imenom Šemsa, u čast Mevlaninog velikog prijatelja i duhovnog pokrovitelja. Postoji nekoliko objašnjenja za to; jedno je da je Rumi svoje duhovno nadahnuće pretočio u stihove zahvaljujući nadahnuću i duhovnoj bliskosti sa Šemsom iz Tabriza, i zato je sasvim logično da njegovo najobimnije delo ponese ime po ovom čoveku. Drugo, sklonije mističnom gledanju, kaže da se Rumi na kraju identifikovao sa svojim duhovnim mentorom. U tom slučaju, *Divan* bi zapravo bila zbirka Šemsovih kazivanja izrečenih kroz usta Mevlane. Pominje se i da Rumi pre susreta sa Šemsom nije izrekao ni jedan stih i da su sve njegove pesme i sva poetska dela nastala u poznijim godinama, nakon susreta sa Šemsom, i da je zbog toga Mevlana većinu svojih gazela posvetio Šemsu Tabriziju.

◆◆◆

Bez svih se može opstati, bez tebe opstanka nema,
opeklina mi zbog tebe na srcu, ne da drugom ono mesto.

Oko uma opijeno je tobom, kružić sferin ponižen pred tobom,
uho je rukom tvojom zaigralo; bez tebe opstanka nema.

Duša zbog tebe ključa, srce se tobom naslađuje,
um se sav razbesni; bez tebe opstanka nema.

Vino moje i opijenosti moja, bašto moja i proleće moje,
sanku moj i smiraju moj; bez tebe opstanka nema.

Slava i veličina moja si ti, vlast i imućstvo moje si ti,
voda bistra moja si ti; bez tebe opstanka nema.

Nekad se u odanost daš, nekad se u okrutnost daš,
ma moj si ti, gde to hoćeš? Bez tebe opstanka nema.

Srce daju, istrgneš ga, pokaju se, ti osujetiš,
sve ovo sam ti činiš; bez tebe opstanka nema.

Bez tebe ako opstane se, prevrnuće se sve u svetu,
bašta Irema pakao biće; bez tebe opstanka nema.

Ako si ti glava, stopalo ja biću, ako budeš uporište, uskrsnuću,
ako odeš, nestaću; bez tebe opstanka nema.

San meni razbio si, obris moj oprao si,
od svih si me odvojio; bez tebe opstanka nema.

Kad ti ne bi drug moj bio, kvaran bi mi posao bio,
prisni meni saučesniče moj; bez tebe opstanka nema.

Bez tebe mi život nije drag, bez tebe mi smrt nije draga.
Glavu iz tuge za tobom kako izvući? Bez tebe opstanka nema.

Sve što kažem, moj oslonu, neće biti bez dobra i loša,
i ti kaži, otmenošću tvojom, da bez tebe opstanka nema.

(Gazel br. 553 u: *Gazalijat*, tom 2; preveo *Seid Halilović*)

◆ ◆ ◆

Ako ti je krv uzavrela od ljubavne draži
tada skromnost zaboravi i Voljenog traži.

Sve poznato, shvati, daleko je od znanja,
Otvori srce za ljubav i budi rob tog stanja.

Zar će ašik, lud od ljubavi, ludost svoju otkriti?
Zar će neukrotivi čovek vetra srce svetu pokloniti?

U vatri aška on će Voljenog dozivati,
Nogu bosih i razderan s čežnjom smrt očekivati.

Pauk svoju mrežu plete, majstor je svog zanata,.
U svoje mreže aška i nas Voljeni hvata.

On imade Lejlino lice, rujno vino ljubavi,
Al' naše usne ostaše suve, čovek vetra nas ostavi.

Jeste li čitali knjige starostavne u kojima ašk vrije,
Tu se pamet gubi, tu krv gori, tu se vino pije!

Strah je smočit' stopala, o ti jadni stvore,
a znaš dobro da moraš uroniti u more!

Opijenost, bolna čežnja, suština su sušta,
Ašk ne leti prema nebu, ašk se s neba spušta.

Na tesbihu ašika bićeš biser i ti,
Rob ljubavi postani, mi ćemo ti teslim biti.

Zar ne vidiš kako zemlja nebu robuje?
Zar ne vidiš kako duh nad telom caruje?

Zemlju svako gazi a ona daje plodove,
Mašuku će ašik dati sve, zbog tog će sve da dobije!

Ne skrivaj se, o ašiku, ispod svoga jorgana!
Prospi krv po pustinji, tražeći svog Dragana!

Srce moje, ti poslušaj kako gorko nej tuguje,
Rad Voljenog raspamećen je, s bolnom čežnjom druguje.

Kada se srce raspukne i porastu ptiću krila,
To se krv uzavrela od ljubavi opila.

Tad nebesa igraju, plešu sjajne zvezdice,
Celi svemir uzdiše od ljubavne groznice!

Srce sija od aška, svetlost tamu prekrila,
U ekstazi ljubavi sva se bol izgubila.

Ja sam nem pred Tobom, o Voljeni, Ti govori,
Zbog Tvog lica ceo svemir od ljubavne čežnje gori!

(Gazel 18 u: *Divani Šems Tabrizi*; preveo *Ahmed Ananda*)

◆ ◆ ◆

Na nebu se pojavi Mesec, u praskozorje,
Siđe sa visoka i zagleda se u mene.

Kao vešti soko koji pticu vreba
zgrabi me i poleti sa mnom u visine.

Bacih pogled na sebe, al' sebe više ne videh,
U tom mesecu telo moje duša postade.

Kada u duši putovah sem njega drugo ne videh,
Tajna iskonske lepote u meni jasna postade.

Devet sfera nebeskih u njemu se uzgubiše,
Lađa moga postojanja u tom moru nestade.

Kad se talasi podignu iz tog večnog okeana,
Razum se opet pojavi i svoju pesmu zapeva.

Tada se more zapenuša, i u svakom valu pene,
Nešto uzme obličje, a nešto telo odene.

Svaki talas tela koji od mora poziv dobije,
S morem se odmah stopi, u njemu duša postane.

Bez kraljevske naklonosti, Šems ul hakk Tabrizija,
To more ne možeš postati, taj mesec videti ne možeš.

(Gazel 66 u: Divani Šems Tabrizi; preveo Ahmed Ananda)

◆◆◆

Kad preselim, kad moj kovčeg, svakom, da sam mrtav, zbori,
ne mislite da me tuga za svetom ovim mori!

Nek ne cvili za mnom niko, nek ne kaže: „Šteta, šteta“,
jer je šteta bit šejtanov, pa ić' tamo, gde se gori!

Na dženazi nek se mojoj ne tuguje zbog rastanka
jer baš tada dušom mojom sreća sastanka žubori.

Kad me spuste u grob, ne recite: „Sasvim nesta!“
jer grob samo društvu dženetlija paravan tvori!

Kada vidiš da me spuste, smatraj da me tada dižu.
Zar na nebu sunce, mesec, kada zađe manje gori?

Ti sve misliš to je suton, ne, svitanje to je pravo,
jer spuštanjem tela u grob, radi se o duše zori.

Koje seme ne proklija, kad ga zemlja u se primi?
Pa kako u Uskrsnuće da mi dušu sumnja mori?

Iz bunara izvadi se potopljena kofa puna.
Stog ne plače duh Josifov dok se telo s jamom bori.

Kad zatvoriš jedan otvor, tad se drugi sam otvara.
Pa nek se zbog moje smrti ni reč tuge ne prozbori!

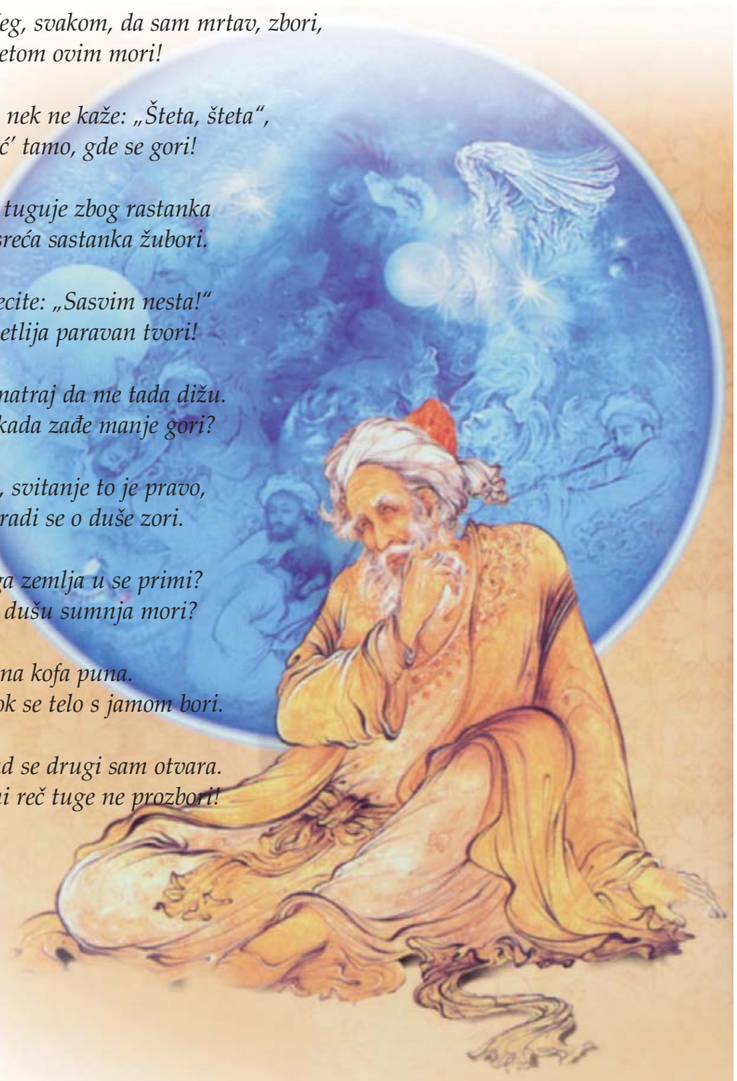

FIHI MA FIHI

Najpoznatije Rumijevo prozno delo, „Fihi-ma-fihi“ je zbirka njegovih razgovora sa učenicima u formi pitanja učenika i odgovora učitelja, tj Mevlane. Doslovan prevod ovog filozofskog traktata *„Fihi ma fihi“* glasi: „u njemu je ono što je u njemu“; „u tome je ono što je tu“; „ovo krije ono što krije“, ili „to sadrži to što sadrži“. Jedan od prevoda mogao bi biti i „ono što je u Mesneviji, to je i ovde“.[26] Sadrži zbirke učenja, govora, rasprava i tumačenja na različite teme. Ovo delo je inicijacijskog karaktera i njegov duboki, unutrašnji sadržaj značajno objašnjava celokupno Rumijevo mišljenje.

Posle Rumijeve smrti razgovore su u obliku knjige sabrali njegov sin Sultan Veled sa nekolicinom Mevlaninih učenika. Pominje se i podatak da ga je sam Rumi napisao, a Sultan Veled mu kasnije dopisao neophodne beleške. Njeni tekstovi su puni didaktičkih i mističkih poruka datih kroz lepe i zanimljive priče. Nemački orijentalista Helmut Riter smatra da je *Fihi ma fihi* autentičan izvor za poimanje Rumijeve filozofije.

Jedan od čestih posetilaca Mevlaninih izlaganja bio je sultan Muidudinu Pervana, Rumijev štićenik, i neki od govora koje se nalaze u ovom delu predstavljaju obraćanje njemu. Drugi predstavljaju neposredne, ali i posredne komentare i tumačenja nekih delova Mesnevije.

Razgovori u *Fihi ma fihi* vođeni su u formi gde učitelj direktno odgovara na postavljeno pitanje, da bi, podstaknut određenim nadahnućem ili nekom drugom okolnošću prešao i na druge teme, koje su najčešće poučnog karaktera. Tema koja se obrađuje često za cilj ima tumačenje nekog kur'anskog ajeta ili Poslanikovog hadisa koji se prizovu sasvim spontano, ili raspravu o nekom od iznetih mišljenja.

Stil razgovora je familijaran i jednostavan; to je govorni jezik tog doba koji se upotrebljavao u obrazovanijim sredinama. Jezik je potpuno lišen razrađenog i nakićenog stila punog retoričkih figura, koji je često karakterisao dela iz te epohe, i čija izveštačenost nije imala granica.

Priče iz *Fihi ma fihi* često se preklapaju sa pričama iz Mesnevije i u oba dela su citirani isti odlomci iz Kur'ana i iste predaje. Ponekad celo poglavlje zazvuči kao esej u kome su grupisane misli sa datom temom u središtu. Može se raditi o pravoj polemici između dve ili više ličnosti, gde je učitelj pozvan da preseče diskusiju.

Kao i druga dela ovog žanra i *Fihi ma fihi* ostavlja utisak nepovezanosti, pa je teško pronaći kontinuitet među izloženim temama ili neku doktrinarnu konstrukciju. U mnoštva aluzija, anegdota, citata i digresija teško je pronaći jednu osnovnu misao i nit vodilju, Međutim, upravo to unutrašnje *jedinstvo mnoštva* predstavlja suštinsku karakteristiku Rumijevog dela: i u Mesneviji i Divanu stihovi su nezavisni u pogledu smisla, ali su ipak, kao biseri u ogrlici međusobno povezani određenom duhovnom aromom i tonalitetom, istim stanjem.

Mevlana je veliki značaj pridavao ulozi duhovnog vođe. Ta njegova didaktička crta još više dolazi do izražaja u delu *Fihi ma fihi*. Iako njegove priče nose određenu sirovost stihovanih srednjovekovnih priča, sam on je govorio: „Moje šale nisu samo šale, one su i pouka, one služe da upute narod i da mu pojasne moju misao.“ Ili: „Sufije koriste slike i analogije kako bi iskrenom čoveku slabog duha pomogli da shvati istinu.“

Mevlana je na raznim nivoima prilazio svojim slušaocima. Od izvora na koje se poziva, Kur'an i hadis su na prvom mestu. Često citira pesnika Sana'ija, kome se posebno divio i kome je posvetio prediv-

ne ode u svom Divanu, a ponekad navodi i svoje stihove.

◆ ◆ ◆

Neko reče:[27] „Došao je neki čovek koji želi da vas vidi“. On ponovi: „Hteo bih da vidim Učitelja.“

Učitelj (Mevlana) odgovori: „On u ovom trenutku ne vidi Učitelja, jer je želja koja ga je ispunila da ga vidi, veo koji sakriva Učitelja. Tako je sa svim željama i osećanjima, nežnostima i naklonostima koje ljudi osećaju prema raznim stvarima – ocu, majci, nebesima i zemlji, vrtovima, palatama, znanju, jelu i piću. Zaljubljenik u Boga shvata da su sve ove žudnje zapravo žudnje prema Bogu i da su one koprene koje zaklanjaju ljudski vid. Kada odemo sa ovog sveta i osmotrimo stvarnost bez ovih zaklona, tada ćemo shvatiti da su to sve bili zakloni i velovi i da je naše istinsko traganje zbilje (relanosti, stvarnosti, istine) bilo zbog jedne stvari, da je njihov cilj bila sama ta Stvar. Tada će se rešiti sve nedoumice i poteškoće, a u našim srcima ćemo moći da čujemo odgovore na sva pitanja i sve videti u punoj jasnoći.

Odgovor Božiji nije u tome da On na svaki problem odgovara pojedinačno, već će sva pitanja biti razjašnjena jednim odgovorom.

Primera radi, zimi svi oblače toplu odeću i krzno, traže način kako da se zaštite od mraza. Isto tako, drveće, biljke i žbunje, pod naletom zime, ostaju bez lišća i plodova, u sebi kriju i spremaju svoja dobra i hranu, kako ih ne bi dohvatio stisak zime. A kada proleće stigne i zasija u svojoj lepoti, tada svi njihovi različiti problemi, problemi ljudi, životinja ili biljaka, bivaju rešeni, a sporedni simptomi nestanu. Tada svi podižu glave i uviđaju uzrok svoje nevolje.

Bog je stvorio ove zastore u korisne svrhe. Jer kada bi se Božanska lepota pokazala bez zastora mi ne bismo imali snage da je podnesemo. Mi posredstvom zastora dobijamo život i zadovoljstvo.

Pogledajmo Sunce. Pomoću njegove svetlosti razlikujemo šta je dobro a šta loše, iz nje crpimo toplotu. Ona čini vrtove i stabla plodnima, i zelene, kisele i gorke plodove pretvara u zrele i meke. Njegovim dejstvom nastaju rudnici zlata i srebra, rubini i komalini. Ali ako bi se više približilo, od njega ne bismo imali nikakve koristi. Cela zemlja i sva stvorenja na njoj bi sagoreli i nestali.

Kada se Bog pokaže planini kroz zastor, njene padine postanu ukrašene drvećem, cvećem i zelenilom. Kada se objavi bez zastora, On planinu pretvara u prah.[28]

Neko upita: „Ali, nije li Sunce isto i zimi?“

On odgovori: „Naša namera je bila da napravimo poređenje. Nema ni ‘kamile’, ni ‘jagnjeta’. Sličnost je jedno, a poređenje drugo. I pored svojih nastojanja razum to ne može da shvati, ali ni ne odustaje. Kada bi odustao od svojih nastojanja, više ne bi bio razum. Razum je takav – neprekidno, dan i noć, on je nespokojan dok misli i upinje se dok nastoji da shvati, iako je Bog Neshvatljiv i Nepojmljiv.

Razum je poput noćnog leptira, a Uzvišeni poput sveće. Kada leptir jurne na sveću, on sažeže i nestane. On nije u stanju da se odvoji od plamena, ma koliko velika da je patnja od njegove vreline.

Međutim, i pored toga što će sagoreti i nestati u vatri plamena, leptir ne podnosi da od njega bude odvojen. Ako neko živo biće, poput leptira, ne može da se odvoji od plamena sveće i pohrli na njega, to više nije samo poređenje. Ako se leptirica baci na plamen sveće i ne sagori, onda ta sveća nije sveća.

Čovek koji nije zanesen Bogom i kod koga čak ne postoji žudnja za Njim, nije čovek. A kada bi mogao da shvati i obuhvati Boga, onda to ne bi bio Bog. Prema tome, istinski zaljubljenik je onaj čovek koji se uvek trudi i nastoji, on se neumorno i neprestano okreće oko svetlosti Božije. A Bog ga sagara i poništava ga, On razara zastor njegovog razuma.

◆ ◆ ◆

Poslanik a.s. je rekao: „Noć je duga, ne krati je svojim snom; dan je svetao, ne pomračuj ga svojim gresima“.

Noć ti je dovoljno duga da u njoj, neometan od prijatelja i neprijatelja, izraziš svoje najdublje tajne i zamoliš za svoje potrebe[29].

Darovani su ti mir i odvojenost, jer Bog na oči drugih navlači zavesu da bi tvoji postupci (dela) bili iskreni, istiniti i posvećeni samo Njemu.

Noću je licemer razotkriven. Noću su sve stvari sakrivene, a danju se otkrivaju; međutim, licemer se noću otkriva.

„Zašto bih se pretvarao, kad me ionako niko ne vidi“ – pita se.

Neko gleda i posmatra, ali su oči licemera slepe i ne dopiru do Njega.

Kada padnu u bilo kakvu nevolju, ljudi onda dozivaju Njegovo ime i preklinju Ga; kada boli zub, žigaju uši, u trenutku sumnje, neverice, kolebanja, straha i nesigurnosti. Svi Ga tajno dozivaju, sa nadom da ih čuje i molbe im usliši. Oni potajno rade dobra dela, daju milostinju, da bi oterali nemoć i povratii snagu, verujući da On prima njihove darove i vidi njihovo delo. Kada im se zdravlje i spokoj povrate, tada njihova vera iznenada nestaje i vraća se zabrinutost.

Oni tada ponovo mole: „O Bože! Naše stanje, kada smo Te iskreno dozivali iz ugla tamnice, beše tako jadno i Ti nam usliša naše molbe. Sada smo izašli iz zatvora, ali nam Tvoja pomoć i dalje treba. Zato nas izvedi iz ovog sveta tmine i uvedi u svet poslanika, u carstvo svetla. Zar spas i sloboda ne mogu da dođu bez tamnice, bez patnje? Opseda nas hiljade želja, dobrih i varljivih, a sukob ovih varki donosi još hiljade muka i patnji od kojih smo iscrpljeni. Gde je ona nepokolebljiva vera koja uništava sve te varke i iskušenja?

Bog odgovara:

„Vaša čulna duša je vaš i Moj neprijatelj.“
Svoga i Moga neprijatelja ne uzimajte za prijatelja“.[30]

Kada je vaš neprijatelj (čulna duša) zatočen, obuzet bolom i ophrvan nevoljom, tada vam dolazi sloboda i dobijate snagu. Stotinu puta si se uverio da ti sloboda dolazi od zubobolje, glavobolje i staha.[31] Zašto onda robuješ telesnim, materijalnim stvarima? Zašto po svaku cenu gledaš da ugodiš mesu? Ne zaboravite kraj niti, razmrsite telesne strasti da bi došli do večne strasti, i oslobodili se zatvora tmine“.[32]

◆ ◆ ◆

Učitelj priča: „Neko reče Kubaji Tadžuddinu: ‘Ovi bogoslovi žive sa nama i oduzimaju ljudima njihovu veru u Boga.’ „ On odgovori: „Ne, ne žive oni sa nama i ne oduzimaju nam veru. Bože sačuvaj da su oni naši! Ako psu staviš zlatnu ogrlicu, da li ćeš ga zbog te ogrlice zvati hrtom? Kvalitet hrta je nešto što je specifično za životinje, nosio on zlatnu ili ogrlicu od vune.“

Ne postaje se naučnik tako što neko nosi odoru i turban. Učenost je svojstvo koje mora postojati u svojoj suštini, i nema nikakve razlike ako je odeveno u ogrtač ili tuniku.

Tako su u Poslanikovo a.s. doba licemeri na sebe navlačili odeću za molitvu kako bi muslimane odvukli od vere. Kako bi inače mogli da muslimane odvedu na

stranputicu ako se ne obuku kao muslimani? Kada bi jedan hrišćanin ili Jevrej kudio islam, niko ga ne bi slušao.

„A teško onima koji, kad molitvu obavljaju,
molitvu svoju kako treba ne izvršavaju,
koji se samo pretvaraju i nikome ništa ni u naruč ne daju!“ [33]

Uhvatio si tu svetlost, ali još nisi pronašao čovečnost. Traži čovečnost, ona je tvoj istinski cilj. Sve ostalo je prazna priča. Kada se reči obilno ukrase, zaboravi se njihova namera.

Neki bakalin je voleo jednu ženu i po služavki joj je slao poruke:

„Ja sam ovakav, ja sam onakav, zaljubljen sam, izgaram, nemam mira[34]. Okrutna si prema meni. Juče sam bio u takvom stanju. Sinoć mi se desilo to i to“. Pričao je kojekakve slične priče. Služavka dođe kod svoje gospodarice i reče:

„Bakalin ti šalje pozdrave i kaže: Dođi, hteo bi s tobom to i to.“

„Tako hladno?“ – upita ona. „Pričao je on nadugačko – reče ona – ali u suštini to je to.“ Bitna je namera, sve ostalo je glavobolja.

◆ ◆ ◆

Ljudi podižu ova sveta zdanja iz određenih razloga: ili da se pokažu velikodušnim i tako steknu ugled, ili da bi bili nagrađeni na drugom svetu. Istinski predmet u odavanju počasti svecima i njihovim grobovima treba da bude Bog, sveci nemaju potrebu da budu počastvovani i uvažavani, oni su počastvovani sami po sebi.

Ako lampa zahteva da se postavi na visoko mesto, to je zbog drugih, a ne zbog nje same. Šta lampa mari ako je gore ili dole? Ona je svugde lampa koja svetli. Ali, lampa želi da njena svetlost stigne do drugih. Sunce bi bilo isto Sunce i da nije visoko na nebu, ali bi svet ostao u mraku. Ono ne stoji visoko zbog sebe, nego zbog drugih. Tako su i sveci (evlije) iznad određenja poput visokog i niskog i poštovanja ljudi.

Pogledaj se kada te dosegne jedan delić ushićenja i bljesak milosti drugog sveta. U tom trenutku ne primećuješ ni visinu ni niskost, ko je učenik a ko učitelj, ne primećuješ čak ni sebe samog, sebe koji ti je najbliži. Ništa od toga ne dopire do tebe. Kako bi onda evlije, kroz koje dolazi ta svetlost i nadahnuće, mogli biti vezani za ono što je visoko ili nisko? Njihova srca su sa Bogom, a Bog je iznad visine i niskosti. Ta visina i niskost se tiču nas koji imamo glave i stopala.[35]

Muhammed a.s. je govorio: „Ne smatrajte me višim od Junuza a.s. (Jone), zbog toga što se njegovo uzdizanje dogodilo u utrobi ribe, a moje na nebu, kod Prestola.“[36] To znači: Bog nije ni gore ni dole. Njegovo prisustvo je uvek isto, bilo da je to na nebesima ili u utrobi ribe.

Postoji mnogo ljudi koji imaju neki svoj cilj, dok je Božiji cilj drugačiji. Bog je želeo da se Muhamedova a.s. vera proslavi, da se proširi i traje kroz vreme. Pogledaj koliko je knjiga napisano o Kur'anu. Pa ipak, cilj njihovih autora bio je da pokažu svoj dar.

Zamahšeri[37] je svoj *Kašaf* napisao sa mnogo detalja iz gramatike, retorike, da bi pokazao svoje znanje, ali je ispunio i Božiji cilj, a to je uzdizanje Muhamedove vere. Tako, svi ljudi imaju udela u Božijem cilju, bilo da to znaju ili ne. Čovek i žena zadovoljavaju svoju strast zbog užitka, a iz toga se rađa dete. Isto se dešava kada se bave drugim stvarima iz vlastitog uživanja i radosti, i to su sredstva koja održavaju poredak u svetu. Ona zapravo služe Bogu, iako im to nije namera.

Isto tako, ljudi podižu džamije i mnogo troše da ukrase njihova vrata i zidove. Istinski cilj i predmet poštovanja je Meka, i to poštovanje je još veće jer im ono nije bila namera.

Veličina svetaca ne znači ništa na ovom svetu. Tako mi Boga, oni imaju uzvišen položaj i veličinu, ali oni nadilaze prostor i vreme. Zamisli da zlatnik staviš na neko mesto, a iznad njega srebrnjak; zlato i tada ostaje vrednije. Ako su mekinje na situ a brašno ispod njega, jesu li vrednije mekinje ili brašno? Superiornost brašna ne potiče od njegovog položaja koje ima u svetu, već od njegovog mesta u svetu zbilje.

◆ ◆ ◆

Fakira (sufiju) je bolje ne pitati ništa; jer, pitanja bi ga mogla navesti i naterati da izmisli laži. On mora da odgovori na pitanje koje mu postavi materijalista. Ali on ne može da mu odgovori istinito, jer ovaj nije dostojan ni sposoban da primi takav odgovor, i njegova usta i usne nisu podesna za takav zalogaj. Fakir će morati da mu odgovori u skadu sa njegovim shvatanjem i znanjem, zato će smisliti neku laž kako bi ga se oslobodio. Iako je sve što kaže fakir istina i ne može biti laž, pa ipak, u poređenju sa njegovim ranijim odgovorom, tvrdnjom i istinom, taj odgovor je lažan, dok je za slušaoca srazmerno tačan, pa i više od toga.

Neki derviš je imao jednog učenika koji je za njega sakupljao milostinju. Jednoga dana ovaj svom učitelju za milostinju donese jelo. Derviš pojede jelo. Te noći je u snu imao noćno pražnjenje.

On upita učenika: „Ko ti je dao ovu hranu?“

„Dala mi je jedna lepa devojka“ – odgovori ovaj. Učitelj reče: „Tako mi Boga, ima već 20 godina kako nisam sanjao takve snove. To je pod uticajem njene hrane.“

Derviš mora biti obazriv i ne sme jesti bilo čiju hranu. Jer, on je osetljiv, na njega stvari deluju tako da se to vidi, kao crna mrlja na beloj košulji. Nečistoća i masne mrlje se ne vide na odelu koje je godinama tamnelo od prljavštine i najzad postalo sivo. Isto je i sa dervišem, ni on ne sme da jede hranu koju dobije od grešnih i nepravednih ljudi ili materijalista. Njihova hrana deluje na njega, pod njenim dejstvom rađaju se pokvarene i štetne misli. Zato je i jelo koje je dobio od mlade devojke u njemu pobudilo noćno pražnjenje.

◆ ◆ ◆

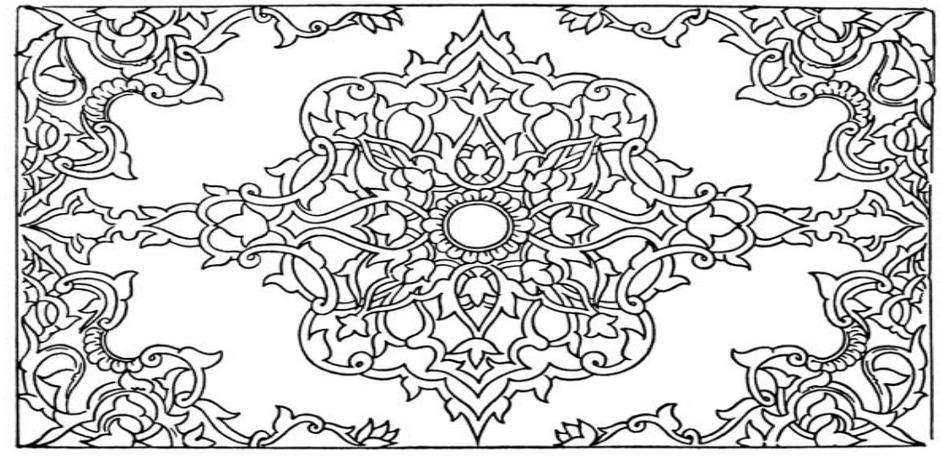

Forma je sporedna za ljubav,[38] bez ljubavi bila bi bezvredna. Sporedno ne može da postoji bez glavnog. Zato se kod Boga ne govori o formi, jer je ona sporedna, a On se ne može smatrati sporednim.

Neko[39] se ubaci: „Ni ljubav ne može uzeti formu niti se spojiti bez nje, ona je zbog toga sporedna u odnosu na formu."

Mi kažemo: „Zašto ljubav ne može uzeti oblik bez forme?[40] Baš nasuprot, ljubav je stvaralac forme. Ljubav stvara na stotine hiljada formi, podjednako očiglednih i ostvarenih. Iako slika ne postoji bez slikara, a ni slikar bez slike, ipak slika je sporedna, a slikar glavni. To je kao kretanje prsta i kretanje prstena.

Dok nema ljubavi prema nekoj kući, neimar ne izrađuje njenu formu i ne realizuje njenu zamisao. Isto tako, jedne godine žito vredi kao zlato, a druge ima vrednost prašine. Oblik žita je uvek isti: njegova vrednost i cena žita proizilaze iz ljubavi. Tako je i sa znanjem kome si tako naklonjen – ono je vredno u tvojim očima, ali se njime niko ne bavi niti ga proučava u vreme kada niko ne stremi nekom znanju.[41]

Kažu da je ljubav iza svake potrebe za nečim, otuda je potreba suština, a ono za čim se ima potreba je sporedno. A ja kažem: ove reči koje izgovaraš govoriš iz potrebe. Te reči su nastale iz tvoje potrebe; one su rođene onda kada si imao potrebu za njima. Prvo je postojala potreba iz koje su nastale ove reči. Prema tome, potreba je postojala bez reči. Dakle, ljubav i potreba nisu sporedne u odnosu na reč.

Neko reče: „Ako su reči bile cilj te potrebe, kako onda on (cilj) može biti sporedan?"

Odgovorih: „Cilj je uvek sporedan; jer cilj korena stabla je plod, a on je sporedan."

preveo A. Dragović

NAPOMENE

* Svi stihovi ovog priloga su u prevodu autora, osim tamo gde je naznačeno ime prevodioca.

1 Predanje kaže da je jedne noći trista učenjaka iz Balha usnilo identičan san u kome su videli poslanika Muhameda s.a.v.s. kako usred pustinje sedi u šatoru okružen svojim sledbenicima. Tada u šator uđe Behaudin gde ga primiše s velikim počastima. Poslanik s.a.v.s. mu reče da sedne s njegove desne strane, a onda se obrati prisutnima: „Od danas želim da Behaudina zovete sultanu ul ulema." Kada su sledećeg jutra došli kod Behaudina da mu ispričaju sadržaj sna, on ih je preduhitrio i sam im ga obelodanio. Tako mu je ostao ovaj nadimak.

2 Krajem 12. veka u Iranu su vladali Harezmi šahovi, turskog porekla, čija država se, s malim izuzecima, prostirala od reke Inda do Eufrata, sa sedištima u Buhari i Hivi. Harezmi su u Iranu smenili Seldžuke.

3 Prenosi se da je sultan Muhamed Harezm šah, da bi ga iskušao, Behaudinu poslao poruku sledeće sadržine: „Ukoliko naš učitelj želi da postane vladar Balha, ja sam u tom slučaju spreman da mu još danas predam svoj presto i poverim svoju vojsku; zauzvrat bih zamolio da mi se dozvoli da napustim Balh, jer ni u jednom gradu ne može biti mesta za dva vladara." No, Behaudin je, shvativši nameru, odvratio ovim rečima: „Neka vladar Balha bude miran i spokojan; presto, vojska, blago i zemlja – sve to su prolazne stvari ovog sveta koje pristaju sultanima, a mi smo, ipak, samo derviši koje takvim stvarima ne poklanjaju pažnju... Ostavite vi nas da sretnih srca idemo svojim putem, a sultan neka ostane s mirom sa svojim podanicima i prijateljima."

4 Haotična društveno-politička situacija dostiže vrhunac u sedmom/trinaestom veku u Iranu kao posledica slabljenja Seldžuka i pojave i jačanja dinastije Harezm šahova, od polovine šestog/dvanaestog veka, kada oni osnivaju nezavisnu državu koja se, postepeno, nametnula narodima u skoro svim krajevima zemlje. Država Harezmi šahova nije bila dugog veka, jer su zemlju sa istoka ubrzo napali Mongoli. Već na početku 13. veka, na meti napada Džingis kana našlo se područje srednje Azije i Irana. Džingis kan je napao Iran 1219. godine i iste godine opustošio grad Buharu, u to vreme važan naučni i književni centar. Njegove horde nemilosrdno i brutalno sravnile su sa zemljom područje od Buhare do Hamedana i do 12134. godine bili su uništeni svi centri umetnosti i nauke. Intenzitet nasilja i krvoprolića bio je nešto manji za vreme Hulagu kana.

5 Feridudin Atar iz Nišapura, čuveni sufijski pesnik. Rođen u drugoj deceniji šestog/dvanaestog veka (513/1119) u Nišapuru. Svojim gnostičkim gazelima i mesnevijama, kakva je čuvena *Mantik at-tajr* (Govor ptica), napravio je preokret u celokupnoj persijskoj književnosti, čiji je dostojni, a po nekima i najbolji nastavljač u narednim vekovima bio Mevlana Rumi. Ni njegovo gnostičko prozno delo *Tazkirat al-avlija* (Hagiologija) nije ništa manje briljantno.

Priča se da je Atar, ugledavši Behaudina i njegovog malog sina Dželaludina, povikao: „Gle čuda! Evo nam stiže reka, koja iza sebe vodi moćni okean!"

6 Prestonica maloazijskih Seldžuka u to vreme bila je u gradu Konji, današnjoj Turskoj. Oni su u njemu podigli mnogo veličanstvenih građevina, prekrasnih vrtova sa tekućom vodom, prostranih ulica i bazara sa raznoraznom robom.

7 Haotična situacija nastala mongolskom najezdom i pustošenjem naterala je veliki broj obrazovanih ljudi u nekoliko pravaca egzila od kojih je jedan išao ka Indijskom potkontinentu, a drugi na zapad i u Malu Aziju. Tu, u novim sredinama, persijski jezik i književnost našli su plodno tle i dobro napredovali. U Maloj Aziji, Seldžuci su dali utočište izbeglim pesnicima i naučnicima. Na seldžučkom dvoru u Konji okupljala se tadašnja naučna i kulturna elita – naučnici, pisci i pesnici persijskog jezika. Zvanični jezik na dvoru je bio persijski i na persijskom su pisali naučnici, sufije, pesnici i istoričari. Osim toga, na ovom jeziku bila je napisana većina pisanih dela iz tog perioda. Pored persijskog u Konji su se koristili turski i grčki jezik.

8 Predanje kaže da je jednog dana Burhanudin prišao Mevlani i rekao mu: „Sine moj, ti si spreman; među duhovnim putnicima nema ti ravnog; postao si lav znanja i spoznaje. Budući da sam i ja jedan takav lav, ovde nema mesta za obojicu. Zato želim da napustim Konju. Neka ti ne bude žao, jer ćete ubrzo posetiti jedan veliki duhovni prijatelj. On će biti tvoje ogledalo, a ti njegovo. On će te uvesti u svet duhovnih tajni, a i ti njega. Jedan drugoga ćete upotpuniti, na ovom svetu neće biti većih prijatelja od vas!"

9 Sledbenik.

10 Pravnik.

11 Bajazid Bistami, rođen u Bistamu u Iranu. Deda mu je bio zoroastrijanac. Poznat je po duhovnom pijanstvu. Od strane ortodoksne struje optužen je za jeres. Veći deo života proveo je kao usamljenik u brdima Taberistana u Persiji. Umro je 877. godine u rodnom gradu, a njegov grob je postao mesto koje hodočaste sufije iz celog sveta. Iako nije ništa napisao, sačuvane su mnoge njegove ekstatične izreke: „Kako je velika moja slava!"; „Ja sam i vinopija i vino i peharnik"; „Izašao sam iz bajazitstva kao zmija iz svoje košuljice. I tada sam uvideo da su zaljubljeni i voljena osoba jedno te isto«; „Ja sam kovač svoga sopstvenog bića"; „Ja sam i presto i šamlica"; „Tvoja pokornost meni veća je od moje pokornosti Tebi"; „Video sam kako Kaba kruži oko mene!"

Bistami razjašnjava stanje *fane*, u kojem je čovek tako potpuno rastočen i izgubljen u Bogu da kroz njega neprestano govori Božansko prisustvo. Njegovi mistični doživljaji u meditaciji transcendiraju svako razlikovanje subjekta i objekta, i/ili osobina koje im se pripisuju. U krugovima sufija njegova se kazivanja već više od hiljadu godina čuvaju kao blago.

12 Videti: „Abd ar-ra"uf al-manawi, „Fajb al-qadir", šarh al-gami" as-sagir lis-suyuti, al-maktabat attigariyy-at al-kubra, misr, 1356. h., II sv., str. 410. (p.p.)

13 Videti: Bećir Džaka, *Historija perzijske književnosti,* Naučnoistraživački institut „Ibn Sina", Sarajevo, 1997, str. 216.

Ovo je samo jedna od mnogih varijanti koje opisuju prvi Rumijev susret sa Šemsom; jedna od njih donosi nastavak susreta koji opisuje krajnje egzaltirano: „Kada je čuo ovaj govor ušima svog srca, Šemsovo biće uzavre i prekipi te pade u stanje duhovnog zanosa i preplavljen čežnjom ljubavi uzviknu: 'O Bože!'. Od tog uzvika u Mevlaninom srcu zasija Božanska svetlost i njemu se u jednom trenu pokaza to da Boga slavi ceo univerzum, da sva bića ovog svemira, od kamenja do zvezda, neprestano veličaju i slave Uzvišeng Stvoritelja ponavljajući Njegovo Sveto Ime. Božanska ljubav savlada i Šemsa i on pade na zemlju onesvešćen. Mevlana sjaha sa konja i ponese ga u medresu u kojoj je stanovao. Tamo položi njegovu glavu u svoje krilo, čekajući da se Šems osvesti. U tom trenutku priseti se reči svog učitelja Burhanudina: *Uskoro će ti Allah poslati istinskog prijatelja...* „Da li je ovo taj čovek", pomisli Mevlana, gledajući Šemsa koji se lagano budio iz nesvesti...

14 Ovako je Sultan Veled, Mevlanin sin, opisao Mevlanino stanje u vreme njegovog intenzivnog druženja sa Šemsom: „Iznenada, Šems se pojavio u našim životima, i tada se Mevlanina sena povukla pred svetlošću njegovog sunca. Iz udaljenih obala sveta ljubavi stigao je prah tišine. Stigao je nečujno, bez buke doboša i tamburina. Šems nas je podučavao o stanjima Božanske ljubavi. Mevlana, koji je dostigao same vrhove formalnog znanja, sada je morao početi iz početka. Kao što su svi drugi sledili i poštovali Mevlanu, on je sada sledio Šemsa, koji već beše dostigao stanje beskrajne ljubavi prema Bogu."

15 Postoje hagiografske minijature koje pokazuju Rumija kako izvodi Saladina iz njegove zlatarske

radnje na ulicu da bi započeli *samu*. Kaže se da je Rumi čak i u zlatarevom udaranju čekićem čuo transcendentalnu muziku. Rumi i Šems su se često sastajali u Saladinovoj radnji ili u njegovoj kući. *Onaj koji je lane stigao u crvenoj (Šems), sada se pojavljuje u smeđoj odori (Saladin*

[16] Izudin Kejkavus II (1246-1260), seldžučki sultan Ruma (Rumelije, Anadolije) od 1211. do smrti, 1220. godine. Bio je najstariji sin Kejhusreva I. Ruknudin Kilič Arslan IV (1248-1265), seldžučki sultan Ruma postaje nakon bitke Kose Dag 1246. godine. Vladao je zajedno sa dvojicom braće, Kejkavusom II i Kejkubadom II. Pogubljen 1266. od strane Parvane Muinudina Sulejmana.
Parvane Muinudin Sulejman, uticajna ličnost u političkom životu Anadolije posebno u periodu 1261-1277. Njegov unuk Gazi Čelebi, poslednji u lozi Parvane, preobratio je njegovo carstvo u ozbiljnu regionalnu pomorsku silu.

[17] Profesor Golamhusein Jusefi u knjizi „Vrelo svetlosti", kaže da je noć kada je Husamudin od Mevlane Rumija zatražio da poput Senaija i Atara napiše jedno mistično-gnostičko delo, predstavlja početak jednog ushićujućeg i neponovljivog literarnog događaja koji je doveo do stvaranja jednog remek-dela u svetskim razmerama, *Mesnevije*. Od tog trenutka Husamudin je konstantno podsticao Rumija da svako veče do jutra piše Mesneviju. Rumi bi, tako, sricao stihove, a Husamudin ih zapisivao da bi zapisano kasnije naglas čitao pred njim.
Sve ono što je Mevlana citirao i što su njegovi učenici zabeležili Husamudin je u pogodno vreme čitao pred Mevlanom koji je lično korigovao tekst. Prvi tom Mesnevije je završen nakon dve godine. Pre nego što započelo sa pisanjem drugog toma Mesnevije, umrla je Husamudinova žena i Mevlaninin tridesetšestogodišnji sin Alaudin, pa je početak pisanja drugog toma odložen oko dve godine, posle čega više nije bilo prekida ili zastajanja u pisanju i beleženju Mesnevije. Iza toga, Mevlana je živio još deset godina što je bilo sasvim dovoljno da se napiše i kodifikuje šest tomova Mesnevije.

[18] Atar od Nišapura; (umro 627/1229); njegovo delo Govor ptica (*Mantik at-tajr*) je vrhunski predstavnik alegorično-gnostičke književnosti, u njemu je skriveno gnostičko značenje iza egzoterijskog oblika. Ovo je, zapravo, onaj isti metod *Kelile i Dimne* u kojoj se poruke prenose kroz razgovore životinja. Protagonisti Atarovog dela su životinje, odnosno ptice, koje oličavaju ljudske osobnosti, a svaka ptica, koja je uzimana za simbol, odgovara jednom određenom sloju ljudi.

[19] Postoje razne anegdote i priče o nastanku Mesnevije. Jednu od njih zabeležio je poznati srednjevekovni putopisac Ibn Batuta: Jednog dana, za vreme predavanja, Mevlana je primetio uličnog prodavca slatkiša, koga je pozvao da od njega nešto kupi, a onda sa njim otišao. Učenici su, videvši da ga nema, krenuli u potragu za učiteljem, ali su ubrzo shvatili da je Mevlana nestao iz grada. Nekoliko godina kasnije, Mevlana se pojavio ne govoreći nikako drukčije sem u rimovanim stihovima. Prema ovoj priči, njegovi učenici su sakupili stihovana i rimovana predavanja u poetsku zbirku koja je kasnije dobila svoje poznato ime – *mesnevija*.

[20] Mevlana svoje misli crpi isključivo iz dva izvora: Kur'ana i predaja/hadisa. Čak i kada nije inspirisan ovim svetim tekstovima, on se ni u jednom detalju u svojim učenjima, ne zadužuje filosofima i aristotelovcima. Mevlana je u *Mesneviji* majstorski koristio časni kur'anski tekst da su za to njegovo remek-delo kazali da je Kur'an na pahlavi jeziku. On smatra da tri ravni razumevanja kur'anskoga teksta od strane puka, onih odabranih, i konačno samoga Boga, mogu odgovarati raznim slojevima hijerarhije onih koji odluče da isčitavaju tekst *Mesnevije*. Veliki deo kur'anskih stavaka navedenih u *Mesneviji* imaju zadatak da unaprede svoju hermeneutičku orijentaciju, koju Mevlana, najčešće, koristi da bi utvrdio i prokomentarisao svoje gnostičke poglede, poput onoga u vezi sa pričama o verovesnicma. Tamimdari, *Istorija persijske književnosti*, 2004, str. 48-49.

[21] Kalila i Dimna je zbornik didaktičkih priča – basni različite dužine, u kojima se upotrebom alegorije i metafore obrađuju razne teme iz ljudskog života. U ovim starim indijskim pripovetkama duhovito i misaono obrađene su raznolike teme iz ljudskog života i kazane mnoge opšteljudske istine. U njima se, uglavnom u moralizatorsko – didaktičnom tonu, govori se o prijateljstvu, zlu i dobru, o čoveku i njegovom odnosu prema drugim ljudima, o vlasti i vlastodršcima, o sreći i nesreći, o pravdi, nepravdi i pravosuđu, o ljubavi itd... Pančaltantra (tj. Pet priča; petoknjižje), nastala je u Indiji, nekoliko stoleća pre naše ere. Njen original se brzo izgubio, ali je tekst sačuvan u arapskom prevodu. Arapi su knjizi promenili ime u *Kelila i Dimna* prema imenima dvojice šakala, glavnih junaka. Pančaltantra je u 6. veku prevedena sa sanskrta na pahlavi, a dva veka kasnije, sa pahlavija na arapski. Ovo delo je sižejno uticalo na zbornik priča 1001 noć, a ulazilo je i u mnoge strane literature, sa nekim izmenama i kraćim verzijama, tako da je do srednjovekovne srpske književnosti ovo delo došlo u obliku romana *Stefanik i Ihnilat* u 13. veku.

[22] Mesnevija V, str. 13, Buybook, Sarajevo.
Savremeni iranski poznavalac Rumija, dr Zarinkub kaže: „Mesnevija je nastala kao plod duhovnog zanosa i uzbuđenja i Mevlana je ovo delo stvarao dugi niz godina – na svakom mestu i u svakoj prilici kada bi mu emocionalni naboj i inspiracija to dozvoljavali: u kući, džamiji, hamamu, u hodu itd. Utkivao je priču u priču i nizao nisku reči jednu za drugom. Na taj način je stvarao Mesneviju, a Husamudin je zapisivao. Tako je nastalo ovo vrhunsko delo bez ikakvog unapred određenog reda, logike i plana."

[23] Ptica je, u islamskom misticizmu, simbol ljudske duše koja je često predstavljena kao ptica koja leti u pravcu neba, ka svom ishodištu. Ptičji let i krila simbolizuju prauzornu realnost leta i uspinjanja duše, njeno oslobađanje iz telesnog i materijalnog zatočeništva. Kroz let ptica često se opisuje dugotrajan proces tokom kojeg polaznik na duhovno putovanje mora preći sve stupnjeve samopročišćenja i borbe protiv sopstvenih nagona i strasti, kako bi stekao moć letenja i uspinjanja kroz duhovni svet.
Najčešće pominjane ptice su soko, patka, sova, feniks (simorg), paun, papagaj, orao, (ždral) pupavac. Svaka ptica implicira određen simbolički značaj, označen vlastitim ontološkim karakteristikama.
Soko je jedna od najomiljenijih ptica koje se pominju u Mesneviji. On je u islamskoj književnosti korišćen i ranije; Gazali sa njim poredi dušu koja je postigla bliskost sa Bogom, a u Atarovoj poeziji on simbolizuje dvorjane i pismene ljude. U Mesneviji se pominje u različitim kontekstima, najčešće kao savršeni čovek (insan el kamel), biće koje je postiglo najviši stupanj samopročišćenja na putu ka Božanstvu.
Arhetipski suprotstavljena sokolu je sova, simbol materijalizma, ovosvetskog života i tmine, a njeno boravište, tj. ovaj svet, predstavljen je kao ruševina. Sova je, takođe, alegorija za ljude koji negiraju Božiju uputu i poslanstvo, protivnik verovesnika i simbol onih koji su čvrsto vezani za ovosvetsku ruševinu i ne pronalaze svetlo i znanje. */Probaj da se svojom pameću digneš u visine; ne ostaj kao sova u večitom mraku/*. U drugom tomu Mesnevije, sove govore o sebi kao o neprijatejima Božije poruke:

Mi smo ptice slepe i neugledne
Solomona zato nismo razumele.
Sa sokolima se ne podnosimo
zato u ruševinama mračnim ostadosmo.
Iz silnog neznanja i slepila
mučili smo Božije miljenike.
(Mesnevija 2, stih 3745)

Beskrajna stvaralačka snaga ljubavi sovu može učiniti sokolom:

Beo i neuporediv, takav je soko
al' postane bedan kad lovi miša.
Ako neka sova stremi uvis, Caru
ona je k'o soko, ne gledaj je u glavu!

[24] Rumi je u svom dobu zabeležio da je jedan kritičar Mesnevije, inače njegov savremenik, rekao: „Mesnevija je priča o Božijim poslanicima i sastoji se od moralnih uputa; u njoj nema ni traga o teozofskom traganju i uzvišenim tajnama kojima streme sveti ljudi, niti poseduje stupnjeve bogotraženja i asketizma za napredovanje, korak po korak, ka jedinstvu s Bogom, u njoj nema ni objašnjenja niti definicija svakog tog stupnja, odakle bi se čovek srca (gnostik) mogao vinuti."
Mevlana je, naravno, odbacio ovu kritiku: „I Kur'an, kada je objavljen, nevernici su se podsmehivali i izrugivali se govoreći 'to su samo priče naroda drevnih, ništa više!'" (III: 237) (Znakovi vremena 32, str.)

* Vamik i Azra – Staroiranska legenda o ljubavi između Vamika i Azre.

[25] U arapskom jeziku gazel znači razgovaranje sa ženama, udvaranje, iznošenje priča o mladosti, o ljubavi i opisivanje žena. Terminološki «gazel" označava posebnu poetsku vrstu koja sadrži nekoliko distihona (najčešće sedam njih) sa identičnim ritmom, tako da se drugi polustihovi u svim distihonima rimuju sa začetnim prvim polustihom iz prvog distihona. Koncept koji je razvijan u gazelu, uglavnom, obuhvata spominjanje lepote ljubljene, njenu neveru i bezdušnost, priču o rastanku i mukama zaljubljenoga.
Sufije su produbljivanjem koncepata u gazelu, uznošenjem ontološkog stepena ljubljene, uspostavljajući nad njom na zemlji – uzašašće sve do Onog Ljubljenog u nebesima, u isti onaj tradicionalni obrazac, bez da ga izopače, utisnuli gnostički svetonazor i uzimajući samo koliko za simbole prisutne elemente u svetu zaljubljenih, oni su onaj svet uzdigli u stadijum gnostika. Dakle, prvobitni ljubavni gazeli, sa najmanje mogućim promenama, prerasli u sada izvrsne gnostičke gazele. San'ijevo (umro 535/1140) ime povezano je sa začetkom klasičnog gnostičkog gazela.

[26] Izgleda da je Rumi prilikom naslovljavanja ovog dela bio nadahnut odlomkom iz *Futuhata* Ibn 'Arabija koji nosi naslov: Kitabun fihi ma fihi / badi'un fi ma 'anihi / ida 'ayanta ma fihi / ra 'ayta '1-durra yahwihi. (Ovo je knjiga koja sadrži to što sadrži, a sadrži novinu u njenim značenjima. Ako pobliže promotriš ono što je u njoj, videćeš da ona sadrži dragulje mudrosti." Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Sarajevo 1999.

[27] Mevlani.

[28] Misli se na događaj iz Kur'ana kada je Mojsije tražio da mu se Bog objavi...

[29] Nemoj je skratiti snom, poveri se Bogu i traži ono što želiš.

[30] Kur'an. LX, 1.

[31] Ili straha od smrti.

[32] Kur'an, LXXIX. 40-41.
[33] Kur'an, CVII, 3-4.
[34] Ni sna, i ne mogu jesti.
[35] Sva određenja kao što su gore, dole, napred i nazad opisuju telo. Prosvetljena duša može biti opisana samo onim što nije slučajno, ograničeno ni prolazno.
[36] Hadis citiran u Sahihu od Muslima, VII, 101-102.
[37] Čuveni gramatičar i komentator Kur'ana, rođen u Kvarizmu 467/1075, umro 538/1134, autor kur'anskog komentara poznatog po imenu „Kaššaf".
[38] Smisao.
[39] „Ako ti nedostaje forma, smatraj da to nije ništa. /Telo nije važno, jer ti si duša."
[40] Onaj ko to kaže, greši.
[41] Jer nema ljubavi prema tome.

ODABRANA BIBLIOGRAFIJA

1. Al-Rumi, Jalal al-Din, *Divan-i Šems*, (preveo Muamer Kodrić), Studios, Sarajevo 2005.
2. Rumi, Dželaludin, *Četverac* (prevela Slavko Ježić), u: Letopis Matice srpske 133, 379, 5; Novi Sad 1957.
3. Rumi, Galalludin, *Mesnevija I* (preveo Fejzulah Hadžibajrić), Ljiljan, Sarajevo 2003.
4. Rumi, Galalludin, *Mesnevija II* (preveo Fejzulah Hadžibajrić), Ljiljan, Sarajevo 2002.
5. Rumi, Dželaludin, *Mesnevija III* (preveo Velid Imamović), Buybook, Sarajevo 2004.
6. Rumi, Dželaludin, *Mesnevija IV* (preveo Velid Imamović), Buybook, Sarajevo 2005.
7. Rumi, Dželaludin, *Mesnevija V* (preveo Velid Imamović), Buybook, Sarajevo 2005.
8. Rumi, Dželaludin, *Plače flauta* (prevela Ljiljana Bibović), Novi Sad 1985.
9. Rumi, Dželaludin, *Divani Šemsi Tabrizi* (preveo Ahmed Ananda), Sarajevo 2005.
10. Dr Ahmed Tamimdari, *Istorija persijske književnosti*, Kulturni centar I. R. Iran, Beograd 2004.
11. Dr Abdul Husein Zarinkub, *O historiji islamske civlizacije,*Naučnoistraživački institut „Ibn Sina", Sarajevo 2001.
12. Feriduddin Attar, *Spomenica dobrih*, Kulturni centar I. R. Irana, Sarajevo 2004.
13. M. M. Sharif, *Historija islamske filozofije*, August Cesarec, Zagreb 1990.
14. Bećir Džaka, *Historija perzijske književnosti,* Ibn Sina, Sarajevo, 1997.
15. Henry Corbin, *Historija islamske filozofije*, Veselin Masleša-Svjetlost, Sarajevo, 1977.
    K. Azizi, *Riznica persijske poezije,* K. C. Irana, Beograd 2001.
16. Fehim Bajraktarević, *Pregled istorije persijske književnosti*, Beograd, 1979.
17. *Iz persijske poezije*, (izbor i prepev Fehim Bajraktarević), Reč i misao, Beograd 1985.
18. Nicholson, Reynold Alleyne, *Šarhe masnavi ma'navi Moulavi I, II*, Šerkate entešarate 'elmi va farhangi, Tehran, 1378.
19. Moulavi, Dželaludin Mohammad, *Masnavi ma'navi*, Qoqnus, Tehran, 1376.
22. Moulavi, Dželaludin Mohammad, *Masnavi ma'navi, dureje kamel* Entešarate Behzad, Tehran 1375.
21. Rejnold A. Nikolson, *Sufizam, mistici islama*, Babun, Beograd 2004.
22. James Fadiman, Šejh Ragib Džerrahi, *Mudrost sufija*, Klepsidra, Sarajevo 2006.
    S. H. Nasr, *Ptičji let u sjedinjenje* u: Nur 41, Kulturni centar I. R. Irana, Beograd 2004.
23. Feriduddin Muhammed Attar, *Govor ptica*, Kulturni centar I. R. Iran, Sarajevo 2003.
24. Ahmed Mešić i Muhammed Kjefafi, *Dželaluddin Rumi i njegova Mesnevija,* Nakšibendijska tekija (Katedra Mesnevija), Tuzla 2007.
25. Tarikatski časopis „Kelamu'l Šifa', *Hazreti Mevlana*m Ašk – 800 godina, Kaćuni, Bosna i Hercegovina 2007.
26. Seyyed Hossein Nasr, Oliver Leaman, *History of Islamic Philosophy*, Arayeh Cultural Ins., Tehran, 1995.
27. Mevlana Dželaludin Muhamed Moulavi, *Kolijjate Divane Šams,*Našre Rad, Tehran 1374.
28. Arthur John Arberry, *Doscourses of Rumi,* Routledge 1993.
29. Arthur John Arberry, *Mystical Poems of Rumi*, University of Chicago Press 1991.
30. http://bosnian.irib.ir/index
31. http://www.dar-al-masnavi.org/index
32. Seyyed Hossein Nasr, *Živi sufizam* - ogledi o sufizmu,Naučnoistraživački institut „Ibn Sina", Sarajevo 2004.
33. Lamija Hadžiosmanović, *Filozofija u Rumijevoj poeziji*, u: „Znakovi vremena 29/30", Sarajevo 2005.
34. Abdul Hossein Zarrinkub, *Izlazak Sunca* u: „Znakovi vremena 20", Sarajevo 2003.
35. Azfal Ikbal, *Poruke Mesnevije* u: „Znakovi vremena 34", Sarajevo 2006.
36. Muhamed Ikbal, *Obnova verske misli u islamu*, Starješinstvo I. Z. u SR Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1979.
37. Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma,* Bemust, Sarajevo 1999.

Rumi i sufijska tradicija

S. H. Nasr

Piće je u vrenju, a mi tražimo da ljubav vrije.
Svet je u pokretu, a mi tražimo pamet.
Piće je od nas pijano, a ne mi od njega.
Telo (lik) od nas postade, a ne mi od njega.

Mesnevija I, 1811.

Kako bismo što bolje i temeljnije shvatili značaj i važnost Rumija, kao najbolji primer *prisnosti* između islamske umetnosti i duhovnosti u literaturnom domenu, potrebno je da o njemu razmislimo ne samo unutar njegove vlastite veličanstvene posebnosti, već, takođe, i u okviru njegove relacije prema stablu sufijske tradicije čiji je on jedna od najuzvišenijih grana. Obrazloženje tog odnosa neće samo ocrtati prisnost i blisku vezu između literature i duhovnosti, koja se odnosi na sufizam kao ukupnost, već nam u velikoj meri pomaže da shvatimo neke od značajnijih odlika poruke koju nazivamo *rumijevskom*. Interes za izučavanje upravo Rumija i njegovog dela, a ne neke druge velike ličnosti persijske literature – Hafiza, Šabistarija i Džamija, na primer, kod kojih je takođe veoma prisutno jedinstvo umetnosti i duhovnosti – proizilazi iz činjenice da niko od pomenutih ličnosti ne zauzima same vrhove mističke poezije u islamu kao Mevlana Dželaludin Rumi, i da samo on, kao jedna od suštinskih figura, predstavlja pojavu kojoj se okreću svi oni koji tragaju za tradicionalnom istinom u savremenom svetu, za onim što savremene tradicionalističke škole nazivaju *philosophia perennis*.[1]

Bez ikakve sumnje, Rumi zauzima najviši vrh sufijske tradicije. Međutim, kako je svaki vrh povezan sa planinskim lancem čiji je deo, i Rumi je neodvojivo vezan za tu tradiciju koja je, zahvaljujući svetim učenjima i milosti (*barakah*), prisutnim u njenom duhovnom značenju, bila u stanju da stvori svetog čoveka i pesnika takve veličine. Rumi se pojavio u trenutku kada je šest kontinuiranih vekova islamske duhovnosti već oblikovalo tradiciju nesagledivog bogatstva. Živeo je u veku koje je bilo kao povratak duhovnom naboju iz vremena ranog islama, odnosno njegovog nastanka. U tom veku širom islamskog sveta su se pojavili istaknuti sveti ljudi i mudraci – Ibn Arabi u Andaluziji, Nedžmudina Kubra u Samarkandu. Rumi je obeležio kraj ovog razdoblja, razdoblja ogromne duhovne aktivnosti i podmlađivanja koje je oblikovalo narednu duhovnu istoriju islamskih naroda.

Do vremena Rumijeve pojave, islamska tradicija, kojoj je sufizam poput koštane srži, već je dobila svoju klasičnu formu.[2] Razne islamske nauke, kao što su egzegeza Kur'ana ili teologija, već su dale imena kao što su Fahr Razi, Ibn Sina i Gazali, a takođe su bili uobličeni i temelji islamske kosmologije koju Rumi često pominje. I sufizam je u to vreme, kao unutrašnji nauk islama, izašao iz svoje prvobitne faze izolacije i asketizma obojenog herojstvom i lagano počeo da ulazi u fazu elokventnog izražavanja ljubavi i gnoze. Krug straha, ljubavi i znanja (*makhafa, mahabba i ma'rifa*), koji postoji u svim religijama i u određenom smislu naročito je vidljiv u avramovskoj tradiciji a posebno u uzastopnoj pojavi judaizma, hrišćanstva i islama[3], već je postao manifest unutar sufijske tradicije. Rani mesopotamski asketi iznad svega su se fokusirali na taj 'skrušeni' strah pred Božanskim Veličanstvom, u skladu sa čuvenom poslaničkom predajom (*ra's al-hikma mahafat Allah;* strah od Boga je ishodište mudrosti), koji je izvor veličanstva i plemenitosti u čoveku. Epoha ranih svetaca kakav je bio Daud al-Antaki, koji je govorio o strahu od Boga, vodila je ka dobu karakterističnom po sasvim jasnom izražavanju ljubavi prema Bogu, najčešće kroz suptilnu poeziju takvih sufijskih majstora kakvi su Halladž i Abu Said Abi'l– Hejr. Konačno eksplicitna formulacija *ma'rifaha* ili gnoze, u određenoj meri započeta sa Gazalijem i Ejnulkudat Hamadanijem, doseže svoj vrhunac sa Ibn Arabijem, tim uzvišenim majstorom islamske gnoze, čija formulacija islamske metafizike dominira ukupnim kasnijim sufizmom.[4]

Rumi, koji se podvrgao dugom periodu učenja, formalnog i inicijacijskog, bio je u potpunosti upoznat sa dugom tradicijom koja mu je prethodila kako u sufizmu, tako i u ostalim islamskim naukama. Bio je duboko uronjen u kur'ansku nauku i brojne kur'anske komentare koji su objavljeni pre njega. Pažljivo proučavanje njegovih dela otkriva ne samo istinu njegovih vlastitih tvrdnji da je njegova *Mesnevija* komentar Kur'ana, nego i da njegov *Divan* plovi kao ogromna reka koja je potekla iz planinskog izvora kur'anske objave.[5]

Isto tako, u slučaju literature *hadisa* i rane svete istorije islama, Rumi pokazuje svoje potpuno poznavanje ove teme ponovnim navođenjem različitih predaja kao izvora svojih doktrina i inspiracije. Jedan od najuzvišenijih opisa ličnosti plemenitog Poslanika islama, nalazi se u *Mesneviji* ali i u *Divanu*. Ako bi se sakupili delovi Rumijevih dela koji se bave plemenitim Poslanikom, došlo bi se u posed neuporedive duhovne biografije, koja je danas nasušna potreba, naročito na evropskim jezicima.[6] Štaviše, priče u vezi takvih patrijarha i poslanika kakvi su Avram (Ibrahim), Solomon (Sulejman), David (Davud), Mojsije (Musa), Josif (Jusuf) i Isus (Isa), te svakako presveta bogorodica Marija (hazreti Merjema), interpretirane su ezoterički tako da otkrivaju duhovne osobenosti tih ličnosti ne samo u istoriji nego i u večnoživućem nebeskom svodu, kojim duhovni ljudi putuju na svome putu prema konačnom blaženstvu i jedinstvu.

Sva Rumijeva dela su u najdubljem smislu, ono što on smatra da je njegova *Mesnevija*, 'načelo načela vere koja se tiču raskrivanja tajni jedinstva i potpune sigurnosti'.[7]

Rumi je bio blisko povezan sa sufijskom tradicijom kroz formalni i spoljašnji kontakt sa ostalim ranim sufijskim delima, i kao rezultat ogromnosti njegove vlastite duhovne osobenosti i širine duhovnog iskustva, koje na određeni način obuhvata sve što je bilo pre njega. On je već iskusio i živeo poštujući strah Dauda al-Antakija, Božansku ljubav Rabije Adavije, i gnozu Ibn Arabija. U određenom smislu on je u sebi već sažeo ranu sufijsku tradiciju budući da je proživeo i iskusio različite duhovne mogućnosti sufijskog nasleđa u samome sebi.

Što se tiče ranih sufija, Rumi je dobro poznavao duhovne osobenosti gotovo svih znanih majstora i mora da je blisko proučio

sva njihova dela i biografije.[8] Štaviše, posedovao je prisno unutrašnje poznavanje tih ličnosti koje jedino može biti rezultat njegove vizije njihovih nebeskih stvarnosti povrh njihove zemaljske, ovosvetovne forme. Rani sveti ljudi islama, naročito Bajazid Bastami, Halladž, Zu'l nun Misri, Maruf Karhi i Abu'l Hasan Harakani, stiču takvu transparentnost i sjaj takve svetlosti u *Divanu* i *Mesneviji*, da se može reći da su kroz Rumija ponovo ušli na pozornicu islamske istorije. Poput poslanika koje slede, u vremenu i duhovnoj hijerarhiji, sveti ljudi sufizma isijavaju iz Rumijevih književnih dela kao i mnogi živi polovi duhovnosti, kao mnoge živuće norme i prototipi koji interesuju tražitelja istine ovde i sada. Čak se i konkretan *barakah* nekih ranih svetih ljudi može osetiti u Mevlaninim različitim iskazima, dok priziva njihovo duhovno iskustvo da oživi u duši čitaoca svesnost uvek prisutnog pejzaža sveta duha. U određenom smislu Rumi igra ulogu provođenja, čineći dostupnim misli i učenja tih ranih majstora, interpretirajući ih u svojim vlastitim sintezama za kasnije generacije kojima je neposredno izvlačenje pravog značenja iz mnogih ranih dela neopisivo teško ako ne i potpuno nemoguće.

Sledeći *gazel* i *Divan-i Šamsa* jasan je primer kako Rumi upotrebljava različite događaje svete istorije (ovde, priča o utočištu u pećini plemenitog Poslanika i Ebu Bekra tokom noći hidžre) i epizode iz života ranih sufija (ovde, Mansur Halladž i Faridudin Attar) radi buđenja nostalgije za Božanskim.[9]

Probudi se, vreme je došlo, budi se, budi se!
Bez jedinstva s Njim, mrzi se, mrzi se!
Nebeski proglas objavljen je, iscelitelj ljubavnika stigao je,
Ako želiš da poseti te, razboli se, razboli se!
Neobjašnjivo On će očistit' te i ružinim likom učiniti tvoje lice,
On će izvaditi trn iz tvoje ruke, postani ružičnjak, postani ružičnjak!
Pojmi prsa svoja da su pećina, mesto duhovnog povlačenja Prijatelja;
Ako si zaista od 'drugova iz pećine', u pećinu povuci se, povuci se!
Jednom kad vreme ruinom te učini, jadikovanje ti neće pomoći,
Ako želiš da te On vrati, povrati se, povrati se!
Vidi, svet ispunjava samo buka, vidi, vladavinu Pobednika (Mansur).
Ako želiš i sam biti Pobednik (Mansur), obesi se, obesi se!
Bezmalo svako jutro zefir mrsi svoje kose,
Ako se želiš mirisima okoristiti, postani mirisni (Attar), postani mirisni.

Što se tiče kasnijeg sufizma, posebno Ibn Arabijeve škole, ponovo je tu prisna veza između ove forme gnoze i Rumija. Još uvek ostaje dugačka priča da bude ispričana o vezi između Ibn Arabija i Rumija, ta dva giganta sufizma koji su bili predodređeni da žive u isto vreme i u neposrednoj blizini jedan drugome. Nema nikakve sumnje da je Rumi neposredno poznavao učenja majstora iz Mursije preko Sadrudina Konjavija, koji je istovremeno bio najistaknutiji zagovornik Ibn Arabijevih doktrina na Istoku i Rumijev blizak prijatelj, te onaj za kojim je Rumi svakodnevno klanjao. Neki čak, *Mesneviju* nazivaju *Futuhat al-makkiyyah* persijskog stiha.

Nesumnjivo, Rumi je prihvatio Ibn Arabijevu temeljnu doktrinu *vahdat al-vudžud*, transcedentalno jedinstvo Bića, koje je središnja osa ukupne sufijske doktrine. U nekoliko poema izvanredne lepote Rumi opisuje ovu doktrinu, na primer, dobro znanim stihovima *Mesnevije:*

Mi smo ništa, a ovo naše postojanje, to je Tvoje postojanje koje se ne vidi.
Onaj što je Nevidljiv (Bog) neka On vazda postoji!
Naš vetar i naše postojanje to je Tvoj dar, Bože! Naše postojanje Ti si dao, Bože!
Ti si, Bože, slatkoću postojanja pokazao nepostojanju (ništavilu)
Ti si učinio, pa da se ovo nepostojanje zaljubi samo u sebe.
Slast svojih nimeta (blagodati), nemoj nam uskratiti! Meze, piće,
i čašu svoju, nemoj nam uskratiti!
Ako Ti nama ove nimete uskratiš, ko bi nam ih onda mogao tražiti i naći? Zar se može boriti slika sa slikarom?
Nemoj gledati na nas kakvi smo mi. Svoju dobrotu gledaj i Ti nam dobro čini.
Nije nas bilo, niti je bilo naših molbi. Tvoja dobrota je čula našu još neizgovorenu molbu.[10]

Nikakav pesnik ne bi mogao dirljivijim rečima oslikati potpunu ništavnost svih postojećih bića pred Jedinim Koji jedino jeste. Ovde je doktrina *vahdat al-vudžud*, zaogrnuta teofanijom svoje vlastite lepote.

Na isti način Rumi sledi Ibn Arabija u verovanju da je sveukupna egzistencija identična sa odnosom i vezom tog određeng bića sa Bićem napose, da egzistenti nisu ništa drugo nego veza i odnos koji poseduju sa Apsolutom. Ova temeljna metafizička doktrina čiju kompliciranost i implikacije su kasnije razvijali teozofi poput Mula Sadre sažeta je zavaravajuće jednostavnim Rumijevim distihom, koji se odnosi na vezu između bića i Bića napose,

Postoji veza iza svih opisa i poređenja, između Gospodara stvorenja i njihovog unutrašnjeg bića.

Što se tiče komplementarne doktrine univerzalnog čoveka (*al-insan al-kamil*), koju je, kao i doktrinu *vahdat al-vudžud*, prvi put formulisao Ibn Arabi[11], njeno značenje se reflektuje kroz celo Rumijevo delo, ali on ne koristi pojam *insan al-kamil*. Radije, govoreći o ideji, koristi izraz makrokosmos (*alam-i akbar*) pod kojim podrazumeva duhovnog čoveka nasuprot 'profanom čoveku', koji je mikrokosmos. Na primer, obraćajući se čoveku koga želi da pobudi njegovim vlastitim duhovnim mogućnostima, govori:

Dakle, spoljašnjom formom ti si mikrokosmos, dok u unutrašnjem značenju ti si makrokosmos.

Rumi, međutim, ne nastavlja Ibn Arabijevu školu, kako su učinili takvi majstori kao što su Sadrudin Konjavi, Abdul Razak Kašani i Daud al-Kajsari.[12] U određenim stvarima, kao što je značenje zla, on se udaljava od Ibn Arabija i njegovih sledbenika. Rumi se radije, mora posmatrati kao još jedna vrhunac sufizma, kao perfektuiranje vida duhovnosti koja je srodna, ali različita od one Ibn Arabija. Celom kasnijom istorijom sufizma, vidovi duhovnosti koje su predstavljala obojica majstora ostali su međusobno različiti, svaki sa svojom posebnom aromom i formom isijavanja, dok su neki poput Džamija i Hadži Mula Hadi Sabzevarija pokušali pronaći način da premoste jaz između dva predmetna vida duhovnosti.

Za razumevanje Rumijeve umetnosti i njegove uloge u persijskoj kulturi, zanimljivo je reći nekoliko reči o njegovom odnosu prema Firdusiju, čija je *Šahnama*, u određenom smislu, dopuna *Mesnevije*. Firdusijeva *Šahnama* je uzvišena epska pesma persijskog jezika koja ističe slavu persijskog naroda u predislamskom periodu, ali ep čije bojno polje je prebačeno u svet unutar čovekove duše. *Šahnama* je na neki način opis 'malog svetog rata' (*al-jihad al-asghar*), dok je *Mesnevija* priča o 'velikom svetom ratu' (*al-jihad al-akbar*), da se poslužimo terminologijom poznatog Poslanikovog hadisa. Na isti način na koji Suhravardi, putem ezoteričke interpreta-

cije traga ka interioriziranju junačkih priča *Šahname*[13], Rumi na mnogo višoj ravni, pokušava da stvori ogromnu sliku na kojoj je, uzvišeni epski duhovni heroj u potrazi za fontanom života oslikan sa najfinijim detaljima.

Da bi postigao svoj cilj, Rumi se oslanja na sve resurse na persijskom jeziku i koristi se svim literarnim majstorima koji su mu prethodili. On je bio u isto vreme izvanredan pripovedač, sveti istoričar, libretista i nadasve pesnik. Ipak, on nije bio pesnik sličan ostalim pesnicima, pa čak ni velikim sufijskim pesnicima pre njega. Iako je bio neuporedivi majstor mističke poezije, često je tvrdio da uopšte nije pesnik[14]. Zaista je čudno da ovaj nadmoćni pesnik čiji je jezik iskusio dodir anđela, u *Divanu* piše:

Šta je poezija da se njome treba hvastat,
Ja imam umeće drukčije od umetnosti pesnika,
Poezija je poput crnog oblaka; ja sam kao mesec tim oblakom zatrt.
Ne nazivaj crni oblak svetlim mesecom na nebu.

Rumi je, kao i Šabistari nakon njega, bio izvanredan pesnik u inat samom sebi. Lepota njegovih stihova je poput lepote svetišta koje je tu zarad potrebe kao 'egzistencijalni' uslov svih autentičnih manifestacija svetoga. Ali uprkos svom neobraćanju pažnje na poeziju, Rumi nije mogao da prestane da je piše. Okean u njegovom biću nije mogao da se reši svog talasa osim u ritmovima i rimama koje su Rumija učinile verovatno najvećim mističkim pesnikom koga je svet ikada video.

Rumijeva poezija je slavljenje ne samo života u njegovom duhovnom aspektu nego isto tako i smrti koja omogućava realizaciju duhovne dimenzije života. Rumi je u smrti video uzvišeni estatički trenutak života, jer on je svakako već umro pre smrti, u skadu sa čuvenom Poslanikovom izrekom 'Umri pre smrti'. Za njega smrt može biti sam prolaz u svet svetlosti, kako i sam kazuje u svojoj poznatoj pesmi:

Idi umri, gospodine, pre nego što umreš,
Tako nećeš trpeti bol umiranja.
Umri smrću koja je kapija svetlosti,
a ne smrću kojom samo grobu ćeš dopasti.[15]

Rumi je već boravio u svetu svetlosti pre susreta sa fizičkom smrću. Zato fizička smrt može biti samo trenutak proslave podizanja poslednje prepreke i omogućavanja potpunog povratka okeanu svetlosti od kojeg je bio privremeno odvojen. Rumi je odavno shvatio i znao da *amor est mors*; ljubavlju prema Bogu on je okusio smrt, iako fizički živ, i bio uskrsnut i zaogrnut svetlošću Božanskog znanja, još uvek raspravljajući i hodajući sa ljudima.

To što je Rumiju omogućilo da na susret sa smrću gleda kao na trenutak uzvišene ekstaze, bio je, naravno, vrsta života koju je vodio na ovom svetu, život koji ga je doveo do statusa svetosti i pre prolaska kroz kapiju smrti. Taj život bio je svedok izvanrednog susreta sa Šamsom i simpatijama (*hamdami*, da kažemo vlastitim Rumijevim rečima), između njih koje su dovele do stvaranja *Divana*, podstakle Rumija da napusti svet tišine i pribegne poeziji kako bi izrekao ono što ne može a da ne dolazi samo iz svete tišine.[16] U izvesnom smislu, Husamudin Čelebi odigrao je za Rumija istu ulogu vis-s-vis *Mesnevije*. Na isti način, ako ne postoji poseban učenik, inicijacijska funkcija učitelja povlači se unutar bića majstora, a nedostatak duhovnog drugarstva i razgovora može nagnati i umetnički najkreativnije sufije na tišinu (osamu). Navešćemo poznati Sadijev stih:

Da nije ruže, slavuj nikada ne bi zapevao u gaju.

Ali Rumijevo poetsko remek-delo nije moglo a da ne izbije na površinu, jer takav savršeni brak između mudrosti i lepote, umetnosti i duhovnosti, bio je prilika koja se nije smela propustiti. Rumi je bio jedno od onih retkih bića koja poseduju neku vrstu 'senzaulne svesnosti', duhovne lepote reflektirajuće iz večne suštine. Za njega, samo postojanje lepote najneposredniji je dokaz postojanja Boga.[17] Isto tako, može se reći da je lepota Rumijeve poezije, za pažljivog čitaoca napose, najsnažniji dokaz stvarnosti sveta duha. Rumi se kupa lepotom poput orla leteći prema svetlosti sunca, a u svojoj poeziji, kao i u muzici i u plesu mevlevijskog reda, ostavio je nešto od te lepote i za potomstvo. Lepota Rumijeve poezije, muzike i plesa sredstvo je prisećanja i buđenja svesnosti te uzvišene Lepote kojoj su sve zemaljske ovosvetske lepote bledi odraz, kako Rumi kaže:

Kraljevi ližu zemlju čistu, netom ulepšanu,
Kad Bog umesi u puki zemljani prah
talog Lepote Svoga najodabranijeg pehara.
'To je ono, nežni ljubavniče – ne te usne od gline –
što ljubiš ti uz stotinu ekstaza,
Razmisli, onda, šta to je kad neskrnavljeno je![18]

Komplementarne Rumijevom senzibilitetu za lepotu su njegova svest o svetom u svim stvarima i njegova sposobnost pribavljanja ključa duhovnih rešenja praktično svakog problema sa kojim se čovek suočava u bilo kojem dobu ili situaciji. Poslanik islama bio je u situaciji da iskusi sve što jedno ljudsko biće može da iskusi, od gubitka jedinog sina do ujedinjenja cele Arabije pod zastavom islama. Ova misija data mu je kako bi bio u stanju da posveti ukupan ljudski život. Rumi, kao jedan od izvanrednih plodova drveta 'muhamedanskog siromaštva' (*al-faqr al-muhammadi'*), bio je u stanju da izvrši isti zadatak, naravno, u manjoj, ali ipak, i pored svega, ogromnoj meri. On je mogao da izrazi punoću i raznolikost ljudske egzistencije na takav način da obelodani činjenicu da iza svakog mogućeg iskustva leže vrata prema Nevidljivom.

Tokom sedam vekova koliko je prošlo od njegovog preseljenja na bolji svet, Rumi je ostavio tako snažan uticaj na persijski, turski i indijski svet, da su potrebni tomovi knjiga zarad beleženja samo vidljivih tragova njegovog uticaja. U turskom svetu, mevlevijski red, koji je on utemeljio, igrao je tako dominantnu ulogu u istoriji Osmanskog carstva, da čak i sa spoljašnje tačke gledišta, nijedan pregled osmanske, pa ni moderne turske istorije, ne bi bio potpun bez pomena ovog reda i njegovog uticaja. Štaviše, Turci su proširili Rumijev uticaj na Balkan, kao i na Albaniju, Kipar, Siriju i Liban, gde se još uvek mogu pronaći mevlevijska središta. Čak i u republikanskoj Turskoj, njegov mezar i i turbe i dalje isijavaju *barakah*, a komentari njegovih književnih

dela i dalje se pišu sledeći dugu tradiciju unazad sve do Rumijeve porodice i Ahmad Rumija.

U Persiji, jednako, brojni komentari su napisani i još uvek se pišu o Mesneviji, od *Džavahir al-asrar* Kemaludina Harazmija, do savremenih komentara Dželala Homaija, Badiuzamana Faruzanfara i Muhameda Taki Džaferija.[19] Praktično, ne postoji čovek koji govori persijskim jezikom a da ne zna neke stihove iz *Mesnevije* napamet, dok je umeće pevanja *Mesnevije* postalo prepoznatljiva muzička forma delikatne i duboke prirode čiji je neprekidni uticaj na kulturni i umetnički život Iranaca ogroman.

Na Indijskom potkontinentu Rumi je bio duboko cenjen naročito među pripadnicima i sledbenicima nakšibandijskog reda već u devetom/petnaestom veku, a njegov uticaj je od tada samo rastao. Ne samo da su ispisani brojni komentari njegovog ukupnog dela, kakvi su oni od Abdulatifa Abasija i Šah Mir Muhameda Nurulaha Ahrarija, nego je isto tako, na potkontinentu, kao i u Persiji i Turskoj razvijen poseban muzički žanr koji se povezuje samo sa pevanjem *mesnevije*, forma koja je, ponovo, ostala popularna do danas. Za neke sufije tog dela sveta, naročito Šah Abdulatifa, velikog sindi pesnika i mistika, koji je istovremeno bio i izvanredan muzičar, može se reći da predstavljaju neposrednu emanaciju Rumijeve duhovnosti u indijskom svetu.[20] Nije bez razloga što su mnogi poredili Šah Abdulatifovo *Risalo* sa *Mesnevijom*.

U modernom svetu, osiromašene duhovnosti koji se guši u okruženju u kome je ružnoća postala norma, a lepota luksuz, Rumija su mnogi prepoznali kao *antidot* za bolesti od kojih moderni svet umire. I zaista, on je najjači protivotrov ako se slede njegova učenja, bez obzira kako je gorak lek koji on propisuje. U cilju nalaska pomoći u Rumiju, u akutnoj duhovnoj borbi, on se mora čitati ne samo kao običan pesnik, nego kao i *glasnogovornik* Božanskih tajni, koji poput ptice može pevati samo melodijama koje pokreću duh. Rumijeva književna dela i njegova uvek prisutna duhovna snaga stoje kao snažan svetionik usmeravajući i vodeći čoveka lepotom prema istini, koja ga jedino oslobađa od privida zatvora siromaštva i ružnoće koju je stvorio oko sebe, a čije granice se ne mogu pobrisati osim pomoću poruke čoveka kakav je Rumi u kome su vizija istine i njena ekspresija u najpotpunjoj ljudskoj formi, iskustvo duhovnosti i njegova formulacija kombinovani u umetnosti. Uistinu, o Rumijevom delu se mora reći da je:

> *Te reči stepenice prema potpunom uverenju su.*
> *Ko god se njima penje tiče se vrhunca –*
> *Ne vrh sfere što je boja azura.*
> *Nego vrh nadilazeći povrh svih vidljivih nebesa.*

Sejid Husein Nasr, Iz: *Islamic art and Sprituality*

NAPOMENE

1. U vezi sa *philosophia perennis* vidi F. Schuon, *Light on the Ancient World*, trans. Lord Northbourne, London, 1965, str. 136-144, i Nasr, *Knowledge and the Sacred*, str. 68ff. Korisno je napomenuti da je izbor Rumijeve poezije koji je sačinio i preveo R. Nikolson, pod naslovom *Rumi, Poet and Mystic,* London, 1950, prodat u više primeraka nego većina savremenih evropskih 'mislilaca' za koje se mislilo da su izuzetno napredni kad su se prvi put pojavili.
2. U najstrožijem smislu reči, treba se osloniti na islamsku a ne sufijsku tradiciju, budući da je prva integralna tradicija, a druga deo prve i neodvojiva od nje. Pri upotebi pojma 'sufijska tradicija', dakle, podrazumeva se nešto ograničeniji smisao reči, iako, potrebno je napomenuti, bez želje da se na bilo koji način sufizam može praktikovati napose, bez veze i odnosa sa islamskom tradicijom čiji je sastavni deo.
3. Iz avramovske porodice, za dominirajući deo judaizma, može se reći da ga karakteriše strah od Boga, za hrišćanstvo ljubav prema Bogu, a za islam znanje i spoznaja o Bogu, iako, potrebno je naglasiti, svaka integralna tradicija potrebuje sva tri elementa istovremeno. Vidi F: Schuon, 'Images d'islam', *Etudes traditionalles*, vol. 73. nov-dec., 1972, str. 241-43.
4. Vidi T. Burckhardt, *La Sagesse des prophets*, Paris, 1955; i Ibn al-Arabi, *The Bezels of Wisdom*, trans. R. W. J. Austin, New York, 1980; Nasr, *Three Muslim Sages*, poglavlje III, i *Sufi Essays*, poglavlje VIII.
5. Jedan od najvećih autoriteta za Mevlanino učenje u savremenoj Persiji, Hadi Hairi, dokazao je da je nekih šest hiljada stihova u *Divanu* i *Mesneviji* praktično neposredan prevod kur'anskih ajeta u persijsku poeziju.
6. Uprkos brojnim biografijama Plemenitog Poslanika na zapadnim jezicima, samo nekoliko njih uspelo je da oslika njegovu duhovnu veličinu. Jedan poseban i izuzetan rad na evropskim jezicima koji je uspeo u nameri osvetljavanja kontura Poslanikove duhovne osobnosti je F. Schuon *Understanding islam*, poglavlje III. Skorašnji rad M. Lingsa, *Muhammed*, London, 1983, jedinstveno je delo na engleskom jeziku koje se bavi biografijom Plemenitog Poslanika na temelju tradicionalnih islamskih izvora i sa tradicionalne tačke gledišta. Elegantni engleski jezik i majstorstvo prepričavanja i posvećenost temi, obezbeđuju poseban duhovni značaj ovom delu, iako se radi o Poslanikovoj biografiji uopšteno, a ne isključivo vezanoj za njegovu duhovnu prirodu. Vidi takođe, Nasr, *Ideals and Realities of Islam*, poglavlje III, sa prokomentarisanom biografijom.
7. Ovo je izjava kojim počinje preludij *Mesnevije*. Poput mnogih velikih polova islama, kakvi su Gazali, Abdul Kadir Džilani i Ibn Arabi, pre njega i šejh al-Alavi, Rumi je bio znalac egzoterijskih i ezoterijskih mudrosti.
8. O ranim sufijama posebno onima u Persiji koji su neposredno povezani sa Rumijevom linijom, vidi L: Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulman*, Paris, 1954, poglavlja III-V; A: M: Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, 1975, str. 23ff; S. H. Nasr, *'Sufism'* u *Camridge History of Islam*, vol. IV, Camridge, 1975, str. 442-463; takođe A. J. Arberry, *Sufism*, London, 1950; i J. Spencer Trimingham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford, 1971.
9. Rumi, *Divan-i Šams-i Tabrizi*, (ed.) B. Forouzanfar, vol. 5, Teheran, 1339. *gazel* br. 2133. U ovom gazelu Rumi se 'igra' imenima Halladža i Attara. Halladžovo ime bilo je Mansur, što znači 'pobednik', 'pobedonosni, dok Attar znači 'apotekar', odnosno u tradicionalnom smislu neko ko prodaje lekove i mirise.
10. Mesnevija I, Sarajevo, 2000, pre. šejh Fejzulah ef. Bajrić, str. 66-7.
11. Za analizu sufijske doktrine temeljem dve najosnovnije doktrine *vahdat al-vudžud* i *al-insan al-kamil*, vidi S. H. Nasr, *Science and Civilisation in Islam*, Cambridge, USA, New York, poglavlje III. Za obrazloženje značenja *al-insan al-kamil* vidi uvod T. Burckhardta za al-Jili, *Universal man*.
12. O ovim i drugim ličnostima koje pripadaju Ibn Arabijevoj školi vidi: W. Chitick, *Ibn Arabi and His School'* u *World Spirituality; An Encyclopedic History of The Religious Quest*, vol. XX.
13. Vidi H. Corbin, *En Islam iranien*, str. 82ff.
14. U skladu sa kur'anskom tradicijom, Kur'an, iako je visoko poetski tonirana knjiga, ipak se ne smatra poezijom. Poslanik je upozorio i skrenuo pažnju na pesnike njegovog vremena, jer su oni pisali poeziju o bilo kojoj temi bez moralnih skrupula ili razboritosti i pronicljivosti. Rumi, kao i mnogi drugi muslimanski sveti ljudi, poricao je da je pesnik, a u isto vreme je pisao poeziju. Značenje ovakve tvrdnje mora se posmatrati u kontekstu svete istorije islama i ne sme se pomešati sa ravnodušnošću pa čak i protivljenjem lepoti koja danas stiže iz nekih četvrti islamskog sveta u ime 'prečišćenog' ili 'čišćeg' islama.
15. Ovo je univerzalna tema koja se jednako može pronaći i u hindu i budističkom, kao i jevrejskom i hrišćanskom misticizmu. U hrišćanskim izvorima neki stihovi Angelus Silesiusa, najverovatnije su doslovan prevod nekih sličnih Rumijevih stihova.
16. Korisno je pomenuti da je Rumijev književni pseudonim (tahalus) bio 'tihi' (hamuš).
17. 'Teološki dokaz takođe obuhvata estetski dokaz, u najdubljem smislu tog pojma. Pod ovim aspektom verovatno je čak i manje dostupan nego pod kosmološkim ili moralnim aspektom; jer, biti osetljiv na metafizičku transparentnost lepote, isijavanje formi i zvukova, znači već posedovati – zajedničko za Rumija i Rama Krišnu – vizuelno autitativnu intuiciju sposobnu za uzdizanje pojavnog pravo do suštine i večnih melodija.' F. Schuon, 'Concerning the Proof of God', *Studies in Comparative Religion*, zima, 1973, str. 8.
18. *Mesnevija*, V, 372-5, engleski prevod Nikolson, *Rumi, Poet and Mystic*, str. 45.
19. Ogroman Džaferijev komentar koji je, uprkos svom obimu, veoma popularno delo, pokazuje do koje mere je Rumi za Persijance još uvek živ.
20. Vidi Ni. A. Baloch, *Maulana Jalaludin Rumi's Influence on Shah Abdul Latif*, International Mevlana Seminar, Ankara, 1973.

Uticaj Mevlane Dželaludina Rumija na Istoku i Zapadu

A. Šimel

Za onoga ko Mesneviju recituje uveče i ujutro,
Biće zabranjena vatra pakla.
Spiritualna Mevlanina Mesnevija
Je Kur'an na persijskom.

Šta se može reći u pohvali ove uzvišene ličnosti?
Nije poslanik, a knjigu ima!

Tako je Moula Džami (u. 1492), zadnji klasični iranski pesnik, uzdizao Mevlanu Dželaludina. Njegove dve tvrdnje, da je Džalaludinova Mesnevija, sa svojih više od 26.000 stihova, gotovo sveobuhvatni prevod Kur'ana na persijski, i da Molana ima skoro položaj poslanika koji je ovoj zajednici doneo svetu knjigu, često su ponavljane od strane sledbenika i ljubitelja Dželaludina Rumija u svim delovima sveta.

Obožavanje iskazano Rumiju na Istoku i Zapadu dostiglo je novi stepen kulminacije 1973, na sedamstogodišnjicu njegove smrti. Ne samo u Konji, gde je mistični pesnik sahranjen, i Turskoj, gde su održavani opšti međunarodni skupovi, a štampane učene i popularne knjige; i Iran je, takođe, slavio sećanje na najvećeg mističnog poetu na persijskom jeziku. Brojna predavanja o Rumiju i raznovrsnim aspektima njegove poezije održana su u Avganistanu i Pakistanu, ali još više u zapadnim zemljama. Naučnici i sledbenici Mevlane okupili su oko sebe brojne poklonike tokom godine Rumija. Holandija, Nemačka, Velika Britanija i razni univerziteti u Sjedinjenim Državama učestvovali su u memorijalnim okupljanjima, kao što su to činili i orijentalisti u Italiji, Švajcarskoj i drugim zemljama.

U takvom trenutku, možemo zapitati sebe zašto je Rumi imao tako dubok uticaj na milione ljudi, i kako se njegov duhovni uticaj vekovima ispoljavao i na Istoku i na Zapadu. Možda ćemo moći da pronađemo prikladan odgovor na ovo pitanje.

Mnogo pre nego što je Džami ispisao svoje redove u kasnom petnaestom veku, obožavanje dela Džalaludin Rumija bilo je široko rasprostranjeno u muslimanskom svetu. U stvari, prve knjige sastavljene u vezi njega u samoj Konji već iskazuju sve crte dubokog poštovanja i visokog uvažavanja umetnika, koje će kasnije postati svakidašnji. One virtuelno čine temelj sveukupne književne produkcije o njemu i njegovom poetsko-didaktičkom delu tokom sledećih sedam vekova.

Voljeni Mevlanin najstariji sin, Sultan Veled (1226-1312) nije samo organizator Mevlevija po skladnom redosledu, poznatih na Zapadu kao Plešući derviši; on je, takođe, prvi biograf svoga oca.[1] Mogao je da zabeleži događaje iz života svoga oca, jer im je prisustvovao počev od ranog detinjstva. Dolazak Burhanudin Mohakeka u Konju ostavio je snažan utisak na šestogodišnjaka[2], a kasnije je Sultan Veled bio taj koji je iz Sirije vratio Šemosudina, mistika bliskog njegovom ocu.[3] On je bio taj koji se oženio ćerkom Salahudina Zarkuba, kome se Rumi okrenuo u mističkoj ljubavi nakon Šemsudinovog nestanka. Sultan Veled je bio odani učenik svoga tasta, koji ga je nadahnuo na pisanje poezije.[4] Takođe, bio je odan i Husamudinu Čelebiju, prihvatajući ga kao očevog naslednika, priklonivši mu se savršenom odanošću sve do smrti ovog najmlađeg Mevlaninog prijatelja, kada je Sultan Veled, kao „osiročen", kako je sam rekao, preuzeo mesto starešine mevlevijskog reda.[5] Njegova poetska kazivanja su najvernija tumačenja života i učenja njegovog oca, iako povremeno pokušava da istorijske činjenice prikaže, na neki način, slobodnije. Ipak, svojim jednostavnim stilom i lakim načinom objašnjavanja nekih od najsloženijih Mevlaninih zamisli kroz prepričavanje događaja, on stvara savršene izvore za razumevanje Džalaludinove misli. Lik samog Sultana Veleda bio bi vredan istraživanja; nakon čudne i mračne ličnosti svoga dede, Behaudina Veleda, i zračeće lepote i snage samog Mevlane, ovaj čovek iz treće generacije se pojavljuje kao na neki način pokoren. Zasigurno, on nije imao stvaralački potencijal, ali je bio veran tumač, ne vatrenog duha, ali svedok onima koje je voleo i čiju lepotu je njegova poezija pokušala da odrazi.[6]

Kaže se da je od Sa'dija zatraženo da izabere njemu najbolju poznatu pesmu, i da je on izabrao jedan od Rumijevih gazela. Čak i ako je to lepo smišljena priča, sigurni smo da bi mnogi Persijanci i danas slično zaključili.

Dva druga autora iz okoline Konje zabeležila su svoja sećanja na Mevlanu, od kojih je jedan Faridun Sepahsalar, koji je mnogo godina opsluživao gospodara i preminuo 1319. u dubokoj starosti; njegova *risala* sadrže razborit i pouzdan materijal. Mlađi, Aflaki, (u. 1356) ne više neposredni svedok događanja, predstavlja znatan broj legendi i priča u svojoj *Manaqeb al'-arefin*, knjizi koja daje detaljan opis religijskog života u Konji za vreme i u kratkom periodu nakon Mevlanine smrti. Iako mora biti uzeta sa izvesnim oprezom, ipak, to je jedini rani izvor dostupan zapadnim čitaocima u (ne mnogo uverljivom) prevodu na francuski.

Malo je čudo da su Turci bili i da su još uvek jako skloni Mevlani Dželaludinu, koji je svoje prezime, Rumi, preuzeo od Romean, u značenju čovek iz Anadolije, oblasti u kojoj je proveo većinu svog života. Kako je tvrdio, bio je poreklom Turčin. U vekovima nakon njegove smrti, kada se mevlevijski red učvrstio i proširio po celom Otomanskom carstvu, bezbrojni pesnici, muzičari i umetnici bili su manje ili više povezani sa redom i uzdizali su majstorov duh u svojoj muzici, poeziji i kaligrafiji.

U korektnom radu, Šahabetin Uzluk je ukazao na ulogu mevlevijskih kaligrafa i slikara u istoriji turske umetnosti.[7] Dirljivo je videti da su u savremenoj Turskoj i mladi polaznici srednjih stručnih škola u Konji u stanju da izvedu nove varijacije često ponavljane formule *Ya Hazret-i Mevlana,* koja, izvedena u ukrasnoj kaligrafiji, ukrašava mnoge domove.

Klasična turska muzika je nezamisliva bez mevlevijske tradicije, a melodije napisane za okupljanja na mistički ples (*sama'*)

jesu potresne danas kao što su bile i vekovima unazad.[8]

Kako prosečni Turčin malo, ili uopšte ne poznaje persijski, izvesni mevlevijski naučnici su na sebe preuzeli dužnost tumačenja Mesnevije, ili njenog prevođenja na turski.[9] Dva najznamenitija tumača persijske književnosti iz vremena kada je Otomanska carevina bila na vrhuncu, Šam'i i Soruri, svaki za sebe, sačinili su komentare koji se još uvek smatraju najboljim uvodom u veliko delo, a koji su u Evropi postali poznati po dobrim analizama njihovih sadržaja od strane austrijskog naučnika, Jozefa von Hamer-Purgstala 1851.[10]

Vek nakon Isma'ila Ankaralija, Isma'il Haki Bursali, (preminuo 1724), vrstan mistički pesnik, sastavio je svoj uvod pod nazivom *Ruh-e Mathnavi*.[11] Negde u približno isto vreme, Sulejman Nahifi, (preminuo 1738), uspeo je da prevede Mesneviju na turski, u originalnom metru. U naše doba, brojni turski naučnici rade na poljima proučavanja Mevlaninog dela; neumorni Abdulbaki Golpinarh je dao vrlo vredne studije bibliografskih podataka Rumijevog života i istorije mevlevijskog reda; takođe, on je lirsku poeziju *Divan-e Shams* preveo na savremeni turski i objavio ispravljenu verziju Veled Izbudakovog prevoda Mesnevije.

Dve njegove knjige, *Mevlana Celaleddin Rumi* i *Mevlana'dan sonra Mevlevilik*, zasigurno zaslužuju prevod na zapadnjačke jezike. U skorije vreme, pomenuta mistična spisateljica Samiha Ajverdi, započela je sa objavljivanjem svog dugo očekivanog komentara.

Mala antologija koju je pripremio pređašnji direktor Mevlaninog muzeja u Konji, Mehmet Onder, pruža impresivan pregled poezije napisane u čast Dželaludina Rumija tokom vekova.[12] Antologija započinje sa Gulšenijem (preminuo 1534); nailazimo na stihove predstavnika najsloženijeg otomanskog baroknog stila, poput Nabija. Abu Bakr Kani (preminuo 1792) pripada najneobičnijim članovima mevlevijskog reda; njegov rad ide od religijske poezije do društvene satire[13]. Posebno se mora pomenuti Galib Dede, upravitelj Mevlevijskog hana u Galati/ Istanbul, koji je prerano preminuo 1799. Njegova poezija izražava unutrašnju vatru koja je pokretala derviše da se vrte oko svojih osa. Mnogi pesnici kasnog devetnaestog veka, poput Fazila Enderunija, Kececizade Izet Mola, i Perteva, pisali su u čast Rumija; još je začuđujući veliki broj savremenih turskih književnih pregalaca koji su mu iskazivali čast: ime Nejzena Tevfika, flautiste i satiričara, poznato je studentima savremenog turskog; Jahja Kemal (Bejatli), zadnji predstavnik klasične poezije, (preminuo 1958), upoređivao je sebe sa trščanom frulom koja se koristi u *sama*-okupljanjima. Prethodni ministar obrazovanja u doba Inonua, Hasan Ali Jucel, iskren je u svom obožavanju Rumija kao i duboko ortodoksni Kemal Edip Kurkčuoglu, i Asaf Halet Čelebi, jedan istinski savremeni lirski pesnik iz Turske, čija pesma o *sama* verno odražava mistični uzlet plešućih derviša.[14]

Mevlanina bibliografija, kompilirana od strane Mehmeta Ondera, povodom sedam stotina godina od Rumijeve smrti, odražava vrlo jasno turski udeo u naučnim i popularnim proučavanjima. A ukoliko duga lista imena pisaca nije bila dovoljna da iskaže ljubav Turaka prema svom Mevlani Dželaludinu, hiljade posetilaca koji svakog decembra prisustvuju obeležavanju godišnjice Rumijeve smrti u Konji, i onih koji dolaze iz svih delova Turske da bi se pomolili na njegovom pragu, dokazuju kako je ta ljubav duboko ukorenjena u srcima Turaka čak pola veka nakon što je Ataturk zatvorio derviške tekije i zabranio svako delovanje mističnih bratstava.

Mevlevijski red je ostao ograničen na Otomansku imperiju. Pojedini ogranci pronađeni su u arapskim zemljama koje su potpale pod tursku vlast 1517. U svakom slučaju, stilska razlikovanja arapskog i persijskog su tako velika da se Arapi nisu nikada zainteresovali za Rumijevo delo, već su, pre, ostali verni sopstvenoj tradiciji mističke poezije. Ipak, u ranom devetnaestom veku, jedan od članova reda, šejh Jusuf ibn Ahmad, sačinio je komentar Mesnevije na arapskom, pod naslovom *Al-minhaj al-kavi li-tallab al-mathnavi.*[15]

Nedavno, Teheranski Univerzitet je štampao prevod stihova Mesnevije na arapski, pod naslovom *Javahir al-athar,* izvesnog Abdol Aziz Saheba al-Džavahira. Nekoliko poznatih odlomaka iz Rumijeve Mesnevije i njegovog Divana prevedeni su na arapski od strane Abdol Vahab Azama.[16] Uprkos toj nekolicini pokušaja, nemoguće je govoriti o stvarnom uticaju poezije Džalaludin Rumija na Arape, niti pak o tačnom znanju njegovog imena među njima. Ipak, uporedo sa obnovljenim interesovanjem za sufijsku tradiciju, koje je vidljivo poslednjih godina u savremenoj arapskoj poeziji, Rumijevo ime se pojavljuje na neočekivanim mestima. U nežnoj pesmi o žalobnoj trščanoj fruli, od strane iračkog pesnika Abdol Vahab al-Bajatija posvećenoj spomenu na turskog pesnika socijalne poezije, Nazima Hikmeta, Rumijev duh je odjednom prisutan u savršenoj lepoti...[17]

Potpuno je različita situacija u Iranu i u zemljama istočno od Irana. Kaže se da je od Muslihudina Sa'dija od Širaza (preminuo 1292) zatraženo da izabere njemu najbolju poznatu pesmu, i da je on izabrao jedan od Rumijevih gazela. Čak i ako je to lepo smišljena priča, sigurni smo da bi mnogi Persijanci i danas slično zaključili.

Iran se, poput Turske, može pohvaliti velikim brojem komentara Mesnevije: početkom petnaestog veka, Kemaludin Husein ibn Hasan al Hvarezmi al-Kobavi (preminuo oko 1440) napisao je svoj *Kunuz al-haqa'iq fi rumuz addaqa'iq,* poznat, takođe, i kao *Jawahir al-asrar u zavahir al-anvar,* koji je samo delimično sačuvan.[18] Tokom istog perioda, Nezamuin Mahmud Da'i je sakupio svoja sopstvena mistična dela koja, između ostalih pesama, sadrže sedam mesnevija u Rumijevom stilu, za čiju Mesneviju je on napisao komentar.

Džami, zatim, navodi da je u petnaestom veku starešina nakšibendijskog reda u istočnom Iranu, Mohamad Parsa, koristio predskazanja iz Rumijevog *Divan-e Shams*-a, baš kao što bi većina ljudi koristila *Divan-e Hafez* za svrhu proricanja budućnosti.[19] Očigledno je da su nakšibedni-

H. Behzad, *Svirač neja*

je, razboriti kakvi su bili, zadržali interesovanje za Rumijevo delo vekovima, jer je i Husein Va'iz Kašifi, plodan didaktički pisac iz Herata, (preminuo 1506), takođe, radio na Mesneviji.[20]

Iako tokom safavidskog i post-safavidskog perioda proučavanje sufizma nije više bilo tako popularno u Iranu kao što je bilo ranije, pojedini od vodećih filozofa su napisali široke i vrlo teške komentare Mesnevije, u kojima su pokušali da otkriju svu moguću mudrost; iz skorijih vremena, komentar Mula Hadi Sabzevarija, (preminuo 1872), je tipičan primer ovog pristupa.[21]

U naše vreme, persijski interes za Mevlanino delo se najbolje iskazuje u sjajnom izdanju Badi'u zaman Furuzanfarovog *Kolliyat-e Šams*, koje sadrži više od 3000 gazela i oko 2000 katrena. Zajedno sa drugim brojnim Furuzanfarovim radovima o Rumiju, osvetljavanje njegovih književnih izvora, kao i njegovo uređivanje odnosnih dela, deset tomova *Kolliyat-a* (ili *Divan-e kabir*-a), po prvi put omogućava naučniku da detaljno upozna Rumijev stil. Teheranski univerzitet je uključen u dva obimna projekta istog karaktera, pripremu rečnika Mesnevije i iscrpnog komentara istog dela.

U naše vreme, persijski interes za Mevlanino delo se najbolje iskazuje u sjajnom izdanju Badi'u zaman Furuzanfarovog Kolliyat-e Šams, koje sadrži više od 3000 gazela i oko 2000 katrena.

Pored toga, Rumijevo delo se bez prestanka recituje u raznim mističkim grupama, redovima i ograncima u Iranu, kao što su kaksari, za koje ono predstavlja centar njihovog duhovnog života. Isti rastući interes za Mevlanino delo, kao izvor obnove duhovnog života, može se uočiti u knjizi pod nazivom „Persijanac Rumi, ponovno rođenje u stvaralaštvu i ljubavi", persijskog psihologa, Reze Arasteha. Svuda između Istanbula i Lahorea, objavljuju se odlomci iz Mesnevije, izdanja za decu i popularne verzije. Umetničko recitovanje Džalaludinove poezije je živo u Iranu koliko i interesovanje za njegovo muzičko nasleđe.

Bilo kako, najjači uticaj Rumijevog dela u zemljama istočno od Sueca je vidljiv na indo-pakistanskom potkontinentu. Indijska imena na mnogim starim nadgrobnim pločama u Konji svedoče o pobožnim hodočasnicima koji su proveli deo svog života u Mevlaninoj duhovnoj prisutnosti. Možemo sumnjati u verodostojnost priča koje govore o vezi između indijskih sufija i Rumija i njegovih neposrednih nastavljača: za Bu 'Ali Kalandara (preminuo 1324) se priča da je posetio Mevlanu, a njegova poezija nesumnjivo nosi tragove Rumijevog uticaja. Drugi zapis govori o poseti sejida Ašrafa Džahangira (preminuo 1404) Sultanu Veledu u cilju prikupljanja podataka o životu njegovog oca. Ali, obzirom da je Sultan preminuo 1312, priču možemo zanemariti. U svakom slučaju, mora se prihvatiti da je čištijanski red razvio interes za Rumijev rad vrlo rano. Prvi veliki vođa tog reda u Delhiju, Nezamudin Ovlija, (preminuo 1325), sastavio je komentar Mesnevije, čiji manji deo je sačuvan u Azijskom društvu u Bengalu[22]. Njegov učenik i sledbenik, Ćerage Dehlavi, bio je u potpunosti upoznat sa Rumijevomn poezijom, što je jasno iz opaske koju je dao u svom izlaganju.[23] Mesnevija pripada fundamentalnim delima čištijanske tradicije. Kako je ovaj red, suprotno nakšibendijama, sklon muzici i mističnom plesu, zanesenjački Rumijevi stihovi bili su srodni duhovnoj atmosferi.

Poznavanje Mesnevije nije bilo ograničeno na severnu Indiju; čak je i bengalski istoričar u kasnom petnaestom veku pisao: „Sveti braman će recitovati Mesneviju".[24] U to vreme, Rumijeva poezija postala je poznata u istočnom Bengalu, oblasti koja je bila pod muslimanskom vlašću od kasnog trinaestog veka. Brojni sveti ljudi i pesnici u Bengalu ponekad su mešali čuvenu Pesmu o trsci, prvih osamnaest stihova Mesnevije, sa hinduističkim predanjima o bogu Krišni koji je svirao na fruli: čežnjivi zvuci iz magične frule mogli su dobro da izraze ljubav i žudnju, bez obzira na kulturološki kontekst. Na sreću, možemo pomenuti da su na bengalskom jeziku pisani i komentari Mesnevije, ali samo u kasnijim periodima. Poetski prevod prvog dela Mesnevije, napravljen 1888. od strane izvesnog Kazi Akram Huseina, štampan je u Kalkuti 1945; jednom sam čula za prozni prevod od strane Molvi Fazli Karima, ali ne znam da li je štampan.

Dovoljno interesantno, na potkontinentu je ime Džalaludinovog mistički voljenog i učitelja, Šemsudina iz Tabriza, povezano sa drugom jakom duhovnom tradicijom: u gradu Multanu, grob izvesnog Šamse Tabrizija je mesto posete vernika. Jednostavna zgrada, ukrašena plavim i belim pločicama sa stilizovanim čempresima, u svakom slučaju pripada znamenitom ismailitskom misionaru, Šamsu Tabriziju, kako je pokazao V. Ivanov. Legendarni Šams je čak dosegao položaj jednog od *Panj Piriya*, grupe petorice svetaca koji su dugo bili obožavani u delovima Indije, i posebno u Indijskoj dolini.[25]

Rumijev mistički učitelj Šams je postao dobro poznat lik u indo-muslimanskoj narodnoj poeziji. Njegovo ime se javlja u kombinaciji sa imenom znamenitog mističkog poete Feridudina 'Atara, (preminuo 1220); obojica su mučenički stradala zbog svoje naglašene ljubavi (iako to ne može biti dokazano u 'Atarevom slučaju). Šamsa češće slave u kasnijoj sindi i pandžabskoj poeziji kao mučenika ljubavi koji je, poput Mansura al-Haladža, (preminuo 922) zverski ubijen od strane teologa koji su njegovu žarku ljubav i zahtev da bude nazivan „voljenim" smatrali opasnim i uznemiravajućim. Sindi književnost, oduvek mešajući Rumijevog voljenog i ismailitskog misionara, poznaje nekoliko legendi o Šamsu Tabriziju; kombinacija Haladža, Šamsa i Džalaludina Rumija je inspirisala čak i *ta'ziya* (scensko izvođenje sa jakim intenzitetom emocija) pod naslovom „Haladžov, Šamsov i Mevlana Rumijev skup". Ovaj zanimljiv komad je osvetljen od strane avganistanskog naučnika i diplomate A. R. Farhadija.[26]

Avganistan čuva sećanje na Dželaludina, tamo nazvanom „Balhi" po mestu rođenja Balhu; skoriji poetski opis *Az Balkh ta Qunya*, Halilolaha Halilija, ne svedoči samo o emotivnoj bliskosti Rumija sa savremenim Avganistancima. Halili je, takođe, uredio nekoliko klasičnih tekstova u vezi Dželaludina.[27] Tekstovi iz ranijeg perioda na paštu jeziku, koji se odnose na Rumijevo delo, u skorije vreme su uređeni od strane profesora 'Abdul Haj Habibija; oni vrlo dobro pokazuju uticaj Mesnevije u paštu govornim područjima. Sedam stotina godina od Mevlanine smrti je vidno obeleženo na međunarodnom simpozijumu, koji je imao veliki odjek u avganistanskim medijima.

U Indiji, ljubav za Mevlanu Rumija nije ni u kom slučaju ograničeno na sufijske redove. Bez preterivanja možemo reći da je Mesnevija prihvaćena kao autoritativna u celoj srednjevekovnoj Indiji. Imperator Akbar, (vladao 1556-1606), je voleo Mesneviju[28], a čitamo da se pesnik Šejda

na sudu Šaha Džahana, (vladao 1627-1658), „u svojoj odbrani pozvao na autoritet Mevlane Rumija, i bio oslobođen“.[28] Prestolonaslednik mongolskog carstva, sin Šaha Džehana, Dara Šikoh, (preminuo 1659), svojeručno je prepisao mesneviju Sultana Veleda. On, koji je uzalud pokušavao da „poveže dva okeana“ islama i hinduizma, svojim nastojanjima da doprinese dubljem razumevanju indijske mističke tradicije u islamskom okruženju, bio je veliki poštovalac Rumija, u meri da jedno od njegovih dela u velikoj meri sadrži navode iz Mevlaninih stihova.[29] Darin mlađi brat, Aurangzeb, (vladao 1658-1707), koji ga je proganjao i konačno pogubio, bio je, takođe, sklon Dželaludinovoj poeziji u tolikoj meri da je Mola Dživan, koji ga je podučavao teologiji, sastavio tumačenje Mesnevije. Jedan od njegovih dvoranina je rekao mističnom vođi Dara Šikoha, Mola Šahu Badakšiju: „Često sam imao čast da pre Aurangzeba pročitam odlomke Mesnevije Dželaludina Rumija. Imperator je često bio toliko dirnut, da su mu tekle suze.“[30]

Drugi izvori potvrđuju ovaj zakon, naklonost ortodoksnog vođe za ljude koji su bili vešti u recitovanju Mesnevije uz izražavanje osećanja. Indo-pakistanski izvori sadrže mnogo podataka o *mesnevihanima*, koji su se isticali u recitovanju Rumijevih stihova. Među njima možemo pomenuti izvesnog Sajida Sa'dolaha Purabija, (preminuo 1726), koji je napisao *resala-ye chehel beyt-e Mathnawi*,[31] baš kao što je pobožni musliman odabrao četrdeset predanja Poslanika, tako mistici odabiru četrdeset stihova „Kur'ana na pahlavi jeziku“ i komentarišu ih.

Antologije persijske poezije, napisane tokom sedamnaestog i početkom osamnaestog veka, opskrbljuju nas osvrtanjima na Rumija i navodima iz njegovog dela u lirskim nadahnućima skoro svih značajnih i beznačajnih pesnika. Kada kašmirski poeta Safija, koji je pisao poetske komade u metru Mevlanine Mesnevije, kaže:

„Mevlanina mesnevija daje novi život onome koji je mrtav već stotinu godina“[32], on je u savršenom skladu sa mnogim drugim indo-muslimanskim pesnicima koji su Mesneviju uzdizali kao izvor nadahnuća, ili je oponašali na različite načine.

Biografski priručnici govore o pesnicima koji su „imali veliku ljubav za Mesneviju“[33], a znameniti pesnik iz sedamnaestog veka, Sa'eb, napisao je veći broj pesama oponašajući Rumijeve gazale.[34] Kako je postalo moderno da se pišu *naziras*, „uvodne pesme“ za klasične poeme, pesnici se nisu trudili da oponašaju samo Hafiza, Hakanija i Anvarija, već i Mevlanu. Zadnji veliki predstavnik indijskog stila, najomiljeniji pesnik tradicije tadžika, Bedil, (preminuo 1721), nije izuzetak od ovog pravila. Njegova varijacija na Rumijev mali gazel:[35]

„Od svakog delića moga srca možeš načiniti slavuja...“

je vrlo uspešna; takođe, pominjanje trščane frule, vatre koja zahvata trščanu postelju, i drugi prikazi iz Rumijeve poezije nalaze se u Bedilovom *Divanu*-u, iako često u iskrivljenoj formi. Njegovo opšte poimanje sveta, usredsređeno oko ideje o stalnom uspinjućem kretanju svega stvorenog, nosi sličnosti sa Rumijevim dinamičkim pogledom na svet; ipak, ove moguće sličnosti još uvek čekaju na naučnu potvrdu.[36]

Opšte je poznato da je Rumijeva Mesnevija nadahnula mnoge pesnike: izbeglica iz Avganistana, na dvoru Sinda, Džahangir Hašimi, (preminuo 1539), nudi novu izmenu čuvene Rumijeve priče o molitvi u svojoj *Mathnavi mazhar al-athar*.[37] I kada je, vek i po kasnije, Aurangzebova kći, darovita pesnikinja Zeb un-Nisa, zamolila svoje prijatelje pesnike da načine mesneviju u stilu Rumijevog pesništva, to se ne bi smelo shvatiti kao usamljeni primer; u suštini, bilo je mnogo takvog oponašanja oko 1700. godine.[38] Ponovo, oko sto godina kasnije, hinduistički pisac, Anandagana Khvoš, sastavio je *Mathnaviye kajkolah* (1794), u stilu Rumijeve Mesnevije; važno je napomenuti da je u priču o Dara Šikohu uneo susret sa hinduističkim mudracem, Baba Lal Dasom, kako bi podsetio svoje čitaoce na pokušaj pomirenja muslimanske i hinduističke mističke tradicije od strane mogulskog princa.[39] Pogled na A. Sprengerov *Katalog rukopisa cara Oudha* (1854), ne otkriva samo koliko je kopija Mesnevije pronađeno u bibliotekama indijskih muslimanskih careva, već i meru uticaja i oponašanja Rumijevog dela od strane brojnih pisaca ranog devetnaestog veka i na persijskom i na urdu.

Podrazumeva se bez posebnog isticanja da su indijski naučnici i mistici napisali brojne komentare Mesnevije: većina njih potiče iz sedamnaestog veka, perioda najvećeg naučničkog i pesničkog delovanja na potkontinentu. Mogli bismo lako navesti tuce ili više naučnih komentara napisanih u tom periodu, pored posebnih rečnika i antologija sačinjenih iz Rumijeve poezije.[40] Obim materijala je možda i veći od onoga koji je poznat u sadašnjosti, jer bi potpuno istraživanje kataloga, i posebno riznica biblioteka koje nisu unete u katalog u Indiji i Pakistanu, pružilo više podataka o posrednom ili neposrednom uticaju Rumijevog dela na indijsku muslimansku misao. Dovoljno je pomenuti da je najznačajniji komentar Mesnevije, 'Abd al 'Ali Bahr al-'Oluma, sastavljen u Laknau u kasnom osamnaestom veku; od strane zapadnih naučnika smatran je najboljim uvodom u Rumijevu teologiju.[41] Koristan analitički popis, poznat kao *mir'at al Mathnawi* i kompiliran od strane Telmida Huseina ne bi smeo biti izostavljen u ovom kontekstu; on pruža izvrstan pregled sadržaja Mesnevije.

Od posebnog je interesa pregled Rumijeve poezije u indijskoj dolini, u Sindu, prvom predelu potkontinenta koji je potpao pod muslimansku vlast (711). Pomenuti pesnik Džahangir Hašimi, iako persijskog porekla, živeo je na dvoru arghanskih vladara u Tati, u Sindu; nakon njega se pojavio veliki broj pesnika koji su „održavali vrelim trg Božanske Jedinstvenosti“[42] recitujući Mesneviju u ovoj provinciji. Sind je bio poznat po interesu svojih stanovnika za obožavanje svetaca i mističke poezije i istoričari nabrajaju imena onih koji su se upuštali u recitovanje Rumijevih stihova, što je smatrano stazom onih koji dostižu Božansku Istinu.[43] Poneki od njih su bili u stanju da recituju Mesneviju „tužnim glasom tako lepo da bi svim slušaocima izmamili suze“.[44]

U Sindu, kao i u drugim delovima Indo-Pakistana, obožavanje Mesnevije nije bilo ograničeno isključivo na mističko ustrojstvo. Ne samo čištije, već su se i kadirije i nakšibendije široko oslanjali na ovo delo. Kaže se da je jedan od vođa nakšibendija u Sindu u osamnaestom veku, Mohamad Zaman-e Aval, poklonio svoju

celu biblioteku i zadržao za sebe samo tri knjige, Kur'an, Mesneviju i Hafizov Divan.[45] To očigledno nije bilo neuobičajeno. Učenik Mohamad Zaman-e Avala, 'Abdor Rahim Girhori, mučenički ubijen pri pokušaju da uništi idol Šive u obližnjem selu, u svojim žalbama upućenim vladarima zemlje navodio bi iz Mesnevije.[46]

Uticaj Mevlane Rumija na mističku poeziju u induskoj dolini najbolje se otkriva u delu Šah 'Abdul Latifa iz Bita, (preminuo 1752). Njegov *Risalo* na jeziku Sinda, za svakoga ko govori tim jezikom, bilo da je indus, ili musliman, *Weltanschauung;* stihovi iz te zbirke mistične poezije još uvek su u upotrebi u zemlji. Čak i stranac mora da prizna da *Risalo* pripada najpotresnijim poetskim izrazima islamskog misticizma i da je način, na koji je Šah Latif isprepletao jednostavne narodne priče Sinda sa kićenim mističkim spekulacijama, izuzetan.

Lilaram Vatanmal, jedan od prvih hindu autora koji je pisao o mističkom poeti Bitu, izneo je mišljenje da su Kur'an i Mesnevija bili bez prestanka u pesnikovim rukama, zajedno sa pojedinim mističkim poemama Sinda, i: *„Priča se da je Nur Mohamad Kalhora, tadašnji vladar Sinda, povratio pesnikovu naklonost darujući mu izvanredan primerak Mesnevije."*[47]

Pedeset godina kasnije, britanski državni službenik, H. T. Sorlej, koji je pesniku Sinda posvetio korisnu knjigu, išao je tako daleko da je smatrao da je poezija 'Abdul Latifa samo „indijsko-muslimansko razvijanje filozofije Džalaludin Rumija" i da je bilo dovoljno za autora *Risalo*-a da bude upućen u samu Mesneviju."[48] Sorlej nije direktno osporen, ali on svoju teoriju nije podrobnije izložio. To bi, u svakom slučaju, bilo jednostavno. Šah 'Abdul Latif je u svoju poeziju uneo motiv slepog čoveka i slona[49], i par drugih aluzija na Mesneviju. Najdirljiviji primer je u *Sur Sasui Abri*-ju (I, 8):

„Za onima u kojima je žeđ – voda je žedna".

Ovaj navod iz Mesnevije (I 1741) ukazuje na istinu da su Bog i čovek u sadejstvu -da Izvor Ljubavi nije žedan za čovekovom žudnjom. Kako bi se čovek usudio da čezne za Tim Neizmernim Izvorom Života?

U dugom nizu stihova u *Sur Yaman Kalyan*-u, (V 10-15), pesnik Sindija otvoreno priznaje dužnost zahvalnosti prema Rumiju. Svaki stih počinje tvrđenjem: „Ovo je ideja Mevlane Rumija..." a zatim objašnjava teoriju Jedinstva i mnoštva, ljubavi i čežnje."[50]

Poznato je, takođe, da je Šah Latif bio u vrlo prijateljskim odnosima sa Šahom Ismailom Sufijem, (preminuo 1732), koji je bio poznat kao recitator Mesnevije.[51]

Među kasnijim pesnicima Sinda, od kojih su svi vrlo dobro poznavali Rumijevo delo, možemo pomenuti Bedila iz Rohrija, (preminuo 1872), koji je Mesneviju čitao sa jednim od najvećih mističkih vođa Sinda, Pir 'Ali Govhar Asgarom, čija porodica je odigrala važnu ulogu u istoriji sufizma u induskoj dolini. Istoričari navode da je Bedil tokom svoje bolesti tešen recitovanjem Mesnevije, a njegova poezija na jeziku Sinda, Siraika, Urda i Persijanaca sadrži brojne aluzije na stihove Rumija i na *Shams-e Tabriz.* On je čak sastavio i neobičnu knjigu pod naslovom *Mathnawi-ye delkosha*, koja se sastoji od kombinacije kur'anskih navoda. Poslanička tradicija, stihovi iz Mesnevije i Šah 'Abdul Latifovog *Risalo*-a, ta četiri elementa su sjedinjena kako bi ukazali na put višeg misticizma.[52]

Koliko je još uvek među Sindima jaka ljubav za Mevlanu može se razumeti iz činjenice da je samo nekoliko godina unazad, izvanredan prevod celokupne Mesnevije na sindi u stihovima, započet 1943, napisan u Hajderbadu, u Sindu. Autor ovog rada, pod nazivom *Ashraf al-*

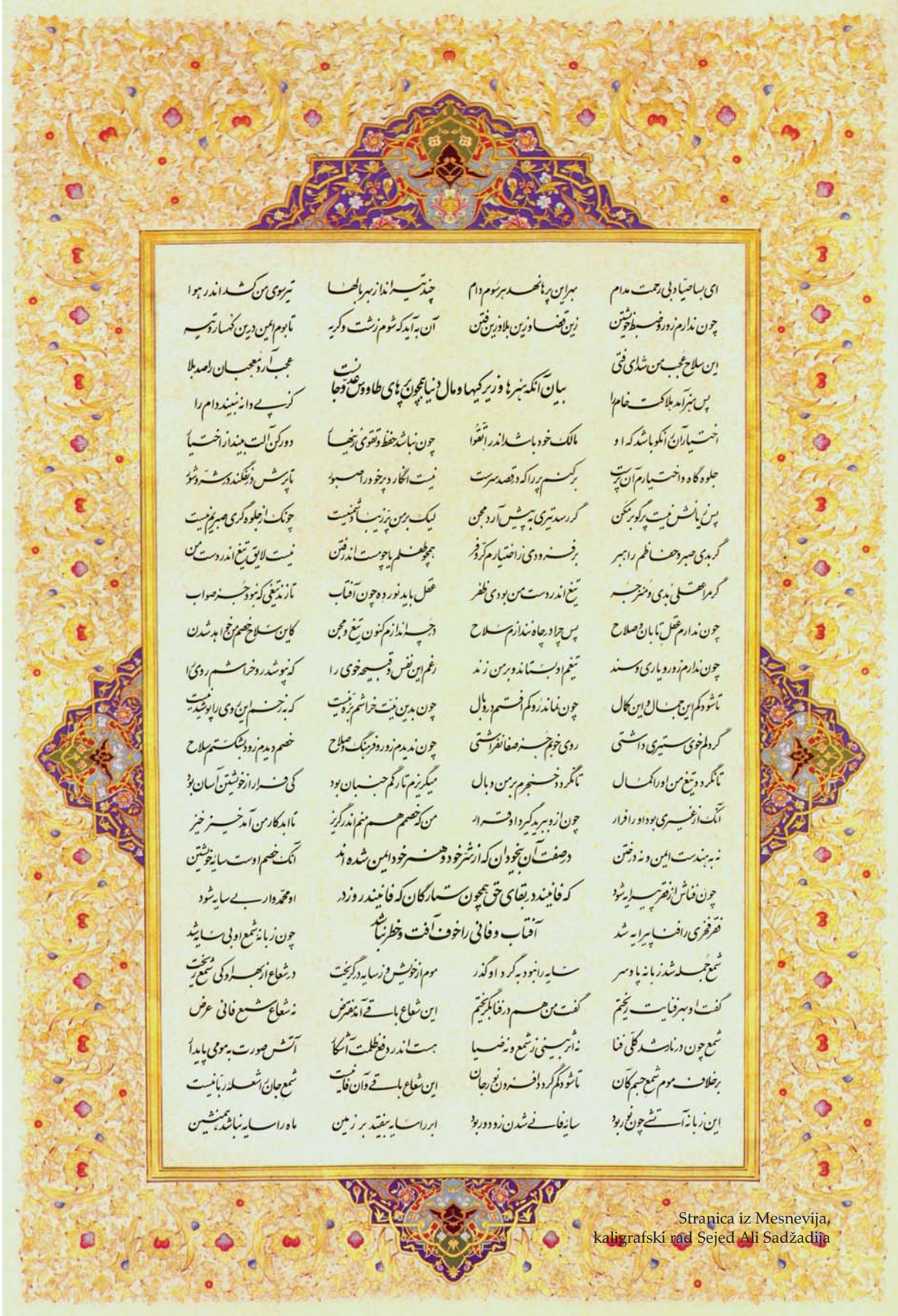

Stranica iz Mesnevija, kaligrafski rad Sejed Ali Sadžadija

'olum, bio je Din Mohamad Adib, nastavnik u Hajderbadu (preminuo 1973).[53]

Slična je situacija u Pendžabu. Objavljena su najmanje dva komentara Mesnevije na pendžabskom, jedan od njih na stihovanom pendžabskom, Pir Imama Šaha (1911), koji sadrži samo mali deo od 26.000 stihova originala. Drugi pendžabski prevod, Mevlane Mohamada Šahudina, pojavio se u Lahoreu 1989.[54]

Vezano za paštanski, poznata mi je poetizovana verzija Mesnevije, koju je pripremio Moulvi 'Abdul Džabar Bangaš iz Kohta, i Abdul Kan 'Akbar, iz Pešavara.

U poeziji Patana nalazimo na isto toliko podsećanja na Rumijevo delo kao i u drugim jezicima muslimanske Indije, Pakistana, ili Turske.[55]

Regionalni jezici potkontinenta sadrže veliki materijal uzet iz Mesnevije. Bilo bi začuđujuće kada odgovarajući književni jezik indijskih muslimana, urdu, ne bi sadržao sličnosti ili prevode iz Rumijevog dela.[56] Koliko je široko rasprostranjeno čitanje Mevlaninog dela ilustrovano je činjenicom da je čak i satiričar Sauda, (preminuo 1792), jedan od „četiri stuba urdskog" u osamnaestom veku, sastavio malu mesneviju na stihove Rumija, o sveobuhvatnom Jedinstvu.[57] Da veliki mistični pesnik iz Delhija, Mir Dard, (preminuo 1785), sledeći primer svoga oca, Nasir Mohamad 'Andaliba, obimno citira Rumija, ne treba ni pominjati. Čak i u poeziji zadnjeg velikog majstora urdua i indo-persijske poezije, Mirza Galiba, (preminuo 1869), pojedine slike se mogu slediti unazad do Rumija preko velikog lanca pesnika poput Darda, Bedila i 'Urfija.

Urdski prevodi Mesnevije su, naravno, dostupni. Munši Most'an 'Alijeva poetska verzija, *Bagh-e Iram*, završena je 1826. i štampana je nekoliko puta. Naskoriji, i možda najuspešniji urdski stihovani prevod, koji, kao i svaka dobra verzija u islamskim jezicima, zadržava izvorni metar, jeste *Pirahan-e Yusof,* Mohamad Jusuf 'Ali Šaha Čištija, litografisan 1948. Njegov naziv, „Jusufova košulja", (sem što podseća na stvarno ime autora), priziva sliku isceljujućih moći Jusufove odore koja, kao deo njega, vraća vid njegovom oslepelom ocu: zar prevod Mesnevije ne prosvetljuje čitaočeve oči, puneći ih duhovnim sadržajem?

Indijski muslimani su, takođe, imali intersovanje za Rumijevo prozno delo, *Fihi ma fihi*: 'Abdur Rašid Tabasum preveo je tu knjigu na urdu u našem veku, nakon što je 'Abdol Madžid Darjabadi preuzeo zadatak uređivanja 1922. Nadahnuće za to delo dobio je od pesnika-filozofa Muhamada Ikbala, „duhovnog oca Pakistana".

Ikbal je, bez sumnje, najupečatljiviji primer Rumijevog uticaja na savremenog muslimanskog poetu i mislioca.

Većina komentara na islamskim jezicima je Rumijevu Mesneviju tumačila kao savršeni izraz panteističkog misticizma, jer su nakon trinaestog veka pisci bili pod velikim uticajem Ibn 'Arabijeve, (preminuo 1240), teozofije, u kojoj je Jedinstvenost Bića dovedena do svojih konačnih zaključaka. Tumačenje Rumijevih misli na Zapadu je generalno sledilo njihov primer. Zato je prirodno da je indijski musliman, poput Mohamada Ikbala, (1877-1938), u svojoj doktorskoj tezi, podnetoj Univerzitetu u Minhenu 1907, napisao:

„Svo osećanje odvojenosti je neukost, a sva 'različitost' su puka pojavnost, san, senka, diferencijacija, rođeni iz odnosa bitnog za samospoznaju Apsolutnog.

Veliki poslanik škole je 'izvanredni Rumi', kako ga Hegel naziva. On je preuzeo neoplatonsku ideju od Univerzalne Duše, prodirući kroz različite sfere bića, i izrazio je na način tako savremen u duhu da Klod navodi odlomak u svojoj 'Priči o postanju'".[58]

Stih koji Ikbal navodi u prilog svoje teorije: „Prvi čovek se pojavio u vrsti neorganskih stvari...", kasnije je u njegovom radu postao dokaz o rastućem opsegu egoizma, koji u sadašnjosti kulminira u čoveku i konačno vodi do nadčoveka, *insan-e Kamel* (savršeni čovek) u muslimanskom misticizmu. Promena u pojavnosti, koja je postala vidljiva u Ikbalovom delu nakon povratka u Lahore 1908. je možda izazvana malim delom, *Savaneh-e Mowlana Rum*, Rumijevom biografijom od strane znamenitog indijskog orijentaliste Mevlane Šibli Nu'manija, (preminuo 1914).[59]

Šibli zaključuje svoju knjižicu upoređenjem pojedinih od Rumijevih ideja sa modernim teorijama evolucije i ukazuje na sličnosti sa Darvinom, navodeći odlomak: „Umro sam kao mineral, a postao sam biljka...", odlomak koji je bio glavni u savremenom, pseudo-naučnom tumačenju Rumijevih misli.

Nakon 1911, Mevlana Rumi se otkriva Ikbalu ne više kao eksponent sveobuhvatnog panteizma, već pre kao zagovornik duhovnog razvoja, odnosa ljubavi između čoveka i njegovog Boga, ili beskonačne žudnje za Bogom. Te ideje se lako prepoznaju u Mesneviji, ali još više u Rumijevoj lirici, koju je najverovatnije Ikbal prvo proučavao u izvrsnom izboru R. A. Nikolsona, objavljenom 1898.

Ikbalova nova orijentacija je postala očigledna u njegovoj prvoj mesneviji na persijskom, *Asrar-e Khudi*, „Tajne moga ja", (1915), u kojoj govori „Kako se Dželaludin Rumi pojavio u viziji i naložio mu da ustane i peva" (poglavlje XI; istinitost ovog iskustva potvrđena je od strane članova njegove porodice).

I kao što R. A. Nikolson piše u svom prevodu *Asrar*-a: „Koliko Ikbal ne voli vrstu sufizma izloženog od strane Hafiza, on odaje počast čistom i dubokoumnom Dželaludinovom geniju, iako odbacuje doktrinu o potpunom prepuštanju kojoj je podučavao znameniti persijski mistik i ne pridružuje mu se u njegovim panteističkim uzletima.[60]

Povezanost ustanovljena u *Asrar-e Khudi* – Rumi kao Ikbalov *pir*, njegov mistični vođa – trajala je do samog kraja pesnikovog života. Sve persijske mesnevije sastavljene su u lako tekućem metru Rumijeve Mesnevije, što ga sprečava da Rumijeve stihove utka u svoju sopstvenu poeziju bez poteškoća. Kao i za mnoge mistične pesnike muslimanske Indije, Kur'an i Mesnevija su za Ikbala bile dve osnovne knjige za čovekovo duhovno uzdizanje; otuda je on savetovao mlade naučnike da stalno iz početka čitaju Mesneviju i iz nje crpu nadahnuće.[61]

U Asrar-e Khudi, Mevlana Rumi se ne javlja samo kao pesnikov duhovni vođa; u poglavlju XVI opisan je njegov legendarni prvi susret sa Šamsom Tabrizijem, koji će ostati moment inspiracije kroz ljubav. Rumi postaje Ikbalov *Hidr**, usmeravajući duh mističkog putnika, svesnog izvora života ka kome upućuje svog učenika. Ista ideja po kojoj je Rumi *Hidr-e rah* još jednom je upotrebljena u dijalogu u *Bal-e*

Džibrilu[62], urdskoj poeziji objavljenoj petnaest godina nakon prve Ikbalove velike poeme pod tim imenom u njegovoj prvoj zbirci stihova na urdskom (1922). U oba slučaja, Ikbal iznosi sopstvene nedaće svom učitelju, koji ih rešava prikladno izabranim stihovima iz Mesnevije.

Pir Rumi, vođa blistavog srca,
Predvodnik karavana ljubavi i pročišćenja,
Čiji položaj je viši od Meseca i Sunca,
Koji Mlečni put čini užetom svoga čadora...[63]

Rumi, uzdizan tim rečima u uvodniku persijske zbirke *Pas che bayad kard* (1932), 'svetiljka je na putu slobodnog čoveka'[64], učitelj koji obznanjuje tajnu života i smrti[65], jer svetlo Kur'ana isijava iz njegovih grudi.[66] Za Ikbala, Rumi postaje vodič kroz drugi svet, i u svom mističnom uzletu vodi i njega u nebesa, kako je vatrenim bojama opisano u *Javidnama* (1932).[67]

Pozivanje na Rumijeve stihove je često u Ikbalovoj poeziji:

Lepotu ljubavi crpi iz svoje pastirske pesme
Udeo Uzvišene Božanske Veličine...[68]

Tako savremeni pesnik koristi simbol pastirske pesme, čiji glas se pojavljuje u uvodnim stihovima Mesnevije. Zanimljivo je primetiti da Ikbal tu ukazuje na koncept *kibriya*-e, Božanske Uzvišenosti, koja je u stvari jedan od središnih pojmova Rumijeve misli: mali primer ukazuje na dubinu Ikbalovog intuitivnog poimanja misli svoga učitelja. Trska postaje simbol stvaralaštva kroz čežnju: razdvajanje od trščanog ležišta omogućava trščanoj svirali da izvija zvuke i izrazi svoju čežnju. Ona pristaje uz Adama koji, daleko od raja i njegovog mira, počinje da radi i stvara umetnost i zanate, jer samo razdvajanje čoveka čini stvaralačkim i dosetljivim.

Rumijeva poznata pesma sa rečju koja se rimuje – *m arzust,* „to mi je želja", upotrebljava se kao vrsta magijskog bajanja, jer govori o žudnji čoveka za Bogom, savršenim svetim čovekom, kako se otkrio Ikbalu kroz Mevlanino obličje.[69]

Rumi, učitelj ljubavi i žudnje, postaje za Ikbala protivteža silama hladnog razuma i suve filozofije. Njegovo i Avicenino ime postaju izraz suprotnosti između srca i razuma; on je učitelj medijacije koja odmah uzleće ka Božanskoj Prisutnosti, dok filozofija zaostaje na prašnjavim drumovima.[70] Po Ikbalovom shvatanju, jedini duhovni učitelj uporediv Rumiju je nemački pesnik Gete; zato zamišlja scenu u raju gde se dva učitelja sreću. Ni jedan od njih nije poslanik, ali imaju knjigu: Mevlana Mesneviju, Gete Fausta, i obojica potvrđuju nadmoćnost ljubavi. Adamov udeo nad satanskim razumom.[71]

Ikbal je znao da *„drugi Rumi neće nići u vrtovima Irana"*[72] i zato je preuzeo odgovornost od svog duhovnog učitelja nakon što je od njega naučio o istančanosti ljubavi. Sagorevao je sebe u svojim rukopisima[73], želeći da još jednom otvori *„Rumijevu tavernu"*[74], jer je muslimansko društvo zaboravilo duhovno vino Božanske Ljubavi.

Iz neokaljanog oka Rumija da li sam
Radost Božanske Uzvišenosti posudio?[75]

Tako Ikbal pretače čuveni 'Arakijev stih o prvom vinu posuđenom iz neokaljanog oka večnog peharnika.

Ikbalove pristalice vole da ga nazivaju *„Rumijem našeg doba"*, ali takvo upoređenje treba primiti oprezno.[76] Ikbalu nedostaje snažno, preplavljujuće iskustvo ljubavi koje je Dželaludina pretvorilo u poetu; on nije, kako sam priznaje, tako razumljiv kao njegov mistički vodič, i njegovi stihovi se mogu tumačiti samo jednoznačno; oni ne prenose, kao Rumijeva poezija, opalescentnu sliku, ispunjenu vatrom raznolikih nijansi. Ikbal je, poput prizme, iz Rumijeve poezije izdvojio samo zrake određene talasne dužine, okupljajući ih u gorući pehar kako bi njima zapalio srca svojih sunarodnika.

Inspirisani Rumijevim idejama, izvesni pakistanski naučnici ponovo su započeli tumačenje Rumijevih misli. Jedina značajna Mevlanina biografija na engleskom potiče od pakistanskog diplomate, Afzala Ikbala. Među delima brojnih naučnika i poklonika koji su manje-više uspešno napisali veliki broj radova i članaka o Rumiju, Rumiju i Ikbalu, Ikbalu i Rumiju...poseban osvrt zaslužuju napori Kalifa Abdul Hakima, na engleskom i na urdu.

Ipak, originalna tumačenja Rumija od strane Ikbala ostaju neprevaziđena. Turski poštovaoci nisu neprikladno podigli omanji, ali vredan spomenik u spomen Ikbalu u dvorištu Mevlanine grobnice, Molana Muzesi, u Konji, kako bi osvedočili blisku duhovnu vezu dva pesnika duboko nadahnuta Božanskom ljubavlju. A mala posuda od alabastera sa zemljom iz Konje postavljena je na Ikbalov grob u Lahoreu.

Rumijev uticaj nije ostao ograničen na područje islamske civilizacije. Njegov rad je privukao pažnju evropskih naučnika u dosta ranom stadijumu orijentalnih proučavanja.

Prirodno, prvo je spoljašnji aspekat vezan za mevlevije, izvijajući ples, zadivio usputne posetioce Otomanskog carstva, koji nisu propustili da ga opišu u svojim putopisima. Bilo kako, prošlo je dosta vremena, i možda će proći još, dok gledalac sa Zapada ne shvati da kružni pokret mevlevija nije nepravilna kretnja, koja se čini u zanosu, već skladna umetnost u kojoj je svaki korak propisan saglasno utvrđenom ritualu. Nema mahnitih kretnji, koje su često, posebno u nemačkom, povezane sa izrazom *Tanzender Derwisch*. U svakom slučaju, korektno je navesti da je iskustvu plešućih derviša potaklo nekolicinu engleskih pisaca da njihove ideje mističkog uzleta objasne koristeći simbol mistika koji se, vrteći se oko svoje ose, priključuje kosmičkom plesu.[77]

Evropski diplomati su se prvi pozabavili dubljim razumevanjem Rumijevog dela. Mladi Francuz, Ž. De Valenbur, (preminuo 1806), je tokom šest godina boravka u Istanbulu radio na francuskom prevodu Mesnevije; nažalost, njegov rad je u potpunosti uništen tokom velikog požara u Peruu, 1799. U nastojanjima da Mevlanu predstavi Zapadu, sledio ga je uporni austrijski diplomata i orijentalista, Džozef von Hamer-Purgstal, (1774-1856), koji je prvi ohrabrio V. Von Husarda, (1788-1850), da prevede odabrane odlomke iz Mesnevije za *Fundgruben des Orients*, prvi naučni časopis orijentalista na nemačkom jeziku.[78] Sam Hamer-Purgstal je bio veliki obožavalac Mevlane koji se u *Geschichte der schonen Redekunste Persiens,* svojoj sveobuhvatnoj istoriji persijske književnosti, široko bavio Rumijem, (str. 163 i dalje), čija Mesnevija je „udžbenik svih sufija od granica Ganga do granica Bosfora". Hamer je, takođe, prvi uočio najveću važnost *Divan-e Shams*-a, o kome piše kićenim rečenicama koje odgovaraju Rumijevom stilu:

„Auf den Flugeln der hochsten religiosen Begeisterung, welche hoch erhaben uber alle ausseren Formen positiver Religionen, das ewige Wesen in der vollkommensten Abgezogenheit von allem Sinnlichen und Irdischen als den reinsten Quell ewigen Lichtes anbetet, schwingt sich Mowlana nicht wie andere lyrische Dichter und selbst Hafiz, bloss uber Sonnen und Monden, sondern uber Zeit und Raum, uber die Schopfung und das Los, uber den Urvertrag der Vorherbestimmung und uber den Spruch des Weltengerichts in die

Unendlichkeit hinaus, wo er mit dem ewigen Wesen als ewig Anbetender, und mit der unendlichen Liebe als unendlich Liebender in Eines verschmilzt...“

Prevodi koje je Hamer ponudio, u istoj knjizi i iz Šamsovog *Divana* i iz Mesnevije, nalik su njegovim ranijim prevodima Hafiza, bez većeg pesničkog uspeha; ipak, oni su pružili prvi utisak o bogatom simbolizmu, vatrenoj snazi Mevlanine lirike. On je, takođe, objavio nekoliko odlomaka iz onoga što je nazivao *Das Brevier der Derwisch,* kratkih pesama koje se pevaju za vreme *sama'* okupljanja.

Iako je Hamerovo prevod Hafezovog *Divana* nadahnulo Getea da napiše *West-Ostlicher Divan*, primeri koje je ponudio iz Rumijeve poezije nisu ni malo privukli Getea. Suprotno, njegovo mišljenje o velikom mističkom poeti, kako je uočeno u njegovom *Noten und Abhandlungen,* prilično je kritičko. Ono što ga je uznemirilo bio je očigledno panteistički trend zbog koga je pomislio da se Mevlana previše okrenuo čudnim i teškom razumljivim teorijama usled političke pometnje na Bliskom istoku tokom trinaestoga veka – ideja danas rasprostranjena među orijentalistima istočnog bloka. Zato on nastavlja da govori:

„On se bavio kratkim pričama, bajkama, legendama, anegdotama, primerima, problemima da bi razjasnio tajanstveno učenje za koje ni sam nije bio siguran kakvo je.“

Ova ocena je svakako daleko od predmeta.

Sličan prikaz Rumija kao panteiste je manje ili više jasno uočljiv u drugim izdanjima objavljenim u približno isto vreme iz pera zapadnih orijentalista; britanski naučnik Graham je nadugačko raspravljao o jednom od njegovih središnih pesničkih izraza:

„Šta da činim, o vi muslimani, jer ja više ne znam sebe; nisam ni hrišćanin, ni jevrejin, ni zoroastrijac, ni musliman...“

Ta pesma, koja izražava tajanstvenost u pogledu prostora i vremena, u pogledu stvorenih razlika između rasa i religija, često je ponavljana na Zapadu; u kritičkom izdanju *Kolliyat-e Shams* nije pronađena, i u svom celokupnom sadržaju pre podseća na nadahnuća pesnika sa persijskog i turskog govornog područja iz malo kasnijeg perioda, koji su slične ideje ponavljali stalno iz početka.

Dve godine nakon Grahamovog izdanja, nemački protestanski sveštenik, F. A. D. Toluk, objavio je kratak uvod u islamski misticizam, pod zvučnim naslovom na latinskom jeziku *Sufismus sive theosophia persarum pantheistica* (1821), koji obuhvata nekoliko navoda iz Mesnevije. Tolukova odbojnost prema svemu što sliči panteističkom misticizmu je poznata, a Mevlana je postao njegov krunski svedok za „mističko“ tumačenje islama. Citira ga kao pristalicu teorije *hic mundus carcer est animarum nostrarum*, „Ovaj svet je zatočeništvo za naše duše“, vezano za staru mističnu tradiciju *soma sema.* Ovo, takođe, mora biti prihvaćeno sa oprezom; iako je Rumi govorio o prognanoj duši, njegov celovit pristup materijalnom svetu je složeniji od nekolicine poznatih primera koje Toluk može da objasni; stvar nije zla po sebi, već ona pre treba da postane jasna i prozračna uz pomoć snage ljubavi, kako bi Božanska svetlost mogla da je ozrači.

Tolukova *Bluthensammlung aus der morgenlandischen Mystik*, antologija sufijske mudrosti objavljena 1825, nudi, takođe, par prevoda od Rumija. Međutim, u međuvremenu se pojavila brošura koja je zaista predstavila pesnika Mevlanu na nemačkom govornom području. To je *Ghaselen* Fridriha Rikerta (1788-1866). U ovoj maloj zbirci, Rikert, podjednako nadareni pesnik i učeni orijentalista, preveo je četrdeset i četiri gazela mističnog poete na najprimereniji način i, takođe, predstavio persijsku poetsku formu gazela nemačkoj književnosti, gde je ubrzo postao prihvaćena lirska forma. U stihovima nezaboravne lepote, Rikert govori o ljubavi, čežnji i spajanju, koristeći Mevlanin rečnik, ritmičku strukturu i slikovio izražavanje sa tako začuđujućom elegancijom da njegov rad još uvek čini najbolji uvod u Rumijevu poetsku nadarenost. Četrdeset i četiri gazela koji odražavaju skoro svaki način mišljenja, dostižu vrhunac u velikoj himni o Jedinstvenosti.

„Ich bin das Sonnenstaubchen, ich bin der Sonnenball,
Zum Staubchen sag ich 'Bleibe!'
und zu der Sonn: 'Entwall!'“[80]

Druga zbirka gazela u Rumijevom stilu objavljena je od strane Rikerta 1836. Nemački čitaoci nisu znali da se snađu sa ovim pesmama, pitajući se da li one jesu ili nisu prevodi. Znameniti orijentalista Graf Šak smatrao ih je u potpunosti izvornom nemačkom poezijom; drugi kritičari su se sa njim slagali. Pojedini su Rikertove stihove smatrali savršenim odrazom Mevlaninog duha. Pažljivo proučavanje otkriva da se Rikert, iako sposoban da vrlo dobro razume persijski original, široko oslanjao na tradiciju svoga učitelja, Hamera, u *Geschicte der schonen Redekunste*. On ih je pretočio u prave pesme, ponekad čak zadržavajući prvi red, ili metar, Hamerove verzije. Ponegde je od jednog stiha razvijao celu pesmu. Sirovi materijal je pretvarao u poeziju tolike lepote da je osamdeset godina kasnije, škotski teolog, V. Hast iz Glazgova, uradio engleski prevod *Ghaselen*-a u formi gazela. Zaminljivo je da je Hasti u *„Festivalu proleća“*, kako je on zvao svoju adaptaciju, video moćno sredstvo protiv raskalašnosti i bezbožničkog stava Om?ra Hajjama i njegovih zapadnjačkih poštovalaca...

Hamer-Purgstal nije nikada prestao da bude opčinjen Rumijem. Njemu dugujemo za prvi potpuni pregled sadržaja Mesnevije, objavljen u Istanbulu sa komentarom Isma'ila Rusuhi Ankaravija; uprokos nekolicini vremenski ograničenih stavova, njegove analize osnovnih stremljenja ove znamenite poeme su savršeno tačne i prenose mnogo više Rumijevog duha od mnogih kasnijih, i zasigurno više naučničkih članaka i knjiga.[81] Austrijski orijentalista je čak sam preuzeo pisanje; ova knjiga – još uvek neobjavljena – sadrži sedam dugih poglavlja u kojima je savršeno pesnički promišljen celoviti simbolizam islama i u kojima Rumi ima središno mesto; rečenice iz Mesnevije se javljaju doslovno u ovom zaniljivom oponašanju Rumija.[82] Rikert je kasnije dodao nekoliko anegdota i prevoda pojedinih odeljaka iz Mesnevije u svoje pesničko prepevanje Rumijevih gazela. Ali, *Ghaselen* je bio taj koji je ostavio duboki utisak na nemačku čitalačku publiku. Hegel je preko tih stihova upoznao „sjajnog Rumija“ koji je, izgleda, za njega stvorio savršeni model panteističke misli. Pitanje koliko Hegelova dijalektika može biti upoređena, ili koliko potiče iz Rumijevih ideja, postavljano je odskora od strane naučnika iz zemalja istočnog bloka.[83] Kakav god odgovor može biti, od Hegelovog vremena Rumi ostaje omiljen među evropskim filozofima, istoričarima religije i istoričarima književnosti, iako se većina tih naučnika isključivo oslanja na Rikerta ili, u naše vreme, na izbore R. A. Nik'lsona. Uticaj ove znamenite priče na evropske istoričare religije, (od Soderbloma do Fridriha Heilera i njihovih učenika), vezano sa pesmu o Milosti, koju je prvi otkrio Toluk, raspravljen je u poglavlju III, 7.

U nemačkom govornom području, V. Von Rozencvajg Švanau, austrijski orijentalista iz Hamerove škole, objavio je izbor iz Rumijeve poezije 1838, *(Auswahel aus den Divanen Dschelaladdin Rumis)*, koji uprkos svom uspehu, nije uporediv sa Rikertovom poetičnijom adaptacijom. Godine 1849, nemački diplomata, Georg Rozen, ponudio je publici nemačku verziju prevoda prvog dela Mesnevije, koja je oštro napadnuta od strane Hamer-Purgstala. Kako je Rozenovo delo objavljeno u vrlo ograničenom izdanju, nije nikada postalo popularno; novo izdanje, sa naučnim uvodom, ubrzo je izašlo iz štampe 1913, objavljeno od strane njegovog sina, Fridriha Rozena.

U međuvremenu, naučnici u celom zapadnom svetu su postali zainteresovani za rad Mevlane Rumija. Herman Ethe ga je uzdizao u *Grundriss der iranischen Philologies* (1898/1902) kao *„najvećeg mističkog pesnika Istoka, i ujedno, najvećeg panteističkog poetu na celom svetu“*.[84] Koliko god neko pozdravljao prvi deo rečenice, kasnije tvrđenje, iako opšteprihvaćeno na prelasku u novi vek, danas je teško prihvatljivo. Delovi Mesnevije učinjeni su dostupnim širokoj publici od strane britanskog naučnika ser Džejmsa Redhausa (19881) i H. Vinfelda (1887), koji je u njihove uvode uneo vrlo korisnu građu o Mevlaninom životu i delu.

Sledio ih je R. A. Nikolson, koji je svoju naučničku karijeru započeo sa *Izabranim pesmama* iz *Divan-i Shams-i Tabriz,* objavljenim 1898. Ta knjiga je i dalje od najveće koristi i, istovremeno, najdivniji uvod u osobenosti Rumijeve poezije, i ostaće jedna od najboljih knjiga o islamskoj mističkoj poeziji, iako su neka od Nikolsonovih gledišta prevaziđena. Učeni autor nikada nije napuštao Rumija tokom svog naučničkog rada na drugim arapskim i persijskim misticima i poetama; njegov *magnum opus* je izdanje i prevod Mesnevije sa opsežnim komentarom. Taj komentar je pravi zlatni rudnik dubine, koji znalac što više proučava, to i više uvažava.

Sa ovim izdanjem, evropski orijentalisti su iskazali najveće moguće poštovanje duhovnoj veličini Mevlane Rumija, i postavili temelje daljeg istraživanja detalja i uzvišenosti ogromnog okeana Mesnevije. I R. A. Nikolson i njegov sledbenik, A. Dž. Arberi, objavili su Rumijevu poeziju u brojnim knjigama; Arberi je, takođe, preveo Mevlanino prozno delo *Fihi ma fihi*, „Rasprave o Rumiju“*, koristan dodatak poetskim radovima. Podrazumeva se da su brojni drugo i trećerazredni naučnici i poštovaoci pisali i da sada pišu knjige o Mevlani; čitan u pitkim prevodima na engleski i nemački, on se lako može tumačiti prema svačijem ukusu i razumevanju.

Ikbal je, bez sumnje, najupečatljiviji primer Rumijevog uticaja na savremenog muslimanskog poetu i mislioca. Rumi, učitelj ljubavi i žudnje, postaje za Ikbala protivteža silama hladnog razuma i suve filozofije.

Francuskoj i Italiji nije nedostajalo interesovanje za Rumijevo delo. Francuski orijentalista K. Iart je prvi preveo Aflakijev *Manaqeb al-'arefin* na svoj maternji jezik kao *Les Saints des Dervishes Tourneurs* (Pariz, 1918-22), i iako njegov prevod nije sasvim pouzdan, služi svrsi. L. Masinjon je tokom svoga rada na mučeniku-mistiku al-Haladžu, (preminuo 922), široko koristila Rumijevo delo. On je u skorije vreme, takođe, preveo Rumijev *Fihi ma fihi* kao *Le Livre du Dedans*.

U Italiji je posebno Alesandro Bausani proučavao izvesne aspekte Mevlaninog dela. On je, takođe, najviše zainteresovan za religijsko-filozofski sadržaj Mesnevije, kako je pokazao u nekim na razmišljanje podsticajnim člancima.

Prevodi pojedinih Mevlaninih pesama su sada dostupni na skoro svakom evropskom jeziku: potpuni ili skraćeni prevodi su pronađeni čak i na švedskom[85] i holandskom[86]. Prve verzije gazela na češkom objavljene su još 1895,[87] dok je Rumijeva poezija nadahnula savremenog poljskog kompozitora, I. Cimanovskog, za njegovu simfoniju „Noćna pesma“, u kojoj je koristio prevod Micinskog, koji se, opet, oslonio na nemački prepev jedne od Rumijevih pesama. Značajna je dobra ruska Rumijeva biografija, Radidža Fiša, koja je objavljena u Moskvi 1972.

U Nemačkoj, interesovanje koje je buknulo kod Rikerta i Hamera ne jenjava ni danas. Opširan pregled Nikolsonovog izdanja Mesnevije od strane Helmuta Ritera je najveći doprinos našem razumevanju poeme; značajni članci istog autora o tajanstvenom igri plešućih derviša (prvo 1933, zatim 1965, nakon prisustvovanja svečanosti u Konji) značajni su za razumevanje tehničke strane Rumijevih učenja kao i Riterovi članci o rukopisima o Mevlani i njegovim sledbenicima, kao i njegova analiza prvih osamnaest stihova Mesnevije (1932), a da ne pominjemo njegove brojne manje doprinose pitanju. Štaviše, pravo razumevanje Rumijevih opisa je nemoguće bez korišćenja Riterove studije o 'Ataru, *Das Meer der Seele* (1955), koja je istinski okean znanja. Riter je, takođe, preveo studiju ruskog naučnika E. E. Berteljsa, o razvoju mističko-didaktičke mesnevije od Sana'ija do Rumija (*Grundlinien der Entwick-lungsgeschichte des sufischen Lehrgedichtes*).

Interesovanje za mistički ples koje je Riter izrazio u svoja dva članka dalje je razvijano u kratkoj, ali ambicioznoj studiji švajcarskog naučnika, Frica Mejera, *Der Derwischtanz* (1954), i prikladnom proučavanju poljsko-iranskog iranologa, Marijana Molea, u njegovim člancima u tomu *Sources Orientales*, posvećenom religijskom plesu, *La Dance Sacree* (1963).

U Nemačkoj, Rumijevo ime se vezuje za sve što je zaneto i ljubavlju ushićeno. Iako u dosta nezadovoljavajućem prevodu, pojedini od njegovih stihova su bili uključeni u Martin Buberovu čuvenu antologiju *Extatische Konfessionen* (1909), a Oto Vejnrih, istoričar klasičnih religija, započinje svoj pregled ovog dela navodeći Rumijevu priču o zaljubljeniku koji je prestao da govori „ja“, koja je uvek privlačila pažnju istoričara religije.[88]

Drugi Rumijev aspekt koji je ređe dotican od strane orijentalista, naglasio je jevrejski filozof, Konstantin Bruner, (preminuo 1934), u svom učenju o duhu kao vođi čovečanstva: Rumi je savršeni predvodnik onima kojima je potreban duhov-

ni vođa potpuno poništen u Bogu, tako da su njegove reči nadahnute od strane Boga. Bruner, u svom dubokom ubeđenju o neophodnosti duhovnog vođe za razvoj čoveka, u sufizmu, i posebno kod Mevlane, našao je ono što mu je bilo neophodno: to je umna sposobnost, oruđe Božanskog duha i ljubavi, čijim delanjem se unosi živost u mase. Te duhovnike Rumi je nazivao „svecima“, a njihovo najsavršenije otelovljenje *Pir*; ali ideja naglašavanja različitih imena je potpuno ista i ističe značajan aspekat Rumijevog učenja; stvarni život je nemoguć bez posredovanja nekolicine uzvišenih, istinskih „Božijih ljudi“, koji su sami tumači Božanske Ljubavi. Brunerova rečenica:

> *„Ljubav pokazuje kako voli, filozofija šta voli, a misticizam samo zna da voli“*

neodoljivo podseća na Rumijeve misli.[89]

Orijentalisti su preuzeli dužnost objašnjavanja pojedinih Rumijevih stilističkih i poetskih izraza: H. H. Šederov članak o savršenom čoveku u islamskoj misli (1925) donosi duboko tumačenje predivne Rumijeve pesme o peharniku; Gustav Rihter je pružio prvo objašnjenje Rumijevog stila *(Stildeutung)* u tri poglavlja (1932) korisnog izdanja koje je, nažalost, već duže vreme nije doživelo ponovno objavljivanje. Autor predmetnog teksta je pribavila prvu studiju o Rumijevom izražavanju 1949. Tema zaista sve više zaokuplja sa neprestanim proučavanjem, jer nema nade da se iscrpi neverovatna riznica sličnosti i prikaza u Rumijevom delu.

Sledeći Rikerta, nemački pesnici nikada nisu izgubili interes za Mevlanine stihove. V. Von Portenovi prilično slobodni prepevi Rumija su vrlo pozitivno uređeni od strane znamenitog naučnika kakav je Jan Ripka.[90] Ernst Bertram je u svoju brošuru *Persisiche Spruchgedichte* pojedine od Rumijevih stihova uključio i germanizovao tamne tonove pesnikovog stvaralaštva bolje nego u slučaju svetlijih raspoloženja drugih pesnika na persijskom jeziku. Vrlo interesantni su gazeli Hansa Meinkea, (preminuo 1974), koji prenose nešto od Rumijevih zanesenjačkih uzleta i, iako se oslanjaju na ranije nemačke verzije, verni su Rumijevom duhu u svojoj mahnitoj ljubavi i potpunom prepuštanju; pesnik ih nikada nije štampao u celosti, ali ih je u prelepo iluminiranim i rukopisnim primercima, pravim duhovnim darovima, poklanjao svojim prijateljima. Autor ovog rada je, takođe, objavila 1948. zbirku gazela i katrena u Rumijevom duhu (*Lied der Rohrflote*). Kasnije je J. Kristof Birgel iskazao duboko interesovanje za Mevlanino delo svojom antologijom *Licht und Reigen* (Bern, 1974), nemačkim stihovanim prevodom brojnih gazela sa odličnim komentarom, dok je nekolicinu učenih članaka posvetio Rumijevom poetskom delu, zadržavajući se na pesnikovom korišćenju glasovnih struktura i igri reči.

Mevlanino ime susrećemo u istorijama književnosti i studijama religije, kao i na najneočekivanijim mestima, poput knjige Francisa Brabazona, *Ostani sa Bogom*, napisanoj u interpretaciji mističkog pokreta Meher Baba, i objavljenoj u Australiji.[91] Mevlana i tragična smrt njegovog voljenog učitelja Šamsa imaju značajnu ulogu među misticima koje autor navodi, i iako su priče prilično iskrivljene, ljubavni zanos se još uvek oslikava u dugim, izvijajućim rečenicama ovog savremenog mističkog epa. A osećanje *„zvezdanosti Rumijeve ljubavi prema Šemsu, koja je prevazišla uobičajeno osećanje intelektualne privrženosti“* (kojim rečima je jedan od mojih studenata započeo svoj seminarski rad) je možda Rumijev aspekt koji najbolje odgovara savremenom čitaocu čak i kroz zastor manje ili više uspešnih prevoda. On može, kao što sam čula u skorije vreme, u vezi Rumija i Šamsa iz Tabriza osetiti nešto uporedivo veličini prijateljstva između mitoloških heroja, Gilgameša i Enkidua.

Ovo je samo nekoliko aspekata o njegovoj misli i uticaju i mi ne tvrdimo da smo obuhvatili sve moguće implikacije njegovih stihova. Ne kaže li sam Rumi, u jednom od svojih svetlijih trenutaka, u dopadljivom katrenu, u kome igra na dvosmisleno značenje reči *bejt*, koja znači i „stih“ i „kuća“:

> *„Rekao sam stih (bejt), moj Voljeni se naljutio na mene,*
> *Rekao je: 'Da li je metrom (ili: težinom, vazn) stiha (ili: kuće) merio mene!'*
> *Rekoh: 'Zašto mi kvariš stih/kuću?'*
> *Odgovorio je: 'U kom stihu/kući mogu naći mesto?'“*[92]

Zaista, u kom stihu, u kojoj kući, i u kojoj knjizi Mevlana Džalaudin može naći mesto? Možda samo u srcima onih koji ga vole...

NAPOMENE

Prvobitna namera mi je bila da dokumentujem svaki koncept i objašnjenje u celosti, sa svim dostupnim stihovima; međutim, otkrila sam da bi „slikoviti indeks“ zauzeo knjigu. Otuda sam samo u slučajevima koji su mi se učinili posebno važnim navela dokumentaciju. Takođe, uzdržala sam se od traganja za simbolima i slikama prethodnih pesnika. Nadam se da ću uskoro objaviti studiju detaljnog proučavanja persijskih poetskih prikaza.

prevela sa engleskog Mirjana Abdali

SKRAĆENICE

AF Aflaki, *Manaqeb al-'arefin*
AM Furuzanfar, *Ahadith-e Mathnavi*
D *Divan-e kabir*, ed. Furuzanfar
DT tarij'bands u D
DST Odabrane pesme iz *Divan-i Shams-i Tabriz*, urednik R. A. Niklson
F *Fihi ma fihi* u prevodu A. Dž. Orberija, Rumijeve
rasprave
M *Mathnavi*, urednik R. A. Nikolson
MC Niklsonov *Komentar*
(N) Prevedeno od strane Niklsona
R *Raba'iyyat*, u osmom tomu D
RE *Raba'iyyat*, rukopis Esad Efendije, 2693 (ponekad različito od R)
S Sepanhsalar, *Risala*, urednik Furuzanfar
VN Soltan Valad, *Valadname*, urednik Dž. Homa'i

FUSNOTE

1 Videti: H. Riter, *Maulana Galaluddin Rumi und sein Kries, Der Islam* 26/1942 _ Sultan Veledovi divani na turskom i persijskom, kao i njegova *Velednama* (napisana u metru Sana'ijeve *Hadiqa*-e) su uređeni, ali su retko privlačili pažnju zapadnih naučnika iako, kako je Riter naglasio, sadrže najvažniju građu za istoriju Mevlaninog života i tumačenje njegove misli.
2 VN, 179. i dalje.
3 VN, 48. i dalje.
4 VN, 72, 74, 97, 107. i na drugim mestima.
5 VN, *158 i dalje.* Sultan Veled tvrdi da trojica mistika, prijatelja njegovog oca, nisu bili sami po sebi značajne ličnosti, ali su to postale samo kroz svoju vezu sa Mevlanom, kao i da su mu besmrtnost darovale njegove, Sultan Veledove, knjige.
6 Za religijsku psihologiju bi bilo od značaja analiziranje veze Behaudin Veled-Mevlana-Sultan Veled, na jednoj strani, i veze Nasir Mohamad 'Andalim, (preminuo 1758) i sa njegovim sinom, Khvadže Mir Dardom, (preminuo 1785), na drugoj strani.
7 Sehabetin Uzluk, *Mevlevilikte resim, resimde Mevleviler*, Ankara 1957.
8 *Mewlevi ayinlari* su objavljeni od strane Konzervatorijuma u Istanbulu u kasnim tridesetim; snimak

UNESCO-a i snimak načinjen u Turskoj su dostupni; drugi snimci su nastali u Iranu; oni prikazuju različite načine recitovanja.

[9] Prvi prevod na turski, posvećen sultanu Muradu II, (preminuo 1451), je nedavno otkriven od strane dr Hasibe Mazioglu, Ankara. Videti, njen doprinos *Bildriler*-u, Ankara 1973.

[10] Njegov *fatih al-abyat* je prvo objavljen u Kairu, 1251/1835, a zatim 1289/1872. u Istanbulu, a opisan je od strane Hamer-Purgstala 1851. Za više turskih prevoda i tumačenja videti Hamer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches* III 77. Ponekad je sedmi tom priključivan Mesneviji, obzirom da je njena imitacija na prostom metru bila komaparativno laka. Jedan od sastavljača sedmog toma je Isma'il Farrukhi, (preminuo 1840). Za više podataka videti H. Ethe, *Neupersische Literatur*, u *Grundriss der iranischen Philologie II*, str. 290. i dalje, kao i uvod R. A. Nikolsona i njegovo tumačenje Mesnevije, str. VII, XII.

[11] *Ruh al-Mathnavi*, nepotpuni komentar, štampan je u Istanbulu 1287/1870. Drugi značajni štampani komentari prve knjige Mesnevije su napisani od strane Sari 'Abdulah Efendije, (preminuo 1071/1660), pod nazivom *javahir-e bavahir-e Mathnavi*, štampani u pet tomova u Istanbulu 1288/1871, i Abidin Paše, u šest tomova, Istanbul 1887/8. Takođe, u tradicionalnim mističkim krugovima u Turskoj postoji mnogo rukopisa koji nisu štampani. U sadašnjem trenutku, iz štampe se pojavljuje komentar Kenana Rifaia, (preminuo 1950).

[12] *Mevlana Surleri Antolojisi*, Konja, 1956. i često.

[13] U vezi njega, videti: *Enciklopedija islama*, pod tim nazivom Kani': posebno je inetersantan njegov hirrenamesi, društvena kritika prerušena u pisma napisana od strane mačke. Za veći broj pesnika koji su naginjali ka Mevlani videti: Džib, *Istorija otomanske poezije II* 374 (Gulšeni koji je napisao mesneviju u odgovor na Rumijevu Mesneviju) III 337.; IV 198. i dalje; 312. i dalje; 333. i dalje; VI 208.

[14] Asaf Halet Čelebi je preveo Rumijeve katrene na turski 1939, a na francuski 1950.; Hasan-Ali Jusel je načinio prevode istih pesama 1932.; na savremenom turskom se može naći mnogo drugih prepeva, među kojima izdvajamo izbor M. Nuri Gnesosmana, *Mevlana'dan Secme Rubailer*, Ankara 1964. Činjenica da je časopis *Turk Yurdu* objavio poseban broj posvećen Mevlani u julu 1955. vrlo dobro potvrđuje Molaninu popularnost. Naučna istraživanja u vezi njega se sprovode na univerzitetima u Ankari i Istanbulu; Dr Tarikaja je prevela nekoliko dela mevlevijske književnosti na turski; njene kolege, dr Hasibe Mazioglu i dr Tahsin Jazsli su među najaktivnijim naučnicima u oblasti proučavanja Mevlane u Turskoj.

[15] Jusuf ibn Ahmad je pripadao mevlevijskoj *tekke* u Bešihrasu, Istanbul, videti: Niklsons, *Komentar*, str. XII.

[16] *Fusul min al-Mathnavi*, Kairo 1946.

[17] *Divan*, Bejrut, 1972, str. 572; takođe, videti: posebno *Fikrun wa Fann* 21, 1973, posvećeno Mevlani; sa dodacima o Mevlani na arapskom.

[18] Za persijske komentare videti: Ethe, 1. poglavlje, II 291 i sledeći. *Jawahir al-asrar* je štampan u Laknauu, 1894.

[19] Džami, *Nafahat al-ons*, str. 393; takođe, videti: sličnosti sa Rumijem u Džamijevom *Divanu*...

[20] *Lobb-e lobab-Mathnavi*, urednik Said Nafisi, Teheran, 1344/1965.

[21] *Sharh-e Mathnavi*, Teheran, 1285/1868.

[22] Kraljevsko azijatsko društvo iz Bengala, *Rasprave*, 1870.

[23] *Khayr al-majalis*, urednik K. A. Nizami, Aligar, 1968.

[24] M. Enamul Haq, *Muslimanska bengalska književnost,* Karači, 1957, str. 42.

[25] Videti: ser Tomas Arnold, *Sveci i mučenici, muhamedanci...*

[26] Videti, na primer, A. Šimel, *Mistik-mučenik Haladž i narodnom pesništvu Sinda* u: Numen, IX, 1961. Spoj Šamsa i Haladža je uobičajen u pesništvu Sakal Sarmasta i Bedil Rohrivaroa.

[27] Tako *Na'inama*, Kabul 1956.

[28] Videti, Abdal Gani, *Persijski jezik na dvoru Mughala*, III 10. i dalje, zasnovano na *Abkarname* I 271 Abu'l Fazija.

[29] Kanungo, *Dara Šukoh*, Kalkuta, 1952, str. 382; takođe, videti: B. Dž. Hasrat, *Dara Shikuh*, str. 143. i dalje. *Tariqat al-haqiqat* sadrži tri četvrtine navoda od Rumija; u *Sakinat al-awliya*, urednik M. Džalal Na'ini, Dara Šikoh pominje izvesnog Mian Abu'l-Ma'alija kao znalca Mesnevije u Mian Mirovoj pratnji. Videti: JRAS iz Bengala, 1870, str. 272.

[30] S. Field, *Mistici i sveci u islamu*, 191o, str. 186.

[31] Mir 'Ali Šir Kani', *Maqalat ash-shu'ara*, urednik H. Rašdi, Karači, 1967/68, tom II 658.

[32] Mohamad Aslah, *Tadhkira-ye shu'ara-ye Kashmir*, urednik H. Rašdi, Karači, 1967/68, tom II, str. 658.

[33] Kani', *Magalat*, str. 470; takođe, videti: Kani', *Tuhfat ul-kiram*, prevod na sindi, Karači, 1958, str. 547, 557, i Dara Šikoh, *Sakina*, str. 30, 33.

[34] Mohamad Aslah, *Tadhkira* II 597 (dvanaest pesama Sa'eba). Uticaj Rumijeve dikcije na Sa'eba još uvek mora da se proučava.

[35] *Kolliyat-e Bedil*, Kabul 1964. i dalje, tom I 151.

[36] ident. 251, 141, 607; str. 105: *„Pun sam pritužbi od kada je vatra prodrla u trščanu posetlju"*, i često.

[37] *Mathnavi mazhar al-athar*, urednik H. Rašdi. Na strani 105. našli smo stihove o fruli i mističkom plesu u duhu Rumija.

[38] Izvesni Mirza Afzal Sarkoš, (preminuo 1714), napisao je šest mesnevija nakon Rumija, od kojih jednu pod nazivom *Nur 'ala nur* (Storej, *Persijska literatura,* 1132). 'Akil Han Razi je, takođe, sastavio knjigu (*moraqqa'*), oponašajući model *Mathnavi-ye ma'navi* „na gnostički način" (M. Aslah, Tadhkira I 252). Zet ' Akil Hana, Šukrulah Han, je, takođe, napisao komentar Mesnevije (V. Ivanov, *Katalog Kurzonove zbirke,* str. 211). Aziz Ahmad, *Studije islamske kulture u indijskom okruženju*, Oksford, 1964, str. 235, govori o Rumijevom uticaju na Bopala Raija iz Džamua, (preminuo 1719). Uočljivo je da veliki teolog iz Delhija, Šah Valiolah, (preminuo 1762), vrlo često navodi Rumija u svojim persijskim spisima (na primer, *Tafhimat II*). Izvesna broj prepisa Mesnevije, kao i indijskih varijacija ovog dela, A. Sprenger pominje u *Katalogu Biblioteke careva iz Oudha*, Kalkuta, 1854, br. 360/375; na strani 490, Šamsa Tabriza naziva *„najodvratnijim cinikom"*. Videti: Sprenger, posebno br. 468; mesnevija izvesnog Razija *„u kojoj oponaša Džalaludin Rumija"*; br. 154, Baha Oddin Amolijev *Nan u halva,* (preminuo 1030/1621), *„za koji se smatra da treba da bude uvod za Rumijevu Mesneviju"*; br. 110 Ašikov *„'Eysh u tarab"* iz 1071/1668, koji *„izgleda da predstavlja oponašanje Rumijeve Mesnevije"*, i br. 163, Bakir 'Ali Hanov *Romuz at-tahir*in, 1139/1796/7. Persijski komentar Mesnevije od Hadži Emad 'Alija, (preminuo u Meki, 1899), objavljen je u Kaunporeu, 1896. i 1903.

[39] Ethe, *Neupersische Literature II* 301, tomovi sačuvani u Državnoj biblioteci Indije, br. 2914.

[40] Videti: Ethe, na citiranom mestu, str. 291, i Niklson, *Komentar,* str. XII i dalje. Među indijskim komentarima, pominjanje zaslužuju oni 'Abdol Latif ibn 'Abdalah al-'Abasija, (preminuo, 1638); nazvani su *late'ef al-ma'navi* i *mir'at al-mathnavi*; isti autor je objavio kritičko izdanje Mesnevije 1623, a i poseban glosar, *lata'ef al-loghat* (litografisan, Laknau, 1877 i 1905). Sajid 'Abdoli Fatah al-Hoisejni al' Askari napisao je komentar Mesnevije pod naslovom *meftah al-ma'ani* i antologiju istog dela, pod nazivom *ad-dorr al-maknum*. Postoji i *Mokashafat-e Rezavi* od Moulvi Ahmad Reze (1673, objavljen u Laknauu, 1877) i *Šharh-e Mathnavi*, Moulvi Vali Mohamada Akbarabadija (1727, objavljen u Laknauu, 1894).

[41] 'Abdul'l-Ali Bahr al-'Olum, (preminuo 1810); njegov komentar je litografisan u Laknauu, 1876, i Bombaju, 1877.

[42] Kani', *Maqalat*, str. 73.

[43] Kani', Tuhfat ul-kiram, str. 573, navod izvesnog Šah Mohamad Vilharija.

[44] Ibrahim Halili, *Takmilat Maqalat ash-shu'ara*, u izdanju H. Rašdija, str. 36 (recitator je izvesni Asaf, preminuo 1287/1870).

[45] G. M. Kasimi, *Hashimiya Library*, u: *Mihran ja moti*, Karači, 1959, str. 309.

[46] U. M. Daudpota, *Kalam-e Girhori*, Hajderabad/Sind, str. 45 (beleška), 47 (beleška), 50.

[47] Lilaram Vatanmal, *Život Šaha Abdul Latifa*, Hajderabad, 1889, str. 11.

[48] H. T. Sorlej, *Šah Abdul Latif iz Bita*, London, 1940, str. 243, 281, 174.

[49] *Sur Asa III 31*, urednik K. B. Advani, Bombaj, 1957.

[50] Videti: A. Šimel, *Schah ' Abdul Latifs Beschreibung des wahren Sufi,* u: *Festschrift fur Fritz Meier*, Visbaden 1974; videti: dr N. A. Baloh, Uticaj Molana Džalaludin Rumija na Šaha 'Abdul Latifa, (nepovezano izdanje na *Međunarodnom seminaru o Molani,* Ankara, 1973); tekst najznačajnijih stihova se razlikuje od uređenog od strane Advanija. Takođe, videti: A. Šimel, *Bol i milost*, Lajden, 1976.

[51] Kani', *Tuhfat al-kiram*, str. 572 i dalje. Ovaj recitator je bio učenik Šaha 'Inajat 'Abdalah-i Ansarija, sveca iz Herata, (preminuo 1089).

[52] Takođe, *Mihran ja moti*, str. 244, 256, 261. Bedil Rohrivaro, *Divan*, Karači, 1954: Uvod, str. 10 i 57, u tekstu videti str. 145, 125, 216, 437.

[53] Objavljeno u Hajderabadu, 1960, i dalje. Drugi prevod na sindiju, ponovo u izvornom metru, preuzet od strane Mohamada Ahsana Čine; videti: časopis *Naien Zindagi*, jun 1960, str. 19. Veće Sinda, Adabi, je, takođe, objavilo u nizu dečijih magazina, *Gul Phul*, brojne priče iz Mesnevije na pojednostavljenom jeziku Sinda.

[54] L. D. Barnet, *Pandžabske štampane knjige u Britanskom muzeju*, London, 1961, str. 39. Prevod stihova na pandžabskom od strane Molana Mohamad Šahodina objavljen je sa uvodom na urdu od strane Nur Ahmad Kalaf Mohamad Mahbuba, u Lahoreu, 1939.

[55] Videti: Dž. Raverti, Izbor iz avganistanske narodne poezije, London, 1862, str. 227 (Kušhal Kan Katarak).

[56] Videti: S. Na'imudin, *Uticaj Rumija na urdsku poeziju,* XXVI, *Međunarodni kongres orijentalista*, Delhi, 1967; dalje: *Urdu zaban men Mathnavi-yi Rumi ka attiba'*, Karači, 1962. Vredelo bi objediniti aluzije na Rumija i Mesneviju iz različitih izvora u indopersijskom i ranom urdu. A. S. Nadvi, *She'r al-Hind* 2/210 pominje da je urdu pesnik, Mir Hasan, (preminuo 1782), sačinio mesneviju *romuz al-'arefin*, nakon Mevlaninog modela. Garsin de Tasi, *Histoire de la Litterature Hindoue et Hindoustani II,* 594,

bavi se sa dva prevoda Mesnevije na urdu, jednim od Ilahi Bakhš Nešata, *Majma' feyz al-olum*, i drugim, od Šah Mosta'in Bagi Irama (nedatirano, Sprenger, br. 670), štampano u Bombaju, 1875. Sprenger, broj 207 i dalje, pominje jednu mesneviju na urdu od A'zama iz Agre, koja oponaša Rumija, i Šah Šaker 'Alija iz Delhija, koji radi na Mesneviji (str. 287) _ Zbirke Golama Hejdara, *Shajaraye ma'refat,* objavljene u Laknauu, 1885; Mohamad Yusof 'Ali Šahov Pirahan-e Yusofi, Laknau, 1889, i Abdol Madžid Polbhabatijev komentar, *Bustan-e ma'refat, Laknau,* 1894-96.

[57] Khalih Andžum, *Mirza Sauda*, Aligarh, 1965.

[58] Muhamad Ikbal, *Razvoj metafizike u Persiji*, London, 1908, str. 117.

[59] *Savaneh-e Mowlana Rumi*, Laknau, 1902.

[60] R. A. Niklson, *Tajne sebe*, London, 1920, str. XI.

[61] *Iqbalname*, urednik Šejh Ata'ullah, Lahore, bez datuma, tom I, str. 284 (pismo napisano 1935), videti: 127.

[62] *Bal-e Jibril*, str. 180.

[63] *Pas che bayad kard,* str. 5 i dalje.

[64] *Bal-e Jibril*, str. 180.

[65] *Payam-e Mashriq,* str. 17.

[66] *Pas che bayad kard,* str. 5.

[67] *Javidname,* Lahore, 1932, dostupni su engleski, nemački, francuski, italijanski i turski prevodi (videti: bibliografiju).

[68] *Armaghan-e Hijaz,* str. 106.

[69] *Javidname,* Uvod, str. 12, u Orberijevoj *Javidname* str 28, u *Buch der Ewigkeit,* M. Šimel, str. 25; pesma je u Niklsonovim *Odabranim pesmama iz Divan-i Šamsi-i Tabrizi* broj XVI.

[70] *Payam-e Mashriq,* str. 122*;* takođe, videti dva pesme o Hegelu, isto, 242. i 245.: u obe, Rumi štedi pesnika od dosadne i beskorisne filozofije. Nemački prevod: A. Šimel, *Botschaft des Ostens,* str. 48, 94. Zanimljivo je primetiti da je, po mišljenju Ikbala, Gete povezan sa Rumijem, iako nemački pesnik nije voleo Mevlanu, dok je Mevlanin obožavalac Hegel pretvoren u Rumijevog protivnika.

[71] *Payam-e Mashriq*, 246, Šimel, citirano mesto, str. 97, stih je M IV, 1402.

[72] *Bal-e Jibril*, str. 7.

[73] *Pas che bayad kard,* str. 36.

[74] *Musafir,* str. 30.

[75] *Armaghan-e Hijaz,* str. 180.

[76] Tako je u knjizi Khvadža 'Abdul Hamid 'Irfanija, Teheran, 1332. solarne godine nakon hidžre/ 1953. Za celovito sagledavanje videti: A. Šimel, *Gabrijelovo krilo*, zadnje poglavlje.

[77] Na primer, Edvard Daudn, *Tajna univerzuma*; Artur Sajmons, *Plešući derviš*; videti, takođe, S. Vedintn, *Persijska basna*, u: Oksfordska knjiga engleskih mističkih stihova, str. 341, 367. i 476.

[78] *Fundgruben des Orients I*, 429, donosi pojedine odlomke iz Džamijevog *Nafahat al-ons*, o Rumiju, kasnija izdanja sadrže pojedine prevode od strane Valentin Frejher von Husarda. U Jidliz Kiosk biblioteci, Istanbul, kopija izbora iz *Divan-e Shams*, kaligrafisana od strane jednog austrijskog naučnika, sačuvana je kao *Asar-e nefise*, br. 23.

[79] O njemu i njegovom članku u *Bombajskim transakcijama,* London, 1819, videti: A. Dž. Orberi, *Istorija sufizma*, London, 1940, str. 11-14.

[80] Za Rikertovu adaptaciju Rumija i ostale orijentalne poezije videti: A. Šimel, *Orientalische Dichtung in der Uebersetzung Friedrich Ruckerts*, Bremen, 1963.

[81] *Sitzungsberichte der Osterreichen Akademie der Wissenschaften*, Beč, 1851; iako Hamer pominje prethodne prevode iz Rumijevog dela, od kojih su svi radovi nemačkih naučnika (Husard, Rozencvajg, Toluk, Georg Rosen i on sam) ispušta ime svog nekadašnjeg učenika Rikerta. Videti: A. Šimel, *Zwei Abhandlungen zur Mystik und Magie des islams.*

[82] Videti: A. Šimel*, Ein unbekanntes Werk Joseph von Hammer-Purgstalls,* u: *Die Weli des Islam*, NS XV, 1974.

[83] R. Kodve-Korb, *Maulavis Mystik und seine Dialektik; u: Trudi XXV mezhunar. Kongr. Vostokovedov*, Koskva, 1963, II 362/64.

[84] Ethe, *Neupersische Literatur*, str. 309.

[85] Od Aksel E. Hermelina, Lund, 1933/36.

[86] Od R. Van Brakel-Bajs, 1952.

[87] Prvi prevod P. Hajeka i dr Jan Aksamita, objavljen je u *Kvety*, 24/II, 1902, str. 462-69: *Z divanu Dzelaludin Rumiho.* Pojedine od Rumijevih katrena prevela je Vera Kubičkova, gazel u vrlo slobodnom prepevu na slovački od strane I. Kupeca u: *Perly a ruze, Bratislava* 1962. Prvi članak o Rumiju je napisao Rudolf Dvoržak, 1904. (zahvaljujem dr Jirži Bečki, iz Praga, za detaljnu informaciju).

[88] U: *„Literatur und Wissenschaft"*, broj 11, Hajdelberg, novembar 1910.

[89] Videti: Lote Bruner, *Constantin Brunners Genielehre und der Sufismus,* Berlin, 1927.

[90] *Aus dem Rohrflotenbuch,* Jakob Hegner, Halerau, sa urednikom Jan Ripkom u OLZ 1931/883.

[91] F. Brabazon, *Ostani s Bogom*, Vumbaj, Kvinslend, 1959, str. 28 i dalje, i 38. Za ceo problem i više detalja videti: A. Šimel, *Mevlana Celalettin Rumi'nin Sark ve Garp'ta tesirleri*, Ankara, 1963, i članak: *Uticaj Mevlane Džalaludin Rumija na muslimansku književnost*, u *Gildste*, 1971.

[92] *Ruba'i* 839.

Život, vreme i večna tajna Mevlane pesnik i prosvetitelj

dr Sejjed Ahmed Reza Hezri, Teheranski univerzitet

Mevlana, slavni gnostik, pesnik i mudrac, rođen je u Balhu, u to vreme predgrađu Horasana, 6. rabi'u 'l-evela 604. godine po lunarnom hidžretskom kalendaru, odnosno 29. septembra 1207. godine. Prozvan je imenima *Muhamed* (veoma hvaljeni) *Dželaludin* (veličanstvo vere); oslovljavan je sa *Hodavandegar-e rum* (duhovni vođa), *Moulavi,* odnosno *Mevlana* (naš učitelj, naš gospodar), *Molaje Rum*, a pesnički pseuodunim kojim je potpisao neke pesme glasi *Hamuš* (miran, ćutljiv). Iako je veći deo života proveo u Maloj Aziji, nikada nije prestao da se smatra pripadnikom Horasana. Sa očeve strane, Mevlana je potomak Ebu Bekra, a sa majčine, Alija. Njegov otac, Behaudin Veled, bio je znameniti poznavalac islamskog prava i izuzetno elokventan i oštrouman čovek. Za razliku od nekih savremenika, uglavnom konzervativnih pravnika (fakiha), posvećenih nastojanju da po svaku cenu zadrže položaj, Behaudin je bio okrenut sufizmu i gnozi, dok je u isto vreme revnosno prihvatao sve verske zapovedi i zabrane kao deo obaveze prema Stvoritelju. Znao je da se bez imalo straha i bojazni svojim oštrim besedama i prodornim kritikama obruši na bogataše, moćnike i sultanove silnike. Zbog toga je lice Behaduina Veleda u očima slabog i nemoćnog puka izgledalo ozareno aurom asketizma i svetosti, a u isto vreme smelo i nepokolebljivo. Vladarima je nekad bio trn u oku i izvor briga, a nekad tačka oslonca i poverenja. Behaudin je sebe, međutim video kao govornika lišenih i potlačenih slojeva, zato je u svojim besedama ukazivao na nemilu situaciju tog vremena i mnoge društvene i moralne devijacije, ali je umeo i da sa puno sarkazma i ironije kritikuje ponašanje i postupke samog šaha.

Ovakve prilike su vladale u Balhu nakon političkih izazova nastalih između Seldžuka i Horazm-šahova. Balh je ubrzo pao pod vlast Muhamed Horazm šaha. Pod uticajem šiijske misli i drugih intelektualnih islamskih škola, Horazm šah otkriva naklonjenost ka intelektualnom znanju a posebno filozofiji, a izuzetan interes pokazuje prema filozofima i to filozofima skepticima kakav je imam Fahrudin Razi, dok, sa druge strane, prema asketizmu okrenutim sledbenicima tarikata pokazuje otvorenu i grubu nemilost koja se graniči sa mržnjom i neprijateljstvom.

Behaudin Veled u svojim besedama, propovedima i na predavanjima otvoreno kritikuje profilozofskog sultana i imama Razija koga smatra odgovornim za sultanove jeretičke naklonosti. Na jednom skupu Muhameda Horazm šaha je nazvao inovatorom, a sultan koji je tada tek bio stupio na presto, i još uvek nije bio siguran od intriga pretendenata i pobune protivnika, govor Behaudina *be ruje hod najavarde.* Sultanovo skriveno nezadovljstvo i gnev uticali su na to da se emiri i sudije nipošto ne uzdržavaju od napada, uznemi-

ravanja i ponižavanja Behaudina Veleda. Isto su radili i krugovi oko imama Razija, koji su na različite načine neprestano nastojali da ga omalovaže i smanje njegov ugled i autoritet.

Uz sve to, zloslutna senka rata je nad područje Horazm-šahove vladavine već uveliko bacila senku straha i brige; na pomolu su bili novi ratni sukobi sa Mongolima koji su kao nova političko-vojna sila sve više i neminovnije nadirali osvajajući sve pred sobom, pored uobičajenih i stalnih tenzija sa Abasidima i Turcima. Sumorna i opterećena situacija Behaudinu nije davala mnogo izbora sem da napusti grad Balh i potraži utočište u nekim mirnijim krajevima. U pratnji porodice i uže rodbine, 1215. godine, sa namerom odlaska na hadž, oni napuštaju grad Balh i svoju domovinu. Mevlana je tada imao oko 6 godina.

Behaudinu je teško pao rastanak sa prijateljima i rodnom grudom, a još teže mladom Dželaludinu, dečaku od 6 godina, koga su više od ostalih za ovaj grad vezivale slatke uspomene na detinjstvo, dečje radosti i odrastanje. Njegovu uznemirenost ublažavale su kao melem delotvorne očeve reči, koje su mu bile jedina škola i uteha, stalni pratioci i saputnici, pored knjiga, pesničkih zbirki, na putovanju karavana koji je iz Horasana išao ka Bagdadu, a odatle kroz Siriju i Hidžaz.

Mali karavan iz Balha posle nekog vremena i prolaska kroz nekoliko gradova i mesta stigao je u Nišabur, u to vreme najznačajniji grad pokrajine Horasan. Velika imena nauke, književnosti i gnoze potekla iz Nišabura već su ovom gradu donela slavu i ugled; jedno od najznamenitijih bilo je ime Feridudina Atara, čuvenog gnostičkog pesnika. Čim su stigli, Behaudin mu pođe u susret, ne čekajući ni časa. Sa sobom je poveo i malog Dželaludina. Iskusnom oku slavnog pesnika nije promakla posebnost duhovnog stanja, misaona dubina i upečatljiva i snažna izražajnost koje je razaznao kod ovog dečaka, niti to da je dečak okrenut svom svetu, što ga je činilo posebnim i odvajalo od vršnjaka. Bez imalo oklevanja, Atar nagovesti Behaudinu da će njegov sin uskoro u svetu zapaliti vatru od koja će se srca sledbenika duhovnog puta ispuniti nemirom i uzbuđenjem. Pesnik iz Nišabura je onda dečaku poklonio primerak svoga dela „Esrar– name“ (Knjiga tajni), čime mu je ukazao najveću moguću počast, pa i više od toga jer je ovaj čin imao i inicijacijski karakter i poruku dobrodošlice u beskrajne sfere sveta gnoze i duhovnog znanja.

Po izlasku iz Nišabura do karavana stiže glas o mongolskom napadu na Balh, a potišteni i ožalošćeni putnici sa neverico saznadoše za svirep masakr njegovih stanovnika. Na putu ka Bagdada karavan je prošao kroz mnoge gradove, među kojima Rej i Hamadan. U tim danima, Bagdad je bio prestonioca abasidskog halifata; grad je bio ispunjen strahom i zabrinutošću od mongolske najezde koja se poput mača nadvila nad glavom njegovih stanovnika. I pored toga, karavan Behaudina je primljen sa velikom pažnjom i poštovanjem. Iz Bagdada karavan se uputio ka Maloj Aziji i području pod vlašću seldžučkog sultana Alaudin Kejkubada.

U gradu Larandeu Behaudin je dobio ponudu da stupi u službu glavnog gradskog propovednika. Prihvatio je ponudu i za kratko vreme uspeo da okupi određen broj sledbenika i učenika. To su bile godine Dželaludinovog duhovnog razvoja i obrazovanja kada se usavršio u različitim disciplinama, kao što su pravo, Kur’an, egzegeza, poslaničke priče, poezija, persijska i arapska književnost. Kada je raskoš njegovog znanja i moći izražavanja postala očigledna, Behaudinovi sledbenici i učenici izraziše želju da im postane učitelj. To je podržao i Behaudin, i tako je Mevlana Dželaludin počeo da drži predavanja i propovedi. Ubrzo je stekao ugled koji je bio praćen opštim priznanjem; sve je ukazivalo da je, iako još uvek mlad, spreman da nastavi poziv svoga oca.

Glas o učenosti oca i sina, njihova slava i popularnost ubrzo stigoše do Kej Kubada, seldžučkog sultana, koji je otvoreno izrazio želju da Behaudin sa svojom porodicom pređe u prestonicu, Konju. Svoje divljenje i veliko poštovanje prema Behaudinu i Mevlani sultan je pokazao tako što im je pošao u susret da ih lično dočeka i izrazi dobrodošlicu. Behaudinova porodica se uselila u gradsku medresu.

U tim danima, seldžučki dvor je bio mesto okupljanja mnogih pesnika, naučnika i književnika, koji su pisali i govorili persijskim jezikom. Pošto Behaudin više nije bio u stanju da obavlja svoj poziv i da kao godinama unazad drži predavanja i propovedi, Mevlana je prihvatio poziv propovednika; njegov milozvučan glas je obnovio glas Behaudina koji se polako gasio i postajao sve slabiji i tiši. Mevlana je sada bio pobožni predvodnik molitve, bogobojazni učenjak i oštroumni pravnik koji je svuda dobrodošao.

Tako su prošle mnoge godine, dok jednog dana nije sreo Šemsa iz Tabriza; susret sa tajanstvenim dervišem doveo je do njegovog korenitog preo-

bražaja i izazvao unutrašnju promenu nakon čega je, kako sam kaže, otkrio univerzum ljubavi i ostao u njemu:

Bio sam mrtav – oživeh; bio sam plač – postah smeh,
carstvo ljubavi dođe i ja u njemu ostadoh večno.

gazel 1393

Mevlana je ovim stihovima objasnio tajnu večnosti, jer među mnogim putevima koji upućuju ka istini, on je odabrao put ljubavi koja, uprkos mnogim opasnostima i brojnim teškoćama, predstavlja živo vrelo i večno carstvo. Zato je mogao da se, odvažno i velikodušno, oslobođen svih ograničenja i okova, prepusti zakonu ljubavi i baci u njenu bujicu. Pravi zaljubljenik (ašik) je samo onaj ko, bez ikakve naknade i očekivanja, žrtvuju sve što ima na putu ljubavi, jer biti zaljubljen znači rizikovati, a ljubav od zaljubljenika koji rizikuje zahteva odanost i žrtvu, a ne računicu i proračunatost:

U ljubavi, strah ni kao jedna dlaka nije
u lađi ljubavi, svi su žrtve.

M V, 2184

U Mevlaninoj misli rob ljubavi (zaljubljenik), je najbolji Božiji rob, a njegovo postupanje je najsličnije Božijem. Jer, kao što je Božija milost prema Njegovim robovima velikodušna i bez uzroka, i zaljubljenik je, takođe, milostiv prema drugima, bez očekivanja naknade, koristi ili nagrade:

On čistoću svaku prokocka, nagradu ne traži,
čak i kada čistoću svaku od Njega primi.

M VI, 1970

Ovaj balans između slobode i ukrašenosti, odneo je Mevlanu dotle da je prvo oslobodio samog sebe, a potom i drugima pokazao taj put koji neprestano traje i trajaće; put koji su prevalili hiljade ljudi i stigli do istine, i stići će do istine, zato što je njegovo postupanje kao postupanje Božijih ljudi bilo jasno i toplo, a ne lukavo i bestidno:

Prirodno je kod velikana da su otvoreni i topli,
posao niskih je varanje i bestidnost.

M I, 320

Ova misao je uzvišena jer dolazi od Mevlane koji je bio nadnacionalna ličnost i njegovu poruku je prenela preko geografskih granica, zato što je Mevlana ašik, a poruka jednog ašika je humana poruka i odnosi se na sve ljude, bez obzira na njihova prostorna ograničenja. Poziv na jedinstvo i savez među ljudima, odnosno izbegavanje nesloge i rata, jedna od njegovih prvih proklamacija:

Bejasmo jedno, svi jedna tvar
bez glave, lica i nogu, a On poglavar.

Čim dobi oblik, to svetlo čisto,
posta mnoštvo, kao senke reckastih
svodova isto..

Katapultom porušite bedeme šiljate
da razlike među različitim potrete.

Mevlanine poruke ozračene dubokim bogoljubljem pune su nežnosti, ljubavi i toplote prema ljudskom rodu i kao takve su zaštitnik materijalnih i duhovnih prava i legalne slobode čoveka, svega onoga što je danas, više nego ikada ranije, kada se ima na umu svo mnoštvo problema, briga i teškoća, potrebno današnjem svetu.

prevela s persijskog
Aleksandar Dragović

Mevlana Dželaledin Rumi – Osam vekova slave

Ana Stjelja

Ako se značaj jednog stvaraoca procenjuje na osnovu toga koliko traje i koliku vrednost ima njegovo delo kroz vreme, onda se za persijskog pesnika Mevlanu Dželaludina Rumija može reći da je postigao taj cilj. Rođen 1207. godine u gradu Belhu, u današnjem Avganistanu, obdaren mudrošću, plodnim perom i velikim srcem, Mevlana je bio humanista čiji je dom bio ceo svet a prijatelj svaki čovek slobodne misli i čista srca. Iako rođen i ponikao u Persiji, današnjem Iranu, Mevlana je bio čvrsto vezan i za osmansko tlo, današnju Tursku. Veći deo svog života proveo je u Anadoliji, srcu Turske, gde mu se nalazi grob i mauzolej nazvan „Ješil Turbe“.[1]

Mevlana je arapska reč koja znači „naš gospodar“, a ovaj pesnik ju je sa pravom i zaslužio. On je bio gospodar ljudskog srca i propovednik Božanske ljubavi, pesnik čiji su stihovi bili do te mere poletni i inspirativni da i do dana današnjeg imaju svoje poklonike i verne čitaoce. To proviđenje sa kojim se, čini se, Mevlana rodio, vidljivo je bilo u svakom njegovom stihu i reči. Bilo da peva o ljubavi i jednakosti među ljudima, bilo da se u svojim poučnim pričama obraća ljudima, on postiže najplemenitiji cilj, uzdiže dušu i u nju unosi potrebno blaženstvo. Mevlana je pesnik ljubavi, ponizan pred Božanskim postojanjem, veliki učitelj, blagih reči ali snažne poruke. Na svom obrazovanju može da zahvali svom ocu koji je bio priznati teolog ali i drugim učenjacima koje je iznedrio njegov otac a koji su njemu dali putokaz za dalje usavršavanje. Za svoju ljubav koju je nesebično delio sa drugima, za svoj izrazito altrustički pogled na svet, može pak, da zahvali svom velikom prijatelju Šemsu Tebriziju. On je bio Mevlanino sunce[2], svetlo koje ga je obasjavalo i darovalo mu potrebnu toplinu i podršku. Smatra se da je Mevlana svoje najlepše stihove ispisao pod uticajem snage prijateljskog odnosa koji je imao sa Šemsom Tebrizijem. Ali, takođe, velika istina je da je nestanak[3] njegovog saputnika izazvao veliki bol koji se pretopio u savršeno sročene lirske stihove.

Prvi deo Mevlaninog života protekao je u traganju za sopstvenim putem, u obrazovanju, istraživanju sopstvenih moći i duhovnom sazrevanju. U poznijem dobu, kao tvorac nekoliko remek-dela, među kojima su čuvena „Mesnevija“ i „Divan Šemsa Tebrizija“, Mevlana je postao pravi duhovni učitelj, voljan da uputi mlade ljude, žedne duhovnog znanja. Ovaj filozof, pesnik i islamski mistik bio je inspiracija za buduće potomke koji su u njegovu čast osnovali mevlevijski derviški red. Mevlevije su od samog svog osnivanja bile vrlo cenjene a njihovo okupljanje je oduvek privlačilo pažnju. Sve što su praktikovali bilo je u duhovnoj vezi sa njihovim učiteljem Mevlanom. Pre svega je to ples *sema*, razni drugi ritualni obredi kao i recitovanje stihova „Mesnevije“ koje je uvek pratila muzika, izvođena, na

Mevlani omiljenim instrumentima, rebabu i neju. Sam Mevlana je voleo muziku i svirao tradicionalne instrumente, a ples sema, pored umetničkog, ima i visoko religiozni karakter. Sema je ritualni ples koji simboliše okretanje zvezda u kosmosu, tj. uzdizanje čoveka do nivoa Božanskog i stapanje u jedno. Mevlanini derviši su zbog toga ritualnog okretanja u krug i nazvani „okrećući derviši". Ovaj ples, ustanovljen još u 13. veku, održao se do danas. Mevlanini derviši i njihov ritualni ples poznati su u čitavom svetu, i na Istoku i na Zapadu. Zemlje Zapada čija se kultura i tradicija razlikuje od istočnjačke, prihvataju Mevlanu kao pesnika, a njegove nastavljače, mevlevije, uvek isprate sa velikom pažnjom. Dokaz tome je i činjenica da je Mevlana najčitaniji pesnik u Americi. Velika popularnost i slava, koje traju već 8 vekova, leži u činjenici da je Mevlana čovek univerzalne misli, pesnik univerzalne poruke, vanvremenski filozof i mudrac. Ništa što je napisao ne poznaje vreme, naciju i rasu, njegova poruka važi za sve ljude jer vrednost ovog sveta leži upravo u ljudima i onom Božanskom u njima. Tome u prilog govore i njegovi stihovi:

„Dođite! Dođite, ko god da ste.
Nije važno da li ste vernik, lutalica, idolopoklonik ili sluga vatre.
Dođite i ako ste prekršili zavet hiljadu puta
Dođite, ponovo dođite.
Ovo su naša vrata nade.
Dođite, takvi kakvi jeste!"

Zahvaljujući njegovoj izuzetnosti i kao pesnika i kao filozofa, Konja[4], mesto njegove večne kuće, svakog 17. decembra u godini postaje stecište njegovih poklonika, i svih slobodoumnih ljudi koji se žele prožeti jedinstvenom ljubavlju, onom koja spaja, koja pruža ruku u nevolji, koja je večna i koja se ne troši. To je drvo večne Božanske ljubavi koju je Mevlana posadio za vreme života a koja još uvek živi, ne samo na mestima koje je on pohodio za života, već na svim onim mestima ovoga sveta kojim se širi njegova ideja i misao.

Dželaludin Rumi, zvani Mevlana, živeo je 66 godina, ali njegov lik, delo i slava koja ih prati žive već 800 godina. Upravo zbog toga je UNESCO 2007. godinu proglasio za Mevlaninu godinu, nastojeći da se na taj način oduži ovom velikom pesniku, filozofu i dervišu sa Istoka i da savremenom svetu još jednom skrene pažnju na neke velike ličnosti iz daleke prošlosti čija se slava ne meri materijalnim bogatstvom niti se njima može kupiti, već je to slava jednog bogatog duha, jednog širokog srca koje kuca bez prestanka. To je vidljivo među koricama njegove „Mesnevije" i „Divana", među stihovima koje je sročio iz dubine svoga bića, vođen Božanskom rukom i uz pristanak Njega, Allaha, Tvorca, Svevišnjeg Kome se klanja, Čije ime veliča, a reč propoveda. Ta reč je ljubav, vrhovna zapovest Božanstva, Mevlana je samo prenosi i kaže:

„Mi smo deca ljubavi, naša majka je ljubav".

NAPOMENE

1 „Yeşil Turbe"– „Zelena kupola" (tur.).
2 شمس (arap.), **şems** (tur.) – „sunce".
3 Smatra se da je Šems Tebrizi ubijen od strane zaverenika.
4 Konya, grad u Anadoliji koji je bio stecište islamskih mistika.

Mevlana u svetu

2007 – SVETSKA GODINA MEVLANE RUMIJA

Rifat Namliđi

UNESCO je 2007. godinu proglasio godinom Dželaludina Muhameda Rumija, poznatog po imenu Mevlana. Naime, ove godine se obeležava osam stotina godina od rođenja velikog iranskog pesnika i mislioca, i tim povodom, širom sveta održano je mnoštvo manifestacija i programa kojima su obeležani stvaralaštvo, uticaj i značaj pesnika koji je živeo u 13. veku. Širom sveta od Francuske, Nemačke i Velike Britanije, preko Irana, Turske i Indije do Amerike, organizovani su mnogi prigodni programi – koncerti, promocije, seminari i konferencije – u počast Mevlane Dželaludina Rumija.

Povodom proglašenja 2007. za godinu Rumija, UNESCO je izdao saopštenje:

„UNESCO smatra da velike ličnosti iz oblasti kulture, nauke i književnosti ne pripadaju jednom narodu, kulturi ili naciji, nego čitavom čovečanstvu. Cilj održavanja ovih programa jeste predstavljanje i obeležavanje onih ličnosti koje su odigrale značajnu ulogu u stvaranju i obogaćivanju ljudske kulture i civilizacije i ovo je svojevrstan poziv svim zemljama sveta da se uključe u dijalog, zajedništvo i saradnju u cilju uspostavljanja razumevanja među kulturama i širenja mira".

Na sto osamdeset i petoj sednici Izvršnog veća UNESCO-a, na predlog Irana, Afganistana, Turske i Egipta, usvojen je ceremonijal dodeljivanja „Mevlanine medalje" autoritetima i velikim imenima vezanim za Mevlanu i njegovo delo.

Ovo veće je preuzelo obavezu da izradi medalju, koja bi trebala da podstakne što veći broj istraživača i naučnika da se bave proučavanjem i širenjem Mevlaninih misli i ideja.

U tekstu koji je usvojilo Izvršno veća UNESCO-a stoji:

„S obzirom da je osamstota godišnjica rođenja Dželaluddina Muhameda Balhija Rumija zabeležena na listi UNESCO-vih svečanosti i s obzirom da Mevlanini pogledi, dela i misli, u skladu sa ciljevima UNESCO-a, udahnjuju duhovni mir, radost i spoznaju Boga, i sa uverenjem da će izrada ovakve medalje u čast Mevlane naići na odobravanje naučne zajednice i svih ljudi sveta, UNESCO zvanično usvaja ovaj predlog".

◆ ◆ ◆

U jednom svom tekstu list Gardijan je nedavno objavio:

„Neverovatno je da posle događaja od 11. septembra, Bin Ladena i tzv. sukoba civilizacija ni jedan američki ni evropski pesnik, autori kao Robert Frost, Robert Soul, Valas Stivens ili pak Šekspir, Homer i Dante, nisu uspeli da ponesu oreol najčitanijeg američkog pesnika, već je ta počast, začudo, pripala jednom klasičnom islamskom teologu po imenu Mevlana, koji je još pre mnogo vekova poučavao i širio islam".

Danas su oči sveta uprte ka Rumiju i njegovoj poeziji. Zato se postavlja pitanje

zašto i zbog čega njegove pesme i nakon nekoliko vekova nisu izgubile značaj i životnost kod čitalaca, već, naprotiv, svakim danom postaju sve omijenije i sve se više čitaju?

Gardijan navodi da su Rumijeve pesme, u prevodu Kolmana Barksa, prodate u više od pola miliona primeraka širom sveta i da su prevedene na sve važnije jezike sveta. Poređenja radi, iako u nekim zemljama tiraž knjiga ne prelazi više od deset hiljada primeraka, prevodi Rumijeve poezije uveliko nadmašuju te cifre.

◆ ◆ ◆

Povodom imenovanja 2007. za godinu Dželaludina Rumija u izdanju iranskog Centra za islamske nauke i kompjuterska istraživanja pojavio se novi, četvorojezični CD sa kompletnim tekstom *Mesnevije*. Centar je svoju odluku da Mevlaninu *Mesneviju* objavi u multimedijalnom formatu obrazložio sve većim interesovanjem za Mevlaninu poeziju u svetu, kao i temeljnim značajem koje Mesnevija, kao jedan od ključnih tekstova gnostičke orijentacije zauzima u izučavanju islamskih nauka. Prvo izdanje CD-a objavljeno pre nekoliko godina odmah je naišlo na veliko interesovanje kod ljubitelja Mevlanine poezije u Iranu i Evropi. Zato su njegovi priređivači odlučili da objave drugo, prošireno izdanje. CD sadrži prevode *Mesnevije* na nekoliko svetskih jezika (arapski, engleski, turski i francuski), praćenih sa više kompletnih komentara Mesnevije pisanih od strane priznatih autoriteta za Rumijevo delo. Tekst Mesnevije je obogaćen i povezan sa odlomcima Kur'ana i svetog predanja što mu daje mogućnost brze pretrage i umnogome olakšava istraživanje. Osim zoga, CD poseduje veliki broj tematskih, pojmovnih i drugih vrsta indeksa, rasprava o književnim temama i bibliografiju Mevlaninog opusa. U odeljku 'galerija' nalaze se filmovi, slike i opšte informacije o Mevlani. U izradi ovog kompjuterskog programa učestvovalo je više od dvadeset istraživača, filologa i lingvista persijskog jezika i književnosti.

Unutrašnjost Mevlaninog mauzoleja u Konji

Novinska agencija Islamske Republike Iran (IRNA) objavila je vest da će predsednik Irana, Mahmud Ahmadinežad, uskoro organizovati svečanost na kojoj će biti uručene zahvalnice organizatorima međunarodnih konferencija o Mevlani Dželaludinu Rumiju tokom 2007. godine. „Ovim osobama zahvalnice će biti uručene na ceremoniji koja će biti uskoro održana u Teheranu, a na kojoj je planirano i uručenje poklona predsednika Islamske Republike Iran", izjavio je generalni sekretar Veća za održavanje međunarodnih skupova i konferencija o Mevlani u svetu, Ali Asgar Še'rdust. Ukazavši na održavanje više desetina naučnih skupova o Mevlani u zemljama Azije, Evrope, Afrike i Amerike, Še'rdust je dodao: „Povodom obeležavanje godine Mevlane Dželaludina Rumija, Ministarstvo za kulturu i islamsko obrazovanje će objaviti preko stotinu knjiga na raznim jezicima o liku i delu ovog velikog mislioca i pesnika."

Gardijan navodi da su Rumijeve pesme, u prevodu Kolmana Barksa, prodate u više od pola miliona primeraka širom sveta i da su prevedene na sve važnije jezike sveta. Poređenja radi, iako u nekim zemljama tiraž knjiga ne prelazi više od deset hiljada primeraka, prevodi Rumijeve poezije uveliko nadmašuju te cifre.

Podsetivši da je već objavljeno nekoliko desetina CD-ova sa delima Mevlane Dželaludina Rumija, profesor Še'rdust je rekao: „Osim toga, u okviru programa obeležavanja 800. godišnjice rođenja Mevlane, Organizacija za kulturu Islamske Republike Iran je organizovala veliki broj kulturnih manifestacija u okviru kojih su izvedene pozorišne predstave o Mevlaninom životu. U okviru ovih programa su održani i mnogobrojni koncerti tradicionalne iranske muzike, ali i moderne muzike na temu „Mevlanin život i svetla misao". Veće za održavanje međunarodnih skupova i konferencija o Mevlani u svetu planira da objavi naučne radove predstavljene na naučnim skupovima i konferencijama. Radovi će biti objavljeni na nekoliko jezika i stavljeni na raspolaganje mevlanolozima i svima koji se interesuju za lik i delo Mevlane."

U decembru, u indijskom gradu Bombaju održana je trodnevna konferencija na temu „Uticaj iranske mistike na indijsku mistiku" koju su organizovali Kuća iranske kulture u Bombaju i Istraživački centar za urdu jezik pri Islamskoj uniji u Bombaju. U radu konferencije su učestvovali ambasador i generalni konzul Islamske Republike Iran u Indiji, generalni konzuli Avganistana, Kuvajta, Omana i Bahrejna, istaknute naučne i kulturne ličnosti, i veliki broj ljubitelja Mevlanine poezije. Predstavljeno je 20 naučno-istraživačkih radova o uticaju iranske mistike na indijsku mistiku i hinduizam.

„Veliki pesnici kao što su Hajjam, Sanaji, Atar, Hafiz i Mevlana, u svojim delima su izneli velike misli u vezi jačanja svetskog mira. Svedoci smo da su samo veliki pesnici, naučnici i mislioci kroz istoriju živeli kao istinski stanovnici sveta bez granica. Takođe, znamo da čovek nije

stvoren za svađu i rat, nego za dijalog, suživot i prihvatanje kulturnih različitosti. Jedan od velikana koji su živeli u skladu sa svojim rečima i mislima, otkrivajući tako istinsku vrednost čoveka, jeste Mevlana“, istakao je ambasador Islamske Republike Irana u Indiji, Sejjid Mehdi Nebizade, u svom obraćanju na konferenciji o uticaju iranske na indijsku mistiku, održanoj u Bombaju.

„Poruka ljubavi, strpljenja, požrtvovanja i dobrote koju čitamo u Mevlaninim delima, ovog pesnika i mistika je promovisala u najpopularnijeg pesnika na Zapadu, dok je njegova filozofija, prema rečima doktora Nevita Ergina, vrlo bliska indijskoj tradiciji. Pod Mevlaninim uticajem stvarali su i pevali poznati pesnici Alame Ikbal i Rabindranat Tagora. Može se reći da je Mevlana svoim djelima pokrenuo veliki pokret u kojem važnu ulogu imaju nacija i vera. Mevlana je, takođe, pokrenuo veliki pokret i okupio velike mislioce sa svih strana sveta koji razmišljaju skoro isto, uprkos međusobnim verskim i kulturnim razlikama“, dodao je iranski ambasador u Indiji.

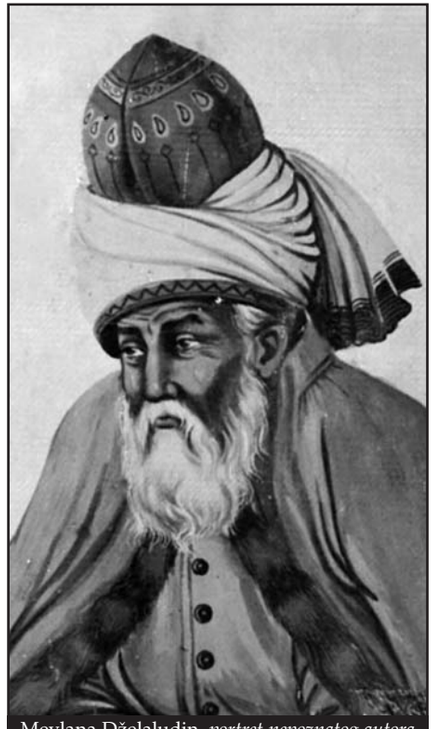
Mevlana Dželaludin, *portret nepoznatog autora*

„Mevlanina ličnost je poput mora u kojem mogu plivati svi. To pokazuje i podatak da se Mevlanina misao na Zapadu već godinama proučava i da prevodi Mevlaninih dela i dela o njegovom životu tokom prethodnih godina u zapadnim zemljama spadaju u najprodavaniju literaturu, odnosno bestselere. Njegova dela su sveža i prožeta su skoro neprestanim razmišljanjem o Bogu, a s obzirom na insistiranje na lepom odgoju Mevlanu možemo smatrati i učiteljem morala, ljubavi i duhovnosti“, podsetio je ambasador Sejjid Mehdi Nebizade.

U Americi je objavljen novi prevod Mevlaninih pesama. Knjiga koju čine prevodi Mevlaninih pesama sa pojašnjenjima Frenklina Di Luisa, profesora Univerziteta u Čikagu, objavljena je pod naslovom „Mevlana, gutanje sunca“. Profesor Di Luis je napisao i uvod u kojem pojašnjava neke od najdubljih Mevlaninih misli. Delo je objavila izdavačka kuća One World. Pre ovoga dela, isti autor je objavio i delo „Rumi, prošlost i sadašnjost, Istok i Zapad“.

Predsednik Bangladeša, Ejazudin Ahmed, u pozdravnom govoru Međunarodne konferencije „Mevlana, poruka mira“, održane u Daki, rekao je: „Mevlanina dela zauzimaju posebno mesto u svetskoj književnoj baštini, i uprkos činjenici da je od njegovog rođenja proteklo 800 godina, ona se izučavaju na svim univerzitetima sveta. Ovaj pesnik je još pre osam stoleća svetu poslao fantastičnu poruku mira i prijateljstva i zato je proglašenje 2007. godine za godinu Mevlane u svetu izuzetno dobar i krajnje logičan potez.“ Konferenciju su organizovali Kulturni centar Islamske Republike Iran u Daki i Unija simpatizera persijskog jezika.

U Mevlaninom rodnom gradu, Balhu, koji se danas nalazi u Afganistanu, održan je seminar posvećen Rumijevoj poeziji i stvaralaštvu. Bugarski orijentalisti i poznavaoci Rumija održali su u Sofiji simpozijum o životu i delu ovog velikana. Simpozijum je održan u saradnji sa iranskim atašeom za kulturu i Bugarskom akademijom za filozofiju. U januaru 2007. godine, u glavnom gradu Turkmenistana, Eškabadu, održan je simpozijum posvećen Mevlani na kome su obrađene mnoge teme vezane za Rumijev život i delo, kao što su *Život Mevlane i njegov položaj u svetskoj književnosti; Uticaj Mevlane na kasnije pesnike iza sebe*; *Mevlana i njegova uloga u današnjem svetu*; *Estetika i humanizam u Mevlaninom delu*. Simpozijum je održan pod pokroviteljstvom iranskog ataše za kulturu u Turkmenistanu i u saradnji sa nekoliko tamošnjih univerziteta.

Institut za promovisanje misli Dželaludina Rumija u suradnji sa Asocijacijom za nauku Fakulteta za književnost Teheranskog univerziteta organizovao je simpozijum „Poslanik sunca“ u znak obeležavanja godišnjice susreta između Mevlane i Šemsa Tabrizija. Prigodna izlaganja imali su dr Teufik Subhani, istaknuti stručnjak za Rumija sa Teheranskog univerziteta i dr Abedi. A četrdeset poznatih iranskih pesnika povodom obeležavanja Mevlanine smrti otputovalo je u turski grad Konju, mestu Rumijevog počinka. Prema izveštaju novinske agencije „Mehr“, u Konju su otputovali neki od najistaknutijih savremenih iranskih pesnika kao što su Abduldžabar Kakai, Sabir Imami, Rahmet Hakipur, Abdureza Rezainija, Abas Beratipur, Ebulkasim Husejndžani, Murteza Nurbahš, Reza Ismaili, Alireza Behrami i drugi. Posetu je organizovao Odeljenje za muziku i poeziju pri Ministarstvu za kulturu. Neki od ciljeva posete su povezivanje iranskih i turskih književnika i pesnika, razgovori između pesnika u regionu o formiranju Centra za islamsku književnost u cilju pružanja podrške muslimanskim pesnicima širom sveta i prezentacija savremene iranske književnosti široj svetskoj javnosti.

Istraživački institut za filozofiju u Iranu je u oktobru 2007. godine organizovao internacionalni kongres u čast Mevlane i sedam simpozija kao uvod za spomenuti kongres. Direktor Istraživačkog instituta za filozofiju, dr Golamreza Avani, rekao je: „Svima je poznat značaj Mevlane. On ne samo da je jedan od najvećih islamskih mistika, nego je i jedan od najvećih mistika sveta. Bez preterivanja se može reći da je Mevlana najbolje uspeo da pojmove i koncepte irfana i mistike pretoči u u poeziju“.

Institut za filozofiju namerava da u narednoj godini objavi najstariji manuskript Mevlaninog dela „Šemsovi gazeli“, koje je prepisano 720. godine po hidžretskom lunarnom kalendaru. Ovaj institut će, takođe, tokom iste godine štampati osam almanaha posvećenih životu i delu Mevlane.

Odnedavno je Mevlanina poezija dostupna i španskim čitaocima. Prevod na španski jezik koji je uradio dr Havijer Sančez u dobroj meri čuva metriku i melodičnost originala. Stručnjak za istočnjačku muziku i član Visokog veća za naučna istraživanja u Španiji, dr Sančez kaže: „Ova zbirka će pomoći španskim čitaocima ne samo da se upoznaju sa životom i delom jednog od najvećih iranskih i svetskih mislilaca već i da se upoznaju sa metrikom i melodijom njegovih pesama. Ovaj prevod je nastojao da u što većoj meri ostane veran rimi i da istovremeno ispoštuje metriku i prozodiju persijske

poezije. Da bi jedna pesma mogla da se razume, neophodno je da se prilikom prevođenja uzme u obzir i metrika i pesnička forma, kao što su *mesnevija* ili *gazel*, zato što je pesnik u trenutku pisanja u njenu metriku uneo deo svojih emocija." Doktor Sančez predaje tursku muziku i poeziju i nedavno je objavio studiju u kojoj je obradio zakonitosti istočnjačke muzike i poezije, u kojoj se pored turske, bavio persijskom i indijskom muzičkom tradicijom.

Najznačajnije Mevlanino delo, Mesnevija, doživela je prvi, direktni prevod sa persijskog na uzbekistanski jezik. U izdanju međunarodne izdavačke kuće „El Hoda" i uz saradnju jednog uzbekistanskog izdavača, prevod se pojavio u Taškentu na 800-u godišnjicu Mevlaninog rođenja. Prevod je plod dugogodišnjeg interesovanja ljubitelja persijskog jezika iz Uzbekistana za Mevlanu i njegovo delo, koji su sve do sada Mesneviju čitali na drugim jezicima.

Izdavačka kuća „Lamur" iz Istanbula nedavno je objavila *Leksikon Mevlane*, koji je, po rečima njegovog autora Abdulatifa Erdogana u uvodniku, u potpunosti posvećen Mesneviji, ključnom delu Mevlane Dželaludina Rumija. Leksikon koji je štampan na 287 strana sadrži odrednice, izraze i pojmove koji se pojavljuju u Mesneviji. Leksikon sadrži i detaljna objašnjenja obreda i ceremonija vezanih za derviški red mevlevija, i Mevlanine stavove o životi i smrti, kao i manji rečnik sa ključnim pojmovima neophodnim za razumevanje *Mesnevije*. Na turskom jeziku je ponovo odštampan prevod originalnog dela s persijskog jezika, pod nazivom „Savakibul menakib evlijullah". Pisac dela je Abdulvehab ibn Dželaluddin Muhammed Hamadani. Ovaj pisac je skratio „Menakibul arefin", poznato delo Muhammeda Aflakija i sačuvavši njegov izvorni jezik odštampao ga 947. godine po hidžri.

Na poslednjem Sajmu knjiga u Beogradu, prezentovan je prvi prevod Rumijeve poezije na srpskom, Aleksandra Đusića i Aleksandra Ljubiše.

Zadužbina sv. Jelisavete Feodorovne planira da uskoro priredi veče bogonadahnutog pesništva Mevlane. Delo Rumija smatra se velikim temeljem dijaloga među kulturama i religijama. Njegovi stihovi bliski su svim bogoljubivim ljudima.

Pored ovoga, na turskom jeziku se pojavio i novi prevod dela *Savakibul menakib evlijullah*, Abdulvehaba ibn Dželaludin Muhameda Hamadanija koji je skratio poznato Aflakijevo delo *Menakibul arefin* i sačuvavši njegov izvorni jezik štampao ga 947. godine po hidžri. Delo je, nakon toga, na turski preveo Derviš Mahmud, poznati *mesnevihan* i poznavalac Mesnevije. Rukopisna verzija dela *Savakibul menakib*, opremljena brojnim bogato izvedenim minijaturama, danas se čuva u njujorškoj biblioteci „Morgan", dok se drugi primerak, takođe ukrašen minijaturama, čuva u Topkapi saraju u Istanbulu. Na tim minijaturama prikazane su mnogobrojne scene iz Mevlaninog života u Konji i susreti sa istaknutim gnosticima i sultanima tog vremena. Novoobjavljeno, prozno izdanje sadrži reprodukcije tih minijatura.

Iranski orkestar *Horšid* (Sunce), koji predvodi kompozitor Medžid Derahšani, petog decembra je u Jelisejskoj palati održao koncert pod nazivom „Od Šemsa do Šemsa" na kome je izvedena nekolicina kompozicija nastalih po Mevlaninim pesmama. Na velikom svetskom festivalu u čast Mevlane Dželaludina Rumija, koji je pod pokroviteljstvom UNESCO-a održan u Parizu, sve zemlje sveta su dobile priliku da u vremenskom okviru od po 20 minuta realizuju pripremljene programe. „Na festivalu u Parizu otpevali smo nekoliko pesama na tekstove Mevlane Rumija", izjavio je Derahšani po povratku iz francuske prestonice.

Popularni iranski izvođač tradicionalne muzike, Šahram Nazeri, učestvovao je na obeležavanju ceremonijala *Šabe arus* u Konji gde se nalazi Mevlanino svetilište. Nazeri je gostovao i u Njujorku gde je uzeo učešće u programu na kome se pojavio veliki broj intelektualaca i uglednih ličnosti, među kojima i Kolman Barks, prevodilac Mevlanine poezije na engleski jezik. Njemu je nedavno dodeljena francuska medalja časti; povodom osamstote godišnjice rođenja Dželaludina Rumija, Nazeri je održao koncert u amfiteatru Delavil na kome je izveo par kompozicija koje su inspirisane Mevlaninom poezijom. Pre njega, ovu medalju su dobili još neki Iranci – Muhammedali Sepanlu, Pari Sabiri, Dželal Satari i Abas Kijarostami.

Iranski umetnik Davud Azadi je u novembru nastupao na koncertu u Torontu, i planira da u skorije vreme održi koncert u Turskoj na kome će izvesti kompoziciju „Šemsov divan i Bah" i još nekoliko drugih komada.

Alireza Kurbani je u decembru u Španiji i Francuskoj održao koncert na kome je izveo nekoliko kompozicija inspirisanih Mevlaninom poezijom.

U Iranu je tokom 2007. godine objavljen konkurs za kompoziciju posvećenu Mevlani Rumiju koji je raspisao „Dom muzike" Irana u saradnji sa Institutom za širenje misli i gnostičkog učenja Rumija. Centar za muziku Iranske radio televizije namerava da napravi simfoniju posvećenu Rumiju. Nakon snimanja simfonije o poslaniku Muhamedu u izvođenju Šahina Ferhata i na stihove Saida Bakirija, ovaj centar je odlučio da u narednom periodu napravi još jednu simfoniju pod nazivom *Mevlanina simfonija*.

Poznati indijski izvođač tradicionalne i duhovne muzike, Ananda Murti Goroma, nadavno je objavio novi album pesama pod naslovom „Ljubav na vrhuncu" na kome je otpevao i četiri pesme za koje je reči uzeo iz Mevlaninog opusa. Goroma veruje da Mevlanine pesme poseduju posebnu čar i da su njegovi *munadžati* (tiha pobožna šaputanja i moljenja) poznati ne samo u Indiji već i širom sveta.

Poznati indijski režiser, Radža Sejjid Muzafarali, planira da snimi film o Rumiju, pod naslovom „Mevlana, vatra egzistencije". Scenario za film napisali su Muzafarali i Kebirom Helminski. Pala je prva klapa dokumentarnog filma „U svetlu sunca" u režiji Atarpura. Ovaj dugometražni dokumentarni film govori o životu i ličnosti, životnom putu, intelektualnim i filozofskim gledištima Mevlane Rumija, i obuhvata vremenski okvir od odlaska iz rodnog mesta u Balhu pa do smrti u Konji. Film prati i duhovni odnos između Mevlane i Šemsa, Šemsov nestanak, nastanak Mesnevije i osvetljava najbliže Mevlanine prijatelje kao što su Saladin Zarkub i Husamudin Čelebi.

U organizaciji Asocijacije za kulturu „Alp", u Stokholmu je održana dvodnevna svečanost povodom obeležavanja osamstote godišnjice od Mevlaninog rođenja. Svečanost je održana u centralnoj sali u Stokholmu u prisustvu velikog broja ljubitelja i simpatizera poezije. Profesor na univerzitetu Umeo, dr Fazl Hašemi, održao je predavanje na temu „Mevlana i tasavuf" u kome je ukazao na veličanstvene domete Mevlanine mistične i gnostičke misli. Pro-

fesor Asgar Fardi je održao predavanje na temu „Zaljubljivanje Tabriza i Konje“; profesor Resul Rahim iz Afganistana izlagao je na temu „Mevlanin humanizam i veza sa Ibn Arebijem“ dok je dr Džafer Džafernežad iz Norveške govorio o nauci i opažanju u Mesneviji. Skup posvećen Rumiju ulepšao je nastup muzičkih grupa sastavljenih od Iranaca koji žive u Evropi.

U januaru 2007. godine na Univerzitetu Stenford održan je program kojim je obeleženo osamsto godina od rođenja velikog iranskog pesnika, jednog od najčitanijih pesnika u Americi danas. Muhamed Zufunun i Robert Blaj su izveli nekoliko kompozicija na temu Rumijeve poezije.

Serija programa kojom je u Iranu obeležena osamstota godišnjica od rođenja Mevlane Rumija završena je centralnom proslavom pod nazivom „500 dana sa Mevlanom“, održanom 19. decembra u Vahdat holu u Teheranu.

U kratkom obraćanju koje je održao sekretar ove manifestacije, Ali Asgar Mohamadhani, naglasio je potrebu osnivanja centra posvećenog Rumiju, tim pre što, kako je rekao, drugi veliki iranski pesnici kao što su Hafez, Sadi, Atar i Hajjam, imaju svoje fondacije, ali još uvek nije osnovana fondacija posvećena Rumiju. „Zato predlažemo da se u Iranu osnuje Fondacija posvećena Rumiju“, rekao je.

Bivši iranski ambasador Unesco-a u Parizu, Ahmad Džalali, rekao je: „Ovo su poslednji dani godine posvećene Rumiju, i sada, kada se širom Irana održavaju manifestacije u njegov pomen, mnoštvo ljudi je okupljeno u Konji gde se održavaju adekvatni programi povodom godišnjice njegove smrti, što pokazuje da je Mevlana postao opšte prihvaćena ličnost u globalnim okvirima“.

U medijima se mnogo piše o jedinstvenosti Mevlaninog stvaralaštva, ali ne treba zaboraviti da je Rumi bio Iranac iz Horasana. „Mevlana je govorio persijski, na persijskom je pisao svoju poeziju, a persijskim pesnikom je nazvan i na UNESCO-voj medalji“, rekao je on.

Direktor Instituta za filozofiju, Golamreza Avani, između ostalog je rekao: „Mevlana je jedinstven i neponovljiv među svima onima koji su u poetskoj formi pisali o Božanskim tajnama. On je istinski mislilac, kakvih je veoma malo među onima koji su sposobni da na prost način govore o Bogu“.

Poznati slikar Ajdin Agdašlu je primetio da je mali broj slikara nastojao da ilustruje čuveno Rumijevo delo: „Često se u istoriji iranskog slikarstva prelazilo preko Mesnevije, iako je Mesnevija ep koji po veličini i važnosti ne zaostaje od Šahname. Moramo se zapitati zašto je Rumijevo delo manje ilustrovano od Šahname? Zato što Ferdosijeva knjiga bogatija temama za ilustrovanje od Mesneviji? Moram podvući da svaka tema koja se pojavljuje u Mesneviji može biti tema za ilustraciju“.

Finalna proslava svečanosti „500 dana sa Mevlanom“ završena je nastupom nekoliko grupa i izvođača, a nakon toga je prikazan film „Lice na suncu“ Muhameda Parvizija.

Institut za filozofiju u Iranu namerava da publikuje najstariji rukopisni primerak Mevlaninog dela „Šemsovi gazeli“, čiji nastanak datira iz 720. godine po hidžretskom lunarnom kalendaru. U svetskoj godini Mevlane ovaj Institut je pokrenuo publikaciju posvećenu životu i delu Rumija.

Na poslednjem Sajmu knjiga u Beogradu, prezentovan je prvi prevod Rumijeve poezije na srpskom, Aleksandra Đusića i Aleksandra Ljubiše.

Zadužbina sv. Jelisavete Feodorovne planira da uskoro priredi veče bogonadahnutog pesništva Mevlane. Delo Rumija smatra se velikim temeljem dijaloga među kulturama i religijama. Njegovi stihovi bliski su svim bogoljubivim ljudima.

H. Behzad, *Mevlana, portret*

Priče iz Mesnevije

Mesnevija je poetsko delo, pisano u formi distiha; međutim, zbog svoje izrazite poučnosti i jednostavnosti veliki broj njenih priča već stolećima nalazi svoju najširu primenu i u proznoj formi – u popularnoj i školskoj, preko pripodevačke? pa sve do gnostičke litarature. Priče iz Mesnevije su zato veoma omiljene kod najširih slojeva čitalačke publike. Ovde donosimo nekoliko poznatih priča.

Čovek koji je hteo da pobegne od Azraila

Jednoga jutra u osvit zore, neki plemić u naprasnoj žurbi banu na vrata Solomonove palate. Lice ovog nesretnika je sablasno požutelo, a usne mu od jada pomodrele.

– Što te tišti, čoveče, da ovako patiš?, zapita ga Solomon.

– Azrail me takvim pogledom prostrelio, svu svoju srdžbu i bes na mene je sasuo, zajeca nesretnik.

– Kaži sad što mi valja činiti, – obrati mu se Solomon – što god želiš, zatraži!

– Ti, što budnim okom naše živote čuvaš, započe čovek, zapovedi vetru da me odavde do Indije prenese: tamo ću, možda, smrti uteći i dušu svoju spasiti.

Ljudi se tako od skromnosti i odricanja klone da postaju plen lakomosti i pohlepe. Strah od siromaštva i odricanja nalik je strahu što proganja ovoga smrtnika; pohlepa i častohleplje, to je tvoja Indija.

I, Solomon naredi vetru da ovoga čoveka žurno preko mora ponese i do dalekih krajeva Indije odnese. Sutradan, dok je Solomon bio na prijemu, sretne Azraila, pa ga zapita:

– Što si tako gnevno na onog Božijeg stvora pogledao, da je jadnik bezglavo iz svog doma izjurio?

– Kad sam ga ja to ljutito pogledao?, u čudu će Azrail, samo sam se začudio kud je onuda prolazio. Jer mi je od Boga zapoved stigla da dušu tog čoveka, baš istoga dana, u Indiji uzmem. I ja sam se, eto, u čudu snebio i u sebi pomislio: Da mu je i na stotine krila, on do daleke Indije nikako ne može stići.

Sve što se u svetu događa ti ovako poredi, širom oči otvori i razmisli. Od koga da pobegnemo? Zar od sebe samih? Besmislica! Od koga da se čuvamo? Zar od Istine? Ej, nevoljo!

Junak iz Kazvina

Počuj sad ovu priču o ljudima iz Kazvina, o njihovim običajima i načinu života.

Po svome su telu, rukama i ramenima, a da se ne povrede, vrškom igle iscrtavali modre crteže.

Pođe, tako, neki čovek kod brice, pa ga zamoli:

– Napravi mi tetovažu, jedno remekdelo hoću!

– Kakvu sliku želiš da ti nacrtam, junačino? – zapita ga brica.

– Razjarenog lava, odgovori ovaj i nastavi – rođen sam u znaku lava. Hajde, samo hrabro zabodi i potrudi se da bude tamnomodre boje.

– Na kojem delu tela želiš tetovažu?

– Na ramenu, fino, crtu po crtu, odvrati mladić neustrašivo.

Kad je brica stao iglom probadati, kroz celo rame prostruja oštra bol.

– Ajoj, majstore, zamalo si me ubio! Što ti to crtaš? – vrisnu jadnik od bola.

– Pa, lava, gospodine, kao što ste i naručili.

– A s kojim si to delom započeo?, upita junak.

– S repom", odgovori brica.

– Ma, ostavi se repa, prijatelju! Njegov me rep i trtica nasmrt guše i dah mi oduzimaju. Nego, napravi ti meni lava bez repa, jer mi je srce prepuklo od siline ovih uboda.

Brica poče da crta neki drugi deo lava, pa ga grubo i bez milosti opet ubode iglom.

Mladić bolno jauknu, pa ga zapita:

– Jaoj! A koji mu je sad, pa, to deo?

– Ovo mu je uvo, dobri čoveče, objasni brica.

– Pusti mu i uvo, doktore, ako možeš nekako skrati posao!

A kad je brica počeo da crta neki drugi deo, junak iz Kazvina je nastavio da stenje i negoduje:

– Oh! A koji je to sad deo, šta mu crtaš?!

– Stigli smo do stomaka, odvrati mu brijač.

– Ma nek' ide i stomak! Šta će stomak sitome lavu?, reče junak

A brijač se smete i zinu od čuda, te dugo osta zbunjen. I bacivši iglu ljutito o zemlju, povika:

– Je l' se ikad na svetu zbilo nešto slično? Vide li iko ikad lava bez repa, glave i stomaka? Takvoga lava ni Bog sam nije stvorio!

Izdrži, brate, bolne ubode da se izbaviš od ujeda svoje niske strasti.
Onima, oslobođenim samopostojanja, i Sunce i Mesec se klanjaju.
Ko uspe da usmrti sitnu slabost u svom telu, vladaće nebesima i svim stvorenim na svetu.
Jer, onaj ko u srcu nauči da ljubavni plam raspali, ni sunčeva svetlost ne može ga sažgati.
Trn će poput cveta divnim i umilnim postati i, premda je delić, Celini će pohrliti.
Što to znači Boga veličati? To znači sebe poput praha uniziti.
Što to znači Božiju jednoću spoznati? To znači sebe u prisustvu Jednoga poništiti.
Želiš li stalno sjati kao svetlost danja, tad spali tamu svoga postojanja.
Rastopi svoje bivanje u Svemogućem Biću kao što se bakar tali u alhemiji zlata.
Čvrsto si se uhvatio za ja i mi, i sva duhovna propast proizlazi iz te dvojnosti.

Kako su vuk i lisica pošli s lavom u lov

Jednog dana lav, vuk i lija su pošli u gore i planine radi lova. Zajedno su krenuli kako bi se potpomogli i što bolje zamke za lovinu pričvrstili. Iako ono dvoje nije lavu na čast služilo, ipak se kralj životinja prema njima velikodušno i prijateljski odnosio.

Kad se, dakle, družina ova uzverala na planinu, hitajući za lavom puna divljenja, smesta se dočepala velikog plena: planinskog goveda, koze i povećeg zeca.

Jer, svakome ko sledi neustrašivoga lava, nikada neće nedostajati mesa i izobilja.

Dovukavši s mukom ranjene zveri, krvlju oblivene, do prve guštare, vuk i lija se polakome da će plen među njima kraljevskom pravdom biti podeljen.

Bljesak te gramzivosti ošinu lava, kome smesta postade jasno odakle izvire ova pohlepa.

Jer, onaj ko je lav i vladar skrivenih tajni, poznaje sve misli koje um tek može da nasluti.

Ej, srce mislima zaneto, kod vladara se skloni od zlih i pokvarenih namisli. Jer, on znade, al' ne odaje, sve tvoje najskrovitije primisli i, ne bi li te zavarao, još ti se u lice smeši.

Iako je lav znao za njihove primisli i iskušenja, tog im trena ništa ne reče, već ih obazrivo posluša. Ali, u sebi pomisli: E, bednici jedni podli, već ću ja vas dostojno nagraditi! Zar vam nije dovoljan moj obzir prema vama? Sva mudrost i razboritost od mene vam pristiže, i sve vam je to zbog moje milosti ogromne. Šta je to što jedna slika može svome slikaru da prigovori? Kad ju je on sam stvorio i mislima obdario. Izbaviću ovaj svet od sramotnih čina, pa nek u njem preostane samo ova priča!

Lav je ovako mislio, i sa širokim osmehom im se smešio; zato ne veruj, previše, ovakvim osmesima![1] Sva dobra i bogatstvo ovoga sveta su varljivi osmesi Stvoritelja; to nas je izobilje opilo, kvarnim i oholim učinilo. Hej, verniče, za tebe nema ništa bolje od odricanja i strpljenja, jer će se ovi lažni osmesi postati zamka.

Kako je lav iskušao vuka rekavši mu da razdeli plen.

– Hej, stari vuče! – obrati se lav vuku – ajde podeli ovu lovinu među nama i pokaži nam koliko si pravedan. Pomozi mi u podeli, pa da vidimo kakav si u suštini!

– Presvetli care – poče vuk – divlje govedo nek tebi pripadne, jer je snažno i krupno, i samo tebi pristaje. Ona koza je srednjeg stasa i meni, nekako, najbolje odgovara; a ti, lijo, uzmi zeca i sigurno nećeš zažaliti.

– Ma, što si to rekao, vuče? – rasrdi se lav – još jednom ponovi! Kako si se samo drznuo da preda mnom izgovoriš ti i mi?

Takav vuk je i od pseta gori kada se usuđuje da ispred jednog ovakvog lava ističe svoj ego!

– Priđi bliže, budalo umišljena! – povika lav na vuka, a kad se ovaj približi, lav ga je besno razderao i usmrtio.

Brzo shvativši nisku i nedoraslu vučiju prirodu, za kaznu mu sa glave odra svu kožu.

– Pošto te ni moja nadmoć nije izbavila od privida samopostojanja – obrati mu se lav – duša poput tvoje treba sebe da poništi i s tajnom Istine umre. Jer, nisi ti usmrtio svoju ego u mojoj prisutnosti, već me je ljubav nagnala da ti stegnem šiju i oslobodim te iluzije postojanja.

Sve propada i nestaje osim Njegove biti[2]: ne tragaj, zato, za večnošću sve dok ne nestaneš u Božiju bit. Oni koji nestanu u Mom biću, ne plaše se propasti i nestajanja. Jer, onaj ko je prošao kroz smrt svoga bića, dopro je do večnosti i utrnuća. Svako Ko pred Njegovim dverima izusti 'ja' ili 'mi', biće odbijen i vraćen, prestaće da postoji.

Čovek koji je rekao 'ja'

Pokucao neki čovek na vrata svoga prijateija.

– Ko je?, zapita prijatelj.

– Ja sam, odgovori čovek.

– Odlazi – povika onaj iz kuće – prerano je da uđeš, za sirovog i presnog poput tebe, nema mesta za mojim stolom.

Šta može skuvati sirovog, osim plama
samoće i vatre razdvojenosti?
Što bi ga drugo i moglo osloboditi od
dvoličnosti i podvojenosti?

Jadnik se s tugom okrenu i ode, te čitavu godinu provede na putu izgarajući u vatri razdvojenosti. Od silnog se plama naposletku i skuvao i, vrativši se s puta, stade kružiti oko prijateljeve kuće. Bojažljiv i pun strepnje da mu se kakva neuljudna reč s usana ne omakne, pokuca na vrata.

– Ko je iza vrata?, oglasi se prijatelj iz kuće.

– Ti si, dušo!, odgovori došljak.

– Budući da si sada ja, uđi – prijatelj će na to – jer nema mesta za dvoje 'ja' u ovoj kući.

Čovek koji si je umislio da je video mlad mesec

Jednom davno, u vreme halife Omera[3], stigao mesec posta i ljudi pohitali na planinu ne bi li im se sreća nasmešila da ugledaju mlad mesec[4] na nebu.

Jedan od njih povika: „Hej, Omere, pogledaj, eno pojavio se mlađak!"

Omer uperi pogled ka nebu i pošto ništa ne vide, okrenu se prema onom čoveku, pa mu reče: „Mora da ti se onaj mesec ukazao u mašti, jer, kako to da ja, kojim sam vičniji od tebe u čitanju nebeskih znakova, ne vidim ništa? Nego, ajde ti navlaži dlan i zaliži obrvu, pa se onda ponovno u nebo zagledaj".

Kad je čovek vlažnom rukom zalizao obrve, više na nebu nije video mesec, pa u neverici povika: „Vladaru! nema meseca, eno ga nesta!" „Da", odgovori mu Omer, „tvoja se obrva poput luka svinula i pogodila te strelom pogrešnog nagađanja".

Čim se dlaka savila, na pogrešan put ga je
zavela,
i on se stade razmetljivo hvaliti da je
ugledao mesec mladi.
Kad samo jedna povijena dlaka može
zakloniti nebo,
kako bi tek bilo da se svi tvoji udovi
poviju i iskrive?
Ispravi zato svoje biće uz pomoć kreposnih
i poštenih:
ni slučajno ne okreći glavu od njih!

Sufija i neverni sluga

Lutao neki sufija svetom, sve dok jedne večeri nije potražio u derviškom samostanu.

Svoga magarca je u štali privezao, a potom se prijateljima priključio i u duhovnu molitvu i tiho bdenje uronio: jer, blizak prijatelj je bolji od bilo kakve knjige.

Sufijska se knjiga ne sastoji od mastila i
slova,
ništa drugo nije, već srce belo kao sneg.
Hrana mudrih su perom pisana dela.
a šta je hrana sufija – povratak u svet
večnog bivanja.

Kad su sufije, obuzeti veseljem i mističkim zanosom, duhovni skup priveli kraju, prirediše gozbu za pridošlog gosta, koji se baš u tom trenu priseti svog magarca.

On se okrenu prema slugi i zamoli ga. – Svrati, de, do štale, pa daj magarcu malo sena i ječma.

– Bože sačuvaj! – začudi se sluga – odvajkada su to moji poslovi.

A sufija nastavi da ga savetuje:

– Ali prvo ječam malko navlaži, jer to je jedno staro magare klimavih zuba.

– Bože blagi! Budi na pomoći! – reče ovaj – Što mi to govoriš? Pa, kod mene drugi dolaze da bi naučili!

– A kad mu skineš sedlo, stavi mu melem na ranjena leđa, nastavi sufija.

– Bože, budi na pomoći! – povika sluga, pa mu kaza:

– Hej, ti što mudruješ! Imao sam ja na hiljade gostiju poput tebe, i svi su oni

sretni i zadovoljni od nas otišli, jer nama je gost svetinja, i od vlastite duše nam je miliji!

– Daj mu i vode, al' pazi da bude mlaka, opet će sufija.

– Bože, budi na pomoći! Sramota me je i da slušam šta to govoriš! – uzruja se sluga.

– I, malo mu sena dodaj u ječam – sufija nastavi, a ovaj će na to:

– Svevišnji Bože, budi na pomoći! Ajde skrati i više ne govori!

– Pa mu ležaj od kamenja i balege počisti, a bude li vlažno, tamo gde će leći malo mu suve zemlje naspi.

– Svevišnji Bože, budi na pomoći! – zavapi sluga – nego, i ti se, sufijo, Bogu uteci i od Njega pomoć zatraži! Ne troši reči na poslenika koji zna što mu je činiti! A sufija mu na to još dobaci:

– Uzmi onda četku, pa ga istimari!

– Bože blagi, budi na pomoći! Neka te je stid kako zboriš! – odvrati sluga, zasuka rukave i reče:

– Idem prvo po seno i ječam!

Kako je sluga izišao, tako je štalu i magarca s uma smetnuo i na njih potpuno zaboravio, a sufija je u lagani san utonuo. Onda svrati do svojih prijatelja te pošteno ismeja sufiju s njegovim savetima i uputama.

Iscrpljen od puta, sufija je brzo zaspao i usnio san da je njegovo magarac upao u kandže vuka koji ga nemilosrdno razdire i čereči sa svih strana.

Od silne se muke trgne iz sna i povika: „Svevišnji Bože, budi na pomoći! Kakva li su ovo suluda priviđenja? Gde je onaj susretijivi sluga?"

A onda ga san ponovo svlada, i u snu vide magarca kako putem korača i sve propada, čas u jamu, čas u nekakav jarak. Cele noći sanjao je košmarne snove, ne bi li ih odagnao, učio je sure Fatiha i Kari'a[5]. „Šta da se radi?", pitao se sufija u neveri-ci, „svi prijatelji su već otišli i sva vrata su zaključali. Jao, sve razmišljam – onaj nesretni sluga, pa nije li s nama zajedno hleba i soli podelio? Ja sam se s njim sve ljubazno i fino ophodio, pa što bi mi on sad bezobrazlukom vratio? Svakoj mržnji je potreban razlog, jer i naša plemenitost podstiče odanost". I opet bi se zamislio i sve tako nastavljao: „Je l' ikad Adam, plemenit i pun blagosti, onom Iblisu[6] naudio? Što se to čovek zmiji i škorpiji zamerio što stalno žele da mu naude i smrtni udarac zadaju? U prirodi vuka je da sve razdire, a ljude, ipak, ljubomora međusobno razdire. No, ne valja zlo pomišljati! – tešio se sufija – Zašto sebi uopšte i dopuštam da o svome bratu tako nagađam?" A onda bi sa sobom govorio kako je razborito i promišljeno crne slutnje imati. Jer, kako će neko ko nikad zla ne sluti ostati nepovređen? Tako je sufija na sto muka bio, baš kao i njegov magarac – da Bog da takva kazna dušmane snađe!

Nakrivljenog sedla i pokidanih ulara, jadno se magare valjalo posred zemlje i kamenja.

Iznureno i iscrpljeno od dugog puta i, uz to, celu noć bez imalo sena, sad je već bilo na izdisaju i gušilo se u samrtnom roptanju. Čitavu je noć ponavljalo i preklinjalo: „Jaoj, jao! Mili Bože! Ma, neću, evo, ni ječma, samo mi šaku sena udeli! Izgaram od patnje zbog ovih bezočnika okrutnih!"

Muka i nevolja što je ono magare snašla, ravna je patnjama živine koja se utapa u bujici poplave. Jadno se magare sve do zore u mukama previjalo i, stenjući od gladi, po podu valjalo. Pred jutro, kad je svitalo, u štalu stiže sluga da osedla magarca. Podbovši ga potom dva-tri puta, poput kakvog stručnog trgovca magarcima, ne bi li ga podstrekao i nagnao u trk, postupio je s njim kao s najgorim psetom. Od oštrine podbadanja, životinja počne poskakivati – gde li mu je samo jezik da opiše što ga tišti? Kad ga je sufija uzjahao i na put krenuo, magare stade posrtati i sve glavom o zemlju padati, i, svaki put kad bi se po zemlji prostro, ljudi bi ga podizali, sve misleći da je od nečeg obolio. Jedan mu je uvo grubo savijao, a drugi mu u usta zavirivao, ne bi li pronašao kakve rane pod jezikom. Drugi mu je, pak, potkovice pregledao, ne bi li kakav zalutali kamen iz njih izvadio, a drugi mu je, opet, u očima trunke i mrije tražio. „Hej, učitelju", zapitaše ga ljudi, „zbog čega ova slabost? Nisi li do juče Bogu zahvaljivao što ti je magare snažno, žustro i čilo?"

A sufija im na to odgovori: „Magarac što se celu noć s 'Bože blagi, budi na pomoći!' hranio, i Boga veličao, drukčije niti može, niti zna da hoda! Kako je magarcu jedina hrana bila 'Bože blagi, budi na pomoći!, celu se noć Bogu molio, a danju se, evo, na zemlju prostire i sve Bogu na sedždu pada."

Većina ljudi su, ustvari, ljudožderi: u njihovu se slatkorečivost nemoj mnogo uzdati.
O podlim se ljudima, poput onog sluge, brini. Jer, bolje je i sam biti, negoli udvaranja besramnika podnositi.

Mojsije i čobanin

Ugledao Mojsije pastira kako ide putem i bez prestanka ponavlja: „O Bože, Koji odabireš koga hoćeš, gde si, da Ti sluga budem, opanke da Ti šijem i kosu Tvoju češljam, da Ti odeću operem, od vaši trebim i mleka Ti donesem, o Veličanstveni, da Ti ručice celivam, nožice istrljam i sobičak Tvoj pred počinak ometem, i sve svoje koze Ti žrtvujem, o Bože, što Te uz lelek i jadikovku spominjem!"

Začuvši ga šta i kako zbori, Mojsije mu se obrati:

– Hej, a s kim se ti to tako razgovaraš?

– Sa Onim Koji nas je stvorio i Zemlji i nebesima oblik dao, odvrati mu pastir.

– Ma, čuj ti njega – reče Musa – Zaista si zle sreće, jer još nisi ni pravi vernik postao, a već si u neveri ogrezao. Kakvo je to bogohuljenje i klevetanje? Zapuši sebi usta vatom da više ovako ne lupetaš! Smrad tvoga huljenja usmrdeo je ceo svet i svileni plašt vere pretvorio u dronjke. Tebi pristaju opanci i čarape, ali kako mogu takve stvari biti dostojne Svevišnjeg? Ako smesta ne prestaneš, plamen Božijeg gneva će nas snaći i ceo narod progutati. Ako se vatra srdžbe još nije rasplamsala, pa čemu, onda, ovaj crni dim?[7] Zašto ti se duša tako pomračila i od Istine odrodila? Ako Gospodara i smatraš Pravednim Sudijom, zašto takve prostote zboriš? Zaista je prijateljstvo sa budalom nalik neprijateljstvu i Uzvišenome ne trebaju takve molitve. Kome se ti to obraćaš? Zar sa rodbinom i rođakom pričaš? Pa, zar može Stvoritelj zemaljske potrebe da ima? Mleko se daje onima u razvoju, a opanke nazuvaju oni što noge imaju. Njemu pristaju reči: 'Nije rodio, niti je rođen; svemu što se rađa, On je Stvoritelj.'[8]

– Hej, Mojsije, usta si mi začepio i dušu moju vatrom pokajanja raspalio, obrati mu se pastir kad ga je saslušao. I, razderavši od očaja svoje haljine, bolno uzdahnu i nestade u ravnici.

Kako je Bog ukorio Mojsija zbog pastira

Stiže Mojsiju od Boga objava: „Mog si podanika od Mene odvojio. Jesi li verovesnik zato postao da ljude sa Mnom spajaš i povezuješ ili, pak, da ih od Mene udaljuješ? Koliko god je u tvojoj moći, ne uplići se u razdvajanja, jer 'meni je rastava od svih stvari ponajmanje mila'. Ja sam svakog posebnom prirodom obdario i svakome sam poseban način izražavanja dodelio. Za njega su te riječi hvalospev, dok su

H. Behzad, *Mojsije i čobanin*

tebi kleveta: što je njemu slatki med, tebi je poput otrova.

Ja sam lišen vrlina i mana, oslobođen staračke tromosti i mladenačkih uzleta. Ako sam štogod i naredio ljudima, to nije bilo iz koristoljublja, već iz plemenitih pobuda. Za Indijce je najbolje hindsko narečje, a za narode Sinda – sindsko. Njihove molitve Me neće pročistiti, već će oni sami u čistoći zablistati i takvi će biserje prosipati. Ne gledam ja na jezik i na govor, već posmatram dušu i ljudsku suštinu. Ja posmatram srce ako je ponizno, pa makar i govor ne odavao skromnost. Zato što je srce skriven, a kazivanje i govor – tek spoljni vid; zato je spoljašnjost poput uljeza – ona je u srži svih pakosti i zala.

Dosta je više tih reči, pojmova i metafora! Želim da izgorim i stopim se sa žarom plamena. Potpali vatru ljubavi u svojoj duši i pusti neka izgore sve fraze i misli. Hej, Mojsije, jedno su oni ljudi učeni i uglađeni, a drugo su oni čije duše izgaraju".

Zaljubljeni svakog trena u ljubavnom plamenu izgaraju,
oni ne podležu pravilima kao što se od sela opustošenog ne ubire porez ni desetina.
Vera ljubavi je iznad svih drugih,
onima koji su zaljubljeni, Bog je jedina vera.

Priča o mišu i kamili

Jednoga dana zgrabi miš kamilje uzde i nadmeno stade da je vodi za sobom. Videvši kako je kamila hitro za njim krenula, mišja se pamet u svoju važnost umislila. Bljesak te misli ošinu kamilu i ona u sebi pomisli: „Samo napred, uživaj! Posle ću ti ja već pokazati!"

Hodali su tako sve dok ne stigoše do obale velike reke, koju bi s mukom svladale i snažnije zverke.

Miš se zaustavi i stade kao ukopan, a kamila mu se podsmešljivo obrati:

– Hej, prijatelju, zašto smo stali? Čemu čuđenje? Zakorači smelo u ovu reku! Ti si moj vodič i jedini predvodnik, ne zastajkuj nasred puta, pa nemoj sad posustati!

– Ma, ova reka je široka i duboka, a ja ti se, prijatelju, silno bojim vode, odgovori miš preplašeno.

– Pusti da vidim dokle voda seže, reče mu kamila i zagazi u vodu – do kolena je voda, mišu slepi! – povika ona – što si se tako zbunio i dao smesti?

A miš će na to posramljeno:

– Što je tebi mrav, meni je zmaj, jer se moje koleno razlikuje od tvoga. Ako je tebi, mudra kamilo, voda do kolena, meni je onda tada sto lakata iznad temena.

– Sledeći put nemoj biti tako drzak – nastavi kamila – da ti plamena vatra dušu i telo ne bi sagorela. Ti se sa sebi ravnima prepiri i spori; nema se šta jedan miš sa kamilom raspravljati!

– Kajem se – posrami se miš i zavapi – Tako ti Boga, prevedi me preko ove strašne vode.

A kamila se sažali, pa mu reče:

– Uzjaši na mene i na grbu mi sedni. Bez straha mi poveri ovaj deo puta. Mogla bih preneti na hiljade takvih.

Kad već nisi poslanik, tragom poslanika kreni, da se iz bunara sebičnosti vineš do duhovnosti.
Podanik budi, jer vladar nisi; ne upravljaj sam brodom, jer kapetan nisi.
Pošto Božija reč ne možeš biti, onda za nju uvo budi.
Ako i progovoriš, svoje reči u pitanja pretoči i s Božijim ljudima ponizno zbori.
Tvoja mržnja i oholost iz pohote izvire, a navika još više učvršćuje pohotu.
Zato što se zla ćud u duši ukotvila, pohota je mrava u zmiju preobrazila.

Na samom početku zmiju pohote uništi: u protivnom, u zmaja će se pretvoriti.

Zazivanje Boga je Božiji odgovor

Neki čovek je jedne noći toliko dozivao Boga da mu usne od pominjanja Njegovog imena postadoše slatke.

– Hej, ti brbljivče jedan! – reče mu satana – gde je odgovor 'tu sam' na sve tvoje molitve i povike? Još ti nikad, nijedno 'evo, me, tu sam' sa prestola ne stiže. Dokle ćeš Bogu tako uporno da se moliš i dozivaš Ga?

Slomljena srca, čoveka svlada san, a u snu ugleda Hidra[9] usred bujnog zelenila.

– Što si odustao od molitve Bogu – zapita ga Hidr – zar si se pokajao zbog dozivanja Njegovog imena?

– Zato što do mene ne dopire odgovor 'tu sam' – zato sam se pobojao da sam odbijen sa Vrata milosti.

– Tvoj uzvik: 'O Bože!, to je Moj odaziv: 'Tu sam!' – prenese mu Hidr Božije riječi – a tvoje molbe, patnje i gorljivost, Moj su glasnik tebi. Sva tvoja stremljenja i napori da Me dosegneš, bejahu Moje čari da te Sebi namamim. Tvoj strah i ljubav su omča Mojoj milosti: na svaki tvoj povik: 'Moj Gospodaru!, Ja uzvraćam mnogo puta: 'Tu sam, evo Me!'

Priča o lopovu koji je rekao da je bubnjar

Poslušaj ovu zgodu o tome kako je jedne noći neki nametljivi lopov pravio otvor u podnožju zida. Neki čovek, koji je patio od nesanice, začuo je lagano kuckanje po zidu i udaranje, pa se popeo na krov odakle upita lopova:

– Hej, šta to radiš u pola noći? Ko si ti?

– Ja sam bubnjar, časni gospodine!, odgovori mu lopov.

– A šta to radiš?, upita ovaj.

– Udaram u bubanj, odgovori lopov na to.

– A gde je, onda svirka, bubnjeva, majstore?, upita ponovo onaj čovek.

– Svirku ćeš čuti sutra – reče lopov – kao krikove i vrisku: 'jao' i 'teško meni!'

Žedan čovek na zidu

U nekom vrtu, ograđenom visokim zidovima, beše izvor. Jedan veoma žedan čovek uzdišući je preko zida posmatrao vodu. Čovek odvali komadić zida i baci ga u izvor. Začuo se zvuk vode, lep i sladak, kao glas prijatelja. Za njega, voda je bila kao vino. Toliko je uživao u vodi da je sve češće i češće odvaljivao kamenje i bacao u izvor.

Voda povika:

– Hej, zašto bacaš kamenje? Kakva ti je korist od toga?

Žedni reče:

– O, slatka vodo! Od toga dvostruku korist imam. Prvo, što čujem zvuk vode, a za žednog to je kao zvuk saza[10]. Taj zvuk, život znači i mrtvog oživljava, kao kad prolećnje munje i gromovi daju život vrtu. Zvuk vode je kao poklon za siromašnog, glas slobode zarobljenom, miris Boga Koji je verom došao Muhamedu, kao miris Josifove košulje koju su doneli njegovom ocu Jakovu. Druga mi je korist što sam sa svakim kamenom koji bacim bliže vodi. Zid se smanjuje. Saginjanje i ustajanje pred Bogom je kao odvaljivanje zida. Kad god neki kamen sa vlastite gomile odvališ, tvoji sopstveni zidovi se smanjuju i približavaš se vodi života i istine. Što si žedni brže otrpavaš. Kako zvuk vode postaje miliji, podižeš teže kamenje.

Medved i aždaja

Jednoj aždaji je neki medved pao u šake i ova je htela da ga ubije i pojede. Medved je vikao i dozivao u pomoć.

Naišao je neki junak i medveda izbavio iz kandži aždaje. Videvši junakovu plemenitost medved mu je pao pred noge i rekao:

– Od sada sam tvoj sluga; gde god budeš išao, ja ću ići sa tobom.

I tako su njih dvojica išli zajedno, sve dok nisu stigli do mesta gde je umorni junak hteo da se malo odmori i odspava.

Medved mu reče:

– Samo ti mirno i spokojno spavaj, ja ću te čuvati.

Odnekud naiđe neki čovek i upita junaka:

– Šta radi taj medved sa tobom?

Junak mu je odgovorio da je medveda spasio iz kandži strašne aždaje i da mu je ovaj postao prijatelj.

Čuvši ove reči čovek mu reče:

– Ne daj da ti medved postane prijatelj, jer je on gori od hiljadu neprijatelja.

Junak mu reče:

– Ti si zavidan. Ovaj medved je moj pr?atelj; ja sam mu pomogao i on me neće izneveriti.

Čovek opet prozbori:

– Prijateljstvo i ljubav glupih mogu da prevare čoveka. On je opasan i zato je bolje da ga se otarasiš.

Junak mu na to odgovori:

– Ej, čoveče, baš si zavidan; odlazi i ne dosađuj mi više.

Međutim, čovek je bio uporan:

– Srce mi govori da će ti ovaj medved naneti veliku štetu.

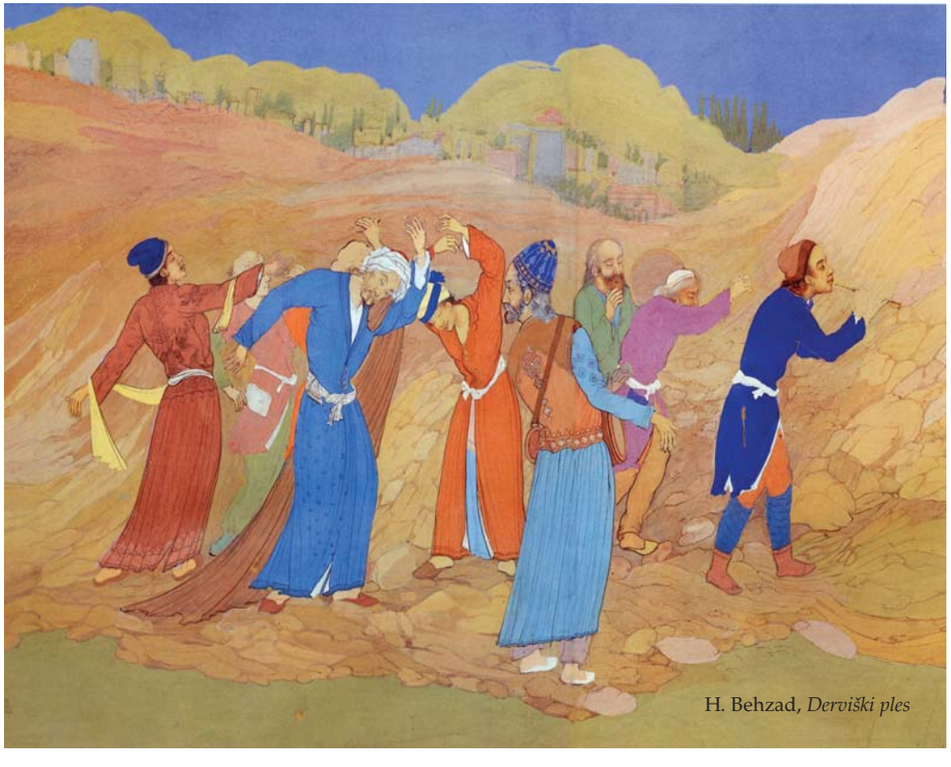

H. Behzad, *Derviški ples*

Pošto ga je junak oterao i nije više hteo da ga sluša, čovek je otišao. Junak je legao da spava. Jedna muva je sletela na njegovo lice. Medved je zamahnuo da je udari, ali je muva pobegla i opet se vratila na junakovo lice. Nekoliko puta je medved pokušavao da je udari, ali muva nikako nije odlazila. Medved se razbesneo, uzeo ogroman kamen i čim je muva sletela junaku na lice, bacio je kamen na muvu i tako junaku smrskao glavu.

Ljubav glupog je kao prijateljstvo medveda.
Njegovo prijateljstvo i neprijateljstvo su jednaki.
Pametan neprijatelj te uzdiže, a glup u prašinu baca.

Pijanica i policajac

Jedan policajac je usred noći video pijanca koji je, pavši pored nekog zida ostao tu da leži. Policajac mu priđe i reče:

– Ti si pijan, reci šta si pio? Učinio si greh veliki i veliki si prestup napravio! Šta si pio?

Pijanac mu reče:

– Ono što je bilo u krčagu. Policajac ga upita:

– A šta je bilo u krčagu?

Pijanac odgovori:

– Ono što sam popio.

Policajac opet postavi pitanje:

– A šta si popio?

Pijanac mu opet odgovori:

– Ono što je bilo u krčagu.

I tako su se pitanja i odgovori vrteli u krug i ponavljali sve dok mu policajac ne naredi:

– Reci 'ah' da ti omirišem dah.

Međutim pijanac reče 'hu'[11].

Policajac se naljuti i reče:

– Ja ti rekoh da kažeš 'ah', a ti 'hu' govoriš!

Pijanac, smejući, se objasni:

– 'Ah' je uzvik tuge, a ja sam radostan, nisam tužan. Istina je da vinopije kada su srećne 'hu, hu' govore.

Policajac se razbesne, zgrabi pijanca za vrat i reče mu:

– Ti si zgrešio i ja moram da te odvedem u zatvor.

Pijanac se opet nasmeja i reče:

– Da sam mogao da ustanem, ja bih kući svojoj otišao, a ne u zatvor da idem. A da sam razuma i pameti imao, išao bih kao i svi ostali ljudi na posao ili u radnju svoju.

Policajac mu na kraju reče:

– Dobro, onda mi daj nešto, pa ću da te oslobodim.

Pijanac mu sa osmehom odgovori:

– Ne trudi se uzalud, kao što vidiš ja sam go i nigde ništa nemam.

Starac i lekar

Neki star?i čovjek je otišao kod lekara i žalio se da mu je oslabilo pamćenje. Lekar reče:

– To je zbog starosti.

Starac reče:

– Ni moje oči ne vide dobro.

Lekar će na to:

– Ej, starino, to je zbog starosti.

Starac reče:

– Leđa me jako bole.

Lekar reče:

– Ej, krhki starče, to je takođe od starosti.

Starac reče:

– Sve što pojedem nije dobro za mene.

Lekar reče:

– Slabo varenje, takođe, dolazi sa starošću.

Starac reče:

– I kada udišem moj dah ima smetnji.

Lekar reče:

– Smetnje u disanju su, takođe, od starosti. Kada stigne starost više bolesti dolazi sa njom.

Stari pacijent se naljutio i stao da viče:

– Ej, glupane, je li to sve što si naučio od cele medicinske nauke? Zar nemaš pameti i ne znaš da je Bog za svaku bolest dao lek?

Lekar mirno reče:

– Ej, oče, tvoj život je prešao šezdeset godina. Ova tvoja ljutnja i gorčina su takođe, zbog starosti. Svi tvoji dobri kvaliteti su postali slabi, strpljenje i raspoloženje su ti oslabili. Ti u stvari nemaš strpljenja da saslušaš reči istine. Svi stari su isti. Izuzetak bi bio savršeni čovek.

Spolja je starost, u telu je dečja duša.
Sama, šta je? Taj pravedni čovek i prorok.

Velika sofra

Žitelji jednog mesta bejahu dobri ali prosti i siromašni ljudi. Neki od njih su radili van naselja, u polju. Za vreme ručka, obedovali bi sedeći na zemlji. Svako bi rasprostirao svoju sofru i jeo svoj hleb i sir.

Jednog dana u podne, dok su sedeli u senci zida jednog karavansaraja i obedovali, pristiže nekoliko ratnika na konjima. Konje ostaviše u štali, i sa sabljama u rukama izađoše napolje. Vođa konjanika, videvši ljude koji jedu, stade ispred njih, i mašući sabljom u rukama, upita: „Kako to jedete?"

„U čemu je problem?", upitaše oni.

„Problem je u tome", reče konjanik, „što vi zajedno putujete, a zajedno ne jedete. To je pogrešno."

Starac, koji bejaše starešina tog mesta, odgovori: „Pogrešili ste, mi nigde ne putujemo. Vi putujete, pa ste verovatno zbog toga pomislili da smo i mi negde pošli. Ako želite da nam se pridružite u jelu, da budete naš gost, pa zbog toga želite da sofra bude veća, onda u redu, ali ako ne želite, onda nemojte bez razloga da nas plašite i svađu da stvarate."

„Ništa ti ne shvataš„, reče konjanik, „takvim ponašanjem nikad čovek nećeš postati. Pitao sam zašto tako, poput mački, svako za sebe, jedete. Ljudi treba da se druže, da budu jedinstveni i u prijateljstvu i slozi da žive. Ne, neću da jedem sa vama, ali sofre morate da spojite!"

„Pusti nas na miru", zamoli starac, „mi smo prosti ljudi, u ovom mestu smo svi naši, i takav je naš običaj. Mi imamo svoje odnose koje ti ne razumeš."

„Vidi, vidi! Kakvi su to odnosi koje ti razumeš, a ja ne? Zar ne vidiš ovu sablju?", zapreti konjanik.

„Vidim", reče starac, „ali mi nikog ne diramo, i želimo da i nas niko ne dira. Ko si ti, kad želiš naš mir da pokvariš?"

„Ne pričaj gluposti!", reče konjanik, „kakav mir, to je nesreća i glupost. Ili spojite sofre, hlebove izlomite i sav sir u jednu činiju sipajte, pa ko ljudi jedite, ili ću biti prinuđen da uradim nešto, zbog čega ćete da zažalite!"

„Da li možemo ovaj nesporazum bez upotrebe sile da rešimo? Izvoli sedi, sve što ne znamo jedni drugima ćemo da razjasnimo", predloži starac.

„Nemam ja šta vama da razjašnjavam", reče konjanik, „ili se povinujte, ili ću, tako mi Boga, da pozovem svoje konjanike pa ću vas batinom miru, jedinstvu i slozi da naučim."

„Prijateljstvo i jedinstvo se knjigama i razgovorom uče, a ne batinama. Ti, koji za prijateljstvo znaš, zašto kao neprijatelj govoriš?", odvrati starac.

„Umukni!", povika konjanik, „ja ovu sablju ne držim u ruci igre radi. Postupite po mom naređenju, ili ću sve da vas posečem, pobijem..."

Videše da sa ovim nasilnikom nema šale. U strahu spojiše sofre, a hleb i sir sta-

više na jednu gomilu. Međutim, grubijanstvo nije rešilo problem. Kada sofre bejahu spojene, starac jezikom tog kraja, koji konjanik nije razumeo, reče: „Braćo, morali smo nasilnika da poslušamo, ali, hvala Bogu, svako svoj hleb i sir poznaje, pa svako svoje neka jede."

Svako poče da jede svoju hranu, a nasilnik, videvši jednu veliku sofru, reče: „E sad je onako kako treba da bude, to je bila moja namera. Ja sad idem, ali teško onome ko moje naređenje ne bude slušao!"

Konjanik sa sabljom ode, a prijatelji odahnuše. Sofre opet po svom običaju razdvojiše, a takođe i hleb i sir. Mrmljajući ispod usana: „Kakav nasilnik", nastaviše da jedu, svako za sebe.

Utom pristiže neki drugi putnik, na umornom magarcu, sa knjigom ispod miške, pisaljkom za uvetom, štapom u ruci i ogrtačem na ramenu. Siđe sa magarca, pozdravi ih i upita: „Kako ste braćo?"

Uzvratiše mu pozdrav i pozvaše ga da im se pridruži. On reče: „Dozvolite da i ja svoju sofru raširim." On sede pa odveza svoju sofru sa hlebom i sirom. Zahvali se Bogu na hrani, pa započe razgovor: „Dolazim iz tog i tog mesta. Veoma sam se obradovao videći vas, jer neću morati da budem sam u ovom karavansaraju. Nadam se da ću uvek ovako srećne i na okupu da vas vidim. Ne znam kome od vas da se pridružim, eh da je sofra samo jedna, ali dobro, mi smo svi braća. I mi smo u našem mestu nekada jeli ovako, kao što vi jedete. I to je bilo dobro. Zašto je to bilo dobro? Zato što se ljudi razlikuju: neki imaju više, neki manje, jedni imaju zube, drugi nemaju, neki vode računa o tome da li je hleb pošteno zarađen, a za svoj hleb znaju kako je stečen, neki vode računa o dostojanstvu pa ne žele da drugi znaju šta jedu, ukusi se takođe razlikuju..."

„Tako je!", potvrdiše jednoglasno prisutni.

„Tako je", potvrdi pridošlica, pa nastavi, „ali, jednog dana nas nekoliko pođosmo na put. Rekosmo: 'Sada kada zajedno putujemo treba zajedno i da jedemo.' Hleb izlomismo, pa ga na jednu gomilu stavismo, baš kao i sir. Videsmo da je sada mnogo bolje nego pre. Ako neki prijatelj naiđe, velika sofra je mnogo dostojnija gosta. Ako li pak naiđe neki stranac, videće da smo našim mislima i srcima jedinstveni, da među nama vladaju sloga i prijateljstvo, pa neće smeti da se usudi nešto nažao da nam učini. Za nas same, opet, nikakve razlike ne beše, ili beše čak i bolje. Obedovanje sad beše pristojnije i kulturnije, više niko nije sedao za sofru neopranih ruku. Takođe, niko nema više od jednog stomaka. Ukratko, postali smo bliži, poput jedne velike porodice smo sedeli u krugu, bilo je veoma prijatno, osećala se ljubaznost. Posle toga, ma gde se zadesili, uvek smo jednu sofru pravili. Sada, kada smo se jedinstvu i slozi navikli, vidimo da od toga mnogo koristi ima. Među nama više niko nije usamljen. Poslanik Božiji je rekao da se obilje, blagoslov i milost na velikoj sofri nalaze. Mi, koji smo to iskusili, možemo da potvrdimo da je zaista tako..."

Neko reče: „Hajde da spojimo sofre i hleb na jednu gomilu stavimo!"

„Neka vas Bog blagoslovi!", reče putnik, „vi ste zaista dobri ljudi, kada prijateljske reči na vas utiču. Bratstvo i jedinstvo znaci su veličine čovekove."

Starac reče: „Sav hleb i sir spojite tako da se ne poznaje šta je čije. Ovaj čovek govori istinu, obilje, blagoslov i milost se na velikoj sofri nalaze!"

„Onaj čovek sa sabljom je isto to hteo!", reče neko.

„Da", reče starac, „on je isto to govorio, ali drugim jezikom koji mi ne razumemo, govorio je o miru, ali sa sabljom u rukama, njegove reči su bile zle i gorke, bio je nasilan. Čovek ne želi sili da se potčini. Reči našeg dragog prijatelja, su bile dobre, lepe i prijatne, govorio je s ljubavlju i govorio je istinu."

Trgovac i papagaj

Bio neki trgovac koji je imao prelepog papagaja. Jednog dana trgovac odluči da zbog trgovine otputuje u Indiju. Pre polaska, trgovac upita ukućane šta bi želeli da im kao suvenir donese sa puta. Trgovac upita i papagaja da mu kaže svoju želju. Papagaj reče:

– Kada stigneš u Indiju, prenesi moje pozdrave slobodnim papagajima tamo i reci im da imaju prijatelja u ovom kavezu, pa ako imaju kakvu poruku, neka mi je pošalju. Trgovac je obećao da će njegovu poruku preneti papagajima u Indiji.

Kada je trgovac stigao u šumu punu slobodnih papagaja, preneo im je poruku svog papagaja. Iznenada, papagaji popadaše sa grana i ostaše nepomični. Trgovac se našao u čudu, ne znajući šta da radi; jako se kajao i sebe korio što je uopšte preneo takvu poruku.

Kada se vratio u zemlju, trgovac je ispričao papagaju ono što se desilo. Papagaj zatrese krilima i, nepomičan poput mrtvaca, strovali se u kavez. Trgovac se opet nađe u čudu; plakao i jecao, ali to nije imalo nikakve koristi. Na kraju je otvorio kavez i izbacio papagaja napolje. Međutim, čim se našao napolju, papagaj iznenada polete i spusti se na obližnje drvo. Trgovac je zurio u njega s nevericom. Onda od njega zatraži da mu objasni u čemu je tajna njegovog postupka. Papagaj reče:

– Papagaji iz Indije su mi svojim postupkom pokazali šta treba da uradim da bih se oslobodio zatvora.

Ako želiš da budeš slobodan, jedini način je da najpre umreš, a ta smrt je početak večnog života.

Kako su sufije prodale magarca

Pristigao jedan sufija sa daleka puta u derviški manastir[12] i odveo svog magarca u štalu da ga priveže. Sam ga je napojio i senom nahranio; nije on bio poput onoga sufije o kojem se ranije govorilo. Oprezno ga je namirio, sve pazeći da štogod ne previdi. Ali, kad sudbina nešto naumi, čemu tada oprez koristi?

Sufije u hanikahu bejahu siromašni i u bedi ogrezli, a beda za sobom povlači neverstvo. O, ti bogati koji živiš u izobilju, pazi da se ne izruguješ zalutalom nevoljniku! I, ovi se sufije među sobom složno dogovore da zbog nemaštine prodaju magare pridošlice.

Pod izgovorom 'ako je u nuždi dozvoljeno i lešinu pojesti[13], onda će nužda dobrim delom učiniti i podlost', sufije prodadoše ono magare, donesoše hrane i zapališe sveće da tekiju osvetle. Uzbuđena vreva ponese hanikah, a derviši se obraduju što će se večeras do sita najesti i plesa naužívati. „Dosta je bilo prosjačenja i isposničkog života! Dosta više gladovanja i trodnevnoga posta! I mi smo stvorovi i dušu imamo, a noćas nam se posrećilo da gosta primimo!" Sufije su loše seme posejali i ono što nije duša, pogrešno su dušom smatrali.

Kad je onaj putnik, sav iznuren od daleka puta, ušao u hanikah da se pridruži sufijama, osta zapanjen pred silnim izobiljem. Jedan po jedan, sufije su ga dvorili, sve ga redom služili i raskošno ugostili. A gost, videvši kako su ga dočekali, pomisli u sebi: „Ako se neću večeras proveseliti, ta kad će mi se opet takva prilika ukazati?"

Kad su se sufije do sita najeli, ustali su na noge i sema'[14] zaplesali. Usled vrtogla-

vog plesa, čitav su hanikah načas obavili dim i prašina. Od čežnje i zanosa, duša se ushitila, a plesna prašina poput mirisa uzvitlala. Katkad su pljeskali i nogama topotali, a ponekad na sedždu[15] zaneseno padali.

Teško je naći sufiju oslobođenog pohlepe za ovozemaljskim
i zato svi oni samo na svoj trbuh misle.
Jedino se od svih požuda i bede oslobodio
onaj sufija što se Božanskim Svetlom napojio.
Od hiljade sufija, malo je takvih,
dok svi drugi žive na ime pravog, istinskog sufije.

Baš kad se sema' svome kraju bližila, jedan od sufija što je pevao, promeni ritam i započe novi napev. „Ode magare, ode magare!", poče da peva, a ostali mu se složno u pevanju pridružiše. U ovom su raspoloženju zoru dočekali, nogama toptali, pljeskali i sa sve većim žarom ponavljali: „Ode magare!" A onaj se sufija sve za njima povodio i isti je napev razdragano ponavljao.

U osvit zore stade vrtlog seme' i veselje se stiša, a sufije se jedni od drugih oprostiše i svako se na svoju stranu razide.

Hanikah se isprazni i sufija osta sam te stade sa sebe otresati prašnjavi trag. Izneo je svoje stvari iz prostorije kako bi krenuo na put i osedlao magare. Žurno je pohitao da sustigne drugove, ali kad ode do štale da magarca dovede, nikoga u njoj ne zateče. I smesta pomisli u sebi: „Mora da ga je sluga odveo na pojilo, jer sinoć nije dovoljno ugasio žed".

Kad je sluga naišao, ovaj ga upita: „Pa gde mi je magare?", a sluga mu odvrati: „Kakva su to detinjasta pitanja, bar tebi to ne priliči!", našta se među njima zapodene oštra svađa. „Ali, ja sam ti sinoć magarca poverio i tebe zadužio ne bi li na njega pripazio!", povika sufija, pa nastavi: „Ne tražim ja tvrdnje, već tvoje opravdanje; smesta mi vrati ono što sam ti predao! I Poslanik je rekao: 'Sve što se uzme, treba i vratiti', a ako i dalje uporno to odbijaš onda nam valja poći do kadije, pa nek ti on presudi!"

„Nemoćan sam bio kad su me napali!", zavapi sluga. „Sinoć su sufije na mene nasrnuli i na smrt me isprepadali! Ti si meso među zveri bacio i sad još tražiš šta je od toga ostalo. Kao kad baciš komad hleba među gladnu svetinu ili izmučenu mačku izgladnelom psu."

„Dobro", prekinu ga sufija. „Uzmimo da je istina da su ti ga oteli i moju nevolju prouzrokovali. Ali, zar nije trebalo da dođeš i upozoriš me: 'Odvode ti magare, hej jadniče'? Onda bih mogao magare da otkupim ili bi oni već novac među sobom razdelili. Bilo je stotinu načina da se ovaj problem razreši, ali kakva sad korist kad su se naokolo razišli! Koga da uhvatim i predam kadiji? Zbog tebe sam i zaglibio u ovu nevolju! A što ti ne dođe do mene, pa mi ne reče: 'Nevolja te zadesila, hej čoveče'!?"

„Tako mi Boga", uzvrati mu sluga „više sam puta do tebe navraćao ne bih li te o svemu obavestio. Ali, i ti si s njima zajedno pevao i, sav zanesen, pun žara, još glasnije od svih ponavljao: 'Ode magare!' I ja sam se, eto, sve vraćao misleći u sebi: 'Mora da zna šta se dogodilo i, poput pravog isposnika, sa svojom se sudbinom pomirio'."

A sufija mu odgovori: „U pravu si. Tako su zvonko i zaneseno onaj napev izvodili, da sam i ja uživao s njima pevajući. Mene je to oponašanje uništilo: neka je prokleto što sam se za njima poveo! Njihov se zanos u meni odrazio i celo moje biće uživanjem ispunio".

Od iskrenih prijatelja treba odraz tražiti
sve dok iz mora Istine sam ne počneš vodu crpiti.
Nek te ne zavara prvi odraz užitka – to je tek puko oponašanje,
istinski uvid spoznaje nastupa kasnije.
Sve dok sam do Istine ne stigneš, od prijatelja se nemoj rastajati,
jer se ni kap vode ne razdvaja od školjke sve dok biser ne postane.[16]

Ako želiš čistog razuma i čula biti, valja ti zastor nagona razderati,
Onaj je sufija nagon i pohlepu oponašao i zato mu se um nije prosvetlio.

prevela s persijskog
Azra Abadžić-Navaey

NAPOMENE

1. Varljivi osmesi, ovde lagodnost i čari ovozemaljskih uživanja.
2. Kur'an, XXVIII, 88.
3. Drugi muslimanski halifa.
4. Noć uoči dolaska meseca ramazana, meseca posta i odricanja, je 'noć iščekivanja mladog meseca). U poslepodnevnim satima tog dana nekoliko osoba se šalje u pustinju kako bi ugledali prve znake pojavljivanja mlađaka na nebu, jer mesec posta počinje sledećeg dana nakon što se pojavio mladi mesec.
5. Prvo, odnosno sto prvo poglavlje Kur'ana.
6. Iblis, satana. Ovde se aludira na trenutak kad je Bog, stvorivši Adama, naredio svim anđelima da se poklone prvom čoveku, Božijem namesniku na zemlji. Svi su se anđeli pokorili toj zapovedi, osim Iblisa, koga je Bog tada prokleo i osudio ga kaznom pakla.
7. Misli se na pastirove reči upućene Bogu
8. Kur'an, CXII, 3.
9. Hidr, tajanstvena osoba koja se bez objašnjenja spominje u Kur'anu. Prema nekim predajama, nakon što se napio sa izvora Vode života (ab-i hajat), stekao je besmrtnost i postao večan. U prevodu s arapskog, njegovo ime znači Zeleni. Jer, prema predanju, gde god da kroči, zemlja se zazeleni od njegovih koraka. Takođe, prema nekim predajama, kao jedan od Božijih odabranika koji su u večnoj milosti i nikad ne umiru, upućen je u Njegove skrivene tajne. Sufije veruju da ih Hidr presreće u njihovim lutanjima, da im se javlja za vreme mističnih vizija i upućuje u tajne ezoterijskog znanja.
10. Žičani instrument.
11. U sufizmu reč 'hu' označava Boga.
12. Hanikah, derviški manastir sa internatom.
13. Odnosi se na zabranu jedenja mesa umrlih životinja propisanu Ku'ranom (II,173).
14. Derviški ples koji derviše dovodi do mističke ekstaze.
15. Padanje čelom na zemlju u molitvi.
16. Nekad se mislilo da biser nastaje iz kapljice vode u zatvorenoj školjci.

Jedino sve
Mevlana Dželaludin Rumi

prevod Aleksandar Đusić, Aleksandar Ljubiša

Svetsku godinu Mevlane, obeležio je i Kulturni centar I. R. Irana tako što je u saradnji sa dvojicom prevodilaca, A. Đusićem i A. Ljubišom, pomogao objavljivanje zbirke Rumijevih pesama u prevodu na srpski jezik.

Knjiga „Jedino sve“ predstavlja prevod dela *The Essential Rumi* koju je sastavio Kolman Barks, a koja je 2006. godine bila najprodavanija knjiga poezije u Americi. Aleksandar Đusić je uz pomoć Aleksandra Ljubiše prepevao Rumijeve stihove sa engleskog na srpski. Iako se radi o posrednom prevodu, može se reći da on predstavlja značajno ostvarenje. Kao i većina prevodilaca na evropske jezike i naši prevodioci su davali naslove pesmama. Pesme u knjizi su razvrstane u trinaest tematskih blokova.

Prevodioci su, na osnovu Barksovih informacija, sačinili predgovor naslovljen: *Rumijev život, delo i poruke* u kome su dali iscrpne biobibliografske podatke o pesniku, neophodne za ulazak prosečno obaveštenog čitaoca u Rumijev poetski svet.

Na kraju knjige se nalaze detaljne i vrlo informativne *Napomene* Aleksandra Dragovića, koje u velikoj meri olakšavaju čitaocu razumevanje Rumijeve poezije.

Posebna vrednost knjige sastoji se u tome što se prvi put našoj čitalačkoj publici predstavlja celokupno Rumijevo lirsko stvaralaštvo odličnim i reprezentativnim izborom iz njegovog opusa, kao i solidnim i nadahnutim prevodom.

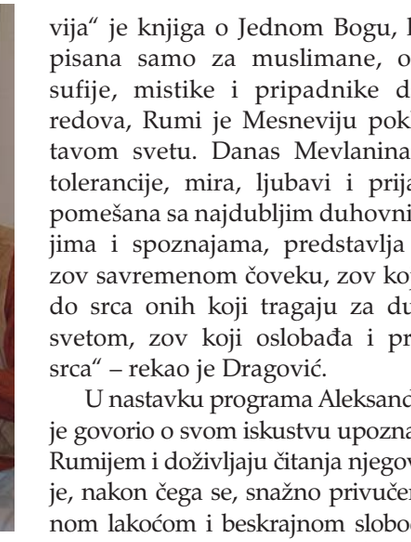

U subotu, 27. oktobra 2007, u sali za promocije „Borislav Pekić“ na Sajmu knjiga, promovisana je knjiga poezije „Jedino sve“, Mevlane Dželaludina Rumija. Promociji je prisustvovao veliki broj ljubitelja persijske kulture i poezije, kao i ambasador i predstavnici Islamske Republike Irana u Beogradu.

U ime Kulturnog centra Irana, prisutne je pozdravio direktor Centra, g. Mehrdad Agahi. On je izrazio zadovoljstvo što se istovremeno sa obeležavanjem 800-te godišnjice rođenja Mevlane Dželaludina Rumija u 2007. godini, koju je UNESKO proglasio svetskom godinom Rumija, po prvi put na srpskom jeziku objavljuje zbirka njegove poezije.

O životu Mevlane Dželaludina Rumija i najznačajnijim evropskim poznavaocima njegovog dela govorio je Aleksandar Dragović, urednik časopisa „Nur“. „I danas, osam stotina godina nakon rođenja, Rumi kao veliki duhovni učitelj čovečanstva i svih onih koji tragaju za istinom nastavlja da inspiriše ljude u svetu. U tome treba potražiti razloge zbog čega je njegova „Mesnevija“ najčitanije delo islamske literature na Zapadu. „Mesnevija“ je knjiga o Jednom Bogu, koja nije pisana samo za muslimane, odabrane sufije, mistike i pripadnike derviških redova, Rumi je Mesneviju poklonio čitavom svetu. Danas Mevlanina poruka tolerancije, mira, ljubavi i prijateljstva, pomešana sa najdubljim duhovnim znanjima i spoznajama, predstavlja nebeski zov savremenom čoveku, zov koji dopire do srca onih koji tragaju za duhovnim svetom, zov koji oslobađa i pročišćava srca“ – rekao je Dragović.

U nastavku programa Aleksandar Đusić je govorio o svom iskustvu upoznavanja sa Rumijem i doživljaju čitanja njegove poezije, nakon čega se, snažno privučen izuzetnom lakoćom i beskrajnom slobodom pevanja o najtananijim stvarima ljudskog postojanja, i odlučio na prevođenje. On je na kraju promocije pročitao nekoliko pesama iz zbirke „Jedino sve“.

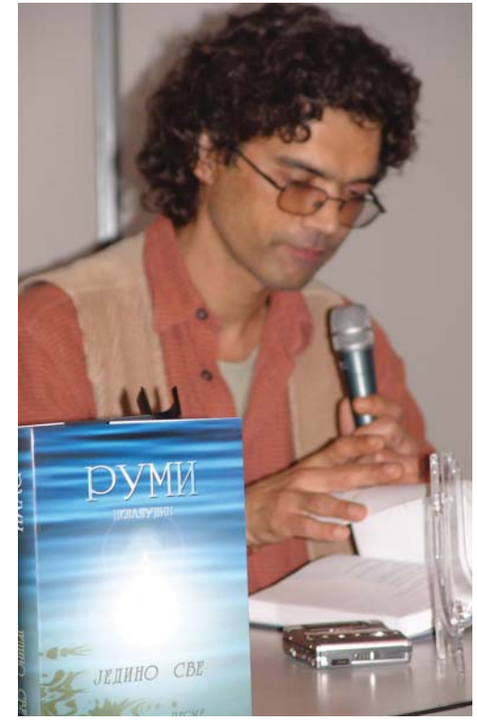

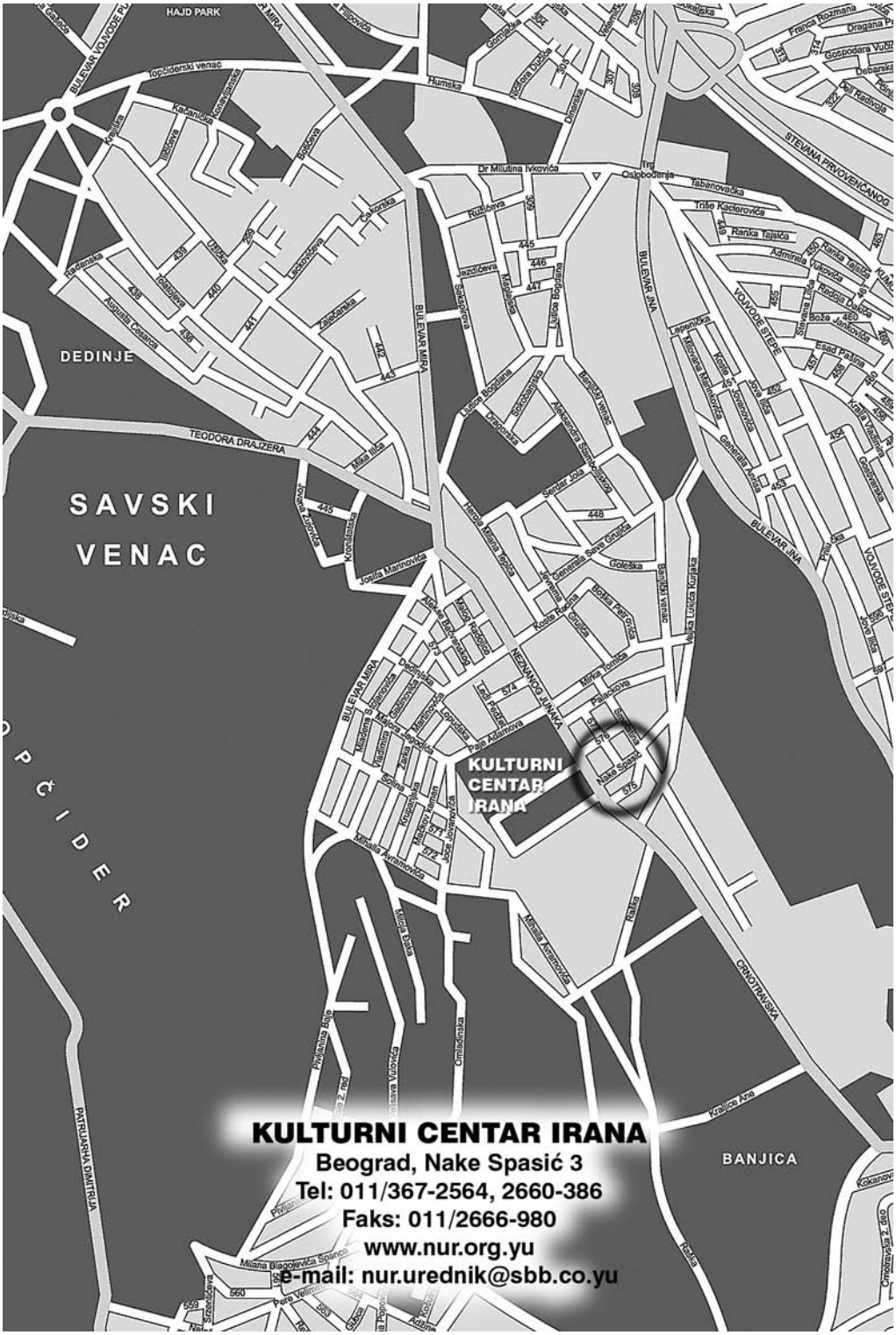
HAJD PARK
DEDINJE
SAVSKI
VENAC
PČIDER
BANJICA
KULTURNI
CENTAR
IRANA
BULEVAR MIRA
BULEVAR JNA
TEODORA DRAIZERA
NEZNANOG JUNAKA
STEVANA PRVOVENČANOG
VOJVODE STEFE
CRNOTRAVSKA
PATRIJARHA DIMITRIJA
Nake Spasić
575
574
573
572
571
KULTURNI CENTAR IRANA
Beograd, Nake Spasić 3
Tel: 011/367-2564, 2660-386
Faks: 011/2666-980
www.nur.org.yu
e-mail: nur.urednik@sbb.co.yu

ب و عزم کردن داوودؑ | مسجد دین تو پر خروب شد
بنای آن مسجد | که بسازد مسجد اقصی به سنگ
نیست در تقدیر ما آنکه تو این | مسجد اقصی برآری ای گزین
گفت بی جرمی تو خونها کرده ای | خون مظلومان به گردن برده ای
خون بسی رفتست بر آواز تو | بر صدای خوب جان پرداز تو
نه که هر مغلوب شه مرحوم بود | نه که المغلوب کالمعدوم بود
این چنین معدوم کو از خویش رفت | بهترین هستها افتاد و رفت
جمله ارواح در تدبیر اوست | جمله اشباح هم در تیر اوست
منتهای اختیار آنست خود | کاختیارش گردد اینجا منعقد
در جهان گر لقمه و گر شربتست | لذت او فرع محو لذتست